Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ଏକକନିପାତ-ଟୀକା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣଂ କରୁଣାନିକେତଂ,

ନମାମି ନାଥଂ ଜିତପଞ୍ଚମାରଂ;

ଧମ୍ମଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଭୱନାସହେତୁଂ,

ସଙ୍ଘଞ୍ଚ ସେଟ୍ଠଂ ହତସଙ୍କପାପଂ।

କସ୍ସପଂ ତଂ ମହାଥେରଂ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ପରିଣାଯକଂ;

ଦୀପସ୍ମିଂ ତମ୍ବପଣ୍ଣିମ୍ହି, ସାସନୋଦଯକାରକଂ।

ପଟିପତ୍ତିପରାଧୀନଂ, ସଦାରଞ୍ଞନିୱାସିନଂ;

ପାକଟଂ ଗଗନେ ଚନ୍ଦ-ମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ସାସନେ।

ସଙ୍ଘସ୍ସ ପିତରଂ ୱନ୍ଦେ, ୱିନଯେ ସୁୱିସାରଦଂ;

ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତୋହଂ, ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମି ସାସନେ।

ଅନୁଥେରଂ ମହାପଞ୍ଞଂ, ସୁମେଧଂ ସୁତିୱିସ୍ସୁତଂ;

ଅୱିଖଣ୍ଡିତସୀଲାଦି-ପରିସୁଦ୍ଧଗୁଣୋଦଯଂ।

ବହୁସ୍ସୁତଂ ସତିମନ୍ତଂ, ଦନ୍ତଂ ସନ୍ତଂ ସମାହିତଂ;

ନମାମି ସିରସା ଧୀରଂ, ଗରୁଂ ମେ ଗଣୱାଚକଂ।

ଆଗତାଗମତକ୍କେସୁ, ସଦ୍ଦସତ୍ଥନଯଞ୍ଞୁସୁ;

ଯସ୍ସନ୍ତେୱାସିଭିକ୍ଖୂସୁ, ସାସନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ।

ଯୋ ସୀହଳିନ୍ଦୋ ଧିତିମା ଯସସ୍ସୀ,

ଉଳାରପଞ୍ଞୋ ନିପୁଣୋ କଲାସୁ;

ଜାତୋ ୱିସୁଦ୍ଧେ ରୱିସୋମୱଂସେ,

ମହଦ୍ଧଲୋ ଅବ୍ଭୁତଵୁଡ୍ଢିତେଜୋ।

ଜିତ୍ୱାରିଵଗ୍ଗଂ ଅତିଦୁପ୍ପସୟ୍ହଂ,

ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଵିକ୍କମେନ;

ପତ୍ତାଭିସେକୋ ଜିନଧମ୍ମସେଵୀ,

ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ରତନତ୍ତଯମ୍ହି।

ଚିରଂ ଵିଭିନ୍ନେ ଜିନସାସନସ୍ମିଂ,

ପଚ୍ଛତ୍ଥିକେ ସୁଟ୍ଠୁ ଵିନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା;

ସୁଧଂଵ ସାମଗ୍ଗିରସଂ ପସତ୍ଥଂ,

ପାଯେସି ଭିକ୍ଖୂ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲେ।

କତ୍ୱା ଵିହାରେ ଵିପୁଲେ ଚ ରମ୍ମେ,

ତତ୍ରପ୍ପିତେନେକସହସ୍ସସଙ୍ଘେ;

ଭିକ୍ଖୂ ଅସେସେ ଚତୁପଚ୍ଚଯେହି,

ସନ୍ତପ୍ପଯନ୍ତୋ ସୁଚିରଂ ଅଖଣ୍ଡଂ।

ସଦ୍ଧମ୍ମଵୁଦ୍ଧିଂ ଅଭିକଙ୍ଖମାନୋ,

ସଯମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂ ଅନୁସାସଯିତ୍ୱା;

ନିଯୋଜଯଂ ଗନ୍ଥଵିପସ୍ସନାସୁ,

ଅକାସି ଵୁଦ୍ଧିଂ ଜିନସାସନସ୍ସ।

ତେନାହମଚ୍ଚନ୍ତମନୁଗ୍ଗହୀତୋ,

ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସଙ୍ଗହେନ;

ଯସ୍ମା ପରକ୍କନ୍ତଭୁଜଵ୍ହଯେନ,

ଅଜ୍ଝେସିତୋ ଭିକ୍ଖୁଗଣସ୍ସ ମଜ୍ଝେ।

ତସ୍ମା ଅନୁତ୍ତାନପଦାନମତ୍ଥଂ,

ସେଟ୍ଠାଯ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଵଣ୍ଣନାଯ;

ସନ୍ଦସ୍ସୟିସ୍ସଂ ସକଲଂ ସୁବୋଦ୍ଧୁଂ,

ନିସ୍ସାଯ ପୁବ୍ବାଚରିଯପ୍ପଭାୱଂ।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ସଂୱଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯଂ ନମସ୍ସିତୁକାମୋ ତସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗେନ ହି ୱନ୍ଦନାରହଭାୱୋ, ୱନ୍ଦନାରହେ ଚ କତା ୱନ୍ଦନା ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ସାଧେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂୱଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମକରଣପ୍ପଯୋଜନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ବହୁଧା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ଆଚରିଯା, ମଯଂ ପନ ଇଧାଧିପ୍ପେତମେୱ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମ, ତସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମକରଣଂ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପରିସମାପନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦମେୱ ହି ପଯୋଜନଂ ଆଚରିଯେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି –

''ଇତି ମେ ପସନ୍ନମତିନୋ, ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ;

ଯଂ ସୁୱିହତନ୍ତରାଯୋ, ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସାନୁଭାୱେନା''ତି।

ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମକରଣେନ ଚେତ୍ଥ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପରିସମାପନଂ ରତନତ୍ତଯପୂଜାଯ ପଞ୍ଞାପାଟୱତୋ, ତାଯ ପଞ୍ଞାପାଟୱଞ୍ଚ ରାଗାଦିମଲୱିଧମନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ତସ୍ମା ରତନତ୍ତଯପୂଜନେନ ୱିକ୍ଖାଲିତମଲାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପାଟୱସିଦ୍ଧି।

ଅଥ ୱା ରତନତ୍ତଯପୂଜନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନସମାଧିହେତୁତ୍ତା ପଞ୍ଞାପାଟୱଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ସମାଧିହେତୁତ୍ତଂ –

''ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ପନ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତି, ପୀତିମନସ୍ସ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭତି, ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦିଯତି, ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ସମାଧିସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ – ''ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧)। ତତୋ ଏୱଂ ପଟୁଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପଟିଞ୍ଞାମହତ୍ତକତଂ ଖେଦମଭିଭୁଯ୍ଯ ଅନନ୍ତରାଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନଂ ସମାପଯିସ୍ସତି।

ଅଥ ୱା ରତନତ୍ତଯପୂଜାଯ ଆଯୁୱଣ୍ଣସୁଖବଲୱଡ୍ଢନତୋ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପରିସମାପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମେନ ହି ଆଯୁୱଣ୍ଣସୁଖବଲାନି ୱଡ୍ଢନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଅଭିୱାଦନସୀଲିସ୍ସ, ନିଚ୍ଚଂ ୱୁଡ୍ଢାପଚାଯିନୋ;

ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ଆଯୁ ୱଣ୍ଣୋ ସୁଖଂ ବଲ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୧୦୯) –

ତତୋ ଆଯୁୱଣ୍ଣସୁଖବଲୱୁଦ୍ଧିଯା ହୋତେୱ କାରିଯନିଟ୍ଠାନଂ।

ଅଥ ୱା ରତନତ୍ତଯଗାରୱସ୍ସ ପଟିଭାନାପରିହାନାୱହତ୍ତା। ଅପରିହାନାୱହଞ୍ହି ତୀସୁପି ରତନେସୁ ଗାରୱଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସତ୍ତିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅପରିହାନୀଯା ଧମ୍ମା। କତମେ ସତ୍ତ? ସତ୍ଥୁଗାରୱତା, ଧମ୍ମଗାରୱତା, ସଙ୍ଘଗାରୱତା, ସିକ୍ଖାଗାରୱତା, ସମାଧିଗାରୱତା, ସୋୱଚସ୍ସତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା''ତି (ଅ। ନି। ୭।୩୪)।

ହୋତେୱ ଚ ତତୋ ପଟିଭାନାପରିହାନେନ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତପରିସମାପନଂ।

ଅଥ ୱା ପସାଦୱତ୍ଥୁସୁ ପୂଜାଯ ପୁଞ୍ଞାତିସଯଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତସ୍ସା ପୁଞ୍ଞାତିସଯତ୍ତଂ –

''ପୂଜାରହେ ପୂଜଯତୋ, ବୁଦ୍ଧେ ଯଦି ୱ ସାୱକେ;

ପପଞ୍ଚସମତିକ୍କନ୍ତେ, ତିଣ୍ଣସୋକପରିଦ୍ଦୱେ।

ତେ ତାଦିସେ ପୂଜଯତୋ, ନିବ୍ବୁତେ ଅକୁତୋଭଯେ;

ନ ସକ୍କା ପୁଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାତୁଂ, ଇମେତ୍ତମପି କେନଚୀ''ତି। (ଧ। ପ। ୧୯୫-୧୯୬; ଅପ। ଥେର ୧।୧୦।୧-୨);

ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋ ଚ ଯଥାଧିପ୍ପେତପରିସମାପନୂପାଯୋ। ଯଥାହ –

''ଏସ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ସବ୍ବକାମଦଦୋ ନିଧି;

ଯଂ ଯଦେୱାଭିପତ୍ଥେନ୍ତି, ସବ୍ବମେତେନ ଲବ୍ଭତୀ''ତି। (ଖୁ। ପା। ୮।୧୦);

ଉପାଯେସୁ ଚ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ହୋତେୱ କାରିଯନିଟ୍ଠାନଂ। ରତନତ୍ତଯପୂଜା ହି ନିରତିସଯପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସମ୍ବୁଦ୍ଧିଯା ଅପରିମେଯ୍ୟପ୍ପଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋତି ବହୁୱିଧନ୍ତରାଯେପି ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ଅନ୍ତରାଯନିବନ୍ଧନସକଲସଂକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନାଯ ପହୋତି, ଭଯାଦିଉପଦ୍ଦୱଞ୍ଚ ନିୱାରେତି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ସଂୱଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯପ୍ପଣାମକରଣଂ ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପରିସମାପନତ୍ଥ''ନ୍ତି।

ଏୱଞ୍ଚ ସପ୍ପଯୋଜନଂ ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନଂ କତ୍ତୁକାମୋ ପଠମଂ ତାୱ ଭଗୱତୋ ୱନ୍ଦନଂ କାତୁଂ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ସେସରତନାନଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ…ପେ… ଗତିୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସା ଦେସନାଯ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ସା ନ ୱିନଯଦେସନା ୱିଯ କରୁଣାପଧାନା, ନାପି ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ୱିଯ ପଞ୍ଞାପଧାନା, ଅଥ ଖୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାପଧାନାତି ତଦୁଭଯପ୍ପଧାନମେୱ ତାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଥୋମନଂ କାତୁଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା କିଣାତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି କାରୁଣିକଂ ହିଂସତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ କମ୍ପନଂ ହଦଯଖେଦଂ କରୋତୀତି ୱା କରୁଣା। ଅଥ ୱା କମିତି ସୁଖଂ, ତଂ ରୁନ୍ଧତୀତି କରୁଣା। ଏସା ହି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଲକ୍ଖଣା ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖତାଯ କାରୁଣିକାନଂ ସୁଖଂ ରୁନ୍ଧତି ୱିବନ୍ଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣାଯ ସୀତଲଂ କରୁଣାସୀତଲଂ, କରୁଣାସୀତଲଂ ହଦଯଂ ଅସ୍ସାତି କରୁଣାସୀତଲହଦଯୋ, ତଂ କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପରେସଂ ହିତୋପସଂହାରସୁଖାଦିଅପରିହାନିଚ୍ଛନସଭାୱତାଯ, ବ୍ୟାପାଦାରତୀନଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଯ ଚ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତସନ୍ତାପୱିଚ୍ଛେଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତଲଭାୱକାରଣତା ଉପଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପରୂପତାପାସହନରସା ଅୱିହିଂସଭୂତା କରୁଣା ୱିସେସେନ ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ୱିଯ ସୀତିଭାୱନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ – ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତି। କରୁଣାମୁଖେନ ୱା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଅସାଧାରଣଞାଣୱିସେସନିବନ୍ଧନଭୂତା ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସୱିସଯବ୍ୟାପିତାଯ ମହାକରୁଣାଭାୱଂ ଉପଗତା କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ଅତିସଯେନ ହଦଯସୀତଲଭାୱହେତୂତି ଆହ – ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସତିପି ମେତ୍ତାମୁଦିତାନଂ ସାତିସଯେ ହଦଯସୀତିଭାୱନିବନ୍ଧନତ୍ତେ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିସେସକାରଣତାଯ ତାସମ୍ପି କାରଣନ୍ତି କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ''ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। କରୁଣାନିଦାନା ହି ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। କରୁଣାନୁଭାୱନିବ୍ବାପିଯମାନସଂସାରଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଯ ଅନେକାନିପି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ଅକିଲନ୍ତରୂପସ୍ସେୱ ନିରୱସେସବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମ୍ଭରଣନିରତସ୍ସ ସମଧିଗତଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ୟସ୍ସ ଚ ସନ୍ନିହିତେସୁପି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରସମୁପନୀତହଦଯୂପତାପନିମିତ୍ତେସୁ ନ ଈସକମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତିଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତମହୋସୀତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଭଗୱତୋ କରୁଣା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାୱ ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନତୋ ପକାରେହି ଧମ୍ମସଭାୱାୱଜୋତନଟ୍ଠେନ

ପଜ୍ଜୋତୋତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ। ସୱାସନପ୍ପହାନତୋ ୱିସେସେନ ହତଂ ସମୁଗ୍ଘାତିତଂ ୱିହତଂ। ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ୱିହତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତଂ , ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୋହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜା। ସ୍ୱେୱ ୱିସଯସଭାୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅନ୍ଧକାରସରିକ୍ଖତାଯ ତମୋ ୱିଯାତି ମୋହତମୋ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତୋ ମୋହତମୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମୋ, ତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ସତିପି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିହତଭାୱେ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେହି ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ ସାୱକେହି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚ ସୱାସନପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ସାତିସଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଆହ – ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଅନ୍ତରେନ ପରୋପଦେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଗମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ସମଧିଗତତ୍ତା, ପରସନ୍ତତିଯଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନାତିସଯାନୁଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱାୱ ୱିସେସତୋ ମୋହତମୱିଗମେନ ଥୋମେତବ୍ବୋତି ଆହ – ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ''ତି ପଦେନ ଭଗୱତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱିଯ ଦେସନାପଞ୍ଞାପି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନଯେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଞେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା ସକଲଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱାୱବୋଧନସମତ୍ଥେନ ଅନାୱରଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଭଗୱତୋ ମୋହତମୱିନାସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତେ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନାୱରଣଞାଣଂ କାରଣୋପଚାରେନ ସସନ୍ତାନମୋହତମୱିଧମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୱାସନପ୍ପହାନମେୱ ହି କିଲେସାନଂ ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନନ୍ତି, ପରସନ୍ତାନେ ପନ ମୋହତମୱିଧମନସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ''ମୋହତମୱିଧମନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କିଂ ପନ କାରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଗ୍ଘାତୋଯେୱେକୋ ପହାନସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଭଗୱତୋ ଥୋମନାନିମିତ୍ତଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ସାତିସଯନିରୱସେସକିଲେସପ୍ପହାନନ୍ତି? ତପ୍ପହାନୱଚନେନେୱ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ସୋ ତାଦିସୋ କିଲେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ନିରୱସେସଅୱିଜ୍ଜାପହାନେନ ନ ପହୀଯତୀତି।

ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜା ୱିଯ ସକଲକୁସଲଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା, ନିରୱସେସାକୁସଲଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନକାରଣନ୍ତି ତବ୍ବିଘାତୱଚନେନ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି।

ନରା ଚ ଅମରା ଚ ନରାମରା, ସହ ନରାମରେହୀତି ସନରାମରୋ, ସନରାମରୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ସନରାମରଲୋକୋ, ତସ୍ସ ଗରୂତି ସନରାମରଲୋକଗରୁ, ତଂ ସନରାମରଲୋକଗରୁଂ। ଏତେନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱିଯ ତଦୱସିଟ୍ଠସତ୍ତାନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଗୁଣୱିସେସାୱହତାଯ ଭଗୱତୋ ଉପକାରତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ପଧାନପ୍ପଧାନଭାୱୋ ଚୋଦେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋ। ଈଦିସେସୁ ହି ସମାସପଦେସୁ ପଧାନମ୍ପି ଅପ୍ପଧାନଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି ଯଥା ''ସରାଜିକାଯ ପରିସାଯା''ତି (ଚୂଳୱ। ୩୩୬)। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରଭାଜନୱସେନ ତିୱିଧୋ ଲୋକୋ, ଗରୁଭାୱସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଗରୁକରଣସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ଯୁଜ୍ଜନତୋ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ଲୋକୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପାନି ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ''ଲୋକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଅଥ ୱା ସମୂହତ୍ଥୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋ ସମୁଦାଯୱସେନ ଲୋକୀଯତି ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି। ସହ ନରେହୀତି ସନରା, ସନରା ଚ ତେ ଅମରା ଚାତି ସନରାମରା, ତେସଂ ଲୋକୋତି ସନରାମରଲୋକୋତି ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅମରସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାପି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତେପି ହି ମରଣାଭାୱତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅମରା। ନରାମରାନଂଯେୱ ଚ ଗହଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଯଥା ''ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୫୭)। ତଥା ହି ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହରଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାଯ ନିରତିସଯାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପକାରିତାଯ ଅପରିମିତନିରୁପମପ୍ପଭାୱଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଭଗୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମଗାରୱଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସନରାମରଲୋକଗରୁ''ନ୍ତି।

ସୋଭନଂ ଗତଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱତୋ ହି ୱେନେଯ୍ୟଜନୁପସଙ୍କମନଂ ଏକନ୍ତେନ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତୋ ସୋଭନଂ, ତଥା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାଯତାଯ ଦୁତୱିଲମ୍ବିତଖଲିତାନୁକଡ୍ଢନନିପ୍ପୀଳଅନୁକ୍କୁଟିକକୁଟିଲାକୁଟିଲତାଦି-
ଦୋସରହିତମୱହସିତରାଜହଂସୱସଭୱାରଣମିଗରାଜଗମନଂ କାଯଗମନଂ ଞାଣଗମନଞ୍ଚ

ୱିପୁଲନିମ୍ମଲକରୁଣାସତିୱୀରିୟାଦିଗୁଣୱିସେସସହିତମଭିନୀହାରତୋ ୟାୱ ମହାବୋଧି ଅନୱଜ୍ଜତାୟ ସୋଭନମେୱାତି। ଅଥ ୱା ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ସକଲମ୍ପି ଲୋକଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟୱସେନ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ସୁଗତୋ, ତଥା ଲୋକସମୁଦୟଂ ପହାନାଭିସମୟୱସେନ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅତୀତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦଂ ଭାୱନାଭିସମୟୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୁଗତୋ। ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ’’ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୨୭) ନୟେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ, ୟସ୍ମା ୱା ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ୟଥାରହଂ କାଲୟୁତ୍ତମେୱ ଚ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଗଦତୀତି ସୁଗତୋ, ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଇତି ସୋଭନଗମନତାଦୀହି ସୁଗତୋ, ତଂ ସୁଗତଂ।

ପୁଞ୍ଞପାପକମ୍ମେହି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତିୟୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱୱିସେସା। ତା ପନ ନିରୟାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା। ତାହି ସକଲସ୍ସପି ଭୱଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅୱିପାକାରହଭାୱକରଣେନ ନିୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱା ପଞ୍ଚହିପି ଗତୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଆହ – ‘‘ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଭଗୱତୋ କତ୍ଥଚିପି ଗତିୟା ଅପରିୟାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି, ୟତୋ ଭଗୱା ‘‘ଦେୱାତିଦେୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ –

‘‘ଯେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ୟକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମୟ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା’’ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୬);

ତଂତଂଗତିସଂୱତ୍ତନିକାନଞ୍ହି କମ୍ମକିଲେସାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମୂଲେୟେୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ଗତିପରିୟାପନ୍ନତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଭଗୱା ସବ୍ବଭୱୟୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସସତ୍ତନିକାୟେହି ସୁପରିମୁତ୍ତୋ, ତଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦେତି ନମାମି, ଥୋମେମୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ଗତିୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିତୋ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ତେସୁ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣାଧିଗମତୋ ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନତୋ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା, ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ଲାଭସକ୍କାରାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନତୋ ୱିରୁଦ୍ଧେସୁପି ନିଚ୍ଚଂ ହିତଜ୍ଝାସୟତୋ ଞାଣପରିପାକକାଲାଗମନତୋ ଚ। ସା ପନେତ୍ଥ ଆସୟତୋ ପୟୋଗତୋ ଚ ଦୁୱିଧା, ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ତିୱିଧା ଚ, ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତି। କଥଂ? ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଆସୟତୋ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି , ସମ୍ମାଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପୟୋଗତୋ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି, ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେହି ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧନତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ତିୱିଧାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅୱସିଟ୍ଠେନ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ତୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା ହେତୁତୋ, ଫଲତୋ, ଉପକାରତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ମହାକରୁଣା, ସା ପଠମପଦେନ ଦସ୍ସିତା। ଫଲଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଞାଣସମ୍ପଦା, ପହାନସମ୍ପଦା, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ଚାତି। ତାସୁ ଞାଣପ୍ପହାନସମ୍ପଦା ଦୁତିୟପଦେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧନତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ତତିୟପଦେନ, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ୟଥାୱୁତ୍ତକାୟଗମନସୋଭନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିୟା ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ଉପକାରୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅବାହିରଂ କରିତ୍ୱା ତିୱିଧୟାନମୁଖେନ ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଦେସନା। ସୋ ସମ୍ମାଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ହି ଭଗୱା ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତାଭିନୀହାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି କରୁଣା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନାୱରଣଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସମ୍ମାଗମନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନକାମସୁଖଲ୍ଲିକତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସାଦିଅନ୍ତଦ୍ୱୟରହିତାୟ କରୁଣାପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତାୟ ମଜ୍ଝିମାୟ

ପଟିପତ୍ତିଯା ପକାସନତୋ ସୁଗତସଦ୍ଦସ୍ସ। ଇତରେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପଧାନପ୍ପଧାନଭେଦଂ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସଂସାରମହୋଘତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାରଣଞ୍ହେତ୍ଥ ପଧାନଂ ପଯୋଜନଂ, ତଦଞ୍ଞମପ୍ପଧାନଂ। ତେସୁ ପଧାନେନ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଂ। ତଦୁଭଯେନ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଭଗୱତୋ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱଂ ଉତ୍ତମୱନ୍ଦନେଯ୍ୟଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱନ୍ଦନକିରିଯାଯ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକିଯେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିଯଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି। ତଦୁଭଯଗ୍ଗହଣସିଦ୍ଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପପଞ୍ଚୀଯତୀତି । କରୁଣାଗହଣେନ ଚ ଉପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅପଗମନଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୋକୱୋହାରୱିସଯତ୍ତା କରୁଣାଯ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସମଞ୍ଞାଯ ଅନତିଧାୱନଂ। ସଭାୱାନୱବୋଧେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ସତ୍ତାଦିପରାମସନଂ ହୋତୀତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ, ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ, ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ। କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସେସାସାଧାରଣଞାଣାନି, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣାନି, ଦସ ବଲାନି, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ସୋଳସ ଞାଣଚରିଯା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନୀତି ଏୱମାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ପଞ୍ଞାପଭେଦାନଂ ୱସେନ ଞାଣଚାରଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଂ। କରୁଣାଗହଣେନ ଅତ୍ତାଧିପତିତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଧମ୍ମାଧିପତିତା। କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକନାଥଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅତ୍ତନାଥଭାୱୋ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପୁବ୍ବକାରିଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ କତଞ୍ଞୁତା। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଅପରନ୍ତପତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅନତ୍ତନ୍ତପତା। କରୁଣାଗହଣେନ ୱା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପରେସଂ ତାରଣଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସଯଂତରଣଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହଚିତ୍ତତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି।

ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନଂ ତତୋ ଉତ୍ତରିକରଣୀଯାଭାୱତୋ। ଇତି ଆଦିପରିଯୋସାନଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। କରୁଣାନିଦାନଞ୍ହି ସୀଲଂ ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ, ସା ଚ ଝାନତ୍ତଯସମ୍ପଯୋଗିନୀତି। ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲଞ୍ଚ ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝେ, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ନଯତୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏସୋ ଏୱ ହି ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଦସ୍ସନୁପାଯୋ, ଯଦିଦଂ ନଯଗ୍ଗହଣଂ, ଅଞ୍ଞଥା କୋ ନାମ ସମତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅନୁପଦଂ ନିରୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ? ତେନେୱାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେଯ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ,

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀଯେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ,

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥ ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୪; ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୨୫; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୪।୪; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୭।ପରପ୍ପସାଦକତ୍ଥେରଅପଦାନୱଣ୍ଣନା);

ତେନେୱ ଚ ଆଯସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନଂ ପତି ଅନୁଯୁତ୍ତେନ ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ଅପିଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ ୱିଦିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨ । ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଚ ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ଯନ୍ତି ଅନିଯମତୋ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଉପଗତୋତି ଅପରକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ୱନ୍ଦେତି କିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ତନ୍ତି ନିଯମନଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୱନ୍ଦନକିରିଯାଯ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଗତମଲଂ ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଚ

ତବ୍ବିସେସନଂ।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ‘‘ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସୋ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨) ନିଦ୍ଦେସନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୱାସନାଯ ଅଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗମତୋ, ବୁଦ୍ଧିଯା ୱା ୱିକସିତଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥୱସେନ। ଅଥ ୱା କସ୍ସଚିପି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଞେଯ୍ୟୱିସେସସ୍ସ କମ୍ମଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହଣତୋ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱେନ ଅୱଗମନତ୍ଥୱସେନେୱ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ଯଥା ‘‘ଦିକ୍ଖିତୋ ନ ଦଦାତୀ’’ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପାରମିତାପରିଭାୱିତୋ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସହ ୱାସନାଯ ୱିହତୱିଦ୍ଧଂସିତନିରୱସେସକିଲେସୋ ମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅପରିମେଯ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ। ଯଥାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ଯୋ ସୋ ଭଗୱା ସଯମ୍ଭୂ ଅନାଚରିଯକୋ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସୋ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୧)।

ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ। ତେନ ‘‘ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତୋ ସୋପି ନାମ ଭଗୱା’’ତି ୱକ୍ଖମାନଗୁଣଧମ୍ମେ ସମ୍ଭାୱନଂ ଦୀପେତି। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ଉପଗତୋତି ପତ୍ତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗତମଲନ୍ତି ୱିଗତମଲଂ, ନିଦ୍ଦୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦେତି ପଣମାମି, ଥୋମେମି ୱା। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରରହିତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯତୋ ଚ ସଂସାରତୋ ଚ ଅପତମାନେ କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ୱିୱିଧଗୁଣଗଣସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧୋପି ଭଗୱା ଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ଫଲନିବ୍ବାନଂ ପନ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋ, ତମେୱଂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଭାୱହେତୁଭୂତଂ ସବ୍ବଦୋସମଲରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରାଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମଂ ନମାମୀତି। ପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସପି ତପ୍ପକାସନତ୍ତା ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା ‘‘ଅଭିଧମ୍ମନଯସମୁଦ୍ଦଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି, ତୀଣି ପିଟକାନି ସମ୍ମସୀ’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସପି ସଚ୍ଛିକିରିଯାସମ୍ମସନପରିଯାଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ସୋପି ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମଭୂତାହି ପାରମିତାହି ସହ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋପି ଇଧ ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତାପି ହି ୱିଗତପ୍ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଗତମଲା, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରା ଚାତି। ତଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣାଯ କତମହାଭିନୀହାରୋ ମହାକରୁଣାଧିୱାସନପେସଲଜ୍ଝାସଯୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସପରିଯୋଦାତନିମ୍ମଲାନଂ ଦାନଦମସଞ୍ଞମାଦୀନଂ ଉତ୍ତମଧମ୍ମାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି କପ୍ପାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ନିରୱସେସାନଂ ଭାୱନାପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେହି କମ୍ମାଦୀସୁ ଅଧିଗତୱସୀଭାୱୋ ଅଚ୍ଛରିଯାଚିନ୍ତେଯ୍ୟମହାନୁଭାୱୋ ଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱା ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଦାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ତଥା ପଠମେନ ଝାନସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ୱିମୋକ୍ଖସମ୍ପଦାଯ। ପଠମେନ ୱା ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ସମାପତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ଅଥ ୱା ପଠମେନ ଖଯଞାଣଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅନୁପ୍ପାଦଞାଣଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ୱିଜ୍ଜୂପମତାଯ, ଦୁତିଯେନ ୱଜିରୂପମତାଯ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିରାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଦୁତିଯେନ ନିରୋଧସମ୍ପତ୍ତିଯା। ତଥା ପଠମେନ ନିଯ୍ୟାନଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ହେତୁଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଦସ୍ସନଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ୱିୱେକଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଅଧିପତିଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅମତଭାୱେନ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଉପଗତୋ’’ତି ଏତେନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକତାଯ। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକାଲିକତାଯ, ପଚ୍ଛିମେନ ଏହିପସ୍ସିକତାଯ। ପୁରିମେନ ୱା ଓପନେଯ୍ୟିକତାଯ, ପଚ୍ଛିମେନ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ‘‘ଗତମଲ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସଂକିଲେସାଭାୱଦୀପନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱଦୀପନେନ ୱିପୁଲପରିପୁଣ୍ଣତଂ। ପଠମେନ ୱା ପହାନସମ୍ପଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିଯେନ ପଭୱସମ୍ପଦଂ। ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଗତମଲଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଭାୱନାଗୁଣେନ ହି ସୋ ଦୋସାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତକୋ ହୋତୀତି। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହି ତଦୁତ୍ତରିକରଣୀଯାଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରୋତି। ତଥା ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲାଦୀହି ସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି।

୩। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ସଦ୍ଧଧମ୍ମଗୁଣେହି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରିୟସଙ୍ଘଂ ଥୋମେତୁଂ ''ସୁଗତସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଗତସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ। ''ତସ୍ସ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓରସାନନ୍ତି ପୁତ୍ତୱିସେସନଂ। ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ ତେନ କିଲେସପ୍ପହାନମେୱ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣଂ ଅନୁଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଚ ସତିପି ତେସଂ ସତ୍ତୱିସେସଭାୱେନ ଅନେକସତସହସ୍ସଭାୱେ ଇମଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସମୂହନ୍ତି ସମୁଦାୟନିଦ୍ଦେସୋ। ଅରିୟସଙ୍ଘନ୍ତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସଂହତଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଅସତିପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ କାୟସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥ ଉରସି ଭୱା ଜାତା ସଂବଦ୍ଧା ଚ ଓରସା। ଯଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଓରସପୁତ୍ତା ଅତ୍ରଜତାୟ ପିତୁ ସନ୍ତକସ୍ସ ଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ୱିସେସେନ ଭାଗିନୋ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୱନନ୍ତେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତାୟ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସ୍ସ ଅରିୟଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଭାଗିନୋତି ଓରସା ୱିୟ ଓରସା। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାନୁଭାୱେନ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମମାନା ଓକ୍କନ୍ତା ଚ ଅରିୟସାୱକା ଭଗୱତୋ ଉରେ ୱାୟାମଜନିତାଭିଜାତିତାୟ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଓରସପୁତ୍ତାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ସାୱକେହି ପୱତ୍ତିୟମାନାପି ହି ଧମ୍ମଦେସନା ''ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ତଂମୂଲକତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାଦିୱିସେସାଭାୱତୋ ଚ।

ଯଦିପି ଅରିୟସାୱକାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମସମୟେ ଭଗୱତୋ ୱିୟ ତଦନ୍ତରାୟକରଣତ୍ଥଂ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ , ମାରୱାହିନୀ ୱା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅପସାଦେତି, ତେହି ପନ ଅପସାଦେତବ୍ବତାୟ କାରଣେ ୱିମଥିତେ ତେପି ୱିମଥିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ – ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ''ମାରମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରମାରାନଂ ୱିୟ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସପି ଗୁଣମାରଣେ ସହାୟଭାୱୂପଗମନତୋ କିଲେସବଲକାୟୋ ''ସେନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା''ତିଆଦି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୩୮; ମହାନି॰ ୨୮, ୬୮, ୧୪୯)। ସା ଚ ତେହି ଦିୟଡ୍ଢସହସ୍ସଭେଦା, ଅନନ୍ତଭେଦା ୱା କିଲେସୱାହିନୀ ସତିଧମ୍ମୱିଚୟୱୀରିୟସମଥାଦିଗୁଣପ୍ପହରଣେହି ଓଧିସୋ ୱିମଥିତା ୱିହତା ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଚାତି ମାରସେନମଥନା, ଅରିୟସାୱକା। ଏତେନ ତେସଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁଜାତପୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନୟେ ନ ଇରିୟନତୋ, ଅୟେ ଚ ଇରିୟନତୋ ଅରିୟା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। ଅଥ ୱା ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ସରଣନ୍ତି ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଉପଗତାନଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅରିୟା, ଅରିୟାନଂ ସଙ୍ଘୋତି ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ଅରିୟୋ ଚ ସୋ ସଙ୍ଘୋ ଚାତି ୱା ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ତଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଂ। ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମରତନାନମ୍ପି ସମଧିଗମୋ ସଙ୍ଘରତନାଧୀନୋତି ଅସ୍ସ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧେୱ ''ସିରସା ୱନ୍ଦେ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି, ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ପହାନସମ୍ପଦଂ ସକଲସଂକିଲେସପ୍ପହାନଦୀପନତୋ। ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଏତେନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱଦୀପନତୋ। ''ଅରିୟସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଏତେନ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି ସବ୍ବସଙ୍ଘାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱଦୀପନତୋ। ଅଥ ୱା ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନିସ୍ସୟଭାୱଦୀପନଂ, ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ସମ୍ମାଉଜୁଞାୟସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନଭାୱଦୀପନଂ, ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଆହୁନେୟ୍ୟାଦିଭାୱଦୀପନଂ, ''ଅରିୟସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱଦୀପନଂ। ତଥା ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନେନ ହି ତେ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତା ଜାତା। ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପଦାସିଦ୍ଧଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। କତାଭିନୀହାରା ହି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା ମାରଂ ମାରପରିସଂ ୱା ଅଭିୱିଜିନନ୍ତି। ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଏତେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ତୱିପକ୍ଖେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ପକାସିତତ୍ତା। ''ଅରିୟସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସରଣଗମନଞ୍ଚ ସାୱକାନଂ ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ମଜ୍ଝେ, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ପରିୟୋସାନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେ ଅରିୟସଙ୍ଘଗୁଣା ପକାସିତା ହୋନ୍ତି।

୪। ଏୱଂ ଗାଥାତ୍ତୟେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ସକଲଗୁଣସଂକିତ୍ତନମୁଖେନ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂନିପଚ୍ଚକାରଂ ଯଥାଧିପ୍ପେତେ ପୟୋଜନେ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ''ଇତି ମେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘା। ତେସଞ୍ହି ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଯଥାଭୂତଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଅମତାଧିଗମହେତୁଭୂତଂ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥାହ –

''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମୟେ ଅରିୟସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ରାଗପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ...ପେ... ନ

ମୋହପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ତଥାଗତଂ ଆରବ୍ଭ। ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ପନ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱୋ ୱା ରତନଟ୍ଠୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୨୨୩; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୬।୩; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୨୬);

ଚିତ୍ତୀକତଭାୱାଦଯୋ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

ୱନ୍ଦନାୱ ୱନ୍ଦନାମଯଂ ଯଥା ''ଦାନମଯଂ, ସୀଲମଯ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ। ୬୦)। ୱନ୍ଦନା ଚେତ୍ଥ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିନ୍ନତା, ଥୋମନା ୱା। ପୁଜ୍ଜଭାୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁନାତୀତି ୱା। ସୁୱିହତନ୍ତରାଯୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହତନ୍ତରାଯୋ। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସମ୍ପତ୍ତିଯା, ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ଚ ଖେତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଉପଘାତକୌପଦ୍ଦୱାନଂ ୱିହନନେ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ହୁତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯା। ତସ୍ସ ''ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱେନାତି ବଲେନ।

୫। ଏୱଂ ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରକରଣେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ତାୱ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ଉପଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ''ଏକକଦୁକାଦିପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ, ଏକକାଦୀନି ଅଙ୍ଗାନି ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦେସିତେହି ସୁତ୍ତନ୍ତେହି ପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ''ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରୋ''ତି ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଆଗମସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁଗତା ସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ଏକକାଦିୱସେନ ଦେସିତାନି ସୁତ୍ତାନିଯେୱ ଆଗମୋ। କସ୍ସ ପନ ଏକକଦୁକାଦୀହି ପଟିମଣ୍ଡିତଭାୱୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ପରମତ୍ଥତୋ, ସୁତ୍ତାନି ପନ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ଆଗମୋ। ଯଥେୱ ହି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଦାଯେ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱୋହାରୋ, ଏୱଂ ସୁତ୍ତସମୁଦାଯେ ଆଗମୋତି ୱୋହାରୋ। ଏକକାଦୀହି ଅଙ୍ଗେହି ଉପରୂପରି ଉତ୍ତରୋ ଅଧିକୋତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରୋ, ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ, ଏତସ୍ମା ୱା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦଯୋତି ଆଗମୋ, ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ତଂତଂଅଭିପତ୍ଥିତସମିଦ୍ଧିହେତୁତାଯ ପଣ୍ଡିତେହି ୱରିତବ୍ବତୋ ୱରୋ, ଆଗମୋ ଚ ସୋ ୱରୋ ଚ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ଆଗମୱରୋ, ଆଗମସମ୍ମତେହି ୱା ୱରୋତି ଆଗମୱରୋ। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରୋ ଚ ସୋ ଆଗମୱରୋ ଚାତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମୱରୋ, ତସ୍ସ।

ପୁଙ୍ଗୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଉସଭା, ଅସନ୍ତସନପରିସ୍ସଯସହନସ୍ସ ପରିପାଲନାଦିଗୁଣେହି ତଂସଦିସତାଯ ଧମ୍ମକଥିକା ଏୱ ପୁଙ୍ଗୱାତି ଧମ୍ମକଥିକପୁଙ୍ଗୱା, ତେସଂ। ହେତୂପମାଦିପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତନାନାୱିଧଦେସନାନଯୱିଚିତ୍ତତାଯ ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନଜନନସ୍ସ। ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) ପନ ''ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧସଂୱଣ୍ଣିତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧଂ ଅନୁଗମ୍ମ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚା ଅଗ୍ଗସାୱକାଦଯୋ ଅରିଯା ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧା। ଅଯମ୍ପି ଆଗମୋ ତେହି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଗୁଣସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଚ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ ଏୱ। ଅଥ ୱା ବୁଦ୍ଧା ଚ ଅନୁବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନେୱ ହି ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଭାସିତୋ, ଯା ''ପକିଣ୍ଣକଦେସନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ସଙ୍ଗାଯନାଦିୱସେନେୱ ସାୱକେହୀତି ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି। ଇଧ ପନ ''ଧମ୍ମକଥିକପୁଙ୍ଗୱାନଂ ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନଜନନସ୍ସ''ଇଚ୍ଚେୱ ଥୋମନା କତା। ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଚାଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ପକତି, ଯା ତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଆଦିତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣକିତ୍ତନେନ ଥୋମନା। ତଥା ହି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀପପଞ୍ଚସୂଦନୀସାରତ୍ଥପ୍ପକାସନୀସୁ ଅଟ୍ଠସାଲିନୀଆଦୀସୁ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ''ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣସ୍ସ, ପରୱାଦମଥନସ୍ସ, ଞାଣପ୍ପଭେଦଜନନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି ଓଗାଳ୍ହସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହସୋ ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଥୋମନା କତା।

୬। ଅତ୍ଥୋ କଥୀଯତି ଏତାଯାତି ଅତ୍ଥକଥା, ସା ଏୱ ଅଟ୍ଠକଥା, ତ୍ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ଯଥା ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୭; ୨।୮)। ଆଦିତୋତିଆଦିମ୍ହି ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ । ଛଳଭିଞ୍ଞତାଯ ପରମେନ ଚିତ୍ତୱସୀଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଝାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚୱିଧୱସିତାସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ୱସିନୋ, ଥେରା ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ, ତେସଂ ସତେହି ପଞ୍ଚହି। ଯାତି ଯା ଅଟ୍ଠକଥା। ସଙ୍ଗୀତାତି ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ''ଅଯଂ ଏତସ୍ସ

ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ''ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁସଙ୍ଗୀତା ଚ ଯସତ୍ଥେରାଦୀହି ପଚ୍ଛାପି ଦୁତିଯତତିଯସଙ୍ଗୀତୀସୁ। ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଆଗମନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

୭। ସୀହସ୍ସ ଲାନତୋ ଗହଣତୋ ସୀହଳୋ, ସୀହକୁମାରୋ। ତଂୱଂସଜାତତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଖତ୍ତିଯାନଂ, ତେସଂ ନିୱାସତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପସ୍ସ ଚ ସୀହଳଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଭତାତି ଜମ୍ବୁଦୀପତୋ ଆନୀତା। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ଅପରଭାଗେ ହି ଅସଙ୍କରତ୍ଥଂ ସୀହଳଭାସାଯ ଅଟ୍ଠକଥା ଠପିତାତି। ତେନ ସା ମୂଲଟ୍ଠକଥା ସବ୍ବସାଧାରଣା ନ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଏକନ୍ତେନ କରଣୀଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ – ''ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାଯା''ତି। ତତ୍ଥ ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ, ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ୱା ସୀହଳଦୀପୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ସୀହଳଭାସାଯ ଠପିତାତି ଯୋଜନା।

୮।ଅପନେତ୍ୱାନାତି କଞ୍ଚୁକସଦିସଂ ସୀହଳଭାସଂଅପନେତ୍ୱାନ। ତତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ମନୋରମଂ ଭାସନ୍ତି ମାଗଧଭାସଂ। ସା ହି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭୂତା ପଣ୍ଡିତାନଂ ମନଂ ରମଯତୀତି। ତେନେୱାହ – ''ତନ୍ତିନଯାନୁଚ୍ଛୱିକ''ନ୍ତି, ପାଳିଗତିଯା ଅନୁଲୋମିକଂ ପାଳିଚ୍ଛାଯାନୁୱିଧାଯିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତଦୋସନ୍ତି ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାସନ୍ତରରହିତଂ।

୯।ସମଯଂ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋତି ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ଅୱିରୋଧେନ୍ତୋ। ଏତେନ ଅତ୍ଥଦୋସାଭାୱମାହ। ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ହି ଥେରୱାଦାପି ଇଧ ପକାସୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଥେରୱଂସଦୀପାନନ୍ତି ଥିରେହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରା , ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ, ତେହି ଆଗତା ଆଚରିଯପରମ୍ପରା ଥେରୱଂସୋ। ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ତସ୍ସ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋ ଥେରୱଂସଦୀପା, ମହାୱିହାରୱାସିନୋ ଥେରା, ତେସଂ। ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନିଚ୍ଛୀଯତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଖୀଲମଦ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ୱିମତିଚ୍ଛେଦକଥା। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ସଣ୍ହୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା। ଅଥ ୱା ୱିନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତତ୍ଥୱିସଯଂ ଞାଣଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା। ଏତେନ ମହାକସ୍ସପାଦିତ୍ଥେରପରମ୍ପରାଭତତୋ, ତତୋଯେୱ ଚ ଅୱିପରୀତୋ ସଣ୍ହସୁଖୁମୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ତସ୍ସ ପମାଣଭୂତତଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୦।ସୁଜନସ୍ସଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ''ନ କେୱଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂଯେୱ ଅତ୍ଥାଯ, ଅଥ ଖୋ ସାଧୁଜନାନଂ ତୋସନତ୍ଥଞ୍ଚା''ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚ ''ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୱାସୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯା''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି ଉଗ୍ଗହଣାଦିସୁକରତାଯ ତେସମ୍ପି ବହୂପକାରତ୍ତା। ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥନ୍ତି ଚିରଟ୍ଠିତିଅତ୍ଥଂ, ଚିରକାଲାୱଟ୍ଠାନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ହି ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଅୱିପରୀତବ୍ୟଞ୍ଜନସୁନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅତ୍ଥସୁନୀତସ୍ସ ଚ ଉପାଯଭାୱତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିଯା ସଂୱତ୍ତତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ଅସମ୍ମୋସାଯ ଅନନ୍ତରଧାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ଅତ୍ଥୋ ଚ ସୁନୀତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୨୧)।

୧୧-୧୨। ଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ମହନ୍ତତ୍ତଂ ପରିହରିତୁଂ ''ସାୱତ୍ଥିପଭୂତୀନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନାହ – ''ନ ଇଧ ୱିତ୍ଥାରକଥଂ କରିସ୍ସାମି, ନ ତଂ ଇଧ ୱିଚାରଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଚ। ତତ୍ଥ ଦୀଘସ୍ସାତି ଦୀଘନିକାଯସ୍ସ। ମଜ୍ଝିମସ୍ସାତି ମଜ୍ଝିମନିକାଯସ୍ସ। ''ସଙ୍ଗୀତୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଯା ମେ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନା''ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥପି ସଙ୍ଗୀତୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଦୀଘମଜ୍ଝିମନିକାଯାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ମେତି କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ମଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ଦୀଘସ୍ସ ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ସାୱତ୍ଥିପଭୁତୀନଂ ନଗରାନଂ ଯା ୱଣ୍ଣନା କତା, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରକଥଂ ନ ଇଧ ଭିଯ୍ୟୋ କରିସ୍ସାମୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯାନି ଚ ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୂନି ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତେସମ୍ପି ୱିତ୍ଥାରକଥଂ ନ ଇଧ ଭିଯ୍ୟୋ କରିସ୍ସାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୧୩। ଇଦାନି ''ନ ଇଧ ୱିତ୍ଥାରକଥଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ସୁତ୍ତାନଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତାନଂ ଯେ ଅତ୍ଥା ୱତ୍ଥୂହି ୱିନା ନ ପକାସନ୍ତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୧୪। ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତଦେକଦେସଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଚ ଗହେତବ୍ବୋତି କଥିକାନଂ ଉପଦେସଂ କରୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସେତି – ''ସୀଲକଥା''ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସୀଲକଥାତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱସେନ ସୀଲସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକଥା। ଧୁତଧମ୍ମାତି ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗାଦଯୋ ତେରସ କିଲେସଧୁନନକଧମ୍ମା। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନୀତି ପାଳିଯଂ ଆଗତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦ୍ୱେତି ନିରୱସେସାନି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଚରିଯାୱିଧାନସହିତୋତି ରାଗଚରିତାଦୀନଂ ସଭାୱାଦିୱିଧାନେନ ସହିତୋ। ଝାନାନି ଚତ୍ତାରି

ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିୟୋ । ଅଟ୍ଠପି ୱା ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତାନି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜନୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟୋ। ଝାନାନି ୱା ରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟୋ।

୧୫। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଭେଦା ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ସଵା ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ଆଗତନୟେନ ଏକୱିଧାଦିନା ପଞ୍ଞାୟ ସଂକଲେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛୟୋ ପଞ୍ଞାସଙ୍କଲନନିଚ୍ଛୟୋ।

୧୬। ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଆଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦିଭାୱୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୋ, ତସ୍ସ ଦେସନା ପଚ୍ଚୟାକାରଦେସନା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ସୁଦୁକ୍କରତାୟ ସଣ୍ହସୁଖୁମା, ନିକାୟନ୍ତରଲଦ୍ଧିସଙ୍କରରହିତା, ଏକତ୍ତନୟାଦିସହିତା ଚ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତାତି ଆହ – ‘‘ସୁପରିସୁଦ୍ଧନିପୁଣନୟା’’ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ଆଗତନୟଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ୱିଚାରିତତ୍ତା ଅୱିମୁତ୍ତତନ୍ତିମଗ୍ଗା।

୧୭।ଇତି ପନ ସଵନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନେ, ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ, ଏତଂ ସଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟ ନ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମି ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୮। ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ଅୱିଚାରଣସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ମଜ୍ଝେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ମଜ୍ଝଭାୱଦୀପନେନ ୱିସେସତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଗମାନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ନ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀଆଦୟୋ ୱିୟ ଅସାଧାରଣଟ୍ଠକଥାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱିସେସତୋ’’ତି ଚ ଇଦଂ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ୟଥାରହଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି ଏୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯।ଇଚ୍ଚେୱାତି ଇତି ଏୱ। ତମ୍ପୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମ୍ପି। ଏତାୟାତି ମନୋରଥପୂରଣିୟା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୀହଳଅଦୀପଂ ଆଭତା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାୟ ସୁଜନସ୍ସ ଚ ତୁଟ୍ଠତ୍ଥଂ ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଏତେନ ପୟୋଜନଂ, ଅପନେତ୍ୱାନ ତତୋହଂ, ସୀହଳଅଭାସ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ‘‘ସାୱତ୍ଥିପଭୁତୀନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚ କରଣପ୍ପକାରଂ। ହେଟ୍ଠିମନିକାୟେସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଚ ୱିଚାରିତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଅୱିଚାରଣମ୍ପି ହି ଇଧ କରଣପ୍ପକାରୋ ଏୱାତି।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ରୂପାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ନିଦାନୱଣ୍ଣନା

ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନେୱ ହୋତୀତି ପଠମଂ ତାୱ ନିପାତସୁତ୍ତୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମୋ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ‘‘ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଯଦିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ, ‘‘ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ସୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମୋ ନାମ ନିପାତସୁତ୍ତୱସେନ ଏୱଂ ୱିଭାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥାତି ‘‘ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିସ୍ସିତଂ ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ଯୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ନିପାତସୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଏଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ପୱତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ତସ୍ସ ନିପାତେସୁ…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ନିଦାନମାଦୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେସିତତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାନଂ ଧମ୍ମୱିନଯାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଗାଯନଂ କଥନଂ ସଙ୍ଗୀତି। ଏତେନ ତଂତଂସିକ୍ଖାପଦାନଂ ସୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆଦିପରିଯୋସାନେସୁ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଠପିତଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରୱଚନଂ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି। ସଙ୍ଗୀଯମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମହନ୍ତତାଯ ପୂଜନୀଯତାଯ ଚ ମହତୀ ସଙ୍ଗୀତି ମହାସଙ୍ଗୀତି, ପଠମା ମହାସଙ୍ଗୀତି ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିକାଲୋ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ। ନିଦଦାତି ଦେସନଂ ଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଅୱିଦିତଂ ୱିଦିତଂ କତ୍ୱା ନିଦସ୍ସେତୀତି ନିଦାନଂ। ଯୋ ଲୋକିଯେହି ଉପୋଗ୍ଘାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସ୍ୱାଯମେତ୍ଥ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିକୋ ଗନ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ‘‘ସନିଦାନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୨୬) ୱିଯ ଅଜ୍ଝାସଯାଦିଦେସନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦିକଂ ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱୁତ୍ତଂ ନିଦାନମାଦୀ’’ତି।

୧। ‘‘ସା ପନେସା’’ତିଆଦିନା ବାହିରନିଦାନେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତିଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ‘‘ଯଂ ପନେତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ପଦାନି ପଦୱିଭାଗଂ ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାଦିନିଦସ୍ସନୱସେନ ଚ ସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା, ତସ୍ମା ପଦାନି ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱନ୍ତି ନିପାତପଦ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ପଦୱିଭାଗୋତି ପଦାନଂ ୱିସେସୋ, ନ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଥ ୱା ପଦାନି ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ, ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋତି ୱା ଏକସେସୱସେନ ପଦପଦୱିଗ୍ଗହା ପଦୱିଭାଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ‘‘ଜେତସ୍ସ ୱନଂ ଜେତୱନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସମାସପଦେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତୋତି ପଦତ୍ଥତୋ। ତଂ ପନ ପଦତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକ୍କମେନ ପଠମଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ତାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଅୱଧାରଣାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଦମତ୍ଥପୁଚ୍ଛାପରିମାଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ଏୱଂଗତାନି ପୁଥୁସିପ୍ପାଯତନାନି, ଏୱମାଦୀନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ପକାରପରିଯାଯୋ, ତଥା ୱିଧାକାର-ସଦ୍ଦା ଚ। ତଥା ହି ୱିଧଯୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ଲୋକିଯା ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲାଭରଣା ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେନ୍ତି ସେଯ୍ଯଥାପି ତ୍ୱଂ ଏତରହି ସାଚରିଯକୋତି। ନୋ ହିଦଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮୬) ପୁଚ୍ଛାଯଂ। ‘‘ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୧।୪୮), ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪; ପାରା। ୧୨) ଚ ଆଦୀସୁ ପରିମାଣେ।

ନନୁ ଚ ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋତି? ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଆକାରମତ୍ତୱାଚକୋ ହି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଆକାରତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ଯଥା ‘‘ଏୱଂ ବ୍ଯାଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୩୪; ପାଚି। ୪୧୭; ଚୂଳୱ। ୬୫), ନ ପନ ଆକାରୱିସେସୱାଚକୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନା’’ତିଆଦୀନି (ଧ। ପ। ୫୩) ଉପମାଦିଉଦାହରଣାନି ଉପପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ‘‘ଯଥା ହି…ପେ… ବହୁ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୫୩) ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫରାସିଟ୍ଠାନିଯତୋ ମନୁସ୍ସୂପପତ୍ତିସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଯୋନିସୋମନସିକାରଭୋଗସମ୍ପତ୍ତି- ଆଦିଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯାହେତୁସମୁଦାଯତୋ ସୋଭାସୁଗନ୍ଧତାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ମାଲାଗୁଣସଦିସିଯୋ ପହୂତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ମରିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ମଚ୍ଚେନ ସତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବାତି ଜୋତିତତ୍ତା ପୁପ୍ଫରାସିମାଲାଗୁଣାୱ ଉପମା। ତେସଂ ଉପମାକାରୋ ଯଥା-ସଦ୍ଦେନ ଅନିଯମତୋ ୱୁତ୍ତୋତି ‘‘ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉପମାକାରନିଗମନତ୍ଥୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ସୋ ପନ ଉପମାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପମାୱ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ’’ତି। ତଥା ‘‘ଏୱଂ ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଦିସିଯମାନାଯ ସମଣସାରୁପ୍ପାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୋ ତତ୍ଥ ଉପଦିସନାକାରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ

ଉପଦେସୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ ତେ…ପେ… ଉପଦେସେ’’ତି। ତଥା ଏୱମେତଂଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତାତି ଏଭ୍ଥ ଭଗୱତା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଜାନନ୍ତେହି କତଂ ତତ୍ଥ ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାନଂ ପକାରେହି ହଂସନଂ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ, ଯୋ ତତ୍ଥ ସମ୍ପହଂସନାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏୱମେୱଂ ପନାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରହଣାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ସୋ ଚ ଗରହଣାକାରୋ ‘‘ୱସଲୀ’’ତିଆଦିଖୁଂସନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଇଧ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉପମାକାରାଦଯୋପି ଉପମାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫରାସିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ସନ୍ନିଧାନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ଖୋତିଆଦୀସୁ ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେନ ନିଯୋଜିତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତ୍ତନୋ ତତ୍ଥ ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ, ସାଧୁ ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ ଭନ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀତି ‘‘ଯଥାହଂ ୱଦାମି, ଏୱଂ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ୱଦେହୀ’’ତି ୱଦନାକାରୋ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସୀଯତୀତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ନୋତି ଏତ୍ଥାପି ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ନୋ ୱା, କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦାକାରସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସୋ ପନ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅୱଧାରଣେ’’ତି।

ନାନାନଯନିପୁଣନ୍ତି ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଅବ୍ୟାପାରଏୱଂଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତା, ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟତିପୁକ୍ଖଲସୀହୱିକ୍କୀଳିତଅଙ୍କୁସଦିସାଲୋଚନସଙ୍ଖାତା ୱା ଆଧାରାଦିଭେଦୱସେନ ନାନାୱିଧା ନଯା ନାନାନଯା। ନଯା ୱା ପାଳିଗତିଯୋ, ତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିଲୋକିଯାଦିତଦୁଭଯୱୋମିସ୍ସକତାଦିୱସେନ କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହାଦିୱସେନ ସମଯୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପଧାନାଦିୱସେନ କୁସଲମୂଲାଦିୱସେନ ତିକପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରାତି ନାନାନଯା, ତେହି ନିପୁଣଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମନ୍ତି ନାନାନଯନିପୁଣଂ। ଆସଯୋୱ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତେ ଚ ସସ୍ସତାଦିଭେଦେନ ତତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦିଭେଦେନ ଚ ଅନେକେ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦଯୋ ଏୱ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଜ୍ଝାସଯସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣଂ ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ। ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନଉତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଟିହାରିଯପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ଚ ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଭଗୱତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ନ ସନ୍ତି , ଯେ ହରିତବ୍ବା। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ପଟୀ’’ତି ୱା ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଚ୍ଛା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ॰ ନି॰ ୯୮୫; ଚୂଳନି॰ ପାରାଯନୱଗ୍ଗୋ, ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୪) ୱିଯ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିଯଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିଯାନି ଭୱନ୍ତି। ପଟିହାରିଯମେୱ ପାଟିହାରିଯଂ, ପଟିହାରିଯେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାଯେ ଭୱଂ ଏକମେକଂ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିଯଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ। ତସ୍ସ ପନ ଇଦ୍ଧିଆଦିଭେଦେନ ୱିସଯଭେଦେନ ଚ ବହୁୱିଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯଂ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଆହ – ‘‘ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି।

ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତାକାରତୋ ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସିତାକାରତୋ। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱା ହି ଭଗୱତୋ ଦେସନା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି, ଧାରଣବଲଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୁତାକାରାୱିରୁଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥନ୍ତରତାପରିହାରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଏକୱିସଯତ୍ତା, ଇତରଥା ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସବ୍ବଥା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥୋ ଅସମତ୍ଥୋ ଚାତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

‘‘ୟୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତାୟ ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ସସନ୍ତତିୟଂ ଵତ୍ତନତୋ ତିଵିଧୋପି ମେ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂୟେଵ ଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, କରଣସମ୍ପଦାନସାମିନିଦ୍ଦେସଵସେନ ପନ ଵିଜ୍ଜମାନଭେଦଂ ସନ୍ଧାୟାହ – ‘‘ମେ-ସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଉପସଗ୍ଗୋ କିରିୟଂ ଵିସେସେତି, ଜୋତକଭାଵତୋ ପନ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏଵ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଵଦତୀତି ଅନୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ଵିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୌପସଗ୍ଗୋ ଚ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚା’’ତି ଆହ। ଅସ୍ସାତି ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ। କମ୍ମଭାଵସାଧନାନି ଇଧ ସୁତସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭଵନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉପଧାରିତନ୍ତି ଵା ଉପଧାରଣନ୍ତି ଵା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମୟାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ୟଦା ମେ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁଵସେନ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ମମାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ୟଦା ସମ୍ବନ୍ଧଵସେନ ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦା।

ସୁତସଦ୍ଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନେ ପୟୁତ୍ତେନ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦେନ ସଵନକିରିୟାଜୋତକେନ ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏଵନ୍ତି ସୋତଵିଞ୍ଞାଣାଦିଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ସୋତଦ୍ଵାରିକଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଦଭିନୀହଟାନଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ଵାରିକଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ଗହଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଵାକ୍ୟାନଂ ଏଵକାରତ୍ଥସହିତତ୍ତା ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସୁତମେଵାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ – ‘‘ଅସ୍ସଵନଭାଵପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ଏତେନ ଅଵଧାରଣେନ ନିୟାମତଂ ଦସ୍ସେତି। ୟଥା ଚ ସୁତଂ ସୁତମେଵାତି ନିୟାମେତବ୍ବଂ, ତଂ ସମ୍ମା ସୁତଂ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଅନୂନାଧିକାଵିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଥ ଵା ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥାପୋହନଵସେନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ଵଦତୀତି ସୁତନ୍ତି ଅସ୍ସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସ୍ସଵନଭାଵପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିଵିନିଵତ୍ତନଂ କରୋତି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନ ଇଦଂ ମୟା ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ସମ୍ମଦେଵାତି। ତେନେଵାହ – ‘‘ଅନୂନାଧିକାଵିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଵଧାରଣତ୍ଥେ ଵା ଏଵଂ-ସଦ୍ଦେ ଅୟମତ୍ଥୟୋଜନା – ‘‘କରୀୟତୀ’’ତି ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୟମତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସଵନଭାଵପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ତେନେଵାହ – ‘‘ଅନୂନାଧିକାଵିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ସଵନ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ସୁୟ୍ୟତୀ’’ତି।

ଏଵଂ ସଵନହେତୁସଵନଵିସେସଵସେନ ପଦତ୍ତୟସ୍ସ ଏକେନ ପକାରେନ ଅତ୍ଥୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ପକାରନ୍ତରେହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ତଥା ଏଵ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ୟା ସା ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସଵନାକାରେନ ପଵତ୍ତା ମନୋଦ୍ଵାରଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥି, ତସ୍ସା। ସା ହି ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପଵତ୍ତିତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ସୋତଦ୍ଵାରାନୁସାରେନା’’ତି। ନାନପ୍ପକାରେନାତି ଵକ୍ଖମାନାନଂ ଅନେକଵିହିତାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଗ୍ଗହଣାନଂ ନାନାକାରେନ। ଏତେନ ଇମିସ୍ସା ୟୋଜନାୟ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଦୀପେତି। ପଵତ୍ତିଭାଵପ୍ପକାସନନ୍ତି ପଵତ୍ତିୟା ଅତ୍ଥିଭାଵପ୍ପକାସନଂ। ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନନ୍ତି ୟସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥି ନାନପ୍ପକାରେନ ପଵତ୍ତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥତ୍ତା। ଵୁତ୍ତସ୍ସେଵତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟୀକରଣଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥିୟାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣଵଚନଂ, ମୟାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ।

ଏଵନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବପ୍ପକାସନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବତ୍ତାଭାଵାଭାଵତୋ । ତେନ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦେନ ସକଲମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିୟାସଦ୍ଦତ୍ତା ସଵନକିରିୟାୟ ଚ ସାଧାରଣଵିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚ ପୁଗ୍ଗଲଵୋହାରୋତି ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ସୁତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚପ୍ପକାସନ’’ନ୍ତି। ନ ହି ପୁଗ୍ଗଲଵୋହାରରହିତେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ ସଵନକିରିୟା ଲବ୍ଭତୀତି।

ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସାତିଆଦିପି ଆକାରତ୍ଥମେଵ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ପୁରିମୟୋଜନାୟ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆକାରପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଏଵ ଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିଆକାରୁପାଦାନଵସେନ ତଥା ଵୁତ୍ତା। ସୁତନ୍ତି ଵିସୟନିଦ୍ଦେସୋତି ସୋତବ୍ବଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ସଵନକିରିୟାକତ୍ତୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଵନକିରିୟାଵସେନ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଵିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ କସ୍ସଚି କତ୍ତୁଅଭାଵେପି ସଦ୍ଦଵୋହାରେନ ବୁଦ୍ଧିପରିକପ୍ପିତଭେଦଵଚନିଚ୍ଛାୟ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵିୟ ତଂସମଙ୍ଗିଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେନ ତଂସମଙ୍ଗୀନୋ’’ତି। ସଵନକିରିୟାଵିସୟୋପି ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୋ ସଵନକିରିୟାଵସେନ ପଵତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ କତ୍ତୁଭାଵତୋ, ସଵନଵସେନ ଚିତ୍ତପଵତ୍ତିୟା ଏଵ ଵା ସଵନକିରିୟାଭାଵତୋ ତଂକିରିୟାକତ୍ତୁ ଚ ଵିସୟୋ ହୋତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ତଂସମଙ୍ଗୀନୋ କତ୍ତୁଵିସୟେ’’ତି। ସୁତାକାରସ୍ସ ଚ ଥେରସ୍ସ ସମ୍ମାନିଚ୍ଛିତଭାଵତୋ ଆହ – ‘‘ଗହଣସନ୍ନିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଵା ଅଵଧାରଣତ୍ଥଂ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଅୟମତ୍ଥୟୋଜନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁବ୍ବେ ସୁତାନଂ ନାନାଵିହିତାନଂ ସୁତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଉପଧାରିତରୂପସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ନିଦସ୍ସନସ୍ସ, ଅଵଧାରଣସ୍ସ ଵା ପକାସନସଭାଵୋ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତଦାକାରାଦିଉପଧାରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଭୂତଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରତାୟ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏଵନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ସଵନକିରିୟା ପନ ପୁଗ୍ଗଲଵାଦିନୋପି ଵିଞ୍ଞାଣନିରପେକ୍ଖା ନତ୍ଥୀତି ଵିସେସତୋ ଵିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ଆହ – ‘‘ସୁତନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ମେତି ସଦ୍ଦପ୍ପଵତ୍ତିୟା ଏକନ୍ତେନେଵ ସତ୍ତଵିସୟତ୍ତା ଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ତତ୍ଥେଵ ସମୋଦହିତବ୍ବତୋ ‘‘ମେତି ଉଭୟକିଚ୍ଚୟୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାଵା ୟଥାକ୍କମଂ ଏଵଂସଦ୍ଦସୁତସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥାତି ତେ ତଥାରୂପପଞ୍ଞତ୍ତିଉପାଦାନବ୍ୟାପାରଭାଵେନ

ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ, ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କରଣକିରିଯାକତ୍ତୁକମ୍ମୱିସେସପ୍ପକାସନୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୱ୍ୟାପାରୱିସଯପୁଗ୍ଗଲୱ୍ୟାପାରନିଦସ୍ସନୱସେନ ଗହଣାକାରଗ୍ଗାହକତବ୍ବିସଯୱିସେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ କତ୍ତୁକରଣୱ୍ୟାପାରକତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଚ ଦୁତିଯାଦଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସ୍ସପି ସଦ୍ଧାଧିଗମନୀଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତୀନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜମାନାଦିୱସେନ ଛସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତେସୁ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସରୂପଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଆକାରାଦିନୋ ଧମ୍ମାନଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋତି ଆହ – ‘‘ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନାତି ଭୂତତ୍ଥଉତ୍ତମତ୍ଥୱସେନ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅଭୂତତ୍ଥୋ, ଅନୁସ୍ସୱାଦୀହି ଗହେତବ୍ବୋ ୱିଯ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥୋ ଚ ନ ହୋତି, ସୋ ରୂପସଦ୍ଦାଦିସଭାୱୋ, ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନାଦିସଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମତ୍ଥୋ ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ‘‘ଏୱଂ ମେ’’ତିପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋତି। ଏତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କିଞ୍ହେତ୍ଥ ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ଯଞ୍ହି ତଂ ଏତ୍ଥ ସୋତେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ସବ୍ବଂ ଲବ୍ଭତି। ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋତି ସୋତପଥମାଗତେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ତେସଂ ଉପଧାରିତାକାରାଦିନୋ ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ ଏୱନ୍ତି, ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ମେତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠାଦିସଭାୱରହିତେ ସଦ୍ଦାଯତନେ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସୁତୱୋହାରୋ ‘‘ଦୁତିଯଂ ତତିଯ’’ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିଯ ପଠମାଦୀନି ଦିଟ୍ଠମୁତୱିଞ୍ଞାତେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ’’ତି। ଅସ୍ସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ହି ସୁତନ୍ତି ପକାସିତୋ ଅଯମତ୍ଥୋତି।

ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧା ସୁତ୍ତସ୍ସ ପକାରୱିସେସା ଏୱନ୍ତି ଥେରେନ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଆହ – ‘‘ଅସମ୍ମୋହଂ ଦୀପେତୀ’’ତି। ନାନପ୍ପକାରପ୍ପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଏତେନ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସୁତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋସଂ ଦୀପେତୀତି ସୁତାକାରସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଦସ୍ସିଯମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ମୋହେନାତି ସମ୍ମୋହାଭାୱେନ, ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ୱା ସୱନକାଲସମ୍ଭୂତାଯ ତଦୁତ୍ତରିକାଲପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି। ଏୱଂ ଅସମ୍ମୋସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ନାତିଗମ୍ଭୀରୋ, ଯଥାସୁତଧାରଣମେୱ ତତ୍ଥ କରଣୀଯନ୍ତି ସତିଯା ବ୍ୟାପାରୋ ଅଧିକୋ, ପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯା’’ତିଆଦି ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚେତ୍ଥ ପଧାନଭାୱୋ ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧, ୨) ୱିଯ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାଯ ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱିଯ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତେ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଏତିସ୍ସାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଯଥାସମ୍ଭୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ, ସଙ୍କାସନପ୍ପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯୋନିସୋମନସିକାରଂଦୀପେତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସଯତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱିକ୍ଖେପଂ ଦୀପେତୀତି ‘‘ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନଂ କତ୍ୱା ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୱସେ ପକରଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୱନଂ ସମାଧାନମନ୍ତରେନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଦେସକପ୍ପଯୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା। ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସଯେହି ୱିଯ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥେହି ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱିଯ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଯଥା ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଫଲଭୂତେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାନଂ ସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଏୱଂ ଅୱିକ୍ଖେପେନ ଫଲଭୂତେନ କାରଣଭୂତାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାନଂ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିଯା ଅସ୍ସୁତୱତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯରହିତସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ। ନ ହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋତିଆଦିନା ସମତ୍ଥନୱଚନେନ ପନ ଅୱିକ୍ଖେପେନ କାରଣଭୂତେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯେନ ଚ ଫଲଭୂତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ବାହିରଙ୍ଗତ୍ତା, ଅୱିକ୍ଖେପୋ ପନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସିଦ୍ଧିଜୋତନା ନ ସମତ୍ଥିତାୱ। ନୋ ନ ସମତ୍ଥିତା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପୁରିସପଯିରୁପାସନାଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଫଲେନ କାରଣସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ନଦୀପୂରେନ ୱିଯ ଉପରି ୱୁଟ୍ଠିସବ୍ଭାୱସ୍ସ, ଦୁତିଯଂ କାରଣେନ ଫଲସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଏକନ୍ତୱସ୍ସିନା ୱିଯ ମେଘୱୁଟ୍ଠାନେନ ୱୁଟ୍ଠିପ୍ପୱତ୍ତିଯା।

ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଭେଦପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତିଓଗାହନାକାରୋ ନିରୱସେସପରହିତପାରିପୂରିତାକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ ଭଦ୍ଦକୋ ଆକାରୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଗୁଣଦ୍ୱଯଂ। ଅପରାପରଂ ୱୁତ୍ତିଯା ଚେତ୍ଥ ଚକ୍କଭାୱୋ, ଚରନ୍ତି ଏତେହି ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୂତି ୱା। ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି, ଯେହି

ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତ୍ତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୧)। ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଦେସନାକ୍କମୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧିୟାତି ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ। ସମ୍ମାପଣିହିତତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତ୍ତୋ ସୁଦ୍ଧାସୟୋ ହୋତି ତଦସିଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋତି ଆହ – ''ଆସୟସୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧା ହୋତୀ''ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ''ସମ୍ମାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସେୟ୍ୟସୋ ନଂ ତତୋ କରେ''ତି (ଧ। ପ। ୪୩), ''କତପୁଞ୍ଞୋସି ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଧାନମନୁୟୁଞ୍ଜ, ଖିପ୍ପଂ ହୋହିସି ଅନାସୱୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭) ଚ। ତେନେୱାହ – ''ଆସୟସୁଦ୍ଧିୟା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ''ତି। ପୟୋଗସୁଦ୍ଧିୟାତି ୟୋନିସୋମନସିକାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପ୍ପୟୋଗସ୍ସ ୱିସଦଭାୱେନ। ତଥା ଚାହ – ''ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ''ତି , ସବ୍ବସ୍ସ ୱା କାୟୱଚୀପୟୋଗସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ। ପରିସୁଦ୍ଧକାୟୱଚୀପୟୋଗୋ ହି ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱତୋ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିୟତ୍ତିୟଂ ୱିସାରଦୋ ହୋତୀତି।

ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧଦୀପକେନାତିଆଦିନା ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଥେରସ୍ସ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅସମ୍ମୋହଦୀପନତୋ ଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଅତ୍ଥୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସୋତପ୍ପଭେଦପଟିୱେଧଦୀପକେନାତି ଏତେନ ଅୟଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ, ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାୟ ୱା ସାମଞ୍ଞେନେୱ ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୱିସେସଂ ଆମସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ମନୋଦିଟ୍ଠିକରଣାନଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପେକ୍ଖନସୁପ୍ପଟିୱେଧା ୱିସେସତୋ ମନସିକାରପ୍ପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟୋନିସୋମନସିକାରଦୀପକେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୟୋଜେତ୍ୱା, ସୱନଧାରଣୱଚୀପରିଚୟା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମା ୱିସେସେନ ସୋତାୱଧାନପ୍ପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ଅୱିକ୍ଖେପଦୀପକେନ ସୁତ-ସଦ୍ଦେନ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିୟା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମା। ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତାତି ''ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା, ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧୟୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ମନସା ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖିତା। ଦିଟ୍ଠିୟା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି ଭୂତାୟ, ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାୟ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ''ଇତି ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଟିୱିଦ୍ଧା।

ସକଲେନ ୱଚନେନାତି ପୁବ୍ବେ ତୀହି ପଦେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୟୋଜିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିନ୍ତି ଅକତଞ୍ଞୁତଂ, ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ ଧମ୍ମୱିନୟଂ ପରିୟାପୁଣିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦହତୀ''ତି (ପାରା। ୧୯୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅନରିୟୱୋହାରାୱତ୍ଥଂ। ସା ଏୱ ଅନରିୟୱୋହାରାୱତ୍ଥା ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ନନୁ ଚ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ''ମମେଦଂ ୱଚନ''ନ୍ତି ଅଧିମାନସ୍ସ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଞ୍ଚ ତଦାସଙ୍କାୟ ଅଭାୱତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମତିକ୍କମାଦିୱଚନଂ ନିରତ୍ଥକନ୍ତି? ନୟିଦମେୱଂ, ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତେନ ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦସ୍ସନତୋ। କେଚି ପନ ''ଦେୱତାନଂ ପରିୱିତକ୍କାପେକ୍ଖଂ ତଥାୱଚନନ୍ତି ଏଦିସୀ ଚୋଦନା ଅନୱକାସା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଖଣେ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ''ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅୟଞ୍ଚ ଆୟସ୍ମା ଦେସନାକୁସଲୋ ଇଦାନି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସକ୍ୟକୁଲପ୍ପସୁତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଭାତା ଚୂଳପିତୁପୁତ୍ତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ସୟଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଉଦାହୁ ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱଚନଂ ୟଥାସୁତ''ନ୍ତି, ଏୱଂ ତଦାସଙ୍କିତପ୍ପକାରତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମୋକ୍କମାଦିତୋ ଅତିକ୍କମାଦି ୱିଭାୱିତନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଦହନ୍ତୋତି ''ମମେଦ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଅଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ଅପ୍ପେତୀତି ନିଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେସୁ ୟଥାରହଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ନେତ୍ତି, ଧମ୍ମୋୟେୱ ନେତ୍ତି ଧମ୍ମନେତ୍ତି।

ଦଳ୍ହତରନିୱିଟ୍ଠା ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଙ୍ଖା। ନାତିସଂସପ୍ପନଂ ମତିଭେଦମତ୍ତଂ ୱିମତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ୱିନାସେତି ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା ସମ୍ମୁଖା ଚସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଖଲିତଦୁରୁତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣଦୋସାଭାୱତୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚମାଦୟୋ ତିସ୍ସୋ ଅତ୍ଥୟୋଜନା ଆକାରାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଅଗ୍ଗହିତୱିସେସମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ତତୋ ପରା ଚତସ୍ସୋ ଆକାରତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭାୱିତା, ପଚ୍ଛିମା ପନ ତିସ୍ସୋ ୟଥାକ୍କମଂ ଆକାରତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୟୋଜିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞସେଟ୍ଠଅସହାୟସଙ୍ଖାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭) ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, ''ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୮; ପାରା। ୧୧) ସେଟ୍ଠେ, ''ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୦୫; ୨।୨୧୫; ମ। ନି। ୧।୮୦; ସଂ। ନି। ୩।୬୩; ଚୂଳୱ। ୪୪୫) ଅସହାୟେ ''ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମୟୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସାୟା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ସଙ୍ଖାୟଂ। ଇଧାପି ସଙ୍ଖାୟନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଏକନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ''ତି। କାଲଞ୍ଚ ସମୟଞ୍ଚାତି ୟୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ। ଖଣୋତି ଓକାସୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚୟପ୍ପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା। ଖଣୋ ଏୱ ଚ ସମୟୋ। ୟୋ ଖଣୋତି ଚ ସମୟୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋ ଏୱାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମୟୋତି ମହାସମୂହୋ। ସମୟୋପି ଖୋତି ସିକ୍ଖାପଦପୂରଣସ୍ସ ହେତୁପି। ସମୟପ୍ପୱାଦକେତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପୱାଦକେ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିୟା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମୟଂ ପୱଦନ୍ତୀତି। ଅତ୍ଥାଭିସମୟାତି ହିତପ୍ପଟିଲାଭା। ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମୟୋ, ଅଭିସମୟୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମୟଟ୍ଠୋତି ପୀଳନାଦୀନି ଅଭିସମେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ଅଭିସମୟସ୍ସ ୱା ପଟିୱେଧସ୍ସ ୱିସୟଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମୟଟ୍ଠୋତି

ତାନେଵ ତଥା ଏକଭେନ ଵୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳଅନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିଂସନଂ ଅଵିପ୍ଫାରିକତାକରଣଂ। ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଵସେନ ସନ୍ତପନଂ ପରିଦହନଂ।

ତତ୍ଥ ସହକାରିକାରଣେ ସନିଜ୍ଝଂ ସମେତି ସମଵେତୀତି ସମଯୋ, ସମଵାଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ଵା ସଂଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତୋ, ସଭାଵଧମ୍ମୋ ଵା ସହଜାତାଦୀହି, ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ଵାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ଵିଯ ଚ କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ଵୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ଵା ଅଵଯଵାନଂ ଅଯନଂ ପଵତ୍ତି ଅଵଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ ଯଥା ''ସମୁଦାଯୋ''ତି। ଅଵଯଵସହାଵଟ୍ଠାନମେଵ ହି ସମୂହୋତି। ଅଵସେସପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଵତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ ଯଥା ''ସମୁଦଯୋ''ତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାଵତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ଅତ୍ତନୋ ଵିସଯେ ପଵତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାଵତୋ ଵା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିଵେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିଵିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମସ୍ସ ଯାନଂ, ସମ୍ମା ଵା ଯାନଂ ଅପଗମୋତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅଵିପରୀତୋ ସଭାଵୋ। ଅଭିମୁଖଭାଵେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅଵିପରୀତସଭାଵାଵବୋଧୋ। ଏଵଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାତି ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ। କାଲୋ ଅତ୍ଥୋ ସମଵାଯାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଇଧ ଅସମ୍ଭଵତୋ, ଦେସଦେସକପରିସାନଂ ଵିଯ ସୁତସ୍ସ ନିଦାନଭାଵେନ କାଲସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଚ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନିଯମିତଵସେନେଵ କାଲୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ଉତୁସଂଵଚ୍ଛରାଦିଵସେନ ନିଯମେତ୍ଵାତି ଆହ – ''ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଉତୁସଂଵଚ୍ଛରାଦିଵସେନ ନିଯମଂ ଅକତ୍ଵା ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଵଚନେ ଅଯମ୍ପି ଗୁଣୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେ ଵା ଇମେ''ତିଆଦିମାହ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ଵିସେସେ ଅଵତିଟ୍ଠତୀତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଵିହାରସମଯୋ ଦେଵସିକଂ ଝାନସମାପତ୍ତୀହି ଵୀତିନାମନକାଲୋ, ଵିସେସତୋ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି। ସୁପ୍ପକାସାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା ପକମ୍ପନଓଭାସପାତୁଭାଵାଦୀହି ପାକଟା। ଯଥାଵୁତ୍ତଭେଦେସୁ ଏଵ ସମଯେସୁ ଏକଦେସଂ ପକାରନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଚାଯ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ଞାଣକିଚ୍ଚସମଯୋ ଅତ୍ତହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିସମଯୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଯୋ, ଅରିଯତୁଣ୍ହୀଭାଵସମଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଵିହାରସମଯୋ, କରୁଣାକିଚ୍ଚପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମିକଥାସମଯୋ ଦେସନାସମଯୋଯେଵ।

କରଣଵଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମଵିନଯେସୁ। ତଥାତି ଭୁମ୍ମକରଣେହି। ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ ଆଧାରତ୍ଥୋ। ଭାଵୋ ନାମ କିରିଯା, କିରିଯାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାଵେନଭାଵଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା କାଲୋ ସଭାଵଧମ୍ମପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନୋପି ଆଧାରଭାଵେନ ପଞ୍ଞାତୋ ତଙ୍ଖଣପ୍ପଵତ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାଵତୋ ''ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଜାତୋ, ସାଯନ୍ହେ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ, ସମୂହୋ ଚ ଅଵଯଵଵିନିମୁତ୍ତୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନୋପି କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ଅଵଯଵାନଂ ଆଧାରଭାଵେନ ପଞ୍ଞାପୀଯତି ''ରୁକ୍ଖେ ସାଖା, ଯଵରାସିଯଂ ସମ୍ଭୂତୋ''ତିଆଦୀସୁ, ଏଵଂ ଇଧାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଅଧିକରଣଂ…ପେ… ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ, ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଵା କାମାଵଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଏଵ କାଲେ, ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ''ଗାଵୀସୁ ଦୁଯ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋ''ତି ଦୋହନକିରିଯାଯ ଗମନକିରିଯା ଲକ୍ଖୀଯତି, ଏଵଂ ଇଧାପି ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତି ଚ ଵୁତ୍ତେ ''ସତୀ''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଏଵ ହୋତି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାଵିରହାଭାଵତୋତି ସମଯସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକିରିଯା, ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଭଵନକିରିଯା ଚ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଯସ୍ମିଂ ନଵମେ ଖଣେ, ଯସ୍ମିଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚଯସମଵାଯେ ଵା ସତି କାମାଵଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ ହେତୁମ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମଵାଯେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଉଭଯତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦେ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାଵଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଖଣ…ପେ… ଲକ୍ଖୀଯତୀ''ତି।

ହେତୁଅତ୍ଥୋ କରଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭଵତି ''ଅନ୍ନେନ ଵସତି, ଅଜ୍ଝେନେନ ଵସତି, ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦତି, କୁଦାଲେନ ଖଣତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ଵୀତିକ୍କମଞ୍ହି ସୁତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ଵା ଓତିଣ୍ଣେ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଵିଗରହିତ୍ଵା ଚ ତଂ ତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ଓତିଣ୍ଣକାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ଵା ତେନେଵ କାଲେନ ସିକ୍ଖାପଦାନି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ଭଗଵା ଵିହରତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ତତିଯପାରାଜିକାଦୀସୁ ଵିଯ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ଦେସନାନିଟ୍ଠାନଂ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ କରୁଣାଵିହାରେନ। ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ। ଉପଯୋଗଵଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥା ''ମାସଂ ଅଜ୍ଝେତୀ''ତି। ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ଅଭିଲାପମତ୍ତଭେଦୋତି ଵଚନମତ୍ତେନ ଵିସେସୋ। ତେନ ସୁତ୍ତଵିନଯେସୁ ଵିଭତ୍ତିବ୍ଯତ୍ତଯୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ‘‘ଭଗଵା’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଭଗଵାତି ଗରୂ’’ତିଆଦି। ଭଗଵାତି ଵଚନଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ସେଟ୍ଠଵାଚକଂ ଵଚନଂ, ସେଟ୍ଠଗୁଣସହଚରଣଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଵଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଯୋ ‘‘ଭଗଵା’’ତି ଵଚନେନ ଵଚନୀଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗଵାତି ଵଚନମୁତ୍ତମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଗାରଵଯୁତ୍ତୋତି ଗରୁଭାଵଯୁତ୍ତୋ ଗରୁଗୁଣଯୋଗତୋ। ଗରୁକରଣଂ ଵା ସାତିସଯଂ ଅରହତୀତି ଗାରଵଯୁତ୍ତୋ, ଗାରଵାରହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସିପ୍ପାଦିସିକ୍ଖାପକା ଗରୂ ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ଗାରଵଯୁତ୍ତା, ଅଯଂ ପନ ତାଦିସୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଗରୂତି ଵତ୍ଵା ଗାରଵଯୁତ୍ତୋତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି କେଚି। ଵୁତ୍ତୋଯେଵ, ନ ଇଧ ଵତ୍ତବ୍ବୋ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଏକଦେସଭାଵତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଧମ୍ମସରୀରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋତୀତି ‘‘ଯୋ ଵୋ, ଆନନ୍ଦ, ମଯା ଧମ୍ମୋ ଚ ଵିନଯୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ , ସୋ ଵୋ ମମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ଥା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୬) ଵଚନତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାଵପରିଯାଯୋ ଵିଜ୍ଜତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଵଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାଯୋ ପରେହି ଅଭେଜ୍ଜସରୀରତ୍ତା। ନ ହି ଭଗଵତୋ ରୂପକାଯେ କେନଚି ସକ୍କା ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁନ୍ତି। ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଵକ୍ଖମାନସ୍ସ ସକଲସୁତ୍ତସ୍ସ ଏଵନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସନତୋ। ସାଵକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଭଗଵତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ମଯା ମହାସାଵକେନ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମଯା ସୁତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୁତିକଂ, ନ ପରମ୍ପରାଭତନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ‘‘ଭଗଵା’’ତି ପଦସ୍ସ ସନ୍ନିଧାନେ ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ କାଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତଭାଵଦୀପନତୋ । ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ହି କାଲସମ୍ପଦା। ତେନେତଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

‘‘କପ୍ପକସାଯେ କଲିଯୁଗେ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଅହୋ ମହଚ୍ଛରିଯଂ;

ହୁତାଵହମଜ୍ଝେ ଜାତଂ, ସମୁଦିତମକରନ୍ଦମରଵିନ୍ଦ’’ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧ ଦେଵତାସଂଯୁତ୍ତ);

ଭଗଵାତି ଦେସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଗାରଵାଧିଵଚନଭାଵତୋ।

ଏଵଂନାମକେ ନଗରେତି କଥଂ ପନେତଂ ନଗରଂ ଏଵଂନାମକଂ ଜାତନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ, ଯଥା କାକନ୍ଦସ୍ସ ଇସିନୋ ନିଵାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା ନଗରୀ କାକନ୍ଦୀ, ମାକନ୍ଦସ୍ସ ନିଵାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା ମାକନ୍ଦୀ, କୁସମ୍ବସ୍ସ ନିଵାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା କୋସମ୍ବୀତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵଂ ସଵତ୍ଥସ୍ସ ଇସିନୋ ନିଵାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା ନଗରୀ ସାଵତ୍ଥୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏଵଂ ତାଵ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ଵଦନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନ ଭଣନ୍ତି – ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଂ, ସବ୍ବମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ସାଵତ୍ଥି। ସତ୍ଥସମାଯୋଗେ ଚ ‘କିଂ ଭଣ୍ଡମତ୍ଥୀ’ତି ପୁଚ୍ଛିତେ ‘ସବ୍ବମତ୍ଥୀ’ତି ଵଚନମୁପାଦାଯ ସାଵତ୍ଥି।

‘‘ସବ୍ବଦା ସବ୍ବୂପକରଣଂ, ସାଵତ୍ଥିଯଂ ସମୋହିତଂ;

ତସ୍ମା ସବ୍ବମୁପାଦାଯ, ସାଵତ୍ଥୀତି ପଵୁଚ୍ଚତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୫।ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫; ପଟି। ମ। ୨।୧। ୧୮୪);

‘‘କୋସଲାନଂ ପୁରଂ ରମ୍ମଂ, ଦସ୍ସନେଯ୍ୟଂ ମନୋରମଂ;

ଦସହି ସଦ୍ଦେହି ଅଵିଵିତ୍ତଂ, ଅନ୍ନପାନସମାଯୁତଂ।

‘‘ଵୁଦ୍ଧିଂ ଵେପୁଲ୍ଲତଂ ପତ୍ତଂ, ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ ମନୋରମଂ;

ଆଳକମନ୍ଦାଵ ଦେଵାନଂ, ସାଵତ୍ଥିପୁରମୁତ୍ତମ’’ନ୍ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୫।ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା);

ଅଵିସେସେନାତି ନ ଵିସେସେନ, ଵିହାରଭାଵସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରିଯାପଥଵିହାରୋ…ପେ… ଵିହାରେସୂତି ଇରିଯାପଥଵିହାରୋ ଦିବ୍ବଵିହାରୋ ବ୍ରହ୍ମଵିହାରୋ ଅରିଯଵିହାରୋତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଵିହାରେସୁ। ସମଙ୍ଗିପରିଦୀପନନ୍ତି ସମଙ୍ଗିଭାଵପରିଦୀପନଂ। ଏତନ୍ତି ଵିହରତୀତି ଏତଂ ପଦଂ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଗିହିସଂସଟ୍ଠୋ ଵିହରତି ସହନନ୍ଦୀ ସହସୋକୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧) ଇରିଯାପଥଵିହାରେ ଆଗତଂ, ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି … ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୪୯୯; ଵିଭ। ୬୨୪) ଦିବ୍ବଵିହାରେ, ‘‘ସୋ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ଵା ଵିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭, ୪୫୯, ୫୦୯; ୨।୩୦୯, ୩୧୫, ୪୫୧, ୪୭୧; ୩।୨୩୦, ଵିଭ। ୬୪୨, ୬୪୩) ବ୍ରହ୍ମଵିହାରେ, ‘‘ସୋ ଖୋହଂ, ଅଗ୍ଗିଵେସ୍ସନ, ତସ୍ସାଯେଵ

କଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେମି ସନ୍ନିସାଦେମି ଏକୋଦିଂ କରୋମି, ସମାଦହାମି, ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧.୩୮୭) ଅରିଯୱିହାରେ।

ତତ୍ଥ ଇରିଯନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଇରିଯା, କାଯପ୍ପଯୋଗୋ। ତସ୍ସା ପୱତ୍ତନୂପାଯଭାୱତୋ ଠାନାଦି ଇରିଯାପଥୋ। ଠାନସମଙ୍ଗୀ ୱା ହି କାଯେନ କିଞ୍ଚି କରେଯ୍ୟ ଗମନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀ ୱା। ଅଥ ୱା ଇରିଯତି ପୱତ୍ତତି ଏତେନ ଅତ୍ତଭାୱୋ, କାଯକିଚ୍ଚଂ ୱାତି ଇରିଯା, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯା ଉପାଯଭାୱତୋ ପଥୋତି ଇରିଯାପଥୋ, ଠାନାଦି ଏୱ। ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଗତିନିୱତ୍ତିଆଦିଆକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପ୍ପବନ୍ଧୋ ଏୱ। ୱିହରଣଂ, ୱିହରତି ଏତେନାତି ୱା ୱିହାରୋ। ଦିୱି ଭୱୋ ଦିବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ବହୁଲପ୍ପୱତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦିଦେୱଲୋକେ ଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱୋ, ତଦତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ୱା ଦିବ୍ବୋ, ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରୱସେନ ମହାଗତିକତ୍ତା ୱା ଦିବ୍ବୋ, ଦିବ୍ବୋ ଚ ସୋ ୱିହାରୋ ଚାତି ଦିବ୍ବୱିହାରୋ, ଚତସ୍ସୋ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯୋ। ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମାନଂ, ବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱା ୱିହାରା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ। ଅରିଯୋ, ଅରିଯାନଂ ୱା ୱିହାରୋ ଅରିଯୱିହାରୋ, ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି। ସୋ ହି ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନନ୍ତିଆଦି ଯଦିପି ଭଗୱା ଏକେନପି ଇରିଯାପଥେନ ଚିରତରଂ କାଲଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥାପି ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରସ୍ସ ଅଯଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ୱା ଭଗୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଚ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ୱସତୀତି ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱିୱିଧହିତସୁଖଂ ହରତି ଉପନେତି ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ମା ୱିୱିଧଂ ହରତୀତି ୱିହରତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଜେତସ୍ସରାଜକୁମାରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଜନଂ ଜିନାତୀତି ଜେତୋ। ସୋତସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ହି କତ୍ତୁସାଧନୋ ଜେତସଦ୍ଦୋ। ଅଥ ୱା ରଞ୍ଞା ପସେନଦିକୋସଲେନ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଜନେ ଜିତେ ଜାତୋତି ଜେତୋ। ରଞ୍ଞୋ ହି ଜଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା କୁମାରୋ ଜିତୱାତି ଜେତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ମଙ୍ଗଲକାମତାଯ ୱା ତସ୍ସ ଏୱଂନାମମେୱ କତନ୍ତି ଜେତୋ। ମଙ୍ଗଲକାମତାଯ ହି ଜେଯ୍ୟୋତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଜେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନାତିଆଦିନା ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ''ତି ଏତ୍ଥ ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ସୋ, ଗହପତି, ମାତାପିତୂହି କତନାମୱସେନ, ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧତାଯ ପନ ୱିଗତମଚ୍ଛେରତାଯ କରୁଣାଦିଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡମଦାସି। ତେନ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଣିନୋ, ୱିସେସେନ ୱା ପବ୍ବଜିତାତି ଆରାମୋ, ତସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲାଦିସୋଭାଯ ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନତାଦିପଞ୍ଚୱିଧସେନାସନଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତତୋ ତତୋ ଆଗମ୍ମ ରମନ୍ତି ଅଭିରମନ୍ତି, ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତା ହୁତ୍ୱା ନିୱସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ୱା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂଯେୱ ଆନେତ୍ୱା ରମେତୀତି ଆରାମୋ। ସୋ ହି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ଗହପତିନା ଜେତସ୍ସ ରାଜକୁମାରସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି ସନ୍ଥାରେନ କିଣିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି ସେନାସନାନି କାରାପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି ୱିହାରମହଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଏୱଂ ଚତୁପଞ୍ଞାସହିରଞ୍ଞକୋଟିପରିଚ୍ଚାଗେନ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତିତୋ, ତସ୍ମା ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥାତି ''ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ''ତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱାକ୍ୟଂ, ତତ୍ଥ। ସିଯାତି କସ୍ସଚି ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ସିଯା, ୱକ୍ଖମାନାକାରେନ କଦାଚି ଚୋଦେଯ୍ୟ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ତତ୍ଥ ୱିହରତୀତି ଯଦି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ ୱିହରତି। ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ନାନାଠାନଭୂତତ୍ତା ସାୱତ୍ଥିଜେତୱନାନଂ, ''ଏକଂ ସମଯ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ଚୋଦକୋ ତମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ''ନ ହି ସକ୍କା''ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ଇତରୋ ସବ୍ବମେତଂ ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ତଯା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ''ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ''ତି ଏତଂ ୱଚନଂ। ଏୱନ୍ତି ''ଯଦି ତାୱ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଯଂ ତଂ ଭୱତା ଚୋଦିତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ନ ଖୋ ପନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଉଭଯତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ୱିହାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅୱିପରୀତମତ୍ଥଂ, ତସ୍ସ ଚ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ, ତେନ ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ…ପେ… ଜେତୱନେ''ତି ଆହ। ଏୱମ୍ପି ''ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ ୱିହରତି''ଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ''ସାୱତ୍ଥିଯ''ନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତିଆଦି।

ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତ୍ଥ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନଂ କତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ଯଥା ଜେତୱନାଦିକିତ୍ତନଂ ପବ୍ବଜିତାନୁଗ୍ଗହକରଣାଦିଅନେକପ୍ପଯୋଜନଂ, ଏୱଂ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନମ୍ପି ଗହଟ୍ଠାନୁଗ୍ଗହକରଣାଦିୱିୱିଧପଯୋଜନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସାୱତ୍ଥିୱଚନେନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ଉପସଙ୍କମପଯିରୁପାସନାନଂ ଓକାସଦାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସରଣେସୁ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପନେନ ଯଥୂପନିସ୍ସଯଂ ଉପରିୱିସେସାଧିଗମାୱହନେନ ଚ ଗହଟ୍ଠାନୁଗ୍ଗହକରଣଂ, ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପୱସନଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହେନେତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତାନୁଗ୍ଗହକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କରୁଣାଯ ଉପଗମନଂ, ନ ଲାଭାଦିନିମିତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାଯ ଅପଗମନଂ, ନ ୱିରୋଧାଦିନିମିତ୍ତନ୍ତି

ଉପଗମନାପଗମନାନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ ୱିଭାୱେତି। ଧମ୍ମିକସୁଖଂ ନାମ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖଂ। ଦେୱତାନଂ ଉପକାରବହୁଲତା ଜନୱିୱିତ୍ତତାଯ। ପଚୁରଜନୱିୱିତ୍ତଞ୍ହି ଠାନଂ ଦେୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତଦତ୍ଥପରିନିପ୍ଫାଦନନ୍ତି ଲୋକତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନଂ, ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସମ୍ପାଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାୱତ୍ଥିକିତ୍ତନେନ ରୂପକାଯସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଦସ୍ସେତି, ଜେତୱନାଦିକିତ୍ତନେନ ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ। ତଥା ପୁରିମେନ ପରାଧୀନକିରିଯାକରଣଂ, ଦୁତିଯେନ ଅତ୍ତାଧୀନକିରିଯାକରଣଂ। ପୁରିମେନ ୱା କରୁଣାକିଚ୍ଚଂ, ଇତରେନ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ। ପୁରିମେନ ଚସ୍ସ ପରମାଯ ଅନୁକମ୍ପାଯ ସମନ୍ନାଗମଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ପରମାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗମଂ ଦୀପେତି। ଭଗୱା ହି ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରମାଯ ଅନୁକମ୍ପାଯ ଅନୁକମ୍ପତି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ସିନେହଦୋସାନୁପତିତୋ ପରମୁପେକ୍ଖକଭାୱତୋ। ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ନ ପରହିତସୁଖକରଣେ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ମହାକାରୁଣିକଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଲୋକନାଥତା, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଅତ୍ତନାଥତା।

ତଥା ହେସ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ମହାକରୁଣାଯ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ସକଲଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନୋ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରେ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅପରିମିତଂ କାଲଂ ଅନପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋସି, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ସମ୍ମା ପତିତେହି ଦୁକ୍ଖେହି ନ ୱିକମ୍ପିତତା। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ସଂସାରାଭିମୁଖତା, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ତତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦନା। ତଥା ଉପେକ୍ଖକତାଯ ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖତା, ମହାକାରୁଣିକତାଯ ତଦଧିଗମୋ। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାଯ ପରେସଂ ଅହିଂସାପନଂ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ସଯଂ ପରେହି ଅଭାଯନଂ। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ପରଂ ରକ୍ଖତୋ ଅତ୍ତନୋ ରକ୍ଖଣଂ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖତୋ ପରେସଂ ରକ୍ଖଣଂ। ତେନସ୍ସ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାଯ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ପାରିପୂରୀ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ପାରିପୂରୀ । ଏୱଂ ପୁରିସୁଦ୍ଧାସଯପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଲୋକହିତତ୍ଥମେୱ ରଜ୍ଜସମ୍ପଦାଦିଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପଗମନଂ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନସ୍ସ ତତୋ ଅପଗମନଂ। ଇତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧୋପଗମାପଗମସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଲୋକହିତତ୍ଥମେୱ ଦାନୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପରିଚ୍ଚଜନା, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଚସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅପଚ୍ଚାସୀସନା। ଏୱଂ ସମୁଦାଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଗୁଣସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାଯ ପରେସଂ ହିତସୁଖତ୍ଥଂ ଅତିଦୁକ୍କରକାରିତା, ଉପେକ୍ଖକତାଯ କାଯମ୍ପି ଅନଲଙ୍କାରିତା।

ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଚରିମତ୍ତଭାୱେ ଜିଣ୍ଣାତୁରମତଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଉଳାରେସୁ ଦେୱଭୋଗସଦିସେସୁ ଭୋଗେସୁ ନିରପେକ୍ଖୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମି। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାଯ ''କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪, ୧୦) କରୁଣାମୁଖେନେୱ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତାହାନି ୱିୱେକସୁଖେନେୱ ୱୀତିନାମନଂ। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନାପଦେସେନ ଓକାସକରଣଂ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାଦିୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅନନୁରୂପସମୁଦାଚାରେପି ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ମହାକାରୁଣିକତାଯ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତାଭାୱେନସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅମିତ୍ତସଞ୍ଞାଭାୱୋ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ କତ୍ଥଚିପି ଅନୁରୋଧାଭାୱେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସିନେହସନ୍ଥୱାଭାୱୋ। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ପରେସଂ ପସାଦନା, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ପସନ୍ନାକାରେହି ନ ୱିକମ୍ପନା। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଧମ୍ମାନୁରାଗାଭାୱେନ ତତ୍ଥ ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିଅଭାୱୋ, ଉପେକ୍ଖକତାଯ ସାୱକାନୁରାଗାଭାୱେନ ପରିୱାରପରିକମ୍ମତାଭାୱୋ। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ପରେହି ସଂସଗ୍ଗମୁପଗଚ୍ଛତୋପି ଉପେକ୍ଖକତାଯ ନ ତତ୍ଥ ଅଭିରତି। ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଗାମାଦୀନଂ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ୱସତୋପି ଉପେକ୍ଖକତାଯ ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଏୱ ୱିହରଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପୁରିମେନସ୍ସ ପରମାଯ ଅନୁକମ୍ପାଯ ସମନ୍ନାଗମଂ ଦୀପେତୀ''ତି।

ତନ୍ତି ତତ୍ରାତି ପଦଂ। ''ଦେସକାଲପରିଦୀପନ''ନ୍ତି ଯେ ଦେସକାଲା ଇଧ ୱିହରଣକିରିଯାୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ପରିଦୀପନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଂ ସମଯଂ…ପେ… ଦୀପେତୀ''ତି ଆହ। ତଂ-ସଦ୍ଦୋ ହି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଇଧ କାଲସ୍ସ ଦେସସ୍ସ ୱା ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଭୱିତୁମରହତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଅଯଂ ତାୱ ତତ୍ର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସଭାୱେ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ଯସ୍ମା ପନ ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ତତ୍ର-ସଦ୍ଦୋ ଧମ୍ମଦେସନାୱିସିଟ୍ଠଂ ଦେସକାଲଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଭାସିତବ୍ବଯୁତ୍ତେ ୱା ଦେସକାଲେ ଦୀପେତୀ''ତି। ତେନ ତତ୍ରାତି ଯତ୍ର ଭଗୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପତି ଭାସତି, ତାଦିସେ ଦେସେ, କାଲେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହୀତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ନନୁ ଚ ଯତ୍ଥ ଠିତୋ ଭଗୱା ''ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା''ତିଆଦିନା ବାହିଯସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଟିକ୍ଖିପି, ତତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠିତୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଦେସେତବ୍ବକାଲେ ଅଦେସନାଯ ଇଦଂ ଉଦାହରଣଂ। ତେନେୱାହ – ''ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା''ତି।

ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠମ୍ହା''ତି, ତମ୍ପି ତସ୍ସ ଅକାଲଭାୱସ୍ସେୱ ପରିଯାଯେନ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ତଦା ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମେନ ରୂପକାଯେ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଅହୋସି, ବଲୱପୀତିୱେଗେନ ନାମକାଯୋ। ତଦୁଭଯସ୍ସ ୱୂପସମଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ପପଞ୍ଚପରିହାରତ୍ଥଂ ଭଗୱା ''ଅକାଲୋ ଖୋ''ତି ପରିଯାଯେନ ପଟିକ୍ଖିପି। ଅଦେସେତବ୍ବଦେସେ ଅଦେସନାଯ ପନ ଉଦାହରଣଂ ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ

ନିସୀଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪), ୱିହାରପଚ୍ଛାୟାୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୬୩) ଚ ଏୱମାଦିକଂ ଇଧ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତଂ। ‘‘ଅଥ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଇଧ ପୁବ୍ବେ ନେସାଦୋ ଇଧ ପାପାନି କମ୍ମାନି କରିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୫୧) ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ, ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ଖୋ ଅଗାରୱୋ ୱିହରତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୨୧) ଅୱଧାରଣେ, ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସତ୍ଥୁ ପୱିୱେକସ୍ସ ୱିହରତୋ ସାୱକା ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୧) ଆଦିକାଲତ୍ଥେ, ୱାକ୍ୟାରମ୍ଭେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଦପୂରଣେନ ୱଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତଂ କତଂ ହୋତି, ଆଦିକାଲତ୍ଥେନ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଉପଞ୍ଞାସମତ୍ତଂ। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେନ ପନ ନିୟମଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ଆମନ୍ତେସି ଏୱାତି ଆମନ୍ତନେ ନିୟମୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି।

ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପୁବ୍ବେପି ଭଗୱାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ଯଦିପି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ପନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଠାନେ ୱିହରଣକିରିୟାୟ କତ୍ତୁ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ, ନ ଆମନ୍ତନକିରିୟାୟ, ଇଧ ପନ ଆମନ୍ତନକିରିୟାୟ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଂ ପୁନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତେନ ଲୋକଗରୁଭାୱତୋ ତଦନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ତେ ଆମନ୍ତେସୀତି ଦସ୍ସେତି। କଥାସୱନଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୱଚନନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନାୟ ଚିତ୍ତପରିୟାଦାନଦେସନାୟ ସୱନଯୋଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୱଚନଂ। ଚତୂସୁପି ପରିସାସୁ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱ ଏଦିସାନଂ ଦେସନାନଂ ୱିସେସେନ ଭାଜନଭୂତାତି ସାତିସୟଂ ସାସନସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖକୋତି ଭିକ୍ଖୂତି ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତାୟ ଭିକ୍ଖୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅଜ୍ଝୁପଗତଂ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ, ଉଞ୍ଛାଚରିୟଂ, ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ। ଯୋ ହି ଅପ୍ପଂ ୱା ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସୋ କସିଗୋରକ୍ଖାଦିଜୀୱିକାକପ୍ପନଂ ହିତ୍ୱା ଲିଙ୍ଗସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନେୱ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ, ପରପ୍ପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ୱା ୱିହାରମଜ୍ଝେ କାଜଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ, ପିଣ୍ଡିୟାଲୋପଭୋଜନଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଉସ୍ସାହଜାତତ୍ତା ୱା ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୂତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଦିନା ନୟେନାତି ‘‘ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପଟଧରୋତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ଦତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ନତ୍ତା ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୧୦) ୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତନୟେନ। ଞାପନେତି ଅୱବୋଧନେ, ପଟିୱେଦନେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭିକ୍ଖନସୀଲତାତି ଭିକ୍ଖନେନ ଜୀୱନସୀଲତା, ନ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିନା ଜୀୱନସୀଲତା। ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତାତି ‘‘ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିୟା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି (ଜା। ୧।୭।୫୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଭିକ୍ଖନସଭାୱତା, ନ ଯାଚନକୋହଞ୍ଞସଭାୱତା। ଭିକ୍ଖନେ ସାଧୁକାରିତାତି ‘‘ଉତ୍ତିଟ୍ଠେ ନପ୍ପମଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୮) ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନା। ଅଥ ୱା ସୀଲଂ ନାମ ପକତିସଭାୱୋ, ଇଧ ପନ ତଦଧିଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମୋତି ୱତଂ। ସାଧୁକାରିତାତି ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା ଆଦରକିରିୟା। ହୀନାଧିକଜନସେୱିତନ୍ତି ଯେ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେ ଠିତାପି ଜାତିମଦାଦିୱସେନ ଉଦ୍ଧତା ଉନ୍ନଳା, ଯେ ଚ ଗିହିଭାୱେ ପରେସଂ ଅଧିକଭାୱମ୍ପି ଅନୁପଗତତ୍ତା ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ପରମକାରୁଞ୍ଞତଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଂ ଉଭୟେସମ୍ପି ଯଥାକ୍କମଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ୱଚନେନ ହୀନଜନେହି ଦଲିଦ୍ଦେହି ପରମକାରୁଞ୍ଞତଂ ପତ୍ତେହି ପରକୁଲେସୁ ଭିକ୍ଖାଚରିୟାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେହି ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧତଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତି। ଅଧିକଜନେହି ଉଳାରଭୋଗଖତ୍ତିୟକୁଲାଦିତୋ ପବ୍ବଜିତେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଆଜୀୱୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଦୀନଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ୱଚନଂ ଆମନ୍ତନଭାୱତୋ ଅଭିମୁଖୀକରଣଂ, ପକରଣତୋ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଚ ସୁସ୍ସୂସାଜନନଂ ସକ୍କଚ୍ଚସୱନମନସିକାରନିୟୋଜନଞ୍ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋତି ଇମିନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେତି ସାଧୁକସୱନେ ସାଧୁକମନସିକାରେ ଚ। କଥଂ ପନ ପୱତ୍ତିତା ସୱନାଦୟୋ ସାଧୁକଂ ପୱତ୍ତିତା ହୋନ୍ତୀତି? ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇମାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତି ହତ୍ଥଗତା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆଦରଗାରୱଯୋଗେନ କଥାଦୀସୁ ଅପରିଭୱାଦିନା ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ପଞ୍ଚହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତଂ। କତମେହି ପଞ୍ଚହି? କଥଂ ନ ପରିଭୋତି, କଥିକଂ ନ ପରିଭୋତି, ନ ଅତ୍ତାନଂ ପରିଭୋତି, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ଯୋନିସୋ ଚ ମନସିକରୋତି। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୫୧)। ତେନେୱାହ – ‘‘ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରାୟତ୍ତା ହି ସାସନସମ୍ପତ୍ତୀ’’ତି।

ପୁବ୍ବେ ସବ୍ବପରିସାସାଧାରଣତ୍ତେପି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ‘‘ଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠା’’ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏୱ ଆମନ୍ତନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱାୱ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିମତ୍ଥଂ ପନ ଭଗୱା’’ତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞୱିହିତା। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅସମାହିତଚିତ୍ତା। ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାତି ହିୟ୍ୟୋ ତତୋ ପରଂ ଦିୱସେସୁ ୱା ସୁତଧମ୍ମଂ ପତି ପତି ମନସା ଅୱେକ୍ଖନ୍ତା। ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଦେସିୟମାନେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦେସନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେ ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭିକ୍ଖଵୋତି ଚେତ୍ଥ ସନ୍ଧିଵସେନ ଇ-କାରଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖଵୋ ଇତୀତି ଅଯଂ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିସମାପନାଦିଅତ୍ଥପଦତ୍ଥଵିପରିଯାଯପକାରାଵଧାରଣନିଦସ୍ସନାଦିଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ହେତ୍ଵତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ତସ୍ମାତିହ ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମଦାଯାଦା ଭଵଥ, ମା ଆମିସଦାଯାଦା। ଅତ୍ଥି ମେ ତୁମ୍ହେସୁ ଅନୁକମ୍ପା। କିନ୍ତି ମେ ସାଵକା ଧମ୍ମଦାଯାଦା ଭଵେଯ୍ୟୁଂ, ନୋ ଆମିସଦାଯାଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୯) ପରିସମାପନେ। ‘‘ଇତି ଵା ଇତି ଏଵରୂପା ନଚ୍ଚଗୀତଵାଦିତଵିସୂକଦସ୍ସନା ପଟିଵିରତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୩) ଆଦିଅତ୍ଥେ। ‘‘ମାଗଣ୍ଡିଯୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଵୋହାରୋ ନାମଂ ନାମକମ୍ମଂ ନାମଧେଯ୍ୟଂ ନିରୁତ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନମଭିଲାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୭୩, ୭୫) ପଦତ୍ଥଵିପରିଯାଯେ। ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସପ୍ପଟିଭଯୋ ବାଲୋ, ଅପ୍ପଟିଭଯୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ସୌପଦ୍ଦଵୋ ବାଲୋ, ଅନୁପଦ୍ଦଵୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ସୌପସଗ୍ଗୋ ବାଲୋ, ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୪) ପକାରେ। ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା, ‘ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ଥୀ’ତିସ୍ସ ଵଚନୀଯଂ। ‘କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’ନ୍ତି ଇତି ଚେ ଵଦେଯ୍ୟ। ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଵଚନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୬) ଅଵଧାରଣେ। ‘‘ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ନତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ସଂ। ନି। ୩।୯୦) ନିଦସ୍ସନେ। ଇଧାପି ନିଦସ୍ସନେ ଏଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖଵୋତି ହି ଆମନ୍ତନାକାରୋ। ତମେସ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସେତି ‘‘ଭିକ୍ଖଵୋତି ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି। ଇମିନା ନଯେନ ‘‘ଭଦ୍ଦନ୍ତେ’’ତିଆଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଇତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବେ ‘‘ଭଗଵା ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଭଗଵତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ଇଧ ‘‘ଭଗଵତୋ’’ତି ସାମିଵଚନଂ ଆମନ୍ତନମେଵ ସମ୍ବନ୍ଧିଅନ୍ତରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଭଗଵତୋ ଆମନ୍ତନଂ ପଟିଅସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଭଗଵତୋ’’ତି ପନ ଇଦଂ ପଟିସ୍ସଵସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମ୍ପଦାନଵଚନଂ ଯଥା ‘‘ଦେଵଦତ୍ତାଯ ପଟିସ୍ସୁଣୋତୀ’’ତି। ଯଂ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଖାଵଗାହଣତ୍ଥନ୍ତି କମଲକୁଵଲଯୁଜ୍ଜଲଵିମଲସାଦୁରସସଲିଲାଯ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ସୁଖାଵତରଣତ୍ଥଂ ନିମ୍ମଲସିଲାତଲରଚନାଵିଲାସସୋଭିତରତନସୋପାନଂ ଵିପ୍ପକିଣ୍ଣମୁତ୍ତାତଲସଦିସଵାଲୁକାଚୁଣ୍ଣପଣ୍ଡରଭୂମିଭାଗଂ ତିତ୍ଥଂ ଵିଯ ସୁଵିଭତ୍ତଭିତ୍ତିଵିଚିତ୍ରଵେଦିକାପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ନକ୍ଖତ୍ତପଥଂ ଫୁସିତୁକାମତାଯ ଵିଯ ପଟିଵିଜମ୍ଭିତସମୁସ୍ସଯସ୍ସ ପାସାଦଵରସ୍ସ ସୁଖାରୋହନତ୍ଥଂ ଦନ୍ତମଯସଣ୍ହମୁଦୁଫଲକଞ୍ଚନଲତାଵିନଦ୍ଧମଣିଗଣପ୍ପଭାସମୁଦଯୁଜ୍ଜଲସୋଭଂ ସୋପାନଂ ଵିଯ ସୁଵଣ୍ଣଵଲଯନୂପୁରାଦିସଙ୍ଘଟ୍ଟନସଦ୍ଦସମ୍ମିସ୍ସିତସ୍ସ କଥିତହସିତମଧୁରସ୍ସରଗେହଜନଵିଜମ୍ଭିତଵିଚରିତସ୍ସ ଉଳାରିସ୍ସରିଯଵିଭଵସୋଭିତସ୍ସ ମହାଘରସ୍ସ ସୁଖପ୍ପଵେସନତ୍ଥଂ ସୁଵଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାପଵାଳାଦିଜୁତିଵିସ୍ସରଵିଜ୍ଜୋତିତସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଵିସାଲଦ୍ଵାରବାହଂ ମହାଦ୍ଵାରଂ ଵିଯ ଚ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାଞାଣଗମ୍ଭୀରଭାଵସଂସୂଚକସ୍ସ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଖାଵଗାହଣତ୍ଥଂ।

ଏତ୍ଥାହ – ‘‘କିମତ୍ଥଂ ପନ ଧମ୍ମଵିନଯସଙ୍ଗହେ କଯିରମାନେ ନିଦାନଵଚନଂ, ନନୁ ଭଗଵତା ଭାସିତଵଚନସ୍ସେଵ ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ, ଦେସନାଯ ଠିତିଅସମ୍ମୋସସଦ୍ଧେଯ୍ୟଭାଵସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। କାଲଦେସଦେସକନିମିତ୍ତପରିସାପଦେସେହି ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ଵା ଠପିତା ହି ଦେସନା ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟା ଚ। ଦେସକାଲକତ୍ତୁହେତୁନିମିତ୍ତେହି ଉପନିବଦ୍ଧୋ ଵିଯ ଵୋହାରଵିନିଚ୍ଛଯୋ। ତେନେଵ ଚ ଆଯସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ‘‘ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନସୁତ୍ତଂ, ଆଵୁସୋ ଆନନ୍ଦ, କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସାଦିପୁଚ୍ଛାସୁ କତାସୁ ତାସଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ‘‘ଏଵଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଂ ଭାସିତଂ। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନଵଚନଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଭଗଵତୋ ପୁବ୍ବଚରଣାନୁମାନାଗମତକ୍କାଭାଵତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାଵସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବଚରଣାଦୀହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା ଚ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତଥା ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯସାସନସାଵକାନୁରାଗାଭାଵତୋ ଖୀଣାସଵଭାଵସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସବ୍ବସୋ ଖୀଣାସଵସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭଵନ୍ତୀତି ସୁଵିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରାନୁଗ୍ଗହପ୍ପଵତ୍ତି। ଏଵଂ ଦେସକସଂକିଲେସଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସମ୍ପଦାଦୂସକାନଂ ଅଵିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭାଵସଂସୂଚକେହି ଞାଣପ୍ପହାନସମ୍ପଦାଭିବ୍ୟଞ୍ଜନକେହି ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଵିସୁଦ୍ଧଭାଵେହି ପୁରିମଵେସାରଜ୍ଜଦ୍ଵଯସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଚ ଅନ୍ତରାଯିକନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାଵସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମଵେସାରଜ୍ଜଦ୍ଵଯସିଦ୍ଧୀତି ଭଗଵତୋ ଚତୁଵେସାରଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମୋ ଅତ୍ତହିତପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ଚ ନିଦାନଵଚନେନ ପକାସିତା ହୋତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପ୍ପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋ, ଇଧ ପନ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପ୍ପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନଵଚନ’’ନ୍ତି।

ତଥା ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନଵଚନଂ। ଞାଣକରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତସବ୍ବକିରିଯସ୍ସ ହି ଭଗଵତୋ ନତ୍ଥି ନିରତ୍ଥକା ପଟିପତ୍ତି, ଅତ୍ତହିତତ୍ଥା ଵା। ତସ୍ମା ପରେସଂ ଏଵ ଅତ୍ଥାଯ ପଵତ୍ତସବ୍ବକିରିଯସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସକଲମ୍ପି କାଯଵଚୀମନୋକମ୍ମଂ ଯଥାପଵତ୍ତଂ ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁସାସନଟ୍ଠେନ ସାସନଂ, ନ କପ୍ପରଚନା। ତଯିଦଂ ସତ୍ଥୁଚରିତଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାପଦେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦାନଵଚନେହି ଯଥାରହଂ ପକାସୀଯତି। ‘‘ଇଧ ପନ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନ’’ନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସମେଵ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

‘‘ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପ୍ପକାସନଟ୍ଠଂ ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁନୋ ପମାଣଭାୱପ୍ପକାସନେନ ୱଚନେନ ସାସନସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନଟ୍ଠଂ ନିଦାନୱଚନଂ, ତଞ୍ଚ ଦେସକପ୍ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଚ ଇମିନା ପଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭଗୱାତି ହି ତଥାଗତସ୍ସ ରାଗଦୋସମୋହାଦିସବ୍ବକିଲେସମଲଦୁଚ୍ଚରିତଦୋସପ୍ପହାନଦୀପନେନ ୱଚନେନ
ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସୁପରିସୁଦ୍ଧଞାଣକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗପରିଦୀପନେନ ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମଭାୱଦୀପନେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ସବ୍ବଥା ପକାସିତୋ ହୋତୀତି। ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନପ୍ପଯୋଜନସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ।

ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାତି ଦେସିତସ୍ସ। ଦେସନା ହି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ୱେନେଯ୍ଯସନ୍ତାନେସୁ ନିକ୍ଖିପନତୋ ‘‘ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ୱିଚାରେତ୍ୱାୱ ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତୀତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ଥାଯଂ ଦେସନା ଏୱଂସମୁଟ୍ଠାନା’’ତି ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସିତେ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ନିଦାନପରିଜାନନେନ ୱଣ୍ଣନାଯ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନେକସତଅନେକସହସ୍ସଭେଦାନିପି ସୁତ୍ତନ୍ତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଟ୍ଠାନନଯୱସେନ ସୋଳସୱିଧତଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ହି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି ‘‘ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ଚ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚା’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସବ୍ଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଯଦିପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯେନପି ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦୀହି ପନ ପୁରତୋ ଠିତେହି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସଂସଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ଇଧ ନିରୱସେସୋ ୱିତ୍ଥାରନଯୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ସେସନିକ୍ଖେପାନଂ ମୂଲନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତ୍ତାରୋୱ ଦସ୍ସିତା। ଯଥାଦସ୍ସନଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଯଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନିକ୍ଖିପୀଯତୀତି ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଂ ଏୱ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ଅଥ ୱା ନିକ୍ଖିପନଂ ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି କାରଣଭୂତୋତି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରଜ୍ଝାସଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସୋ ପୁଚ୍ଛାୱସୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ।
ସୁତ୍ତଦେସନାୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅଥ ୱା ନିକ୍ଖିପୀଯତି ସୁତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦି ଏୱ। ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ। ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ୱଚନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକଂ, ତଦେୱ ନିକ୍ଖେପସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ’’ତି। ତଥା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱିସୁଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ ଧମ୍ମତନ୍ତିଟ୍ଠପନତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିତଦେସନତ୍ତା। ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ପନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନଂ ଦେସନାପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତାନଂ କଥମଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୱରୋଧୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସିକଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ୱା ପରଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତିତାନଂ କଥଂ ପରଜ୍ଝାସଯେ ଅନୱରୋଧୋତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ପରେସଞ୍ହି ଅଭିନୀହାରପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତଦେସନାକାରଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଜାଲଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣଆମିସୁପ୍ପାଦାଦିଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରେସଂ ପୁଚ୍ଛଂ ୱିନା ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଏୱ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦେସିତୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଦେସିତୋ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋତି।
ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ କଥେସୀତି ଧମ୍ମତନ୍ତିଟ୍ଠପନତ୍ଥଂ କଥେସି। ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ। ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଅଧିମୁତ୍ତିଂ। ଖନ୍ତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ। ମନନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନୀହାରନ୍ତି ପଣିଧାନଂ। ବୁଜ୍ଝନଭାୱନ୍ତି ବୁଜ୍ଝନସଭାୱଂ, ପଟିୱିଜ୍ଝନାକାରଂ ୱା। ରୂପଗରୁକାନନ୍ତି ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣଗରୁକା ରୂପଗରୁକା। ଚିତ୍ତେନ ରୂପନିନ୍ନା ରୂପପୋଣା ରୂପପବ୍ଭାରା ରୂପଦସ୍ସନପ୍ପସୁତା ରୂପେନ ଆକଡ୍ଢିତହଦଯା, ତେସଂ ରୂପଗରୁକାନଂ।

ପଟିସେଧତ୍ଥୋତି ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋ। କସ୍ସ ପନ ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋତି? କିରିଯାପଧାନଞ୍ହି ୱାକ୍ୟଂ, ତସ୍ମା ‘‘ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି ସମନୁପସ୍ସନାକିରିଯାପଟିସେଧତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ଇମସ୍ସ ପନ ପଦସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତାତି ଲୋକସମଞ୍ଞାମତ୍ତସିଦ୍ଧଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ସତ୍ଥା ୱଦତି, ନ ବାହିରକପରିକପ୍ପିତଂ ଅହଂକାରୱିସଯଂ ଅହଂକାରସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।
ଲୋକସମଞ୍ଞାନତିକ୍କମନ୍ତା ଏୱ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲୋକିଯେ ୱିସଯେ ଦେସନାପୱତ୍ତି। ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଲପନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସ ‘‘ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବେହିରୂପତୋ ଅଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଆହ। ଏକମ୍ପି ରୂପନ୍ତି ଏକଂ ୱଣ୍ଣାଯତନଂ। ସମଂ ୱିସମଂ ସମ୍ମା ଯାଥାୱତୋ ଅନୁ

ଅନୁ ପସ୍ସତୀତି ସମନୁପସ୍ସନା, ଞାଣଂ। ସଂକିଲିସ୍ସନୱସେନ ଅନୁ ଅନୁ ପସ୍ସତୀତି ସମନୁପସ୍ସନା, ଦିଟ୍ଠି। ନୋ ନିଚ୍ଚତୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ଏୱମାଦିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ଦୁକ୍ଖତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି ଏୱମାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଓଲୋକେନ୍ତୋପୀତି ଦେୱମନୁସ୍ସୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖମଣିକନକାଦିଗତାନି ରୂପାନି ଅନୱସେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଓଲୋକେନ୍ତୋପି। ସାମଞ୍ଞୱଚନୋପି ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ଏକରୂପମ୍ପୀ''ତି ରୂପସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ରୂପୱିସଯୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ''ଯଂ ରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ପୁରିସସଦ୍ଦୋ ପରିଯାଦିୟିତବ୍ବଚିତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୱିସଯୋତି ରୂପଗରୁକସ୍ସାତି ୱିସେସିତଂ। ଗହଣଂ ''ଖେପନ''ନ୍ତି ଚ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ପରିଯାଦାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରଣନ୍ତି ଆହ – ''ଚତୁଭୂମକକୁସଲଚିତ୍ତ''ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ରୂପଂ ତାଦିସସ୍ସ ପରିତ୍ତକୁସଲସ୍ସପି ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ନିୱାରେତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସପି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ନିୱାରଣଂ ହୋତୁଂ ସମତ୍ଥଂ, ଲୋକିଯକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିୱାରକତ୍ତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ''ଚତୁଭୂମକକୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦିୟିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି କାମଗୁଣସ୍ସାଦପ୍ପସୁତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଦାନାଦିୱସେନ ସୱିପ୍ଫାରିକା କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି। ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଖେପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ ମୁଟ୍ଠିଗତଂ ୱିଯ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ଖେପେତ୍ୱା ୱିଯ ତିଟ୍ଠତି। ତାୱ ମହତି ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ତସ୍ସ ପରିଯାଦିଯଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ – ''ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଯଥା ''ପବ୍ବତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନଜ୍ଜୋ ସନ୍ଦନ୍ତୀ''ତି। ତେନାହ – ''ଇଧ ଉଭଯମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ''ତିଆଦି।

ଯଥଯିଦନ୍ତି ସନ୍ଧିୱସେନ ଆକାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ଯକାରାଗମୋ ଚାତି ଆହ – ''ଯଥା ଇଦ''ନ୍ତି। ଇତ୍ଥିଯା ରୂପନ୍ତି ଇତ୍ଥିସରୀରଗତଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ରୂପାଯତନଂ। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହୋ, ପଠମଂ ସାଧାରଣତୋ ସଦ୍ଦସତ୍ଥଲକ୍ଖଣାନି ୱିଭାୱେତବ୍ବାନି, ପଚ୍ଛା ଅସାଧାରଣତୋତି ତାନି ପାଠଇୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ – ''ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ...ପେ... ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପତୀତି ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯେହି ୱିକାରଂ ଆପାଦୀଯତି, ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି ଚ ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଭୂତତରା, କୁତୋ ପନାଯଂ ୱିସେସୋତି ଚେ? ''ସୀତେନା''ତିଆଦିୱଚନତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱେଦନାଦୀସୁ ଅନୱସେସରୂପସମଞ୍ଞା ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସବ୍ବରୂପଧମ୍ମସାଧାରଣଂ ରୂପ୍ପନଂ। ଇଦାନି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ରୂପସଦ୍ଦଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱତ୍ତତୀତି ''ଓଳାରିକଂ ୱା ସୁଖୁମଂ ୱା''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୧।୩୬୧; ୨।୧୧୩; ୩।୮୬, ୮୯; ୱିଭ। ୨)। ରୂପୂପପତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥ ରୂପଭୱୋ ରୂପଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ରୂପଭୱୂପପତ୍ତିଯାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। କସିଣନିମିତ୍ତେତି ପଥୱୀକସିଣାଦିସଞ୍ଞିତେ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ। ରୂପ୍ପତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ସଭାୱଂ କରୋତୀତି ରୂପଂ, ସଭାୱହେତୂତି ଆହ – ''ସରୂପା...ପେ... ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯେ''ତି। କରଚରଣାଦିଅୱଯୱସଙ୍ଘାତଭାୱେନ ରୂପୀଯତି ନିରୂପୀଯତୀତି ରୂପଂ, ରୂପକାଯୋତି ଆହ – ''ଆକାସୋ...ପେ... ଏତ୍ଥ ସରୀରେ''ତି।

ରୂପଯତି ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ରୂପଂ, ୱଣ୍ଣାଯତନଂ। ଆରୋହପରିଣାହାଦିଭେଦରୂପଗତଂ ସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ପସାଦଂ ଆପଜ୍ଜମାନୋ ରୂପପ୍ପମାଣୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ – ''ଏତ୍ଥ ସଣ୍ଠାନେ''ତି। ପିଯରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଭାୱତ୍ଥୋ ରୂପସଦ୍ଦୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ରୂପଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କେସାଦୀସୁ ପରିକମ୍ମସଞ୍ଞାୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇତ୍ଥିଯା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣେତି ଇତ୍ଥିସରୀରପରିଯାପନ୍ନମେୱ ରୂପଂ ଗହିତଂ, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରାଦିରୂପମ୍ପି ପନ ପୁରିସଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯାଦାଯକଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗନ୍ଧୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ୱିଲେପନଂ ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ''ଅସୁକାଯ ଇତ୍ଥିଯା ପସାଧନ''ନ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖିତସ୍ସ ଅକାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧସ୍ସପି ୱଣ୍ଣୋ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ତଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତିକନ୍ତି ଏକନ୍ତିକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ''ତିଆହ। ଉପକପ୍ପତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯାଦାନାଯ ଉପକପ୍ପତି। ପୁରିମସ୍ସେୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସେୱ ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ବଦ୍ଧଂ ସୁବଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ନିଗମନୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଓପମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ଯଂ ଏୱଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ସକଲମେୱିଦଂ ପୁରିମୱଚନଂ ଉପମାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ପନ ଉପମାଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଯଥଯିଦଂ...ପେ... ଇତ୍ଥିରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଯାଦାନେ ଆନୁଭାୱୋ ସମତ୍ଥୋ ପରିଯାଦାନାନୁଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦଂ ପନ ''ଇତ୍ଥିରୂପ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ ପରିଯାଦାନାନୁଭାୱେ ସାଧେତବ୍ବେ ଦୀପେତବ୍ବେ ୱତ୍ଥୁ କାରଣଂ। ନାଗୋ ନାମ ସୋ ରାଜା, ଦୀଘଦାଠିକତ୍ତା ପନ ''ମହାଦାଠିକନାଗରାଜା''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅସଂୱରନିଯାମେନାତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକେନ ଅସଂୱରନୀହାରେନ। ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱାତି ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ରୂପଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା। ୱିସିକାଦସ୍ସନଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ସିୱଥିକଦସ୍ସନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ହି ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା ଇଜ୍ଝତି। ୱତ୍ଥୁଲୋଭେନ କୁତୋ ତାଦିସାଯ ମରଣନ୍ତି ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ''ମୁଖଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଧୂମୱଣ୍ଣ''ନ୍ତି ତେ ଦହରସାମଣେରେ ଉପ୍ପଣ୍ଡେନ୍ତୋ ୱଦତି।

ରତନଉଯେ ସୁପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା କାକୱଣ୍ଣତିସ୍ସାଦୀହି ୱିସେସନତ୍ଥଞ୍ଚ ସୋ ତିସ୍ସମହାରାଜା ସଦ୍ଧାସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ଦହରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯତିଟ୍ଠତୀତି ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନିଟ୍ଠିତୁଦ୍ଦେସକିଚ୍ଚୋତି ଗାମେ ଅସପ୍ପାଯରୂପଦସ୍ସନଂ ଇମସ୍ସ ଅନତ୍ଥାଯ ସିଯାତି ଆଚରିଯେନ

ନିୱାରିତଗାମସ୍ସୱେସୋ ପଚ୍ଛା ନିଚ୍ଚିତ୍ତୁଦ୍ଦେସକିଙ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅତ୍ଥକାମାନଂ ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା''ତି । ନିୱତ୍ତୱତ୍ଥଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠିଦିୱସେ ନିୱତ୍ଥୱତ୍ଥଂ ତସ୍ସା ମତଦିୱସେ ସିୱଥିକଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଗତେନ ଲଦ୍ଧଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା। ଏୱମ୍ପୀତି ଏୱଂ ମରଣସମ୍ପାପନୱସେନପି। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା।

ନେତ୍ତିନୟୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ପକରଣନୟେନ ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ। ସା ପନ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ୟସ୍ମା ଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନପ୍ପୟୋଜନଭାଜନେସୁ ପିଣ୍ଡତ୍ଥେସୁ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ସୁକରା ହୋତି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ପଠମଂ ନିଦ୍ଧାରୟିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସନାନିଦାନଂ, ତଂ ସାଧାରଣମସାଧାରଣନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଲୋକନାଥସ୍ସ ମହାକରୁଣା। ତାୟ ହି ସମୁସ୍ସାହିତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି, ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସତ୍ତେସୁ ଚ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ମହାୱ। ୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୩)। ଏତ୍ଥ ଚ ହେତାୱତ୍ଥାୟପି ମହାକରୁଣାୟ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ୟାୱଦେୱ ସଂସାରମହୋଘତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥଦାନେହି ସତ୍ତସନ୍ତାରଣତ୍ଥଂ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ୟଥା ଚ ମହାକରୁଣା, ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଦସବଲଞାଣାଦୟୋ ଚ ଦେସନାୟ ଅବ୍ଭନ୍ତରସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ସବ୍ବଞ୍ହି ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବାକାରଂ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆସୟାନୁସୟାଦିଂ ୟାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ଭଗୱା ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀସୁ କୋସଲ୍ଲେନ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ୱିଚିତ୍ତନୟଦେସନଂ ପୱତ୍ତେସୀତି। ବାହିରଂ ପନ ସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦସସହସ୍ସମହାବ୍ରହ୍ମପରିୱାରସ୍ସ ସହମ୍ପତିବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତଦଜ୍ଝେସନୁତ୍ତରକାଲଞ୍ହି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଜନିତଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଅହୋସି। ଅସାଧାରଣମ୍ପି ଅବ୍ଭନ୍ତରବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ୟାୟ ମହାକରୁଣାୟ ୟେନ ଚ ଦେସନାଞାଣେନ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଦୁଭୟଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବାହିରଂ ପନ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟୋ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ପୟୋଜନମ୍ପି ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ୟାୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ୱିମୁତ୍ତିରସତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଦେସନାୟ। ତେନେୱାହ – ''ଏତଦତ୍ଥା କଥା, ଏତଦତ୍ଥା ମନ୍ତନା''ତିଆଦି। ଅସାଧାରଣଂ ପନ ତେସଂ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଜହାପନଂ, ଉଭୟମ୍ପେତଂ ବାହିରମେୱ। ସଚେ ପନ ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତାନଗତମ୍ପି ଦେସନାବଲସିଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ପୟୋଜନଂ ଅଧିପ୍ପାୟସମିଜ୍ଝନଭାୱତୋ ୟଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିୟା ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋପି ପୟୋଜନମେୱାତି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ, ଇମିନା ପରିୟାୟେନସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରତାପି ସିୟା।

ଅପିଚ ତେସଂ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ରୂପସ୍ମିଂ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଆଦୀନୱସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ଅନୱବୋଧୋ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତଦୱବୋଧୋ ପୟୋଜନଂ। ସୋ ହି ଇମାୟ ଦେସନାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୟୋଜେତି ତନ୍ନିପ୍ଫାଦନପରାୟଂ ଦେସନାତି କତ୍ୱା। ୟଞ୍ହି ଦେସନାୟ ସାଧେତବ୍ବଂ ଫଲଂ, ତଂ ଆକଙ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା ଦେସକଂ ଦେସନାୟ ପୟୋଜେତୀତି ପୟୋଜନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ରୂପମୁଖେନ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପୟୋଜନଂ। ତଥା ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାୱାଦନିରାକରଣଂ ସମ୍ମାୱାଦପୁରେକ୍ଖାରୋ ଅକୁସଲମୂଲସମୂହନନଂ କୁସଲମୂଲସମାରୋପନଂ ଅପାୟଦ୍ୱାରପିଦହନଂ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଦ୍ୱାରୱିୱରଣଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନଂ ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତନଂ ''ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ''ତି ପୁରିମପଟିଞ୍ଞାୱିସଂୱାଦନଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖମାରମନୋରଥୱିସଂୱାଦନଂ ତିତ୍ଥିୟଧମ୍ମନିମ୍ମଥନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀନିପି ପୟୋଜନାନି ଇଧ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ୟଥା ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ରୂପଗରୁକା, ଏୱଂ ତଦଞ୍ଞେ ଚ ସକ୍କାୟଗରୁକା ସକ୍କାୟସ୍ମିଂ ଅଲ୍ଲୀନା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସାଧାରଣପରିଚରିୟମନସିକାରପରା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଧାରଣପରିଚୟପଟିୱେଧୱିମୁଖା ଚ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖେସିନୋ ୱେନେୟ୍ୟା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ଭାଜନଂ।

ପିଣ୍ଡତ୍ଥା ଚେତ୍ଥ ରୂପଗ୍ଗହଣେନ ରୂପଧାତୁରୂପାୟତନରୂପକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ରୂପମୁଖେନ ଚତୁଧମ୍ମାନଂ ୱଜ୍ଜୱୟୱିଚ୍ଛେଦନୂପାୟୋ ଆସୱୋଘାଦିୱିୱେଚନଂ ଅଭିନନ୍ଦନନିୱାରଣସଙ୍ଗତିକ୍କମୋ ୱିୱାଦମୂଲପରିଚ୍ଚାଗୋ ସିକ୍ଖତ୍ତୟାନୁୟୋଗୋ ପହାନତ୍ତୟଦୀପନା ସମଥୱିପସ୍ସନାନୁଟ୍ଠାନଂ ଭାୱନାସଚ୍ଛିକିରିୟାସିଦ୍ଧୀତି ଏୱମାଦୟୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇତୋ ପରଂ ପନ ସୋଳସ ହାରା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ''ରୂପ''ନ୍ତି ସହଜାତା ତସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା

ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖଂ। ତଂସମୁଟ୍ଠାପିକା ତଦାରମ୍ମଣା ଚ ତଣ୍ହା ସମୁଦଯସଙ୍ଖଂ। ତଦୁଭଯେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଙ୍ଖଂ। ନିରୋଧପ୍ପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଙ୍ଖଂ। ତତ୍ଥ ସମୁଦଯେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନୱୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ, ରୂପାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପରିଯାଦାନଂ ଫଲଂ। ଯଞ୍ଚ ଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବଂ ପଯୋଜନଂ, ତଂ ଫଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ତଦତ୍ଥଂ ହିଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ଦେସିତନ୍ତି। ଯଥା ତଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ନ ପରିଯାଦିଯତି, ଏୱଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲପରିଗ୍ଗହିତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଉପାଯୋ। ପୁରିସସ୍ସ କୁସଲଚିତ୍ତପରିଯାଦାନେନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅଞ୍ଞରୂପାସାଧାରଣତାଦସ୍ସନାପଦେସେନ ଅତ୍ଥକାମେହି ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ସାଧୁକଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତୀତି ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ। ଅସ୍ସାଦାଦିସନ୍ଦସ୍ସନୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ହି ଦେସନାହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣେ –

''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା, ନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଚ ଫଲଂ ଉପାଯୋ ଚ;

ଆଣତ୍ତୀ ଚ ଭଗୱତୋ, ଯୋଗୀନଂ ଦେସନାହାରୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଦେସୀଯତି ସଂୱଣ୍ଣୀଯତି ଏତାଯ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋତି ଦେସନା, ଦେସନାଯ ସହଚରଣତୋ ୱା ଦେସନା। ନନୁ ଚ ଅଞ୍ଞେପି ହାରା ଦେସନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାତୋ ଦେସନାଯ ସହଚାରିନୋ ୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନ ହାରୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଦେସନାଯ ସହ ଚରତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ତଥାପରେ। ନ ହି ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାଦିସନ୍ଦସ୍ସନରହିତା ସୁତ୍ତଦେସନା ଅତ୍ଥି। କିଂ ପନ ତେସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଅନୱସେସାନଂ ୱଚନଂ ଦେସନାହାରୋ, ଉଦାହୁ ଏକଚ୍ଚାନନ୍ତି? ନିରୱସେସାନଂଯେୱ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି ସରୂପତୋ ଆଗତାନି, ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ପନ ଏକଦେସେନ ଆଗତାନି, ନ ଚ ସରୂପେନ, ତତ୍ଥ ଅନାଗତଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ହାରୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ସଯଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁଭାୱତୋ ତଂଦସ୍ସନେନ ସଭାୱତୋ ଚ ''ଅହ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖନସୀଲତାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ଅଭିମୁଖୀକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ, ''ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତାଭାୱତୋ ଅପରତାଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଅଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକସ୍ସ ଅନୁପଲଦ୍ଧଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନେକଭାୱପ୍ପଟିସେଧନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଏକରୂପମ୍ପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଦିସସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅଦସ୍ସନତୋ ଚ ''ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନତୋ ଅନିଯମତୋ ଚ ''ଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରପରାମସନତୋ ତଦଞ୍ଞାକାରନିସେଧନତୋ ଚ ''ଏୱ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସଭାଗିନ୍ଦ୍ରିଯୱତ୍ଥୁତୋ ସଭାଗୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତଦଭାୱତୋ ଚ ''ପୁରିସସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ତଥା ପରିକପ୍ପିତତ୍ତା ଚ ''ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତାକାରପରାମସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଯଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଇଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥିସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱତୋ ଚ ''ଇତ୍ଥିରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁପଦୱିଚଯତୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ। ୱିଚୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ପଦପଞ୍ହାଦଯୋତି ୱିଚଯୋ, ୱିଚିତି ଏୱ ୱା ତେସନ୍ତି ୱିଚଯୋ। ପଦପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁବ୍ବାପରାନୁଗ୍ଗହନଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଞ୍ଚ ୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ପୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ ହି ୱିଚଯୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯା ଚ ଅନୁଗୀତି;

ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯୋ ପୱିଚଯୋ, ହାରୋ ୱିଚଯୋତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରୂପାଭିରାମତାଯ ''ଇତ୍ଥିରୂପଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତୱିଭାଗୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ହି ଯୁତ୍ତିହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ, ଯା ଭୂମୀ ଯୋ ଚ ଗୋଚରୋ ତେସଂ;

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତିପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ଯୁତ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଯୁତ୍ତୀତି ଚ ଉପପତ୍ତି ସାଧନଯୁତ୍ତି, ଇଧ ପନ ଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣା ଯୁତ୍ତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ''ରୂପଭୱୋ ରୂପ''ନ୍ତି ଯଥା। ଯୁତ୍ତିସହଚରଣତୋ ୱା ଯୁତ୍ତି।

ଇତ୍ଥିରୂପଂ ଅଯୋନିସୋ ଓଲୋକିଯମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା ସବ୍ବସ୍ସପି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ପରିୱୁଦ୍ଧିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ବ୍ୟତିରେକତୋ ପନ ଇତ୍ଥିରୂପଂ ଯୋନିସୋ ଓଲୋକିଯମାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତୀନଂ ପାରିପୂରିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, କୁସଲସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯାଦାନଂ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ସବ୍ବଂ ଆୱତ୍ତତି ଭୱଚକ୍କଂ। ବ୍ୟତିରେକତୋ ପନ କୁସଲସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପରିଯାଦାନଂ ତେସଂ ତେସଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ପାରିପୂରିଯା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଯଂ ତାୱ ଅୱିସେସତୋ ନଯୋ। ୱିସେସତୋ ପନ ସୀଲସ୍ସ ଅପରିଯାଦାନଂ ଅୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜସ୍ସାତିଆଦିନା ଯାୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ନେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେ ଧମ୍ମେ ତେସଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେତି ସମ୍ଭୱତୋ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହି ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

''ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ, ତସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଇତି ଯାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମା, ଏସୋ ହାରୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆସନ୍ନକାରଣଂ। ଇଧ ପନ ପଦଟ୍ଠାନୱିଚାରଣା ପଦଟ୍ଠାନୋତିଆଦି ଯୁତ୍ତିହାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏକରୂପନ୍ତି ଚ ରୂପାଯତନଗ୍ଗହଣେନ ଛନ୍ନମ୍ପି ବାହିରାନଂ ଆଯତନାନଂ ଗହଣଂ ବାହିରାଯତନଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଚିତ୍ତନ୍ତି ମନାଯତନଗ୍ଗହଣେନ ଛନ୍ନମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଆଯତନାନଂ ଗହଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଏୱଂ ଖନ୍ଧଧାତାଦିୱସେନପି ଏକଲକ୍ଖଣତା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ। ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ଏକଲକ୍ଖଣଧମ୍ମା ଅୱୁତ୍ତାପି ଏକଚ୍ଚୱଚନେନାତି ଲକ୍ଖଣୋ। ସୁତ୍ତେ ଅନାଗତେପି ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଆଗତେ ୱିଯ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯା ସଂୱଣ୍ଣନା, ସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ, ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କେଚି;

ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ସବ୍ବେ, ସୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମା''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ନିଦାନେ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ରୂପଗରୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ରୂପସ୍ମିଂ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତା ୱୁତ୍ତା, ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ ଇମଂ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ରୂପେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ସବ୍ବସୋ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପହାଯ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ପରେ ଚ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଦନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତଂ, ତଂ ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦିନିଦାନପଦାନଂ ''ନାହ''ନ୍ତିଆଦିପାଠଇପଦାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସୁକରତ୍ତା ନ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହ।

ପଦପଦତ୍ଥଦେସନାଦେସନାନିକ୍ଖେପସୁତ୍ତସନ୍ଧିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା ସନ୍ଧି। ତତ୍ଥ ପଦସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦସନ୍ଧି। ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପଦତ୍ଥନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦତ୍ଥସନ୍ଧି, ଯୋ ''କିରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନାନାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧୀହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦେସନାସନ୍ଧି, ଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି, ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି, ଯଥାନୁସନ୍ଧୀ''ତି ତିଧା ୱିଭତ୍ତା। ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋତି ଦ୍ୱିଧା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦେସନାନିକ୍ଖେପସନ୍ଧି ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁତ୍ତସନ୍ଧି ଇଧ ପଠମନିକ୍ଖେପୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ''କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଇଦମେୱ ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନସୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତି ନାଯମନୁଯୋଗୋ କତ୍ଥଚି ନ ପୱତ୍ତତି। ଅପିଚ ଇମେ ସତ୍ତା ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ଇତ୍ଥିପୁରିସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେସଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତରୂପାଭିରାମା, ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସସ୍ସ ରୂପେ ସତ୍ତା ଗିଦ୍ଧା ଗଧିତା ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ଆସତ୍ତା, ସା ଚସ୍ସା ତତ୍ଥ ଆସତ୍ତି ଦୁବ୍ବିୱେଚନୀଯା । ତଥା ପୁରିସୋ ଇତ୍ଥିଯା ରୂପେ, ତତ୍ଥ ଚ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ଗରୁତରୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ମୂଲଭୂତୋ। ତେନେୱ ହି ଭଗୱା ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ମାତୁଗାମେ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୩) ପୁଟ୍ଠୋ ''ଅଦସ୍ସନମେୱା''ତି ଅୱୋଚ। ତସ୍ମା ଭଗୱା ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ଇଦମେୱ ସୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ଦେସେସି। ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦି ରେସା ପଟିପତ୍ତୀତି। ଯଂ ପନ ଏକିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଦେସନନ୍ତରେନ ସଂସନ୍ଦନଂ, ଅଯମ୍ପି ଦେସନାସନ୍ଧି। ସା ଇଧ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ...ପେ... ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଅଯଂ ଦେସନା। ''ଯେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରୂପା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା ପିଯରୂପା କାମୂପସଂହିତା ରଜନୀଯା , ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅଭିୱଦତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ସ ତଂ ଅଭିନନ୍ଦତୋ ଅଭିୱଦତୋ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୧୮) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ତଥା ''ରୂପେ ମଞ୍ଞତି, ରୂପେସୁ ମଞ୍ଞତି, ରୂପତୋ ମଞ୍ଞତି, ରୂପଂ 'ମେ'ତି ମଞ୍ଞତି। ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଭିଜାନଂ ଅପରିଜାନଂ ଅୱିରାଜଯଂ ଅପ୍ପଜହଂ ଅଭବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୧୨) ଏୱମାଦୀହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତୀତି ଅଯଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ। ୱିଯୂହୀଯନ୍ତି ୱିଭାଗେନ ପିଣ୍ଡୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ବ୍ୟୂହୋ, ନିବ୍ବଚନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ବ୍ୟୂହୋତି ଚତୁବ୍ୟୂହୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱା

ବ୍ୟୂହୋ ଏତ୍ଥାତି ଚତୁବ୍ୟୂହୋ। ନିବ୍ବଚନାଧିପ୍ପାୟାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଭାଗଲକ୍ଖଣୋ ହି ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାୟୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମଥ ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ;

ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୀ, ଏସୋ ହାରୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ...ପେ... ଇତ୍ଥିରୂପ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଦୀପିତୋ। ଯଂ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦିୟତି, ତେନ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକରୋତୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ପରିୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତାସୁ ତଣ୍ହାଗହଣେନ ନୱ ତଣ୍ହାମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱଟ୍ଟନ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକଂ ସବ୍ବଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଆୱଟ୍ଟତି, ୟୋନିସୋମନସିକାରଗ୍ଗହଣେନ ଚ ୟୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱଟ୍ଟନ୍ତି, ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କନ୍ତି। ଅୟଂ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ। ଆୱଟ୍ଟୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସଭାଗୱିସଭାଗା ଚ ଧମ୍ମା, ତେସଂ ୱା ଆୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଆୱଟ୍ଟୋ। ଦେସନାୟ ଗହିତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗାସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନଲକ୍ଖଣୋ ହି ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ, ପରିୟେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଆୱଟ୍ଟତି ପଟିପକ୍ଖେ, ଆୱଟ୍ଟୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ରୂପଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତଥା ଇଟ୍ଠଂ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଇଟ୍ଠଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଚିତ୍ତଂ କୁସଲଚିତ୍ତମେତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ କାମାୱଚରଂ, ରୂପାୱଚରଂ, ଅରୂପାୱଚରଂ, ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ୱେଦନାଦିସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମଭେଦତୋ ଅନେକୱିଧନ୍ତି ଅୟଂ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ। ୱିଭଜୀୟନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସାଧାରଣାସାଧାରଣାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଭୂମିୟୋତି ୱିଭତ୍ତି। ୱିଭଜନଂ ୱା ଏତେସଂ ଭୂମିୟୋତି ୱିଭତ୍ତି। ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ୱୋଦାନଧମ୍ମେ ଚ ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ଭୂମିତୋ ୱିଭଜନଲକ୍ଖଣୋ ହି ୱିଭତ୍ତିହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭୂମିଞ୍ଚ ୱିଭଜ୍ଜତେ ଅୟଂ ହାରୋ;

ସାଧାରଣେ ଅସାଧାରଣେ ଚ ନେୟ୍ୟୋ ୱିଭତ୍ତୀ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଇତ୍ଥିରୂପଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତି ଅୟୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ, ୟୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ ନ ପରିୟାଦିୟତି ସୁସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ସୀଲେସୁ ସମାହିତସ୍ସାତି ଅୟଂ ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ। ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପରିୱତ୍ତୀୟନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା, ପରିୱତ୍ତନଂ ୱା ତେସନ୍ତି ପରିୱତ୍ତୋ। ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣୋ ହି ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''କୁସଲାକୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଭାୱିତେ ପହୀନେ ଚ;

ପରିୱତ୍ତତି ପଟିପକ୍ଖେ, ହାରୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ନାମା''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣା ପବ୍ବଜିତାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞଂ ପରଂ କିଞ୍ଚୀତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ରୂପଂ ୱଣ୍ଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ସମନୁପସ୍ସାମି ଓଲୋକେସ୍ସାମି ଜାନାମୀତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଏୱଂ ଇତ୍ଥଂ ଇମଂ ପକାରନ୍ତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ପୁରିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ପରିୟାଦାୟ ଗହେତ୍ୱା ଖେପେତ୍ୱାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ତିଟ୍ଠତି ଧରତି ଠାତୀତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ୟଥା ୟେନ ପକାରେନ ୟେନାକାରେନାତି ପରିୟାୟୱଚନଂ। ଇତ୍ଥୀ ନାରୀ ମାତୁଗାମୋତି ପରିୟାୟୱଚନନ୍ତି ଅୟଂ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ। ୱିୱିଧଂ ୱଚନଂ ଏକସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକମେତ୍ଥାତି ୱିୱଚନଂ, ୱିୱଚନମେୱ ୱେୱଚନଂ। ୱିୱିଧଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଏତେନ ଅତ୍ଥୋତି ୱା ୱିୱଚନଂ, ୱିୱଚନମେୱ ୱେୱଚନଂ। ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅନେକପରିୟାୟସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଜନଲକ୍ଖଣୋ ହି ୱେୱଚନୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ୱେୱଚନାନି ବହୂନି ତୁ, ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି ଏକଧମ୍ମସ୍ସ;

ୟୋ ଜାନାତି ସୁତ୍ତୱିଦୂ, ୱେୱଚନୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ରୂପଂ କାଠଅସାମାଦିଓସେନ ଅନେକଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ପୁରିସୋ ଖତ୍ତିଯାଦିଓସେନ ଅନେକଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଚିତ୍ତଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାଦିଓସେନ ଅନେକଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ‘‘ପରିଯାଦାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ପରିଯାଦାନଂ ପରିଯାଦାଯକାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୀତିକ୍କମପରିଯୁଟ୍ଠାନାଦିନା ଚ ଅନେକଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ। ପକାରେହି, ପଭେଦତୋ ୱା ଞାପୀଯନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱା ଅତ୍ଥାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଏକେକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରୱିଭାୱନଲକ୍ଖଣୋ ହି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତି;

ସୋ ଆକାରୋ ଞେଯ୍ୟୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀ ନାମ ସୋ ହାରୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିରୁପ୍ପନୱଣ୍ଣୱିକାରାପତ୍ତିଯା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱପ୍ପକାସନଂ ରୂପଟ୍ଠୋତି ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେନ ଓତରଣଂ, ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ପନ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଦୁକ୍ଖତାମୁଖେନ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନତ୍ତକତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତାମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ଚିତ୍ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ତସ୍ସା ପରିଯାଦାଯିକା ତଣ୍ହା ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ପାପଧମ୍ମା ଧମ୍ମଧାତୂତି ଧାତୁମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ଏୱଂ ଖନ୍ଧାଯତନାଦିମୁଖେହିପି ଓତରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ। ଓତାରୀଯନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱେସୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତାଗତା ଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀସୂତି ଓତରଣୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିମୁଖେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଓତରଣଲକ୍ଖଣୋ ହି ଓତରଣୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧା ଚ ଧାତୁଆଯତନା;

ଏତେହି ଓତରତି ଯୋ, ଓତରଣୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ସମନୁପସ୍ସାମୀତି ଆରମ୍ଭୋ। ଏୱଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନ ପନ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ଯଥାଯିଦନ୍ତିଆଦି ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚାତି ଅଯଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ। ସୋଧୀଯନ୍ତି ସମାଧୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭାତି ସୋଧନୋ। ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭାନଂ ସୋଧନଲକ୍ଖଣୋ ହି ସୋଧନୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ, ଗାଥାଯଂ ପୁଚ୍ଛିତାଯମାରବ୍ଭ;

ସୁଦ୍ଧାସୁଦ୍ଧପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ସୋ ସୋଧନୋ ନାମା’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଅଞ୍ଞନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କସ୍ସଚି ୱିସେସସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା। ଏକରୂପମ୍ପୀତି ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ। ଯଥଯିଦନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଅନିଯମୱଚନଭାୱତୋ। ଇତ୍ଥିରୂପନ୍ତି ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନନ୍ତି ଅଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ। ଅଧିଟ୍ଠୀଯନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ସାମଞ୍ଞୱିସେସଭୂତା ଧମ୍ମା ୱିନା ୱିକପ୍ପେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନୋ। ସୁତ୍ତାଗତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକପ୍ପନୱସେନେୱ ସାମଞ୍ଞୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହି ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ଏକତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମା, ଯେପି ଚ ୱେମତ୍ତତାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା;

ତେନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବା, ଏସୋ ହାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ରୂପସ୍ସ କମ୍ମାୱିଜ୍ଜାଦଯୋ କମ୍ମଚିତ୍ତାଦଯୋ ଚ ହେତୁ। ସମନୁପସ୍ସନାଯ ଆୱଜ୍ଜନାଦଯୋ। କୁସଲସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଯୋନିସୋ ମନସିକାରାଦଯୋ। ପରିଯାଦାଯାତି ଏତ୍ଥ ପରିଯାଦାନସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦଯୋତି ଅଯଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ। ପରିକରୋତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ଫଲନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରୋ, ହେତୁ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ। ପରିକ୍ଖାରଂ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ପରିକ୍ଖାରୋ, ହାରୋ। ପରିକ୍ଖାରୱିସଯତ୍ତା, ପରିକ୍ଖାରସହଚରଣତୋ ୱା ପରିକ୍ଖାରୋ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପରିକ୍ଖାରସଙ୍ଖାତହେତୁପଚ୍ଚଯେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣନାଲକ୍ଖଣୋ ହି ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ, ଜନଯନ୍ତିପ୍ପଚ୍ଚଯା ପରମ୍ପରତୋ;

ହେତୁମଣ୍ଡକଢ଼ୂଯିତ୍ୱା, ଏସୋ ହାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ଏତ୍ଥ ପରିଯାଦାଯିକା ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ୱେଦିତବ୍ବା ତାସଂ ୱସେନ ପରିଯାଦାନସମ୍ଭୱତୋ। ତାସୁ ତଣ୍ହାଯ ରୂପମଧିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅରୂପଂ। ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାଯ ସମଥୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱିପସ୍ସନା। ସମଥସ୍ସ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଫଲୱିପସ୍ସନାଯ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ତଥା ହି ତା ରାଗୱିରାଗା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗାତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅଯଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ। ସମାରୋପୀଯନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ପଦଟ୍ଠାନାଦିମୁଖେନ ଧମ୍ମାତି ସମାରୋପନୋ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନଭାୱନାପହାନସମାରୋପନୱିଚାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହି ସମାରୋପନୋ ହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ମୂଲା, ଯେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନା;

ତେ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା, ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

‘‘ଦେସନା ୱିଚଯୋ ଯୁତ୍ତି, ପଦଟ୍ଠାନୋ ଚ ଲକ୍ଖଣୋ;

ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ଚ ଆୱଟ୍ଟୋ, ୱିଭତ୍ତି ପରିୱତ୍ତନୋ।

ୱେୱଚନୋ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଓତରଣୋ ଚ ସୋଧନୋ;

ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ପରିକ୍ଖାରୋ, ସମାରୋପନୋ ସୋଳସୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୧ ଉଦ୍ଦେସୱାର) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ସୋଳସ ହାରା ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ହରୀଯନ୍ତି ଏତେହି, ଏତ୍ଥ ୱା ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିୱିସଯା ଅଞ୍ଞାଣସଂସଯୱିପଲ୍ଲାସାତି ହାରା। ହରନ୍ତି ୱା ସଯଂ ତାନି, ହରଣମତ୍ତମେୱ ୱାତି ହାରା ଫଲୂପଚାରେନ। ଅଥ ୱା ହରୀଯନ୍ତି ୱୋହରୀଯନ୍ତି ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣକଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେହି ଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଗ୍ଗହଣୱସେନାତି ହାରା। ଅଥ ୱା ହାରା ୱିଯାତି ହାରା। ଯଥା ହି ଅନେକରତନାୱଲିସମୂହୋ ହାରସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅୱଯୱଭୂତରତନସମ୍ଫସ୍ସେହି ସମୁପଜନିଯମାନହିଲାଦସୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ତଦୁପଭୋଗିଜନସରୀରସନ୍ତାପଂ ନିଦାଘପରିଳାହୂପଜନିତଂ ୱୂପସମେତି, ଏୱମେୱ ତେପି ନାନାୱିଧପରମତ୍ଥରତନପ୍ପବନ୍ଧା ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା ଅତ୍ତନୋ ଅୱଯୱଭୂତପରମତ୍ଥରତନାଧିଗମେନ ସମୁପ୍ପାଦିଯମାନନିବ୍ବୁତିସୁଖା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକଜନହଦଯପରିତାପଂ କାମରାଗାଦିକିଲେସହେତୁକଂ ୱୂପସମେନ୍ତୀତି। ଅଥ ୱା ହାରଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣାଦିନୀହାରଂ ଅପଗମଂ କରୋନ୍ତି ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ୱା ହାରା। ଅଥ ୱା ସୋତୁଜନଚିତ୍ତସ୍ସ ହରଣତୋ ରମଣତୋ ଚ ହାରା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଯଥା ‘‘ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ ଭଗୱା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୪; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା)।

ଇତୋ ପରଂ ପନ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟାଦିପଞ୍ଚୱିଧନଯା ୱେଦିତବ୍ବା – ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତାସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନାଦିଭୂତା ରୂପଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପ୍ପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମାଯାସାଠେଯ୍ୟମାନାତିମାନମଦପ୍ପମାଦପାପିଚ୍ଛତାପାପମିତ୍ତତାଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ୱିପରୀତମନସିକାରକୋଧୂପନାହମକ୍ଖପଳାସଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯ- ସାରମ୍ଭଦୋୱଚସ୍ସତାଭୱଦିଟ୍ଠିୱିଭୱଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଅମାଯାଅସାଠେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ଅୱିପରୀତମନସିକାରାଦିୱସେନ ଚ। ତଥା ସମଥପକ୍ଖିଯାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ , ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିଯାନଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି। ଯୋ ହି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯୋ ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଚ, ସମଥେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋ ନେତି;

ସଚ୍ଚେହି ଯୋଜଯିତ୍ୱା, ଅଯଂ ନଯୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ୱିଯ ଆୱଟ୍ଟୋ ଏତସ୍ସାତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ। ଯଥା ହି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ଅନ୍ତୋ ଠିତେନ ପଧାନାୱଯୱେନ ବହିଦ୍ଧା ଆୱଟ୍ଟତି, ଏୱମଯମ୍ପି ନଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ନନ୍ଦିଯା ତଣ୍ହାଯ ପମୋଦସ୍ସ ୱା ଆୱଟ୍ଟୋ ଏତ୍ଥାତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ।

ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ତଣ୍ହା ଲୋଭୋ, ଅୱିଜ୍ଜା ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଲୋହିତେ ସତି ପୁଟ୍ଟୋ ୱିଯ ତଣ୍ହାଯ ସତି ସିଜ୍ଝମାନୋ ଆଘାତୋ ଦୋସୋ ଇତି ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ଗହିତେହି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ କୁସଲଚିତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି ଗହିତାନି ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଇଧାପି ଲୋଭୋ ସବ୍ବାନି ୱା ସାସୱକୁସଲମୂଲାନି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଗୋଚରଭୂତା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖତ୍ତଯୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସମଲୱିସମଅକୁସଲସଞ୍ଞାୱିତକ୍କାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ତଥା ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧସୁଚରିତସମକୁସଲସଞ୍ଞାୱିତକ୍କସଦ୍ଧମ୍ମସମାଧିୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଦିୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି। ଯୋ ହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ କୁସଲମୂଲେହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ଅଯଂ ତିପୁକ୍ଖଲନଯୋ ନାମ। ତୀହି ଅୱଯୱେହି ଲୋଭାଦୀହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ, ଅଲୋଭାଦୀହି ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପୁକ୍ଖଲୋ ସୋଭନୋତି ତିପୁକ୍ଖଲୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯୋ ଅକୁସଲେ ସମୂଲେହି,

ନେତି କୁସଲେ ଚ କୁସଲମୂଲେହି;

ଭୂତଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ,

ତିପୁକ୍ଖଲଂ ତଂ ନଯଂ ଆହୂ''ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଅୱିଜ୍ଜାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି, ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ କୁସଲଚିତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ସିଦ୍ଧେହି ସତିୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରି ସତିପଟ୍ଠାନାନି ସିଦ୍ଧାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। କଥଂ? ଦୁୱିଧୋ ହି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ତେସୁ ପଠମୋ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୀ ସତିବଲେନ ଯଥାଭୂତଂ କାଯସଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ସମୁଗ୍ଘାତେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଦୁତିଯୋ ଅସୁଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୀ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୪; ୬।୫୮) ୱୁତ୍ତେନ ୱୀରିଯସଂୱରଭୂତେନ ୱୀରିଯବଲେନ ପଟିପକ୍ଖଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ତତିଯୋ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୀ ସମଥବଲେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ସମୁଗ୍ଘାତେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଚତୁତ୍ଥୋ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନୱଞ୍ଚିତତାଯ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତେ ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୀ ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରେନ ତଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ଚତୂହିପି ୱା ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେସମଧିଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଚତୂହି ଚେତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସେହି ଚତୁରାସୱୋଘଯୋଗଗନ୍ଥଅଗତିତଣ୍ହୁପ୍ପାଦାନସଲ୍ଲୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଅପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ତଥା ଚତୂହି ସତିପଟ୍ଠାନେହି ଚତୁବ୍ବିଧଜ୍ଝାନୱିହାରାଧିଟ୍ଠାନସୁଖଭାଗିଯଧମ୍ମଅପ୍ପମଞ୍ଞାସମ୍ମପ୍ପଧାନଇଦ୍ଧିପାଦାଦିୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି। ଯୋ ହି ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସକଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀହି ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାୱସେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ, ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯୋ ନେତି ୱିପଲ୍ଲାସେହି,

କିଲେସେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଦ୍ଧମ୍ମେ;

ଏତଂ ନୟଂ ନୟୱିଦୂ,

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତଂ ଆହୂ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ଅସନ୍ତାସନଜୱପରକ୍କମାଦିୱିସେସଯୋଗେନ ସୀହୋ ଭଗୱା, ତସ୍ସ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଦେସନା ୱଚୀକମ୍ମଭୂତୋ ୱିହାରୋତି କତ୍ୱା ୱିପଲ୍ଲାସତପ୍ପଟିପକ୍ଖପରିଦୀପନତୋ ସୀହସ୍ସ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଏତ୍ଥାତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ, ନୟୋ। ବଲୱିସେସଯୋଗଦୀପନତୋ ୱା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସଦିସତ୍ତା ନୟୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ। ବଲୱିସେସୋ ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଦିବଲଂ, ଦସବଲାନି ଏୱ ୱା।

ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନୟାନଂ ସିଦ୍ଧିୟା ୱୋହାରନୟଦ୍ୱୟଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅତ୍ଥନୟତ୍ତୟଦିସାଭାୱେନ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଆଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ୱେୟ୍ୟାକରଣେସୁ ହି ୟେ,

କୁସଲାକୁସଲା ତହିଂ ତହିଂ ୱୁତ୍ତା;

ମନସା ଓଲୋକୟତେ,

ତଂ ଖୁ ଦିସାଲୋଚନଂ ଆହୂ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ତଥା ଆଲୋଚିତାନଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥନୟତ୍ତୟଯୋଜନେ ସମାନୟନତୋ ଅଙ୍କୁସୋ ୱିୟ ଅଙ୍କୁସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସଲୋଚନେନ, ଉକ୍ଖିପିୟ ୟଂ ସମାନେତି;

ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲେ, ଅୟଂ ନୟୋ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମା’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନିଦ୍ଦେସୱାର);

ତସ୍ମା ମନସାୱ ଅତ୍ଥନୟାନଂ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମାନଂ ଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ, ତେସଂ ସମାନୟନଂ ଅଙ୍କୁସୋତି ପଞ୍ଚପି ନୟାନି ୟୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

‘‘ପଠମୋ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟୋ, ଦୁତିୟୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲୋ;

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନାମ, ତତିୟୋ ନୟଲଞ୍ଜକୋ।

ଦିସାଲୋଚନମାହଂସୁ, ଚତୁତ୍ଥଂ ନୟମୁତ୍ତମଂ;

ପଞ୍ଚମୋ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମ, ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚ ନୟା ଗତା’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୧ ଉଦ୍ଦେସୱାର) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପଞ୍ଚନୟାପି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନୟତି ସଂକିଲେସଂ ୱୋଦାନଞ୍ଚ ୱିଭାଗତୋ ଞାପେତୀତି ନୟୋ, ଲଞ୍ଜେତି ପକାସେତି ସୁତ୍ତତ୍ଥନ୍ତି ଲଞ୍ଜକୋ, ନୟୋ ଚ ସୋ ଲଞ୍ଜକୋ ଚାତି ନୟଲଞ୍ଜକୋ। ଇଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ସୋଳସୱିଧେ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ନିବ୍ବେଧାସେକ୍ଖଭାଗିୟନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଂ ସତ୍ତଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଞାଣଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସନଭାୱନଂ ସକୱଚନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ସୋଳସୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ‘‘ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ,

ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ନେୱ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ନ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ନ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ନ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୮୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସୋଳସସାସନପଟ୍ଠାନାନି।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି ଏତେନାତି ସଂକିଲେସୋ, ସଂକିଲେସଭାଗେ ସଂକିଲେସକୋଟ୍ଠାସେ ପୱତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ। ୱାସନା ପୁଞ୍ଞଭାୱନା, ୱାସନାଭାଗେ ପୱତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ, ୱାସନଂ ଭଜାପେତୀତି ୱା ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପଦାଲନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ପୱତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଂ ଭଜାପେତୀତି ୱା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ। ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅସେକ୍ଖା, ଅସେକ୍ଖଭାଗେ ପୱତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖେ ଭଜାପେତୀତି ୱା ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ। ତେସୁ ଯତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ୱିଭତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ। ଇତରାନି ତେସଂ ୱୋମିସ୍ସକନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସଚ୍ଚାସଚ୍ଚସଂଖରପରିଯାଯାଦୀନଂ ୱସେନ ସଚ୍ଚଭାଗିଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ହି ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଲୋକିଯସୁଚରିତଧମ୍ମା ସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଚ ୱିଭତ୍ତା। ସଚ୍ଚଭାଗିଯଂ ପନ ''ପସ୍ସଂ ନ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିକଂ ଉଦକାଦିଅନୁୱାଦୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ ପନ ''ଲୋକିଯଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ଞାଣଂ, ଞେଯ୍ୟଂ, ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ, ଦସ୍ସନଂ, ଭାୱନା, ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ, ସକୱଚନଂ, ପରୱଚନଂ, ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ, ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ, କମ୍ମଂ, ୱିପାକୋ, କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ, କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ, ଥୱୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ୧୧୨) ଏୱମାଗତାନି ଅଟ୍ଠୱୀସତି ସାସନପଟ୍ଠାନାନି। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯନ୍ତି ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ଲୋକେ ୱା ୱିଦିତୋ ଲୋକିଯୋ। ଇଧ ପନ ଲୋକିଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯଂ। ତଥା ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ପଦେସେନ ଲୋକିଯଂ, ପଦେସେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ସତ୍ତଅଧିପ୍ପାଯସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନ ଦେସିତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମୱସେନ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଉଭଯୱସେନ ଦେସିତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଇମିନା ନଯେନ ସଚ୍ଚପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପନ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଥୱୋ ନାମ –

''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସେଟ୍ଠୋ, ସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ପଦା;

ୱିରାଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମାନଂ, ଦ୍ୱିପଦାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁମା''ତି। (ଧ। ପ। ୨୭୩; ନେତ୍ତି। ୧୭୦; ପେଟକୋ। ୩୦) ଆଦିକଂ ୱିଯ –

ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨।ସଦ୍ଦଗରୁକାଦୀନନ୍ତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଗରୁକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆସଯୱସେନାତି ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋପି ଇତ୍ଥିସନ୍ତାନଗତୋ ସଦ୍ଦୋ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋତି ''ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥିତସଦ୍ଦୋ ଆଲାପାଦିସଦ୍ଦୋ। ଗୀତସଦ୍ଦୋ ସରେନ ଗାଯନସଦ୍ଦୋ। ଇତ୍ଥିଯା ହସନସଦ୍ଦୋପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବୋ ତସ୍ସାପି ପୁରିସେନ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତୋ। ତେନାହ – ''ଅପିଚ ଖୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି ତିରୋକୁଟ୍ଟା ୱା ତିରୋପାକାରା ୱା ହସନ୍ତିଯା ୱା ଭଣନ୍ତିଯା ୱା ଗାଯନ୍ତିଯା ୱା, ସୋ ତଦସ୍ସାଦେତୀ''ତିଆଦି। ନିୱତ୍ଥନିୱାସନସ୍ସାତି ଖଲିତ୍ଥଦ୍ଧସ୍ସ ନିୱାସନସ୍ସ। ଅଲଙ୍କାରସ୍ସାତି ନୂପୁରାଦିକସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରସ୍ସ। ଇତ୍ଥିସଦ୍ଦୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଇତ୍ଥିପଟିବଦ୍ଧଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ''ସବ୍ବୋପୀ''ତିଆଦି। ଅୱିଦୂରଟ୍ଠାନେତି ତସ୍ସ ହତ୍ଥିକୁଲସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନତୋ ଅୱିଦୂରଟ୍ଠାନେ। କାଯୂପପନ୍ନୋତି ସମ୍ପନ୍ନକାଯୋ ଥିରକଥିନମହାକାଯୋ। ମହାହତ୍ଥୀତି ମହାନୁଭାୱୋ ହତ୍ଥୀ। ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱାତି ଯୂଥପତିଂ କତ୍ୱା।

କଥିନତିକ୍ଖଭାୱେନ ସିଙ୍ଗସଦିସତ୍ତା ଅଠଅସଙ୍ଖାତାନି ସିଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସିଙ୍ଗୀ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣତାଯ ମହାବଲତାଯ ଚ ସୀହହତ୍ଥିଆଦିମିଗସଦିସତ୍ତା ମିଗୋ ୱିଯାତି ମିଗୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚଂ ନେତୁଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁଯେୱ ନେତ୍ତଂ, ତଂ ଉଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ଆଯତଂ ଏତସ୍ସାତି ଆଯତଚକ୍ଖୁନେତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠି ଏୱ ତଚୋ ଏତସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠିତଚୋ। ତେନାଭିଭୂତୋତି ତେନ ମିଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ନିଚ୍ଚଲଗ୍ଗହିତୋ ହୁତ୍ୱା। କରୁଣଂ ରୁଦାମୀତି କାରୁଞ୍ଞପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ରୋଦାମି ୱିରୱାମି। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭଯତୋ ମୁତ୍ତି ନାମ ଯଥା ତଥା ସହାଯୱତୋ ହୋତି, ନ ଏକାକିନୋତି ଆହ – ''ମା ହେୱ ମଂ ପାଣସମଂ ଜହେଯ୍ୟା''ତି। ତତ୍ଥ ମା ହେୱ ମନ୍ତି ମଂ ଏୱରୂପଂ ବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପାଣସମଂ ପିଯସାମିକଂ ତ୍ୱଂ ମାହେୱ ଜହି।

କୁଞ୍ଜେ ଗିରିକୂଟେ ରମତି ଅଭିରମତି, ତତ୍ଥ ୱା ୱିଚରତି, କୋଞ୍ଚନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ୱା ୱିଚରତି, କୁ ୱା ପଥୱୀ, ତଦଭିଘାତେନ ଜୀରତୀତି କୁଞ୍ଜରୋ। ସଟ୍ଠିହାଯନନ୍ତି ଜାତିଯା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସକାଲସ୍ମିଂ କୁଞ୍ଜରା ଥାମେନ ପରିହାଯନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱମାହ। ପଥବ୍ଯା ଚାତୁରନ୍ତାଯାତି ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସମୁଦ୍ଦଂ ପତ୍ୱା ଠିତାଯ ଚାତୁରନ୍ତାଯ ପଥୱିଯା। ସୁପ୍ପିଯୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ପିଯୋ। ତେସଂ ୱଂ ୱାରିଜୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଯେ ସମୁଦ୍ଦେ ୱା ଗଙ୍ଗାଯ ୱା ଯମୁନାଯ ୱା ନମ୍ମଦାନଦିଯା ୱା କୁଛଇରା, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହନ୍ତତ୍ତେନ ଚ ୱାରିମ୍ହି ଜାତତ୍ତା ୱାରିଜୋ ତ୍ୱମେୱ ସେଟ୍ଠୋ ପସତ୍ଥତରୋ। ମୁଞ୍ଚ ରୋଦନ୍ତିଯା ପତିନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସେଟ୍ଠତ୍ତା ତମେୱ ଯାଚାମି, ରୋଦମାନାଯ ମଯ୍ହଂ ସାମିକଂ ମୁଞ୍ଚ। ଅଥାତି ଗହଣସ୍ସ ସିଥିଲକରଣସମନନ୍ତରମେୱ। ଏତସ୍ସାତି ପଟିସତ୍ତୁମଦ୍ଦନସ୍ସ।

ପବ୍ବତଗହନଂ ନିସ୍ସାଯାତି ତିସ୍ସୋ ପବ୍ବତରାଜିଯୋ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥାଯ ପବ୍ବତରାଜିଯଂ ପବ୍ବତଗହନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ। ଏୱଂ ୱଦତୀତି ‘‘ଉଦେତଯଂ ଚକ୍ଖୁମା’’ତିଆଦିନା (ଜା। ୧।୨।୧୭) ଇମଂ ବୁଦ୍ଧମନ୍ତଂ ମନ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତି।

ତତ୍ଥ ଉଦେତୀତି ପାଚୀନଲୋକଧାତୁତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍ଖୁମାତି ସକଲଚକ୍କୱାଳୱାସୀନଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭକରଣେନ ଯନ୍ତେନ ତେସଂ ଦିନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁ, ତେନ ଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁମା। ଏକରାଜାତି ସକଲଚକ୍କୱାଳେ ଆଲୋକକରାନଂ ଅନ୍ତରେ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଚ ଏକରାଜା। ହରିସ୍ସୱଣ୍ଣୋତି ହରିସମାନୱଣ୍ଣୋ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଥୱିଂ ପଭାସେତୀତି ପଥୱିପ୍ପଭାସୋ। ତଂ ତଂ ନମସ୍ସାମୀତି ତସ୍ମା ତଂ ଏୱରୂପଂ ଭୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସାମି ୱନ୍ଦାମି। ତଯାଜ୍ଜ ଗୁତ୍ତା ୱିହରେମୁ ଦିୱସନ୍ତି ତଯା ଅଜ୍ଜ ରକ୍ଖିତା ହୁତ୍ୱା ଇମଂ ଦିୱସଂ ଚତୁଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ସୁଖଂ ୱିହରେୟ୍ୟାମ।

ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ସୂରିଯଂ ନମସ୍ସିତ୍ୱା ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଅତୀତେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ବୁଦ୍ଧେ ଚେୱ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଚ ନମସ୍ସତି ‘‘ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯେ ବାହିତପାପା ପରିସୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣା। ୱେଦଗୂତି ୱେଦାନଂ ପାରଂ ଗତା, ୱେଦେହି ପାରଂ ଗତାତି ୱା ୱେଦଗୂ। ଇଧ ପନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ୱିଦିତେ ପାକଟେ କତ୍ୱା କତାତି ୱେଦଗୂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମେ’’ତି। ସବ୍ବେ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣସ୍ସ ୱିଦିତେ ପାକଟେ କତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ମତ୍ଥକଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତା, ସଂସାରଂ ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ମେ ନମୋତି ତେ ମମ ଇମଂ ନମକ୍କାରଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୁ। ତେ ଚ ମଂ ପାଲଯନ୍ତୂତି ଏୱଂ ମଯା ନମସ୍ସିତା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ମଂ ପାଲଯନ୍ତୁ ରକ୍ଖନ୍ତୁ। ନମତ୍ଥୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ…ପେ… ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଅଯଂ ମମ ନମକ୍କାରୋ ଅତୀତାନଂ ପରିନିବ୍ବୁତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅତ୍ଥୁ, ତେସଂଯେୱ ଚତୂସୁ ଫଲେସୁ ଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅତ୍ଥୁ, ତଥା ତେସଞ୍ଞେୱ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥୁ, ଯା ଚ ନେସଂ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିମୁତ୍ତି, ତାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯାପି ଅଯଂ ମଯ୍ହଂ ନମକ୍କାରୋ ଅତ୍ଥୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମଂ ସୋ ପରିତ୍ତଂ କତ୍ୱା, ମୋରୋ ଚରତି ଏସନାତି ଇଦଂ ପନ ପଦଦ୍ୱଯଂ ସତ୍ଥା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋ ମୋରୋ ଇମଂ ପରିତ୍ତଂ ଇମଂ ରକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗୋଚରଭୂମିଯଂ ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ନାନପ୍ପକାରାଯ ଏସନାଯ ଚରତୀତି।

ଏୱଂ ଦିୱସଂ ଚରିତ୍ୱା ସାଯଂ ପବ୍ବତମତ୍ଥକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସୂରିଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ରକ୍ଖାୱରଣତ୍ଥାଯ ପୁନ ବ୍ରହ୍ମମନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଅପେତଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଦିୱସଂ ଗୋଚରଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅପେତୀତି ଅପଯାତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ଇମଂ ସୋ ପରିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ମୋରୋ ୱାସମକପ୍ପଯୀତି ଇଦମ୍ପି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋ ମୋରୋ ଇମଂ ପରିତ୍ତଂ ଇମଂ ରକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ୱାସଂ ସଂକପ୍ପଯିତ୍ଥାତି। ପରିତ୍ତକମ୍ମତୋ ପୁରେତରମେୱାତି ପରିତ୍ତକମ୍ମକରଣତୋ ପୁରେତରମେୱ। ମୋରକୁକ୍କୁଟିକାଯାତି କୁକ୍କୁଟିକାସଦିସାଯ ମୋରଚ୍ଛାପିକାଯ।

୩। ତତିଯେ ରୂପାଯତନସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧାଯତନସ୍ସପି ସମୁଟ୍ଠାପକପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ – ‘‘ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକ’’ନ୍ତି। ଇତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧସ୍ସ କାଯାରୁଳ୍ହଅନୁଲେପନାଦିଗନ୍ଧସ୍ସ ଚ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱତୋ ଅୱିସେସେନ ଗହଣପ୍ପସଙ୍ଗେ ଇଧାଧିପ୍ପେତଗନ୍ଧଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ସ୍ୱାଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଯାତି ପାକତିକାଯ ଇତ୍ଥିଯା। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋତି ପାକତିକାଯ ଇତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧଭାୱତୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ହୋତି। ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଇଟ୍ଠଭାୱତୋ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ପନ ଇତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱୋତି ଆହ – ‘‘ଏକଚ୍ଚା ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଅସ୍ସଗନ୍ଧିନୀ। ମେଣ୍ଡକସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ମେଣ୍ଡକଗନ୍ଧିନୀ। ସେଦସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ସେଦଗନ୍ଧିନୀ। ସୋଣିତସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧୋ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ସୋଣିତଗନ୍ଧିନୀ। ରଜ୍ଜତେୱାତି ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକିଲେସୱାସନାଯ ପରିକଡ୍ଢିତହଦଯତ୍ତା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସାଦଗଧିତଚିତ୍ତତାଯ ଚ ଅନ୍ଧବାଲୋ ଏୱରୂପାଯପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧସରୀରାଯ ଇତ୍ଥିଯା ରଜ୍ଜତିଯେୱ। ପାକତିକାଯ ଇତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସିଟ୍ଠାଯ ଏକଚ୍ଚାଯ ଇତ୍ଥିଯା ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଏୱଂ ଇଦିସାଯ ଇତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧୋପି ଇଧ କସ୍ମା ନାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ – ‘‘ଅଯଂ ନ ସବ୍ବାସଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ତିରଚ୍ଛାନଗତାଯ ଇତ୍ଥିଯା ଏକଚ୍ଚାଯ ଚ ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିଯା ସରୀରଗନ୍ଧସ୍ସ ଅତିୱିଯ

ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବଭାୱଦସ୍ସନତୋ ପୁନ ତମ୍ପି ଅୱିସେସେନ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଇତ୍ଥିକାଯେ ଗନ୍ଧୋ ୱା ହୋତୂ’’ତିଆଦିମାହ। ଇତ୍ଥିଗନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

୪। ଚତୁତ୍ଥାଦୀସୁ କିଂ ତେନାତି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟରସେ ଇଧାଧିପ୍ପେତେ କିଂ ତେନ ଅୱଯୱରସାଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ପଯୋଜନଂ। ଓଟ୍ଠମଂସଂ ସମ୍ମକ୍ଖେତୀତି ଓଟ୍ଠମଂସସମ୍ମକ୍ଖନୋ, ଖେଳଆଦୀନି। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଓଟ୍ଠମଂସମକ୍ଖନୋ ତମ୍ବୁଲମୁଖୱାସାଦିରସୋ ଗଯ୍ହତି। ସବ୍ବୋ ସୋ ଇତ୍ଥିରସୋତି ଇତ୍ଥିଯାୱସ୍ସ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା।

୫।ଇତ୍ଥିଫୋଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଦି ପନେତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଗତାନି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଅୱିସେସତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱତା ତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଦେସିତାନୀତି ଆହ – ‘‘ଇତି ସତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଯଥା ହୀତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ଗମେତୀତି ୱିକ୍ଖେପଂ ଗମେତି, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଗମେତୀତି ଚ ସଙ୍ଗମେତି। ନ ତଥା ସେସା ସଦ୍ଦାଦଯୋ, ନ ତଥା ରୂପାଦୀନି ଆରମ୍ମଣାନୀତି ଏତେନ ସତ୍ତେସୁ ରୂପାଦିଗରୁକତା ଅସଂକିଣ୍ଣା ୱିଯ ଦସ୍ସିତା, ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅନେକୱିଧତ୍ତା ସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚଗରୁକୱସେନାତି ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣଗରୁକୱସେନ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ପୁରିସସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ଗରୁକତା ହୋତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତତ୍ଥ କତିପଯେସୁ, ଏକସ୍ମିଂ ଏୱ ୱା, ତେ ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚଗରୁକାତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବା ଯଥା ‘‘ସତ୍ତିସଯୋ ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖା’’ତି। ନ ପଞ୍ଚଗରୁକଜାତକୱସେନ ଏକେକାରମ୍ମଣେ ଗରୁକସ୍ସେୱ ନାଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏକେକାରମ୍ମଣଗରୁକାନଞ୍ହି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ତତ୍ଥ ଆଗତତ୍ତା ତଂ ଜାତକଂ ‘‘ପଞ୍ଚଗରୁକଜାତକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତେନ ଇଧ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ – ‘‘ସକ୍ଖିଭାୱତ୍ଥାଯା’’ତି। ଆହରିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବନ୍ତି ରୂପାଦିଗରୁକତାଯ ଏତେ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ କଥେତବ୍ବଂ।

୬-୮।ତେସନ୍ତି ସୁତ୍ତାନଂ। ଉପ୍ପଣ୍ଡେତ୍ୱା ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛୀତି ତସ୍ସ ଥୋକଂ ୱିରୂପଧାତୁକତ୍ତା ନ ଇଚ୍ଛି। ଅନତିକ୍କମନ୍ତୋତି ସଂସନ୍ଦେନ୍ତୋ। ଦ୍ୱେ ହତ୍ଥଂ ପତ୍ତାନୀତି ଦ୍ୱେ ଉପ୍ପଲାନି ହତ୍ଥଂ ଗତାନି। ପହଟ୍ଠାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅପରାହି ଇତ୍ଥୀହି ଏକେକଂ ଲଦ୍ଧଂ, ମଯା ଦ୍ୱେ ଲଦ୍ଧାନୀତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ପରୋଦୀତି ତସ୍ସା ପୁବ୍ବସାମିକସ୍ସ ମୁଖଗନ୍ଧଂ ସରିତ୍ୱା। ତସ୍ସ ହି ମୁଖତୋ ଉପ୍ପଲଗନ୍ଧୋ ୱାଯତି। ହାରେତ୍ୱାତି ତସ୍ମା ଠାନା ଅପନେତ୍ୱା, ‘‘ହରାପେତ୍ୱା’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ।

ସାଧୁ ସାଧୂତି ଭାସତୋତି ଧମ୍ମକଥାଯ ଅନୁମୋଦନୱସେନ ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତି ଭାସତୋ। ଉପ୍ପଲଂୱ ଯଥୋଦକେତି ଯଥା ଉପ୍ପଲଂ ଉପ୍ପଲଗନ୍ଧୋ ମୁଖତୋ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି। ୱଚ୍ଚମେୱ କଥିତନ୍ତି ଯଥାରୁତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ଯଥାରୁତମତ୍ଥେ ଅୱତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ ୱିମୁତ୍ତିରସତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ।

ରୂପାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନୀୱରଣପ୍ପହାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୧।ଦୁତିଯସ୍ସାତି ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ। ଏକଧମ୍ମମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଏକସଭାୱମ୍ପୀ’’ତି ଇମିନା ସଭାୱତ୍ଥୋଯଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ସଭାୱତ୍ଥୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ନିସ୍ସତ୍ତତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱାତି ‘‘ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଅତ୍ଥତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱା ସିଯା। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଗହଣାକାରେନ ସୁଭନ୍ତି, ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତନକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ନିମିତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସୁଭନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ୱା ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଇଟ୍ଠଞ୍ହି ଇଟ୍ଠାକାରେନ ୱା ଗଯ୍ହମାନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ‘‘ସୁଭନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆରମ୍ମଣମେୱ ଚେତ୍ଥ ନିମିତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ରାଗଟ୍ଠାନିଯଂ ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି। ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ। ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାୱାଯ। ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯ, ୱଡ୍ଢିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜାତୋ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। କାମେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କାମସଙ୍ଖାତୋ ଛନ୍ଦୋ, ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ ନ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। କାମନୱସେନ ରଜ୍ଜନୱସେନ ଚ କାମୋ ଏୱ ରାଗୋ କାମରାଗୋ। କାମନୱସେନ ନନ୍ଦନୱସେନ ଚ କାମୋ ଏୱ ନନ୍ଦୀତି କାମନନ୍ଦୀ। କାମନୱସେନ ତଣ୍ହାଯନୱସେନ ଚ କାମତଣ୍ହା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ‘‘କାମସ୍ନେହୋ କାମପରିଳାହୋ କାମମୁଚ୍ଛା କାମଜ୍ଝୋସାନ’’ନ୍ତି ଏତେସଂ ପଦାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କାମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ସିନେହନଟ୍ଠେନ କାମସ୍ନେହୋ, ପରିଳାହନଟ୍ଠେନ କାମପରିଳାହୋ, ମୁଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ କାମମୁଚ୍ଛା, ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ କାମଜ୍ଝୋସାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଏୱ କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନୀୱରଣଟ୍ଠେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ, ସୋତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅସମୁଦାଚାରୱସେନାତି ଅସମୁଦାଚାରଭାୱେନ। ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନାତି ‘‘ଇଦଂ ନାମେତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଉତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନନୁଭୂତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱସେନ। ରୂପସଦ୍ଦାଦିଭେଦଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନନୁଭୂତଂ ନାମ ନତ୍ଥେୱ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ।

ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଚା’’ତିଆଦି, ତଂ ଅତିସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭୱଗ୍ଗହଣେନ ମହଗ୍ଗତଭୱୋ ଗହିତୋ। ସୋ ହି ଓଳାରିକକିଲେସସମୁଦାଚାରରହିତୋ। ତଜ୍ଜନୀଯକମ୍ମକତାଦିକାଲେ ପାରିୱାସିକକାଲେ ଚ ଚରିତବ୍ବାନି ଦ୍ୱେଅସୀତି ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ତାନି ନାମ। ନ ହି ତାନି ସବ୍ବାସୁ ଅୱତ୍ଥାସୁ ଚରିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତାନି ନ ମହାୱତ୍ତେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାନୀତି ‘‘ଚୁଦ୍ଦସ ମହାୱତ୍ତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଆଗନ୍ତୁକୱତ୍ତଆୱାସିକଗମିକ-ଅନୁମୋଦନଭତ୍ତଗ୍ଗ- ପିଣ୍ଡଚାରିକଆରଞ୍ଞକସେନାସନଜନ୍ତାଘରୱଚ୍ଚକୁଟିଉପଜ୍ଝାଯ-ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଆଚରିଯ-ଅନ୍ତେୱାସିକୱତ୍ତାନୀତି ଏତାନି ଚୁଦ୍ଦସ ମହାୱତ୍ତାନି ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରାନି ପନ ‘‘ପାରିୱାସିକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀ’’ତି (ଚୂଳୱ॰ ୭୫) ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ନ ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ, ନ ଛମାଯଂ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମିତବ୍ବ’’ନ୍ତି (ଚୂଳୱ॰ ୮୧) ୱୁତ୍ତାନି ପକତତ୍ତେ ଚରିତବ୍ବୱତ୍ତାନି ଛସଟ୍ଠି, ତତୋ ପରଂ ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପାରିୱାସିକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପାରିୱାସିକୱୁଡ୍ଢତରେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ, ମୂଲାଯପଟିକସ୍ସନାରହେନ, ମାନତ୍ତାରହେନ, ମାନତ୍ତଚାରିକେନ, ଅବ୍ଭାନାରହେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚ୍ଛନ୍ନେ ଆୱାସେ ୱତ୍ଥବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ପକତତ୍ତେ ଚରିତବ୍ବେହି ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅଗଣେତ୍ୱା ପାରିୱାସିକୱୁଡ୍ଢତରାଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରେସୁ ଚରିତବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ୱସେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଏକେକଂ କତ୍ୱା ଗଣିତାନି ପଞ୍ଚାତି ଏକସତ୍ତତିୱତ୍ତାନି। ଉକ୍ଖେପନୀଯକମ୍ମକତୱତ୍ତେସୁ ୱତ୍ତପଞ୍ଞାପନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନ ପକତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଭିୱାଦନଂ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ପିଟ୍ଠିପରିକମ୍ମଂ ସାଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଅଭିୱାଦନାଦୀନଂ ଅସ୍ସାଦିଯନଂ ଏକଂ, ‘‘ନ ପକତତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ଅନୁଦ୍ଧଂସେତବ୍ବୋ’’ତିଆଦୀନି (ଚୂଳୱ॰ ୫୧) ଚ ଦସାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱାସୀତି ହୋନ୍ତି। ଏତେସ୍ୱେୱ ପନ କାନିଚି ତଜ୍ଜନୀଯକମ୍ମକତାଦିୱତ୍ତାନି କାନିଚି ପାରିୱାସିକାଦିୱତ୍ତାନୀତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦ୍ୱାୱୀସତିୱତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଚୁଦ୍ଦସ ମହାୱତ୍ତାନୀ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ଆଗନ୍ତୁକଗମିକୱତ୍ତାନି ଚା’’ତି ଇମେସଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ଇମାନି ଅଭିଣ୍ହଂ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। କିଲେସୋ ଓକାସଂ ନ ଲଭତି ସବ୍ବଦା ୱତ୍ତପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂଯେୱ ବ୍ୟାୱଟଚିତ୍ତତାଯ। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତଂ ଅନୁପାଯମନସିକାରଂ। ସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗନ୍ତି ସତିଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ସତିୱିରହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପୀତି ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାଯ ଅୱୁତ୍ତସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ।

ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନାତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦିଅନୁସନ୍ଧିୱସେନ। ପୁବ୍ବାପରୱସେନାତି ପୁବ୍ବାପରଗନ୍ଥସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ। ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାତି ଆଚରିଯମୁଖତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ। ସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସାତି ଆଚରିଯମୁଖତୋ ଉଗ୍ଗହିତଗନ୍ଥଂ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ। ୱାଚେନ୍ତସ୍ସାତି ପାଳିଂ ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପନୱସେନ ପରେସଂ ୱାଚେନ୍ତସ୍ସ। ଦେସେନ୍ତସ୍ସାତି ଦେସନାୱସେନ ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ। ପକାସେନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଟ୍ଠାନେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଯାଥାୱତୋ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତସ୍ସ। କିଲେସୋ ଓକାସଂ ନ ଲଭତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଗନ୍ଥକମ୍ମେସୁଯେୱ ବ୍ୟାୱଟଚିତ୍ତତାଯ। ଏୱମ୍ପୀତି ୱୁତ୍ତସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି।

ଧୁତଙ୍ଗଧରୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପକାସେତି ‘‘ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତୀ’’ତି। ବାହୁଲ୍ଲାଯାତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯବାହୁଲ୍ଲାଯ। ଯଥା ଚୀୱରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ବହୁଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଆୱତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସାତି ଝାନନ୍ତରାଯକରେନ ୱିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନାଦିନା କେନଚି ନିମିତ୍ତେନ ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠଜ୍ଝାନସ୍ସାତି ଅସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଜ୍ଝାନସ୍ସ। ଭସ୍ସାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକନିଦ୍ଦାନୱକମ୍ମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସତ୍ତସୁ ୱା ଅନୁପସ୍ସନାସୂତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତ ଅନୁପସ୍ସନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ଖଯାନୁପସ୍ସନା ୱଯାନୁପସ୍ସନା ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନା ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନା ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନାତି ଇମାସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦି-ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାପରିଯନ୍ତା ସତ୍ତ। ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୭୪୧) ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅନାସେୱନତାଯାତି ପୁରିମତ୍ତଭାୱେ ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଆସେୱନାଯ ଅଭାୱତୋ। ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ। ଜାତୋତି ଏତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ ସଞ୍ଜାତୋତିଆଦି। ନନୁ ଚ ଖଣିକତ୍ତା ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଅୱସ୍ସଂ ନିରୋଧସମ୍ଭୱତୋ ନିରୁଦ୍ଧେ ଚ ତସ୍ମିଂ ପୁନ ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚ କଥଂ ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଭାୱୋ ରାସିଭାୱୋ ଚାତି ଆହ – ‘‘ତତ୍ଥ ସକିଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ’’ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠାନମେତନ୍ତି ଅକାରଣମେତଂ। ଯେନ କାରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ସ୍ୱେୱ ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତାଦିସଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ରାଗଟ୍ଠାନିଯନ୍ତି ରାଗଜନକଂ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପରୀତମନସିକାରୋ, ଇଧ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି ଆହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି ଅନୁପାଯମନସିକାରୋ, କୁସଲଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅକାରଣଭୂତୋ ମନସିକାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପଥମନସିକାରୋତି କୁସଲଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅମଗ୍ଗଭୂତୋ ମନସିକାରୋ। ସଚ୍ଚୱିପ୍ପଟିକୂଲେନାତି ସଚ୍ଚାଭିସମଯସ୍ସ ଅନନୁଲୋମୱସେନ। ଆୱଜ୍ଜନାତିଆଦିନା ଆୱଜ୍ଜନାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ତତୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ମନୋଦ୍ୱାରିକା ଅକୁସଲଜୱନପ୍ପୱତ୍ତି ଫଲୱୋହାରେନ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସ ହି ୱସେନ ସା ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଆୱଜ୍ଜନାତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜଯତୀତି ଆୱଜ୍ଜନା। ଅନୁ ଅନୁ ଆୱଜ୍ଜେତୀତି ଅନ୍ୱାୱଜ୍ଜନା। ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆଭୁଜତୀତି ଆଭୋଗୋ। ସମନ୍ନାହରତୀତି ସମନ୍ନାହାରୋ। ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ମନସି କରୋତି ଠପେତୀତି ମନସିକାରୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି ଅଯଂ ଅନୁପାଯୋପ୍ପଥମନସିକାରଲକ୍ଖଣୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୨। ଦୁତିଯେ ଭତ୍ତବ୍ୟାପତ୍ତି ୱିଯାତି ଭତ୍ତସ୍ସ ପୂତିଭାୱେନ ୱିପ୍ପକାରପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିକାରଭାୱାପାଦନଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ପକତିୱିଜହନଭାୱୋ’’ତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ତେନ ଚିତ୍ତଂ ପୂତିକୁମ୍ମାସାଦଯୋ ୱିଯ ପୁରିମପକତିଂ ଜହତୀତି ବ୍ୟାପାଦୋ। ପଟିଘୋଯେୱ ଉପରୂପରି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ, ପଟିଘସ୍ସ ଚ କାରଣଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିଘନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ପଟିଘସ୍ସପି ପଟିଘାରମ୍ମଣସ୍ସପି ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯନ୍ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ।

୧୩। ତତିଯେ ଥିନତା ଥିନଂ, ସପ୍ପିପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଘନଭାୱୋ ବଦ୍ଧତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମେଧତୀତି ମିଦ୍ଧଂ, ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୬୨) ଥିନସ୍ସ, ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୬୩) ଚ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଥିନଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ମିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ସତିପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିପ୍ପଯୋଗେ ଚିତ୍ତକାଯଲହୁତାଦୀନଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ତଂତଂୱିସେସୋ ସିଯା, ଯା ତେସଂ ଅକଲ୍ଲତାଦୀନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତା, ଅଯମେତେସଂ ସଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କପିମିଦ୍ଧସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି ‘‘ପଚଲାଯିକଭାୱସ୍ସା’’ତି। ଅକ୍ଖିଦଲାନଂ ପଚଲଭାୱଂ କରୋତୀତି ପଚଲାଯିକୋ, ପଚଲାଯିକସ୍ସ ଭାୱୋ ପଚଲାଯିକଭାୱୋ, ପଚଲାଯିକତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧାନଂ। ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗିଲାନଭାୱୋ। ଗିଲାନୋ ହି ଅକଲ୍ଲକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିନଯେପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅକଲ୍ଲକୋ’’ତି (ପାରା। ୧୫୧)। କାଲଂ ଖମତୀତି ହି କଲ୍ଲଂ, ଅରୋଗତା, ତସ୍ସଂ ନିଯୁତ୍ତୋ କଲ୍ଲକୋ, ନ କଲ୍ଲକୋ ଅକଲ୍ଲକୋ। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତୋୱ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାକାରୋ। ଓଲୀଯନାତି ଓଲୀଯନାକାରୋ। ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭିତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଇରିଯାପଥଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ରୁକ୍ଖେ ୱଗ୍ଗୁଲି ୱିଯ ଖୀଲେ ଲଗ୍ଗିତଫାଣିତୱାରକୋ ୱିଯ ଚ ଓଲୀଯତି ଲମ୍ବତି, ତସ୍ସ ତଂ ଆକାରଂ ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ଓଲୀଯନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। କାଯସ୍ସାତି ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନାମକାଯସ୍ସ। ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ମେଘୋ ୱିଯ ଆକାସଂ ଓନୟ୍ହତୀତି ଓନାହୋ। ଓନୟ୍ହତୀତି ଚ ଛାଦେତି ଅଓତ୍ଥରତି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ସଵ୍ଵତୋଭାଗେନ ଓନାହୋତି ପରିଯୋନାହୋ। ଅରତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୮୫୬) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପାଠଇଯା ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ୱୁତ୍ତଂ ହେତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପନ୍ତେସୂତି ଦୂରେସୁ, ୱିୱିତ୍ତେସୁ ୱା। ଅଧିକୁସଲେସୂତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେସୁ। ଅରତୀତି ରତିପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅରତିତାତି ଅରମନାକାରୋ। ଅନଭିରତୀତି ଅନଭିରତଭାୱୋ। ଅନଭିରମନାତି ଅନଭିରମନାକାରୋ । ଉକ୍କଣ୍ଠିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନାକାରୋ। ପରିତସ୍ସିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନୱସେନେୱ ପରିତସ୍ସନା, ଉକ୍କଣ୍ଠିତସ୍ସେୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିତସ୍ସିତାତି ୱା କମ୍ପନା। ତନ୍ଦୀତି ଜାତିଆଲସିଯଂ, ପକତିଆଲସିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି କୁସଲକରଣେ କାଯସ୍ସ ଅୱିପ୍ଫାରିକତା ଲୀନତା ଜାତିଆଲସିଯଂ ତନ୍ଦୀ ନାମ, ନ ରୋଗୌତୁଜାଦୀହି କାଯଗେଲଞ୍ଞଂ। ତନ୍ଦିଯନାତି ତନ୍ଦିଯନାକାରୋ। ତନ୍ଦିମନତାତି ତନ୍ଦିଯା ଅଭିଭୂତଚିତ୍ତତା। ଅଲସସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସଂ, ଆଲସ୍ସାଯନାକାରୋ ଆଲସ୍ସାଯନା। ଆଲସ୍ସାଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସାଯିତତ୍ତଂ। ଇତି ସଵ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି କିଲେସୱସେନ କାଯାଲସିଯଂ କଥିତଂ। ଥିନମିଦ୍ଧକାରଣାନଞ୍ହି ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ୱସେନ ନାମକାଯସ୍ସ ଆଲସିଯଂ, ତଦେୱ ରୂପକାଯସ୍ସାପୀତି ଦଟ୍ଠଵ୍ବଂ। ଜମ୍ଭନାତି ଫନ୍ଦନା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜମ୍ଭନା ୱିଜମ୍ଭନା। ଆନମନାତି ପୁରତୋ ନମନା। ୱିନମନାତି ପଚ୍ଛତୋ ନମନା। ସନ୍ନମନାତି ସମନ୍ତତୋ ନମନା। ପଣମନାତି ଯଥା ତନ୍ତତୋ ଉଟ୍ଠିତପେସକାରୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଗହେତ୍ୱା ଉଜୁଂ କାଯଂ ଉସ୍ସାପେତି, ଏୱଂ କାଯସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଠପନା। ବ୍ଯାଧିଯକନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନବ୍ଯାଧିତା। ଇତି ସଵ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି ଥିନମିଦ୍ଧକାରଣାନଂ ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ୱସେନ କାଯବଦ୍ଧନମେୱ କଥିତଂ। ଭୁତ୍ତାୱିସ୍ସାତି ଭୁତ୍ତୱତୋ। ଭତ୍ତମୁଚ୍ଛାତି ଭତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ। ବଲୱଭତ୍ତେନ ହି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଭତ୍ତକିଲମଥୋତି ଭତ୍ତେନ କିଲନ୍ତଭାୱୋ। ଭତ୍ତପରିଳାହୋତି ଭତ୍ତଦରଥୋ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସମଯେ ପରିଳାହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପହତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ହୋତି, କାଯୋ ଜୀରତୀତି। କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲନ୍ତି ଭତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ କାଯସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତଂ। ଅକଲ୍ଲତାତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଲୀନନ୍ତି ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ପଟିକୁଟିତଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଥିନନ୍ତି ସପ୍ପିପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ଘନଭାୱେନ ଠିତଂ। ଥିଯନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଥିଯିଭାୱୋ ଥିଯିତତ୍ତଂ, ଅୱିପ୍ଫାରୱସେନେୱ ବଦ୍ଧତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେହି ପନ ସଵ୍ବେହିପି ପଦେହି ଥିନମିଦ୍ଧକାରଣାନଂ ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗିଲାନାକାରୋ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମା ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମାତି ଅରତି, ତନ୍ଦୀ, ୱିଜମ୍ଭିତା, ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋତି ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା। ଯଦା ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତଦା ଅରତିଆଦୀନମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୋ ''ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପନ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଭାୱୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଉଦ୍ଧତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱା ଧମ୍ମା, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ସୁଚରିତଞ୍ଚ। ଅକତମ୍ପି ହି କୁକତମେୱ। ଏୱଞ୍ହି ୱତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି ''ଯଂ ମଯା ନ କତଂ, ତଂ କୁକତ''ନ୍ତି। ଏୱଂ କତାକତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ସୁଚରିତଞ୍ଚ କୁକତଂ, ତଂ ଆରବ୍ଭ ୱିପ୍ପଟିସାରୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଇଧ କୁକତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତାକାରୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱୂପସମାକାରୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଯଥାପୱତ୍ତସ୍ସ କତାକତାକାରୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତସ୍ସ ଅନୁସୋଚନୱସେନ ୱିରୂପଂ ପଟିସରଣଂ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସପି କତାକତାନୁସୋଚନୱସେନ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପଭାୱତୋ ଅୱୂପସମାକାରୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ – ''ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସେୱେତଂ ନାମ''ନ୍ତି। ସ୍ୱେୱ ଚ ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋୱ ଅତ୍ତନା ସହଜାତଂ ନ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଅଯଂ ପନ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତା ଚ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛା ଅସ୍ସାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସଭାୱଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ତାଯ କିଚ୍ଛତୀତି ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛା।

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ହେତୁଂ ୱା ପଚ୍ଚଯଂ ୱା ନ ଲଭତୀତି ଏତ୍ଥ ହେତୁଗ୍ଗହଣେନ ଜନକଂ କାରଣମାହ, ପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ଅନୁପାଲନକଂ କାରଣଂ। ହେତୁନ୍ତି ୱା ଉପାଦାନକାରଣଂ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ସହକାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି କିଲେସଂ। ୱିଓଚ୍ଛେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ୱିଓଚ୍ଛାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତଂ ପେସେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଗଣ୍ହାତି। ଭିକ୍ଖାଯ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଭିକ୍ଖାଚାରୋ, ଗୋଚରଗାମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମିଂ ଭିକ୍ଖାଚାରେ। ୱଯଂ ଆଗମ୍ମାତି ଦାରଭରଣାନୁରୂପଂ ୱଯଂ ଆଗମ୍ମ। ଆଯୂହନ୍ତୋତି ଉପଚିନନ୍ତୋ। ଅଙ୍ଗାରପକ୍କନ୍ତି ୱୀତଚ୍ଚିକଙ୍ଗାରେସୁ ପକ୍କଂ। କିଂ ନାମେତନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ ଗରହନ୍ତୋ ଆହ। ଜୀୱମାନପେତକସତ୍ତୋତି ଜୀୱମାନୋ ହୁତ୍ୱା ''ତେନେୱ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପେତଭାୱଂ ପତ୍ତସତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ପରିକପ୍ପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କୁଟନ୍ତି ପାନୀଯଘଟଂ। ଯାୱ ଦାରୁଣନ୍ତି ଅତିୱିଯ ଦାରୁଣଂ। ୱିପାକୋ କୀଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ତଯା କତକମ୍ମସ୍ସ ଆଯତିଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବୱିପାକୋ କୀଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତି।

ୱିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଛେଦନଭେଦନାଦୀହି ୱିନାସେତ୍ୱା। ଦୀପକମିଗପକ୍ଖିନୋତି ଅତ୍ତନୋ ନିସିନ୍ନଭାୱସ୍ସ ଦୀପନତୋ ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମା ମିଗପକ୍ଖିନୋ, ଯେନ ଅରଞ୍ଞଂ ନେତ୍ୱା ନେସାଦୋ ତେସଂ ସଦ୍ଦେନ ଆଗତାଗତେ ମିଗପକ୍ଖିନୋ ୱଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଥେରନ୍ତି ଚୂଳଅପିଣ୍ଡପାତିକତିସ୍ସତ୍ଥେରଂ। ଇଦ୍ଧିଯା

ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଅଧିଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଇଦ୍ଧିଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ଅଗ୍ଗିପପଟିକନ୍ତି ଅଚ୍ଚିକରଣଂ, ୱିପ୍ଫୁଲିଙ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱାତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ। ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସାତି ତସ୍ସ ମିଲକ୍ଖତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସା ଅଗ୍ଗିପପଟିକାୟ। ପଟିବଲସ୍ସାତି ଉଗ୍ଗହଣସଜ୍ଝାୟାଦୀସୁ ପଟିବଲସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖଂ ଉପନିସା କାରଣମେତିସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖୂପନିସା, ଦୁକ୍ଖନିବନ୍ଧନା ଦୁକ୍ଖହେତୁକା ସଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱତ୍ତମୁଖେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା ''ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଲାଲୱରଣକନ୍ତି ପଲାଲପୁଞ୍ଜଂ।

ଆରମ୍ଭଥାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀସୁ ୱୀରିୟଂ କରୋଥ। ନିକ୍କମଥାତି କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖମଥ, କାମାନଂ ୱା ପନୂଦନାୟ ନିକ୍ଖମଥ, ଉଭୟେନପି ୱୀରିୟମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୀରିୟଞ୍ହି ଆରମ୍ଭନକୱସେନ ଆରମ୍ଭୋ, କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖମନୱସେନ ''ନିକ୍କମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପରିୟତ୍ତିପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତେ ତିୱିଧସାସନେ ଯୁଞ୍ଜଥ ଯୋଗଂ କରୋଥ। ଏୱମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତା ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ ଧୁନାଥ ୱିଦ୍ଧଂସେଥ। ତତ୍ଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନନ୍ତି –

''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା, ଦୁତିୟା ଅରତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ତତିୟା ଖୁପ୍ପିପାସା ତେ, ଚତୁତ୍ଥୀ ତଣ୍ହା ପୱୁଚ୍ଚତି।

''ପଞ୍ଚମଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ତେ, ଛଟ୍ଠା ଭୀରୂ ପୱୁଚ୍ଚତି;

ସତ୍ତମୀ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ତେ, ମକ୍ଖୋ ଥମ୍ଭୋ ତେ ଅଟ୍ଠମୋ।

''ଲାଭୋ ସିଲୋକୋ ସକ୍କାରୋ,

ମିଚ୍ଛାଲଦ୍ଧୋ ଚ ଯୋ ଯସୋ;

ଯୋ ଚତ୍ତାନଂ ସମୁକ୍କଂସେ,

ପରେ ଚ ଅୱଜାନାତି।

''ଏସା ନମୁଚି ତେ ସେନା, କଣ୍ହସ୍ସାଭିପ୍ପହାରିନୀ;

ନ ନଂ ଅସୂରୋ ଜିନାତି, ଜେତ୍ୱା ଚ ଲଭତେ ସୁଖ''ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୪୩୮-୪୪୧) –

ଏୱମାଗତଂ କାମାଦିଭେଦଂ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଆଦିତୋୱ ଅଗାରିୟଭୂତେ ସତ୍ତେ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମା ମୋହୟନ୍ତି, ତେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଅନଗାରିୟଭାୱଂ ଉପଗତାନଂ ପନ୍ତେସୁ ସେନାସନେସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୁ ୱା ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ପୱ୍ୱଜିତେନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅଭିରତି ଦୁକ୍କରା''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୩୧)। ତତୋ ତେ ପରପ୍ପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ଖୁପ୍ପିପାସା ବାଧତି, ତାୟ ବାଧିତାନଂ ପରିୟେସନତଣ୍ହା ଚିତ୍ତଂ କିଲମୟତି। ଅଥ ନେସଂ କିଲନ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି, ତତୋ ୱିସେସମନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱେସୁ ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥେସୁ ପନ୍ତେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରତଂ ଉତ୍ରାସସଞ୍ଞିତା ଭୀରୁ ଜାୟତି। ତେସଂ ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱିୱେକରସମନସ୍ସାଦୟମାନାନଂ ୱିହରତଂ ''ନ ସିୟା ନୁ ଖୋ ଏସ ମଗ୍ଗୋ''ତି ପଟିପତ୍ତିୟଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ୱିସେସାଧିଗମେନ ମାନମକ୍ଖଥମ୍ଭା ଜାୟନ୍ତି। ତେପି ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ତତୋ ଅଧିକତରଂ ୱିସେସାଧିଗମନଂ ନିସ୍ସାୟ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଲାଭାଦୀହି ମୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଧମ୍ମପ୍ପତିରୂପକାନି ପକାସେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାୟସଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତା ଜାତିଆଦୀହି ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତି, ପରଂ ୱମ୍ଭେନ୍ତି, ତସ୍ମା କାମାଦୀନଂ ପଠମସେନାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନଳାଗାରନ୍ତି ନଳେହି ୱିନଦ୍ଧତିଣଚ୍ଛନ୍ନଗେହଂ।

ୱିହସ୍ସତୀତି ଉଗ୍ଗହଣସଜ୍ଝାୟନମନସିକାରାଦୀହି ୱିହରିସ୍ସତି। ଜାତିସଂସାରନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜାତିସଙ୍ଖାତସଂସାରୱଟ୍ଟଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତି। ପଲାଲପୁଞ୍ଜାହନ୍ତି ପଲାଲପୁଞ୍ଜଂ ଅହନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ତତିୟଂ ଠାନନ୍ତି ଅନାଗାମିଫଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି।

ତିୱସ୍ସଭିକ୍ଖୁକାଲେତି ଉପସମ୍ପଦତୋ ତୀଣି ୱସ୍ସାନି ଅସ୍ସାତି ତିୱସ୍ସୋ, ତିୱସ୍ସୋ ଚ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚାତି ତିୱସ୍ସଭିକ୍ଖୁ, ତସ୍ସ, ତେନ ୱା ଉପଲକ୍ଖିତୋ କାଲୋ

ତିଓସ୍ସଭିକ୍ଖୁକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ। ଯଦା ସୋ ତିଓସ୍ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ ହୋତି, ତଦାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଭାଵନାକମ୍ମଂ କରୋତି। ଗଣ୍ଠକମ୍ମନ୍ତି ଗଣ୍ଠଓସଯଂ ଉଗ୍ଗହଣାଦିକମ୍ମଂ। ପିଣ୍ଡାପଚିତିଂ କତ୍ୱାତି ଅନ୍ତୋଓସ୍ସେ ତେମାସଂ ଦିନ୍ନପିଣ୍ଡସ୍ସ କିଲେସକ୍ଖଯକରଣେନ ଅପଚିତିଂ ପୂଜଂ କତ୍ୱା। ପିଣ୍ଡାପଚିତିଂ କରୋନ୍ତୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଯେହି ଅତ୍ତନୋ ଯୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଦିନ୍ନୋ, ତେସଂ ତସ୍ସ ମହପ୍ଫଲଭାଵଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନମେଓ କିଲେସକ୍ଖଯକରଣେନ ଓିସୋଧେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି।

ମହାଭୂତୀତି ଏତ୍ଥ ପୂଜାଓଚନୋ ମହନ୍ତସଦ୍ଦୋ, ଭୂତୀତି ଚ ନାମେକଦେସେନ ତିସ୍ସଭୂତିତ୍ଥେରଂ ଆଲପତି। ଭଓତି ହି ନାମେକଦେସେନପି ଓୋହାରୋ ଯଥା "ଦେଓଦତ୍ତୋ ଦତ୍ତୋ"ତି। ମହାଭୂତୀତି ଓା ପିଯସମୁଦାହାରୋ, ସୋ ମହତି ଭୂତି ଓିଭୂତି ପୁଞ୍ଞଞାଣାଦିସମ୍ପଦା ଅସ୍ସାତି ମହାଭୂତି। ଛନ୍ନଂ ସେପଣ୍ଣିଗଚ୍ଛମୂଲନ୍ତି ସାଖାପଲାସାଦୀହି ଛନ୍ନଂ ଘନଚ୍ଛାଯଂ ସେପଣ୍ଣିଗଚ୍ଛମୂଲଂ। ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱାତି କେସାଦିଅସୁଭକୋଟ୍ଠାସଭାଓନାଯ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ଉପଚାରସମାଧିଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ ଓା ପାଦକଂ କତ୍ୱା। ଅସୁଭଓିସଯଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଦିକମ୍ମମେଓେତ୍ଥ ଉପରି ପଓତ୍ତେତବ୍ବଭାଓନାକମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭାଓତୋ ଠାନନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ।

ସହସ୍ସଦ୍ୱିସହସ୍ସସଙ୍ଖାମତ୍ତତ୍ତା "ମହାଗଣେ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଓସନଟ୍ଠାନତୋ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଓସନଟ୍ଠାନତୋ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଓିହାରସମୀପେ ଓତରିତ୍ୱା ଦିଓାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। କିଂ ଆଗତୋସୀତି କିଂକାରଣା ଆଗତୋସି। ସବ୍ବେସୁ ରତ୍ତିଦିଓସଭାଗେସୁ ଓକାସଂ ଅଲଭନ୍ତୋତି ସୋ କିର ଥେରୋ "ତୁଯ୍ହଂ ଓକାସୋ ନ ଭଓିସ୍ସତି, ଆଓୁସୋ"ତି ଵୁତ୍ତେପି "ଓିତକ୍କମାଳଅକେ ଠିତକାଲେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଭନ୍ତେ"ତି ଓତ୍ୱା "ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ଵୁତ୍ତେ "ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗେ, ଭନ୍ତେ"ତି ଓତ୍ୱା "ତତ୍ରାପି ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ"ତି ଵୁତ୍ତେ ଦୁପଟ୍ଟନିଓାସନଟ୍ଠାନେ, ସଙ୍ଘାଟିପାରୁପନଟ୍ଠାନେ, ପତ୍ତନୀହରଣଟ୍ଠାନେ, ଗାମେ ଚରିତ୍ୱା ଆସନସାଲାଯ ଯାଗୁପୀତକାଲେ, ଭନ୍ତେତି। ତତ୍ଥାପି ଥେରା ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖଂ ଓିନୋଦେନ୍ତି, ଆଓୁସୋତି। ଅନ୍ତୋଗାମତୋ ନିକ୍ଖମନକାଲେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଭନ୍ତେତି। ତତ୍ରାପି ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଓୁସୋତି। ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ, ଭନ୍ତେତି। ଭୋଜନସାଲାଯ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ, ଭନ୍ତେ। ଦିଓାଟ୍ଠାନେ ପାଦଧୋଓନକାଲେ, ଭନ୍ତେତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଓ ଅରୁଣା ଅପରେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଓୁସୋତି। ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଗହେତ୍ୱା ମୁଖଧୋଓନତ୍ଥଂ ଗମନକାଲେ, ଭନ୍ତେତି। ତଦାପି ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ମୁଖଂ ଧୋଓିତ୍ୱା ଆଗମନକାଲେ, ଭନ୍ତେତି। ତତ୍ରାପି ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତୀତି। ସେନାସନଂ ପଓିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନକାଲେ, ଭନ୍ତେତି। ତତ୍ରାପି ଅଞ୍ଞେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଓୁସୋତି। ଏଓଂ ସବ୍ବେସୁ ରତ୍ତିଦିଓସଭାଗେସୁ ଯାଚମାନୋ ଓକାସଂ ନ ଲଭି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଵୁତ୍ତଂ – "ଏଓଂ ଓକାସେ ଅସତି ମରଣସ୍ସ କଥଂ ଓକାସଂ ଲଭିସ୍ସଥା"ତି। ଭନ୍ତେ, ନନୁ ମୁଖଂ ଧୋଓିତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପଓିସିତ୍ୱା ତଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ଉଣ୍ହାପେତ୍ୱା ଯୋନିସୋମନସିକାରକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଓକାସଲାଭେନ ଭଓିତବ୍ବଂ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଓଦତି। ମଣିଓଣ୍ଣେତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିଓଣ୍ଣେ।

ଘଟେନ୍ତସ୍ସେଓାତି ଓାଯାମନ୍ତସ୍ସେଓ। ଓିସୁଦ୍ଧିପଓାରଣନ୍ତି "ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅହ"ନ୍ତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତଂ ଓିସୁଦ୍ଧିପଓାରଣଂ। ଅରହନ୍ତାନମେଓ ହେସା ପଓାରଣା। କାଳଅକଂ ଓାତି ମହନ୍ତଂ କାଳଅକଂ ସନ୍ଧାଯ ଓଦତି, ତିଲକୋ ଓାତି ଖୁଦ୍ଦକଂ ସନ୍ଧାଯ। ଉଭଯେନପି ସୀଲସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧଭାଓମେଓ ଓିଭାଓେତି।

ପଧାନକମ୍ମିକାତି ପଧାନକମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତା। ଲଦ୍ଧମଗ୍ଗନ୍ତି ଲଦ୍ଧୂପାଯଂ, ପଠମମେଓ ଲଦ୍ଧୂପଦେସନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପତ୍ତାନୀତି ଛଡ୍ଡିତାନି। ଅଲାବୂନେଓ ସାରଦେତି ସରଦକାଲେ ଓାତାତପହତାନି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଓିପ୍ପକିଣ୍ଣଅଲାବୂନି ଓିଯ। କାପୋତକାନୀତି କପୋତକଓଣ୍ଣାନି। ତାନି ଦିସ୍ୱାନ କା ରତୀତି ତାନି ଏଓରୂପାନି ଅଟ୍ଠୀନି ଦିସ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ କା ନାମ ରତି, ନନୁ ଅପ୍ପମତ୍ତକାପି ରତି କାତୁଂ ନ ଓଟ୍ଟତିଯେଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯକଥଂ ଅକଥିତପୁବ୍ବୋତି ଅତ୍ତନୋ ଵୁତ୍ତୃତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଵୁତ୍ତଓଚନସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଂ ଦୁତିଯକଥଂ ଅକଥିତପୁବ୍ବୋ।

ତଦଙ୍ଗେନ, ତଦଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ। ଯଞ୍ହି ରତ୍ତିଭାଗେ ସମୁଜ୍ଜଲିତେନ ଦୀପେନ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ଓିଯ ତେନ ତେନ ଓିପସ୍ସନାଯ ଅଓଯଓଭୂତେନ ଞାଣଙ୍ଗେନ ପଟିପକ୍ଖଓସେନେଓ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ପହାନମିଦଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଥା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ନ ଚିରଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏଓଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ନିସେଧନଂ ଅପ୍ପଓତ୍ତିକରଣଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ। ଯଞ୍ହି ସସେଓାଲେ ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତେନ ଘଟେନ ସେଓାଲସ୍ସ ଓିଯ ତେନ ତେନ ଲୋକିଯସମାଧିନା ନୀଓରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନମିଦଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ନାମ। ସମ୍ମା ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେନ କିଲେସାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୋ, ପହୀଯନ୍ତି ଏତେନ କିଲେସାତି ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତଂ ପହାନଂ ନିରଓସେସପ୍ପହାନନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ। ଯଞ୍ହି ଅସନିଓିଚକ୍କାଭିହତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଓିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥା ନ ପୁନ ଓତ୍ତନ୍ତି, ଏଓଂ ପହାନମିଦଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ନାମ। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତି ଵୂପସମ୍ମତି କିଲେସଦରଥୋ ଏତାଯାତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି, ଫଲଂ, ସାଯେଓ ପହାନନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ। ସବ୍ବେ କିଲେସା ସବ୍ବସଙ୍ଖତା ଓା ନିସ୍ସରନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ତଦେଓ ପହାନନ୍ତି ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭଯମାନନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭଂ କିଲେସଵୂପସମଂ କୁରୁମାନଂ। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେହୀତି ତଦଙ୍ଗଓିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନାନଂ ଲୋକିଯତ୍ତା, ଇତରେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ।

ନିମୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ପକ୍ଖିପମାନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ନିମିତ୍ତଂ, କାରଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅସୁଭସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ, ଅସୁଭମେୱ ୱା ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଅସୁଭନିସ୍ସିତମ୍ପି ହି ଝାନଂ ନିସ୍ସିତେ ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ଅସୁଭନ୍ତି ୱୋହରୀଯତି ଯଥା ''ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି। ତେନେୱାହ – ''ଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସାରମ୍ମଣଂ ପଠମଜ୍ଝାନ''ନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଛେ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସାତି ଇମିନା ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ହେଟ୍ଠା ଚେତ୍ଥ ଇଧ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ ନିରୱସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେସୁ ପନ ଅସୁଭେ ''ଅସୁଭ''ନ୍ତି ମନସିକାରୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ତଦନୁକୂଲତ୍ତା ୱା ଇତରେସମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକାଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ପଟିକୂଲାକାରସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ଯଥା ୱା ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପଟିପତ୍ତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ। ଉପଚାରପ୍ପନାୱହାଯ ଅସୁଭଭାୱନାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱାଭାୱା ଓତାରଂ ଅଲଭମାନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଭୋଜନନିସ୍ସିତଂ ପନ ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ, ତବ୍ବିପରିଣାମସ୍ସ ତଦାଧାରସ୍ସ ତସ୍ସ ଚ ଉଦରିଯଭୂତସ୍ସ ଅସୁଭତାଦସ୍ସନଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତାଦସ୍ସନଂ ଯୋ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୋ ୱିସେସତୋ ଭୋଜନେ ପମାଣଞ୍ଞୂ ନାମ, ତସ୍ସ ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତେୱ। ଦସୱିଧଞ୍ହି ଅସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ପାକଟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କାଯଗତାସତିଂ ପନ ଗହେତ୍ୱା ଏକାଦସୱିଧମ୍ପି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେତି ପାନୀଯସ୍ସ ଓକାସଦାନତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ ଅଭୁତ୍ୱା ପାନୀଯଂ ପିୱେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ''ତି ପାଠଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥୋ ୱଣ୍ଣିତୋ, ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନ ସମେତି। ଅସୁଭକମ୍ମିକତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଦନ୍ତଟ୍ଠିଦସ୍ସାୱୀ।

୧୭। ସତ୍ତମେ ମିଜ୍ଜତି ହିତଫରଣୱସେନ ସିନିଯ୍ହତୀତି ମିତ୍ତୋ, ହିତେସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ମିଂ ମିତ୍ତେ ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସାତି ମେତ୍ତା, ହିତେସିତା। ତତ୍ଥ ''ମେତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରୋପି ୱଟ୍ଟତି ସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋତି ଆହ – ''ମେତ୍ତାତି ଏତ୍ତାୱତା ପୁବ୍ବଭାଗୋପି ୱଟ୍ଟତୀ''ତି। ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତାଯ ମେତ୍ତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ''ଅପ୍ପନାୱ ଅଧିପ୍ପେତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାଯନସ୍ସ ହିତୂପସଂହାରସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ ପୱତ୍ତନଂ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ। ପଠମୁପ୍ପନ୍ନୋ ମେତ୍ତାମନସିକାରୋ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ମେତ୍ତାମନସିକାରୋୱ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତଂ। କମ୍ମଂଯେୱ ସକଂ ଏତେସନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକା, ସତ୍ତା, ତବ୍ଭାୱୋ କମ୍ମସ୍ସକତା, କମ୍ମଦାଯାଦତା। ଦୋସମେତ୍ତାସୁ ଯାଥାୱତୋ ଆଦୀନୱାନିସଂସାନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୱୀମଂସା ଇଧ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ। ମେତ୍ତାୱିହାରୀକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୱନ୍ତତା ଇଧ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା। ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣାନନ୍ତି ଅତ୍ତଅତିପିଯମଜ୍ଝତ୍ତୱେରିୱସେନ ଓଦିସ୍ସକତା, ସୀମାସମ୍ଭେଦେ କତେ ଅନୋଦିସ୍ସକତା, ଏକାଦିଦିସାଫରଣୱସେନ ଦିସାଫରଣତା ମେତ୍ତାଯ ଉଗ୍ଗହଣେ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିହାରରଚ୍ଛଗାମାଦିୱସେନ ୱା ଓଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣଂ। ୱିହାରାଦିଉଦ୍ଦେସରହିତଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୱସେନ ଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣଂ। ଏୱଂ ୱା ଦ୍ୱିଧା ଉଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାଯ – ''ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଗହୋ ଚ ଯାୱ ଉପଚାରା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଗହିତାଯ ଆସେୱନା ଭାୱନା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା, ପାଣା, ଭୂତା, ପୁଗ୍ଗଲା, ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନାତି ଏତେସଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା। ଏକେକସ୍ମିଂ ଅୱେରା ହୋନ୍ତୁ, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା, ଅନୀଘା, ସୁଖୀ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରନ୍ତୂତି ଚତୁଧା ପୱତ୍ତିତୋ ୱୀସତିୱିଧା ଅନୋଧିସୋଫରଣା ମେତ୍ତା। ସବ୍ବା ଇତ୍ଥିଯୋ, ପୁରିସା, ଅରିଯା, ଅନରିଯା, ଦେୱା, ମନୁସ୍ସା, ୱିନିପାତିକାତି ସତ୍ତାଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧା ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧା ୱା, ଦସହି ଦିସାହି ଦିସାଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦସୱିଧା ଚ, ଏକେକାଯ ୱା ଦିସାଯ ସତ୍ତାଦିଇତ୍ଥାଦିଅୱେରାଦିଭେଦେନ ଅସୀତାଧିକଚତୁସତପ୍ପଭେଦା ଚ ଓଧିସୋଫରଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ମେତ୍ତଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାତି ମେତ୍ତାଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ। ତ୍ଥଂ ଏତସ୍ସ କୁଦ୍ଧୋତିଆଦି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱିଧିଦସ୍ସନଂ। ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛିତପହେଣକଂ ୱିଯାତି ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତପଣ୍ଣାକାରଂ ୱିଯ। ପଟିସଙ୍ଖାନେତି ୱୀମଂସାଯଂ। ୱତ୍ତନିଅଟ୍ଠୱିଯଂ ଅତ୍ତଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସଦିସେ।

୧୮। ଅଟ୍ଠମେ କୁସଲଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟ୍ଠପନସଭାୱତାଯ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ୱିସୋସନସଭାୱତାଯ ଚ ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିତୋ ପୱତ୍ତୱୀରିଯନ୍ତି ଆହ – ''ପଠମାରମ୍ଭୱୀରିଯ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପଠମାରମ୍ଭମତ୍ତସ୍ସ କୋସଜ୍ଜୱିଧମନଂ ଥାମଗମନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ତତୋ ବଲୱତର''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ଉପରୂପରି ୱିସେସଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଅତିୱିଯ ଥାମଗତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ତତୋପି ବଲୱତର''ନ୍ତି। ପନୁଦନାଯାତି ନୀହରଣାଯ। ଯଥା ମହତୋ ପଲିଘସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟକଜନସ୍ସ ମହନ୍ତୋ ଉସ୍ସାହୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଏୱମିଧାପୀତି ''ନିକ୍କମୋ ଚେତସୋ ପଲିଘୁଗ୍ଘାଟନାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମହାପରକ୍କମୋ ଏୱ ପରେନ କତଂ ବନ୍ଧନଂ ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯ, ଏୱମିଧାପୀତି

ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପରକ୍କମୋ ଚେତସୋ ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନାୟା’’ତି।

ଆରଦ୍ଧଂ ସଂସାଧିତଂ ପରିପୂରିତଂ ୱୀରିଯଂ ଏତସ୍ସାତି ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ, ନିପ୍ଫନ୍ନୱୀରିୟୋ, ଆରଦ୍ଧଂ ପଟ୍ଠପିତଂ ୱୀରିଯଂ ଏତସ୍ସାତି ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ। ୱୀରିୟାରମ୍ଭୱସୁତୋତି ଆହ – ‘‘ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟସ୍ସାତି ପରିପୁଣ୍ଣୱୀରିୟସ୍ସଚେୱ ପଗ୍ଗହିତୱୀରିୟସ୍ସ ଚା’’ତି। ଚତୁଦୋସାପଗତନ୍ତି ଅତିଲୀନତାଦୀହି ଚତୂହି ଦୋସେହି ଅପଗତଂ। ଚତୁଦୋସାପଗତତ୍ତମେୱ ୱିଭାୱେତି ‘‘ନ ଚ ଅତିଲୀନ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଅତିଲୀନଞ୍ହି ଭାୱନାଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକଂ ସିୟା, ଅତିପଗ୍ଗହିତଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକଂ। ଭାୱନାୱୀଥିଂ ଅନଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ସଙ୍କୋଚାପତ୍ତି ଅତିଲୀନତା। ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋସଙ୍କୋଚୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସଂଖିତ୍ତତା। ଅତିପଗ୍ଗହିତତା ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିୟତା। ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖିତ୍ତତା ବହିଦ୍ଧାୱିସଟୱିତକ୍କାନୁଧାୱନା। ତଦେତଂ ୱୀରିଯଂ ଚଙ୍କମାଦିକାୟିକପ୍ପୟୋଗାୱହଂ କାୟିକଂ, ତଦଞ୍ଞଂ ଚେତସିକଂ। ରତ୍ତିଦିୱସ୍ସ ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେତି ପୁବ୍ବଣ୍ହସାୟନ୍ହପଠମମଜ୍ଝିମପଚ୍ଛିମୟାମସଙ୍ଖାତେ ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ। ତଦୁଭୟମ୍ପୀତି କାୟିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ୱୀରିଯଂ। ମିଲକ୍ଖତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାସୀୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ୱତ୍ଥୁ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତମେୱ।

ପୀତିମଲ୍ଲକତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ କିର ଗିହିକାଲେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧାୟ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ତୀସୁ ରଜ୍ଜେସୁ ପଟାକଂ ଗହେତ୍ୱା ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପଂ ଆଗମ୍ମ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା ରଞ୍ଞା କତାନୁଗ୍ଗହୋ ଏକଦିୱସଂ କିଲଞ୍ଜକାସନସାଲାଦ୍ୱାରେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ତଂ ପଜହଥ, ତଂ ୱୋ ପହୀନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩୩-୩୪; ୪।୧୦୨; ମ। ନି। ୧।୨୪୭) ନତୁମ୍ହାକୱଗ୍ଗଂ ସୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ନେୱ କିର ରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ, ନ ୱେଦନା’’ତି। ସୋ ତଂଯେୱ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମହାୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ଦ୍ୱେମାତିକା ପଗୁଣଂ କତ୍ୱା ତିଂସ ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱା ଅୱରୱାଲିୟଅଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି। ପାଦେସୁ ଅୱହନ୍ତେସୁ ଜଣ୍ଣୁକେହି ଚଙ୍କମତି। ତମେନଂ ରତ୍ତିଂ ଏକୋ ମିଗଲୁଦ୍ଦକୋ ‘‘ମିଗୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପହରି, ସତ୍ତି ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗତା। ସୋ ତଂ ସତ୍ତିଂ ହରାପେତ୍ୱା ପହାରମୁଖାନି ତିଣୱଟ୍ଟିୟା ପୂରାପେତ୍ୱା ପାସାଣପିଟ୍ଠିୟଂ ଅତ୍ତାନଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଓକାସଂ କାରେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଉକ୍କାସିତସଦ୍ଦେନ ଆଗତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି –

‘‘ଭାସିତଂ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ, ସବ୍ବଲୋକଗ୍ଗୱାଦିନୋ;

ନ ତୁମ୍ହାକଂ ଇଦଂ ରୂପଂ, ତଂ ଜହେୟ୍ୟାଥ ଭିକ୍ଖୱୋ। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬);

‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା, ଉପ୍ପାଦୱୟଧମ୍ମିନୋ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସଂ ୱୂପସମୋ ସୁଖୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬; ଥେରଗା। ୧୧୬୮);

କୁଟୁମ୍ବିୟପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସପି ୱତ୍ଥୁ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସାୱତ୍ଥିୟଂ କିର ତିସ୍ସୋ ନାମ କୁଟୁମ୍ବିୟପୁତ୍ତୋ ଚତ୍ତାଲୀସ ହିରଞ୍ଞକୋଟିୟୋ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଗାମକେ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତି, ତସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତୁଭରିୟା ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ନଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଥା’’ତି ପଞ୍ଚସତେ ଚୋରେ ପେସେସି, ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ଥେରୋ ଆହ – ‘‘କସ୍ମା ଆଗତତ୍ଥ ଉପାସକା’’ତି? ତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସ୍ସାମାତି। ପାଟିଭୋଗଂ ମେ ଉପାସକା ଗହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଜେକରତ୍ତିଂ ଜୀୱିତଂ ଦେଥାତି। କୋ ତେ, ସମଣ, ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ପାଟିଭୋଗୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି? ଥେରୋ ମହନ୍ତଂ ପାସାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଊରୁଟ୍ଠୀନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ୱଟ୍ଟତି ଉପାସକା ପାଟିଭୋଗୋ’’ତି ଆହ। ତେ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନସୀସେ ଅଗ୍ଗିଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜିଂସୁ। ଥେରସ୍ସ ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲଂ ନିସ୍ସାୟ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ତିୟାମରତ୍ତିଂ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି –

‘‘ଉଭୋ ପାଦାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା, ସଞ୍ଞପେସ୍ସାମି ୱୋ ଅହଂ;

ଅଟ୍ଟିୟାମି ହରାୟାମି, ସରାଗମରଣଂ ଅହଂ।

‘‘ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତୟିତ୍ୱାନ, ଯଥାଭୂତଂ ୱିପସ୍ସିସଂ;

ସମ୍ପତ୍ତେ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମ୍ହି, ଅରହତ୍ତଂ ଅପାପୁଣି’’ନ୍ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୦; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬);

ଅତିଭୋଜନେନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଅତିଭୋଜନେ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ‘‘ଏତ୍ତକେ ଭୁତ୍ତେ ତଂ ଭୋଜନଂ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ଏତ୍ତକେ ନ ହୋତୀ’’ତି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣାକାରଣଗ୍ଗାହୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏତ୍ତକେ ଭୁତ୍ତେ ତଂ ଭୋଜନଂ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣଂ ନ ହୋତୀତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାୟ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ – ‘‘ଚତୁପଞ୍ଚ…ପେ… ତଂ ନ ହୋତୀ’’ତି। ଦିୱା ସୂରିୟାଲୋକନ୍ତି ଦିୱା ଗହିତନିମିତ୍ତଂ ସୂରିୟାଲୋକଂ ରତ୍ତିୟଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସପୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧୁତଙ୍ଗାନଂ ୱୀରିୟନିସ୍ସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଧୁତଙ୍ଗନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପୀ’’ତି।

୧୯। ନୱମେ ଝାନେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ ୱା ୱୂପସମିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଝାନେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ ୱା ଅୱୂପସମକରକିଲେସୱିଗମନେନ ୱୂପସମିତଚିତ୍ତସ୍ସ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପି କତାକତାନୁସୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚେତସୋ ଅୱୂପସମାୱହତାୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମାନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଉଭୟସ୍ସ ପହାନକାରଣଂ ଅଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଗନ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସୁତ୍ତାଦୀନି ୱିଚାରେନ୍ତସ୍ସ ତବ୍ବହୁଲୱିହାରିନୋ ଅତ୍ଥୱେଦାଦିପଟିଲାଭସମ୍ଭୱତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତି। ୟଥା ୱିଧିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୟଥାନୁରୂପପତିକାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଚ ୱିକ୍ଖେପୋ ଚ କତାକତାନୁସୋଚନଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି ‘‘ବାହୁସଚ୍ଚେନପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତୀ’’ତି ଆହ। ୟଦଗ୍ଗେନ ବାହୁସଚ୍ଚେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି, ତଦଗ୍ଗେନ ପରିପୁଚ୍ଛକତାୱିନୟପକତଞ୍ଞୁତାହିପି ତଂ ପହୀୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱୁଦ୍ଧସେୱିତା ଚ ୱୁଦ୍ଧସୀଲିତଂ ଆୱହତୀତି ଚେତସୋ ୱୂପସମକରତ୍ତା ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପ୍ପହାନକାରୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱୁଦ୍ଧତଂ ପନ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିନୋଦକା ୱିନୟଧରା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିକ୍ଖେପୋ ଚ ପବ୍ବଜିତାନଂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚହେତୁକୋ ହୋତୀତି ‘‘କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ୱିନୟନୟେନେୱ ପରିପୁଚ୍ଛକତାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

୨୦। ଦସମେ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଧମ୍ମସଭାୱାୱବୋଧସମ୍ଭୱତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଅନୱକାସା ଏୱାତି ଆହ – ‘‘ବାହୁସଚ୍ଚେନପି…ପେ… ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତୀ’’ତି। କାମଂ ବାହୁସଚ୍ଚପରିପୁଚ୍ଛକତାହି ସବ୍ବାପି ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତି, ତଥାପି ରତନତ୍ତୟୱିଚିକିଚ୍ଛାମୂଲିକା ସେସୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଆହ – ‘‘ତୀଣି ରତନାନି ଆରବ୍ଭ ପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସପୀ’’ତି। ରତନତ୍ତୟଗୁଣାୱବୋଧେହି ‘‘ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀ’’ତିଆଦିୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଅସମ୍ଭୱୋତି। ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା ‘‘ସିକ୍ଖାୟ କଙ୍ଖତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮; ୱିଭ। ୯୧୫) ୱୁତ୍ତାୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପହାନଂ କରୋତୀତି ଆହ – ‘‘ୱିନୟେ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସପୀ’’ତି। ଓକପ୍ପନିୟସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲସ୍ସାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଅନୁପ୍ପୱିସନସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚନବହୁଲସ୍ସ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନଞ୍ଚ ଅଧିମୋକ୍ଖୁପ୍ପାଦନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧାୟ ୱା ତଂନିନ୍ନପୋଣତା ଅଧିମୁତ୍ତି ଅଧିମୋକ୍ଖୋ । ନୀୱରଣାନଂ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଚେୱ ପଚ୍ଚୟଘାତସ୍ସ ଚ ୱିଭାୱିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱଚ୍ଛୱିୱଚ୍ଛଂ କଥିତ’’ନ୍ତି।

ନୀୱରଣପ୍ପହାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଅକମ୍ମନିୟଓଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଅଭାୱିତନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୱସେନ ନ ଭାୱିତଂ ତଥା ଅଭାୱିତତ୍ତା। ତଞ୍ହି ‘‘ଅୱଡ୍ଢିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱେନ ପରିବ୍ରୂହନାଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅକମ୍ମନିୟଂ ହୋତୀ’’ତି।

୨୨। ଦୁତିୟେ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଠମେତି ତତିୟୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମସୁତ୍ତେ। ୱଟ୍ଟୱସେନାତି ୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ। ତେଭୂମକୱଟ୍ଟନ୍ତି ତେଭୂମକୱିପାକୱଟ୍ଟଂ। ୱଟ୍ଟପଟିଲାଭାୟ କମ୍ମନ୍ତି ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଟିଲାଭାୟ ଉପନିସ୍ସୟଭୂତଂ କମ୍ମଂ, ତସ୍ସ ସହାୟଭୂତଂ କିଲେସୱଟ୍ଟମ୍ପି କମ୍ମଗ୍ଗହଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିୱଟ୍ଟପଟିଲାଭାୟ କମ୍ମନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟାଧିଗମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଭୂତଂ କମ୍ମଂ। ଯଂ ପନ ଚରିମଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମଂ, ତଂ ୱିୱଟ୍ଟପଟିଲାଭାୟ କମ୍ମଂ ହୋତି, ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି ୱଟ୍ଟପାଦକଭାୱତୋ। ଚରିମଭୱପଟିସନ୍ଧି ୱିୟ ପନ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ନ ହି କଦାଚି ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୟା ୱିନା ୱିସେସାଧିଗମୋ ସମ୍ଭୱତି। ଇମେସୁ ସୁତ୍ତେସୂତି ଇମେସୁ ପନ ପଠମଦୁତିୟସୁତ୍ତେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟମେୱ କଥିତଂ।

୨୩। ତତିୟେ ଅଭାୱିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭାୱନା ନାମ ସମାଧିଭାୱନା। ସା ଯତ୍ଥ ଆସଙ୍କିତବ୍ବା, ତଂ କାମାୱଚରପଠମମହାକୁସଲଚିତ୍ତାଦିଅଭାୱିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଦେୱମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିୟୋ’’ତିଆଦି।

୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟୱସେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣସୋକାଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ମହତୋ ଅତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୫-୨୬। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅୱିଗତୁପ୍ପାଦାଦିଖଣତ୍ତୟମ୍ପି ଅଭାୱିତଂ ଭାୱନାରହିତଂ ଅପାତୁଭୂତମେୱ ପଣ୍ଡିତସମ୍ମତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସାଧନତୋ ଯଥା ‘‘ଅପୁତ୍ତୋ’’ତି। ସୋ ହି ସମତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱା ପିତୁ ପୁତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ଅସାଧେନ୍ତୋ ଅପୁତ୍ତୋତି ଲୋକେ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ। ତେନାହ – ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି। ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଲୋକୁତ୍ତରପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀସୁ। ଥେରୋ ପନ ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତମେୱ ଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମଗ୍ଗଚିତ୍ତମେୱା’’ତି ଆହ।

୨୭-୨୮। ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅକତନ୍ତି ଭାୱନାବହୁଲୀକାରୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନ କତଂ। ଇମାନିପି ଦ୍ୱେତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତାନି ଇମାନିପି ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତାନି।

୨୯-୩୦। ନୱମେ ଅଧିୱହତୀତି ଆନେତି। ଦୁକ୍ଖେନାତି କିଚ୍ଛେନ। ଦୁପ୍ପେସନତୋତି ଦୁକ୍ଖେନ ପେସେତବ୍ବତୋ। ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାସୁଖଂ ପାକତିକଜ୍ଝାନସୁଖତୋ ସନ୍ତତରପଣୀତତରମେୱାତି ଆହ – ‘‘ଝାନସୁଖତୋ ୱିପସ୍ସନାସୁଖ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଅମାନୁସୀ ରତି ହୋତି, ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ।

‘‘ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଟ୍ଠିନ୍ଦୱଜିରସଦିସଂ ଅମୋଘଭାୱତୋ।

ଅକମ୍ମନିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଦନ୍ତଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

୩୧-୩୬। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଅଦନ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଭାଵନାଯ ଵିନା ନ ଦନ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ସତିସଂଵରରହିତ’’ନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ତତିଯେ ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠେସୁ ପୁରିମସଦିସୋଯେଵାତି ତତିଯଚତୁତ୍ଥସଦିସୋ ଏଵ।

୩୭-୩୮ । ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ଉପମା ପନେତ୍ଥାତି ଯଥା ପଠମାଦୀସୁ ଅଦନ୍ତହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦଯୋ ଉପମାଭାଵେନ ଗହିତା, ଏଵମେତ୍ଥ ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ‘‘ଅସଂଵୁତଘରଦ୍ଵାରାଦିଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

୩୯-୪୦। ନଵମଦସମେସୁ ଚତୂହିପି ପଦେହୀତି ଅଦନ୍ତାଦୀହି ଚତୂହି ପଦେହି ଯୋଜେତ୍ଵା ନଵମଦସମାନି ସୁତ୍ତାନି ଵୁତ୍ତାନୀତି ଯୋଜନା।

ଅଦନ୍ତଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଣିହିତଅଚ୍ଛଓଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଉପମାଓ ଓପମ୍ମଂ, ସୋ ଏଓ ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମିଂ ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ବୋଧେତବ୍ବେ ନିପାତୋ। ସେୟ୍ୟଥାପୀତି ଯଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ତତ୍ର ଭଗଓ୍ୱା କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିଯ, ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମ (ଅ। ନି। ୭।୬୯) ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦି (ଅ। ନି। ୭। ୭୨) ସୁତ୍ତେସୁ ୱିଯ ଚ। କତ୍ଥଚି ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ଲୋଣମ୍ବିଲସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୧) ୱିଯ, ସୁୱଣ୍ଣକାରସତ୍ତସୂରିଯୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୬) ୱିଯ ଚ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାଲିସୂକୋପମେ ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହାତି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି, ତଂ ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯ ୱତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୦) ନ ସମେତି। ତତ୍ଥ ହି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ –

ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱତ୍ଥନ୍ତି ଉପମାୱଚନମେୱେତଂ। ଉପମଂ କରୋନ୍ତୋ ଚ ଭଗଓ୍ୱା କତ୍ଥଚି ପଠମଂଯେୱ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, କତ୍ଥଚି ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପମଂ, କତ୍ଥଚି ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ। ତଥା ହେସ ''ସେୟ୍ୟଥାପିସ୍ସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱେ ଅଗାରା ସଦ୍ୱାରା, ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ମଜ୍ଝେ ଠିତୋ ପସ୍ସେୟ୍ୟା''ତି ସକଲମ୍ପି ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୩।୨୬୧ ଆଦଯୋ) ଉପମଂ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ''ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି, ସେୟ୍ୟଥାପି, ଆକାସେ''ତିଆଦିନା ପନ ନଯେନ ସକଲମ୍ପି ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ''ସେୟ୍ୟଥାପି, ବ୍ରାହ୍ମଣପୁରିସୋ ସାରତ୍ଥିକୋ ସାରଗୱେସୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୧୪) ନଯେନ ସକଲମ୍ପି ଚୂଳସାରୋପମସୁତ୍ତଂ ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ''ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚେ କୁଲପୁତ୍ତା ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଂ…ପେ… ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ଅଲଗଦ୍ଦତ୍ଥିକୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ସକଲମ୍ପି ଅଲଗଦ୍ଦସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୨୩୮) ମହାସାରୋପମସୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ସୁତ୍ତାନି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ସ୍ୱାଯଂ ଇଧ ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୀତି।

ଏତ୍ଥ ହି ଚୂଳସାରୋପମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୧୨) ପଠମଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଉପମଂ ୱଦନ୍ତୋ ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଲଗଦ୍ଦୂପମସୁତ୍ତାଦୀସୁ ପନ ଅତ୍ଥଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଉପମଂ ୱଦନ୍ତୋ ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋତି। ଇଧ ପନ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ''ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିଯ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ ୱିଯ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ତାୱ ''ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱତ୍ଥଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ମଲଗ୍ଗହିତଂ, ତମେନଂ ରଜକୋ ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ରଙ୍ଗଜାତେ ଉପସଂହରେୟ୍ୟ। ଯଦି ନୀଲକାଯ, ଯଦି ପୀତକାଯ, ଯଦି ଲୋହିତକାଯ, ଯଦି ମଞ୍ଜିଟ୍ଠକାଯ, ଦୁରତ୍ତୱଣ୍ଣମେୱସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣମେୱସ୍ସ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଅପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱତ୍ଥସ୍ସ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତେ ସଂକିଲିଟ୍ଠେ ଦୁଗ୍ଗତି ପାଟିକଙ୍ଖା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୭୦) ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପନ ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯେନ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିଯାତି ୱଦେୟ୍ୟ।

ତଥା ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମେପି ''ଯସ୍ମିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କୋୱିଳାରୋ ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ହୋତି, ଅତ୍ତମନା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱା ତାୱତିଂସା, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହୋନ୍ତି ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ଦାନି ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କୋୱିଳାରୋ, ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଦାନି ପନ୍ନପଲାସୋ ଭୱିସ୍ସତି…ପେ… ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜାଯ ଚେତେତି। ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୬୯) ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମେ ''ପସ୍ସଥ ନୋ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅମୁଂ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆଦିତ୍ତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଂ ସଜୋତିଭୂତନ୍ତି। ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ୱରଂ ଯଂ ଅମୁଂ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆଦିତ୍ତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଂ ସଜୋତିଭୂତଂ ଆଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ଉପନିସୀଦେୟ୍ୟ ୱା ଉପନିପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ୱା, ଯଂ ଖତ୍ତିଯକଞ୍ଞଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞଂ ୱା ଗହପତିକଞ୍ଞଂ ୱା ମୁଦୁତଲୁନହତ୍ଥପାଦଂ ଆଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ଉପନିସୀଦେୟ୍ୟ ୱା ଉପନିପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ୱା''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ପଠମଂ ଉପମଂଯେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପନ ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ''କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିଯ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ ୱିଯ ଚା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

କେଚି ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଚ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ନାମ, ଉପମଂ ପନ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉପମାୟ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ନାମ, ତଦୁଭୟସ୍ସପି ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିୟା’ତିଆଦିମାହା’’ତି। ତମ୍ପି ‘‘କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିୟ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ ୱିୟ ଚା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତମାନେ ‘‘କତ୍ଥଚି ଉପମାୟ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ଲୋଣମ୍ବିଲସୁତ୍ତେ ୱିୟା’’ତି ୱିସୁଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦିସୁତ୍ତେ ୱିୟା’’ତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନେୱ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଲୋଣମ୍ବିଲସୁତ୍ତେପି ହି –

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ସୂଦୋ ରାଜାନଂ ୱା ରାଜମହାମତ୍ତଂ ୱା ନାନଚ୍ଚୟେହି ସୂପେହି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ଅସ୍ସ ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗେହିପି ତିତ୍ତକଗ୍ଗେହିପି କଟୁକଗ୍ଗେହିପି ମଧୁରଗ୍ଗେହିପି ଖାରିକେହିପି ଅଖାରିକେହିପି ଲୋଣିକେହିପି ଅଲୋଣିକେହିପି।

‘‘ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ସୂଦୋ ସକସ୍ସ ଭତ୍ତୁସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି ‘ଇଦଂ ୱା ମେ ଅଜ୍ଜ ଭତ୍ତୁସୂପେୟ୍ୟଂ ରୁଚ୍ଚତି, ଇମସ୍ସ ୱା ଅଭିହରତି, ଇମସ୍ସ ୱା ବହୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଇମସ୍ସ ୱା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତି। ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗଂ ୱା ମେ ଅଜ୍ଜ ଭତ୍ତୁସୂପେୟ୍ୟଂ ରୁଚ୍ଚତି, ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ଅଭିହରତି, ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ବହୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତି…ପେ… ଅଲୋଣିକସ୍ସ ୱା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ’ତି। ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ସୂଦୋ ଲାଭୀ ଚେୱ ହୋତି ଅଚ୍ଛାଦନସ୍ସ, ଲାଭୀ ୱେତନସ୍ସ, ଲାଭୀ ଅଭିହାରାନଂ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ତଥା ହି ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ସୂଦୋ ସକସ୍ସ ଭତ୍ତୁନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି… ପେ… ୱେଦନାସୁ…ପେ… ଚିତ୍ତେ…ପେ… ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ୱିନେୟ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ। ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିୟତି, ଉପକ୍କିଲେସା ପହୀୟନ୍ତି, ସୋ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

‘‘ସ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ ଲାଭୀ ଚେୱ ହୋତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରାନଂ, ଲାଭୀ ହୋତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ତଥା ହି ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ କୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ ସକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୪) –

ଏୱଂ ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣକାରସୂରିୟୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ ୱିୟ ଚା’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ଉଦାହରଣମତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି ସୁୱଣ୍ଣକାରସୁତ୍ତାଦୀସୁ ପଠମଂ ଉପମାୟ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏତେସୁ ହି ସୁୱଣ୍ଣକାରୋପମସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ତାୱ –

‘‘ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନା ତୀଣି ନିମିତ୍ତାନି କାଲେନ କାଲଂ ମନସି କାତବ୍ବାନି, କାଲେନ କାଲଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ, କାଲେନ କାଲଂ ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ, କାଲେନ କାଲଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂୟେୱ ମନସି କରେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂୟେୱ ମନସି କରେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂୟେୱ ମନସି କରେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ସମ୍ମା ସମାଧିୟେୟ୍ୟ ଆସୱାନଂ ଖୟାୟ। ୟତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ କାଲେନ କାଲଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ…ପେ… ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ…ପେ… ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସି କରୋତି, ତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁଞ୍ଚ କମ୍ମନିୟଞ୍ଚ ପଭସ୍ସରଞ୍ଚ, ନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁ, ସମ୍ମା ସମାଧିୟତି ଆସୱାନଂ ଖୟାୟ।

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧେୟ୍ୟ, ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପେୟ୍ୟ, ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପିତ୍ୱା ସଣ୍ଡାସେନ ଜାତରୂପଂ ଗହେତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟ, ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଅଭିଧମତି, କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ଫୋସେତି, କାଲେନ କାଲଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଅଭିଧମେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ଦହେୟ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ଫୋସେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ନିବ୍ବାପେୟ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖେୟ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ନ ସମ୍ମା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ୟତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ କାଲେନ କାଲଂ ଅଭିଧମତି, କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ଫୋସେତି, କାଲେନ କାଲଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ତଂ ହୋତି ଜାତରୂପଂ ମୁଦୁଞ୍ଚ କମ୍ମନିୟଞ୍ଚ ପଭସ୍ସରଞ୍ଚ, ନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁ, ସମ୍ମା ଉପେତି କମ୍ମାୟ। ୟସ୍ସା ୟସ୍ସା ଚ ପିଳନ୍ଧନୱିକତିୟା ଆକଙ୍ଖତି, ୟଦି ପଟ୍ଟିକାୟ ୟଦି କୁଣ୍ଡଲାୟ ୟଦି ଗୀୱେୟ୍ୟକେନ ୟଦି ସୁୱଣ୍ଣମାଲାୟ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅନୁଭୋତି।

‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁୟୁତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁ…ପେ… ସମ୍ମା ସମାଧିୟତି ଆସୱାନଂ ଖୟାୟ। ୟସ୍ସ ୟସ୍ସ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀୟସ୍ସ

ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିନ୍ନାମେତି ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ, ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆୟତନେ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) –

ଏୱଂ ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ପୁନପି ଅତ୍ଥୋ ଏୱଂ ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ପୁନପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ସତ୍ତସୂରିୟୋପମେ ଚ –

‘‘ଅନିଚ୍ଚା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ଅଧୁୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ଅନସ୍ସାସିକା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଲମେୱ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ ଅଲଂ ୱିରଜ୍ଜିତୁଂ ଅଲଂ ୱିମୁଚ୍ଚିତୁଂ। ସିନେରୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପବ୍ବତରାଜା ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସାନି ଆୟାମେନ, ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସାନି ୱିତ୍ଥାରେନ, ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସାନି ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ, ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସାନି ମହାସମୁଦ୍ଦା ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ। ହୋତି ସୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମୟୋ, ଯଂ କଦାଚି କରହଚି ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋ ଅଚ୍ଚୟେନ ବହୂନି ୱସ୍ସାନି ବହୂନି ୱସ୍ସସତାନି ବହୂନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ବହୂନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତି, ଦେୱେ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱସ୍ସନ୍ତେ ଯେ କେଚିମେ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମା ଓସଧିତିଣୱନପ୍ପତୟୋ, ତେ ଉସ୍ସୁସ୍ସନ୍ତି ୱିସୁସ୍ସନ୍ତି ନ ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ଏୱଂ ଅଧୁୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୬୬) –

ପଠମଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ପୁନପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ସୂରିୟସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉଦୟତୋ ଏତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଏତଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଯଦିଦଂ ଅରୁଣୁଗ୍ଗଂ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରିୟସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ଏତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଏତଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା’’ତି ଯଦେତଂ ସଂଯୁତ୍ତନିକାୟେ (ସଂ। ନି। ୫।୪୯) ଆଗତଂ, ତଂ ଇଧ ସୂରିୟୋପମସୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ସିୟା। ତମ୍ପି ‘‘କତ୍ଥଚି ଉପମାୟ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଇମିନା ନ ସମେତି ପଠମଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଉପମାୟ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ପଠମମେୱ ହି ତତ୍ଥ ଉପମା ଦସ୍ସିତା, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାଲିସୂକୋପମେ ଉପମାୟ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଦିମାହା’’ତି। ଇଦମ୍ପି ୱଚନମସଙ୍ଗହିତଂ ୱତ୍ଥସୁତ୍ତସ୍ସ ଇମସ୍ସ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ। ଉଭୟତ୍ଥାପି ହି ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ , ତସ୍ମା ଏୱମେତ୍ଥ ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ‘‘ତତ୍ର ଭଗୱା କତ୍ଥଚି ପଠମଂୟେୱ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ ୱିୟ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋପମ-(ଅ। ନି। ୭।୬୯) ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ୱିୟ ଚ, କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି ସୁୱଣ୍ଣକାରସତ୍ତସୂରିୟୋପମାଦିସୁତ୍ତେସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୬) ୱିୟ, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାଲିସୂକୋପମେ ପଠମଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଦିମାହା’’ତି। ଅଞ୍ଞଥା ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାୟ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଇଧାପି ଚ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ନ ସମେତି। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱା ଇଧାପି ପାଠୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

କଣସଦିସୋ ସାଲିଫଲସ୍ସ ତୁଣ୍ଡେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱାଲୋ ସାଲିସୂକଂ, ତଥା ଯୱସୂକଂ। ସୂକସ୍ସ ତନୁକଭାୱତୋ ଭେଦୱତୋ ଭେଦୋ ନାତିମହା ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି, ଛୱିଂ ଛିନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଯଥା ମିଚ୍ଛାଠପିତସାଲିସୂକାଦି ଅକ୍କନ୍ତମ୍ପି ହତ୍ଥାଦିଂ ନ ଭିନ୍ଦତି ଭିନ୍ଦିତୁଂ ଅୟୋଗ୍ଗଭାୱେନ ଠିତତ୍ତା, ଏୱଂ ଆଚୟଗାମିଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ନ ଭିନ୍ଦତି ଭିନ୍ଦିତୁଂ ଅୟୋଗ୍ଗଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମିଚ୍ଛାଠପିତେନା’’ତିଆଦିନା। ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୂତି ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଚାତି ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ। ଘନବହଲନ୍ତି ଚିରକାଲପରିଭାୱନାୟ ଅତିୱିୟ ବହଲଂ। ମହାୱିସୟତାୟ ମହାପଟିପକ୍ଖତାୟ ବହୁପରିୱାରତାୟ ବହୁଦୁକ୍ଖତାୟ ଚ ମହତୀ ଅୱିଜ୍ଜାତି ମହାଅୱିଜ୍ଜା। ତଂ ମହାଅୱିଜ୍ଜଂ। ମହାସଦ୍ଦୋ ହି ବହୁଭାୱତ୍ଥୋପି ହୋତି ‘‘ମହାଜନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ତଣ୍ହାୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଭାୱେନାତି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୟ ଅଭାୱମେୱ ୱଦତି।

୪୨। ଦୁତିୟେ ପାଦେନେୱ ଅୱମଦ୍ଦିତେ ଅକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ହତ୍ଥେନ ଅୱମଦ୍ଦିତଂ ଅକ୍କନ୍ତଂ ୱିୟ ଅକ୍କନ୍ତନ୍ତି ରୁଳ୍ହୀ ହେସାତି ଆହ – ‘‘ଅକ୍କନ୍ତନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅରିୟୱୋହାରୋତି ଅରିୟଦେସୱାସୀନଂ ୱୋହାରୋ। ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକସ୍ସେୱ ଗହଣେ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେନ ‘‘ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟକୁସଲଂ ନାମ ଯୋନିସୋ ଉପ୍ପାଦିତଂ ଅପ୍ପକ’’ନ୍ତି ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ, ଅନୁକ୍କମେନ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ହୁତ୍ୱା ୱଡ୍ଢମାନଂ ଖୁଦ୍ଦକନଦୀ ୱିୟ ପକ୍ଖନ୍ଦମହୋଘା ସମୁଦ୍ଦଂ, ଅନୁକ୍କମେନ ନିବ୍ବାନମହାସମୁଦ୍ଦମେୱ ପୁରିସଂ ପାପେତୀତି ଦୀପେତି। ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ବୁଦ୍ଧଭୂମିନ୍ତି ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ୱଚ୍ଚୱିୱଚ୍ଚଂ କଥିତନ୍ତି ଯଥାକ୍କମେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୩। ତତିୟେ ଦୋସେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ, ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଚ ଦୂସନେନ ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତସଦିସେନ ଦୋସେନ

ପଦୂସିତଚିତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନ ସବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସହିତେନ ଚିତ୍ତେନ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା । ଇଟ୍ଠାକାରେନ ଏତୀତି ଅୟୋ, ସୁଖଂ। ସବସୋ ଅପେତୋ ଅୟୋ ଏତସ୍ମ, ଏତସ୍ମାତି ୱା ଅପାୟୋ, କାୟିକସ୍ସ ଚେତସିକସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, କାରଣାୱସେନ ୱିୱିଧଂ ୱିକାରେନ ଚ ନିପାତିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱିନିପାତୋ, ଅପ୍ପକୋପି ନତ୍ଥି ଅୟୋ ସୁଖଂ ଏତ୍ଥାତି ନିରୟୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସଦ୍ଧାପସାଦେନ ପସନ୍ନନ୍ତି ସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତେନ ପସାଦେନ ପସନ୍ନଂ, ନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଅୱିପ୍ପସନ୍ନତାୟ। ସୁଖସ୍ସ ଗତିନ୍ତି ସୁଖସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ସୁଖମେୱେତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱା ସୁଗତି। ମନାପିୟରୂପାଦିତାୟ ସହ ଅଗ୍ଗୋହୀତି ସଗ୍ଗଂ, ଲୋକଂ।

୪୫। ପଞ୍ଚମେ ପରିଠଆହୱୂପସମକରୋ ରହଦୋ ଏତ୍ଥାତି ରହଦୋ, ଉଦକପୁଣ୍ଣୋ ରହଦୋ ଉଦକରହଦୋ। ଉଦକଂ ଦହତି ଧାରେତୀତି ଉଦକଦହୋ। ଆୱିଲୋତି କଲଲବହୁଲତାୟ ଆକୁଲୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅୱିପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି। ଲୁଠଇତୋତି ୱାତେନ ଆଲୋଠଇତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅପରିସଣ୍ଠିତୋ’’ତି। ୱାତାଭିଘାତେନ ୱୀଚିତରଙ୍ଗମଲସମାକୁଲତାୟ ହି ପରିତୋ ନ ସଣ୍ଠିତୋ ୱା ଅପରିସଣ୍ଠିତୋ। ୱାତାଭିଘାତେନ ଉଦକସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଭାୱେନ କଲଲୀଭୂତୋ କଦ୍ଦମଭାୱପ୍ପତ୍ତୋତି ଆହ – ‘‘କଦ୍ଦମୀଭୂତୋ’’ତି। ସିପ୍ପିୟୋ ମୁତ୍ତସିପ୍ପିଆଦୟୋ। ସମ୍ବୁକା ସଙ୍ଖସଲାକୱିସେସା। ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀତି ଯଥାଲାଭୱଚନମେତଂ ଦଟ୍ଠବଂ। ତମେୱ ହି ଯଥାଲାଭୱଚନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ପରିୟୋନଦ୍ଧେନାତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତେନ। ତୟିଦଂ କାରଣେନ ଆୱିଲଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଭୱୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ, ସୋ ପନ ଲୋକିୟୋପି ହୋତି ଲୋକୁତ୍ତରୋପୀତି ଆହ – ‘‘ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକୋ’’ତି। ପେଚ୍ଚ ସମ୍ପରେତବତୋ ସମ୍ପରାୟୋ, ପରଲୋକୋ। ତେନାହ – ‘‘ସୋ ହି ପରତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ପରତ୍ଥୋ’’ତି। ଇତି ଦ୍ୱିଧାପି ସକସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନୋ ଏୱ ଗହିତୋତି ଇତରମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଅୟନ୍ତି କୁସଲକମ୍ମପଥସଙ୍ଖାତୋ ଦସୱିଧୋ ଧମ୍ମୋ। ସହନ୍ତରକପ୍ପାୱସାନେତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନ୍ତରକପ୍ପସ୍ସାୱସାନେତି ୱେଦିତବଂ। ଅରିୟାନଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅରିୟାନଂ ଅରିୟଭାୱାୟ ଯୁତ୍ତଂ, ତତୋ ଏୱ ଅରିୟଭାୱଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥଂ। ଞାଣମେୱ ଞେୟ୍ୟସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଟ୍ଠେନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଞାଣମେୱ ହୀ’’ତିଆଦି। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଦିବଚକ୍ଖୁ’’ତିଆଦି।

୪୬। ଛଟ୍ଠେ ଅଚ୍ଛୋତି ତନୁକୋ। ତନୁଭାୱମେୱ ହି ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅବହଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପସନ୍ନୋ ନାମ ଅଚ୍ଛୋ ନ ବହଲୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପସନ୍ନୋତିପି ୱଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପ୍ପସନ୍ନୋତି ୱିସେସେନ ପସନ୍ନୋ । ସୋ ପନ ସମ୍ମା ପସନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ପସନ୍ନୋ’’ତି। ଅନାୱିଲୋତି ଅକଲୁସୋ। ତେନାହ – ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକସେୱାଲଂ, ଯଂ ‘‘ତିଲବୀଜକ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେୱାଲନ୍ତି କଣ୍ଣିକସେୱାଲଂ। ପଣକନ୍ତି ଉଦକମଲଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱିଲଭାୱୋ ନୀୱରଣହେତୁକୋତି ଆହ – ‘‘ଅନାୱିଲେନାତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣୱିମୁତ୍ତେନା’’ତି।

୪୭। ସତ୍ତମେ ରୁକ୍ଖଜାତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଜାତସଦ୍ଦେନ ପଦୱଡ୍ଢନମେୱ କତଂ ଯଥା ‘‘କୋସଜାତ’’ନ୍ତି ଆହ – ‘‘ରୁକ୍ଖାନମେୱେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। କୋଚି ହି ରୁକ୍ଖୋ ୱଣ୍ଣେନ ଅଗ୍ଗୋ ହୋତି ଯଥା ତଂ ରତ୍ତଚନ୍ଦନାଦି। କୋଚି ଗନ୍ଧେନ ଯଥା ତଂ ଗୋସୀତଚନ୍ଦନଂ। କୋଚି ରସେନ ଖଦିରାଦି। କୋଚି ଥଦ୍ଧତାୟ ଚମ୍ପକାଦି। ମଗ୍ଗଫଲାୱହତାୟ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଭାୱିତମ୍ପି ଗହିତଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ସକ୍ଖିଭବତଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ୱଚନତୋ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତମେୱ, ଆୱୁସୋ’’ତି ଫୁସ୍ସମିତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱଦତି।

୪୮। ଅଟ୍ଠମେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧା ଏୱାତି ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ଲହୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଲହୁଂ ନିରୁଜ୍ଝନକ’’ନ୍ତି। ଅଧିମତ୍ତପମାଣତ୍ଥେତି ଅତିକ୍କନ୍ତପମାଣତ୍ଥେ, ପମାଣାତୀତତାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅତିୱିୟ ନ ସୁକରା’’ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅଧିପ୍ପେତମେୱାତି ସବସ୍ସପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାନଖଣତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତିୱିୟ ଲହୁପରିୱତ୍ତିଭାୱଂ ଥେରୱାଦେନ ଦୀପେତୁଂ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରାତି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱଦତି। ୱାହସତାନଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ୱୀହୀନନ୍ତି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି, ‘‘ୱାହସତଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ୱୀହୀନ’’ନ୍ତି ପନ ପାଠେନ ଭୱିତବଂ। ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେପି (ମି। ପା। ୪।୧।୨) ହି କହଚି ଅୟମେୱ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ୱାହସତାନ’’ନ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତେ ସାମିୱଚନଂ ବ୍ଯତ୍ତୟେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବଂ। ଅଡ୍ଢଚୂଠଅନ୍ତି ଥୋକେନ ଊନଂ ଉପଡ୍ଢଂ। କସ୍ସ ପନ ଉପଡ୍ଢନ୍ତି? ଅଧିକାରତୋ ୱାହସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅଡ୍ଢଚୁଦ୍ଦସ’’ନ୍ତି କେଚି। ‘‘ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅପରେ। ସାଧିକଂ ଦିୟଡ୍ଢସତଂ ୱାହାତି ଦଠହଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି, ୱୀମଂସିତବଂ। ଚତୁନାଠଇକୋ ତୁମ୍ବୋ। ପୁଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନାତି ‘‘ସକ୍କା ପନ, ଭନ୍ତେ, ଉପମଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତାୟ ପୁଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନ ନ କତା ଉପମା। ଧମ୍ମଦେସନାପରିୟୋସାନେତି ସନ୍ନିପତିତପରିସାୟ ଯଥାରଦ୍ଧଧମ୍ମଦେସନାୟ ପରିୟୋସାନେ।

୪୯। ନୱମେ ପଭସ୍ସରନ୍ତି ପରିୟୋଦାତଂ ସଭାୱପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ। ତେନାହ – ‘‘ପଣ୍ଡରଂ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ପଭସ୍ସରତାଦୟୋ ନାମ ୱଣ୍ଣଧାତୁୟଂ

ଲକ୍ଖଣକୱିସେସାତି ଆହ – ‘‘କିଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତି? ଇତରୋ ଅରୂପତାଯ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରିଯାଯକଥା ଅଯଂ ତାଦିସସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱନାଦୀପନାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନୀଲାଦୀନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ‘‘ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିଯୋଦାତେ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୩-୨୪୪; ମ। ନି। ୧।୩୮୪-୩୮୬, ୪୩୧-୪୩୩; ପାରା। ୧୨-୧୩) ୱୁତ୍ତଂ । ତେନେୱାହ – ‘‘ଇଦମ୍ପି ନିରୁପକ୍କିଲେସତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ପଭସ୍ସର’’ନ୍ତି। କିଂ ପନ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସନ୍ତି? ଆମ ସଭାୱତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ, ଆଗନ୍ତୁକୌପକ୍କିଲେସୱସେନ ପନ ସିଯା ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ – ‘‘ତଞ୍ଚ ଖୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ତେସଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେ ‘‘ଇଦ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ ‘‘ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୂପନଯନେ। ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ, ଅୱଧାରଣେ ୱା। ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ସହାୱଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ଆଗନ୍ତୁକତାତି ଆହ – ‘‘ଅସହଜାତେହୀ’’ତିଆଦି। ରାଗାଦଯୋ ଉପେଚ୍ଚ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ କିଲିସ୍ସନ୍ତି ୱିବାଧେନ୍ତି ଉପତାପେନ୍ତି ଚାତି ଆହ – ‘‘ଉପକ୍କିଲେସେହୀତି ରାଗାଦୀହୀ’’ତି। ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତା ନାମ ନତ୍ଥି ଅସଂସଟ୍ଠଭାୱତୋ, ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ପନ ସିଯା ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାପରିଯାଯୋତି ଆହ – ‘‘ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନଗତାଯପି ନାମ ଇରିଯାଯ ଲୋକେ ଗାରଯ୍ହତା ଦିସ୍ସତି, ପଗେୱ ଏକସନ୍ତାନଗତାଯ ଇରିଯାଯାତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ – ‘‘ଜୱନକ୍ଖଣେ…ପେ… ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି।

୫୦। ଦସମେ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତନ୍ତି ‘‘ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତମେୱ। ଯଦଗ୍ଗେନ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ତାଦିସପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତବ୍ବିଧୁରପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପକ୍କିଲେସତୋ ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ – ‘‘ଉପକ୍କିଲେସେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ନୱମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଣିହିତଅଚ୍ଛୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୫୧। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଠମେ ଅସ୍ସୁତୱାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସାଧୁ ପଞ୍ଞାଣୱା ନରୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୧୮।୧୦୧) ଅଭିତାମଉସ୍ସ ବୋଧକୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ। ‘‘ସୀଲୱା ହୋତି କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୮୧) ପସଂସାୱିସିଟ୍ଠାୟ ଅଭିତାୟ। ‘‘ପଞ୍ଞୱା ହୋତି ଉଦୟତ୍ଥଗାମିନିୟା ପଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୭; ମ। ନି। ୨।୨୫) ଅତିସୟତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠାୟ ଅଭିତାୟ, ତସ୍ମା ୟସ୍ସ ପସତ୍ଥଂ ଅତିସୟେନ ୱା ସୁତଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ସୁତୱା, ସଂକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ତଂ ସୁତ୍ୱା ତଥତ୍ତାୟ ପଟିପତ୍ତି ଚ ‘‘ସୁତୱା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ପକାସିତା। ସୋତଦ୍ୱୟୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ସୁଣୀତି ୱା ସୁତୱା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ସୁତୱାତି ଅସ୍ସୁତୱା।

ଅୟଞ୍ହି ଅକାରୋ ‘‘ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୨ ଦୁକମାତିକା), ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୦୪୭) ତଂସମାୟୋଗନିୱତ୍ତିୟଂ ଦିଟ୍ଠୋ। ‘‘ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୭ ଦୁକମାତିକା) ତଂସମ୍ବନ୍ଧିଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ପଚ୍ଚୟସମ୍ବନ୍ଧୀତି ଅପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅତଂସମ୍ବନ୍ଧିତା ଏତ୍ଥ ଜୋତିତା। ‘‘ଅନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୯ ଦୁକମାତିକା) ତଂସଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା। ଅଥ ୱା ପସ୍ସତୀତି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଗ୍ଗହେତବ୍ବତାନିୱତ୍ତିୟଂ, ତଥା ‘‘ଅନାସୱା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୫ ଦୁକମାତିକା)। ‘‘ଅପ୍ପଟିଘା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୧୦ ଦୁକମାତିକା) ଅନାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୫୫ ଦୁକମାତିକା) ତଂକିଚ୍ଚନିୱତ୍ତିୟଂ। ‘‘ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅଚେତସିକାଧମ୍ମା’’ତି ତଂସଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ। ତଦଞ୍ଞତା ହି ଇଧ ପକାସିତା। ‘‘ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି ତବ୍ଭାୱମତ୍ତନିୱତ୍ତିୟଂ। ମନୁସ୍ସତ୍ତମତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଂ ତଂସଦିସନ୍ତି। ସଦିସତା ହି ଏତ୍ଥ ସୂଚିତା। ‘‘ଅସ୍ସମଣୋ ସମଣପଟିଞ୍ଞୋ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୩) ଚ ତଂସମ୍ଭାୱନୀୟଗୁଣନିୱତ୍ତିୟଂ। ଗରହା ହି ଇଧ ଞାୟତି। ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମୟଂ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯) ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତି ଚ ତଦନପ୍ପଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ। ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୭ ତିକମାତିକା) ତଂସଦିସଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ। ଅତୀତାନଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା ଉପ୍ପାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟେକଦେସସିଦ୍ଧିୟା ଆରଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଭାୱତୋ କାଲୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନାନୁକୂଲତା, ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ତବ୍ବିଧୁରତା ହେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧ ତିକମାତିକା) ତଦପରିୟୋସାନନିୱତ୍ତିୟଂ। ତନ୍ନିଟ୍ଠାନଞ୍ହେତ୍ଥ ପକାସିତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନେକେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଜୋତକୋ। ଇଧ ପନ ‘‘ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୧୧ ଦୁକମାତିକା), ଅଚେତସିକା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୫୭ ଦୁକମାତିକା) ୱିୟ ତଂସଭାୱନିୱତ୍ତିୟଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନସ୍ସ ସୁତାଦିଞାଣୱିରହଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେୟ୍ୟୋ ଅସ୍ସୁତୱା ଇତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତସ୍ସତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ୟୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଖନ୍ଧଧାତାଦିକୋସଲ୍ଲେନପି ଉପକ୍କିଲେସୌପକ୍କିଲିଟ୍ଠାନଂ ଜାନନହେତୁଭୂତଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ୟଥାହ – ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୋତି? ୟତୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ଖନ୍ଧକୁସଲୋ ହୋତି। ଧାତୁ…ପେ… ଆୟତନ…ପେ… ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲୋ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୋତୀ’’ତି। ତସ୍ମା ‘‘ୟସ୍ସ ଚ ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନପଚ୍ଚୟାକାରସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା। କୁସଲେହି ସହ ଚୋଦନାପରିହରଣୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛୟକରଣଂ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ଆଚରିୟେ ପନ ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ଆଗମନଂ ସୁତମୟଞାଣୱସେନ ଅୱବୁଜ୍ଝନଂ ଆଗମୋ। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟା ଅଧିଗମୋ।

ବହୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ଅୱିହତତ୍ତା ତା ଜନେନ୍ତି, ତାହି ୱା ଜନିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅୱିଘାତମେୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଦତି। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୂ ଜନା ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ସବ୍ବଗତୀହି ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ଏତ୍ଥ ଜନେତବ୍ବା, ଜାୟନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାତି ଜନା, ଗତିୟୋ, ତା ପୁଥୂ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଇତୋ ପରେ ଜାୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜନା, ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦୟୋ, ତେ ଏତେସଂ ପୁଥୂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଓଘା କାମୋଘାଦୟୋ। ରାଗଗ୍ଗିଆଦୟୋ ସନ୍ତାପା। ତେ ଏୱ ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ପରିଳାହା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଜାୟତୀତି ଜନୋ, ରାଗୋ ଗେଧୋତି ଏୱମାଦିକୋ, ପୁଥୁ ଜନୋ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୂସୁ ଜନା ଜାତା ରତ୍ତାତି ଏୱଂ ରାଗାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ରତ୍ତାତି ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ ରଙ୍ଗଜାତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମକରେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ରତ୍ତା ସାରତ୍ତା। ଗିଦ୍ଧାତି ଅଭିକଙ୍ଖନସଭାୱେନ ଅଭିଗିଜ୍ଝନେନ ଗିଦ୍ଧା ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା। ଗଧିତାତି ଗନ୍ଥିତା ୱିୟ ଦୁମ୍ମୋଚନୀୟଭାୱେନ ତତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି କିଲେସୱସେନ ୱିସଞ୍ଞିଭୂତା ୱିୟ ଅନଞ୍ଞକିଚ୍ଚା ମୋହମାପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ୱିୟ କତ୍ୱା ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଠିତା। ଲଗ୍ଗାତି ୱଙ୍କକଣ୍ଟକେ ୱିୟ ଆସତ୍ତା, ମହାପଲିପେ ପାୱ ନାସିକଗ୍ଗା ପଲିପନ୍ନପୁରିସୋ ୱିୟ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାୱେନ ନିମୁଗ୍ଗା । ଲଗ୍ଗିତାତି ମକ୍କଟାଲେପେ ଆଲଗ୍ଗଭାୱେନ ସମ୍ପସିତୋ ୱିୟ ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ୱସେନ ଆଲଗ୍ଗିତା। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ସମ୍ବଦ୍ଧା, ଉପଦ୍ଦୁତା ୱା। ଆୱୁତାତି ଆୱରିତା। ନିୱୁତାତି ନିୱାରିତା। ଓୱୁତାତି ପଲିଗୁଣ୍ଠିତା, ପରିୟୋନଦ୍ଧା ୱା। ପିହିତାତି ପିଦହିତା। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ଛାଦିତା। ପଟିକୁଜ୍ଜିତାତି ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତା।

''ଅସ୍ସୁତୱା''ତି ଏତେନ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ – ''ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ''ତି। ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି ଚିତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ ନତ୍ଥୀତି ଯାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସଂ ତତୋ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଯଥାସଭାୱତୋ ଜାନେୟ୍ୟ, ସା ଚିତ୍ତଭାୱନା ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି। ଏକାରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାଧାନୱସେନ ଅୱଟ୍ଠିତିଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତା ସମ୍ମସୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ନିସ୍ସୟାରମ୍ମଣେହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହସଞ୍ଜିତା ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାପି ନତ୍ଥି, ଯାୟ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଜାନେୟ୍ୟ।

୫୨। ଦୁତିୟେ ସୁତୱାତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଅରିୟସାୱକୋତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଅତ୍ଥି ଅରିୟୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପଚ୍ଚେକଂ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୱନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା। ନନୁ ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ପଚ୍ଚେକମେୱ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତୱେଦନୀୟଭାୱତୋ? ନୟିଦମୀଦିସଂ ପଟିୱେଧଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ସାୱକା ଅଞ୍ଞେସଂ ନିସ୍ସୟେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ପରତୋଘୋସେନ ୱିନା ତେସଂ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଯଥା ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞେସଂ ନିସ୍ସୟଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଏୱମେତେ, ଏତେ ପନ ଅପରନେୟ୍ୟା ହୁତ୍ୱା ଅପରନାୟକଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଚ୍ଚେକଂ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୱନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା''ତି।

ଅତ୍ଥି ସାୱକୋ ନ ଅରିୟୋତି ଏତ୍ଥ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକାୟ ସଦ୍ଧାୟ ରତନତ୍ତୟେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ସବ୍ବୋପି ଗହିତୋ ଏୱ। ଗିହୀ ଅନାଗତଫଲୋତି ଇଦଂ ପନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ସରଣଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନୋଇଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୩।୩୭୬ ଆଦୟୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ସୁତୱାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୋ ନାମ ଅତ୍ତହିତପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ସୁତସମ୍ପନ୍ନୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୋ ଚ ହୋତି ସୁତେନ ଉପପନ୍ନୋ, ଅପ୍ପମ୍ପି ଚେ ସହିତଂ ଭାସମାନୋ''ତି ଚ ଆଦି। ଅରିୟସାୱକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅରିୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସୱନକିଚ୍ଚେ ଯୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପକ୍କିଲେସେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତା, ତସ୍ସା ଯଥାସଭାୱଜାନନଂ ଦଳ୍ହତରାୟ ଏୱ ଚିତ୍ତଭାୱନାୟ ସତି ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ''ବଲୱୱିପସ୍ସନା କଥିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩। ତତିୟେ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତନ୍ତଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟନ୍ତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ଦେସନାଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ । ତଂଦେସନାହେତୁକଞ୍ହି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଂ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭଗୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦେସେସି। ଅୱିଜହିତମେୱ ହୋତି ସବ୍ବକାଲଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞତ୍ତା। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ରୂପକାୟୋ ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରେହି ମଲେହି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ସୁଧୋତଜାତିମଣିସଦିସୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଉପଟ୍ଠାକାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ସରୀରଫାସୁକତ୍ଥଞ୍ଚା''ତି। ୱୀତିନାମେତ୍ୱାତି ଫଲସମାପତ୍ତୀହି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା। କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱିୱିତ୍ତାସନେ ୱୀତିନାମନଂ ୱିୱେକନିନ୍ନତାୟ ଚେୱ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ। ନିୱାସେତ୍ୱାତି ୱିହାରନିୱାସନପରିୱତ୍ତନୱସେନ ନିୱାସେତ୍ୱା। କଦାଚି ଏକକସ୍ସ, କଦାଚି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତସ୍ସ, କଦାଚି ପକତିୟା, କଦାଚି ପାଟିହାରିୟେହି ୱତ୍ତମାନେହି ଚ ଗାମପ୍ପୱେସୋ ତଥା ତଥା ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲୱସେନ। ଉପସଂହରିତ୍ୱାତି ହିମୱନ୍ତାଦୀସୁ ପୁପ୍ଫିତରୁକ୍ଖାଦିତୋ ଆନେତ୍ୱା। ଓଣତୁଣ୍ଣତାୟ ଭୂମିୟା ସତ୍ଥୁ ପଦନିକ୍ଖେପସମୟେ ସମଭାୱାପତ୍ତି, ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସୱିକସିତପଦୁମସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଞ୍ଚ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାୟ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ, ନ ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନଂ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ସକ୍ଖରାକଠଲକଣ୍ଟକସଙ୍କୁକଲଲାଦିଅପଗମୋ ସୁଚିଭାୱାପତ୍ତୀତି ଏୱମାଦୀନମ୍ପି ତଦା ଲବ୍ଭନତୋ।

ଇନ୍ଦଖୀଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠପିତମତ୍ତେତି ଇଦଂ ଯାୱଦେୱ ୱେନେୟ୍ୟଜନୱିନୟତ୍ଥାୟ ସତ୍ଥୁ ପାଟିହାରିୟଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଦକ୍ଖିଣପାଦେତି ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବପଦକ୍ଖିଣତାୟ। ''ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ''ତି ୱତ୍ୱାପି ''ସୁୱଣ୍ଣରସପିଞ୍ଜରାନି ୱିୟା''ତି ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସରୀରେ ପୀତାଭାୟ ଯେଭୁୟ୍ୟତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ମଧୁରେନାକାରେନ ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବସାରସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତାୟ। ଭେରିଆଦୀନଂ ପନ ସଦ୍ଦାୟନଂ ଧମ୍ମତାୱ। ପଟିମାନେନ୍ତୀତି ''ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ ଇଦଂ ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହେହି ଲଦ୍ଧନ୍ତି, ଯେ ମୟଂ ଇଦିସେନ ପଣୀତେନ ଆହାରେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠହାମା''ତି ପତୀତମାନସା ମାନେନ୍ତି ପୂଜେନ୍ତି। ତେସଂ ସନ୍ତାନାନି ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ତେସଂ ତଥା ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅତୀତେ ଏତରହି ଚ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନାନି ଓଲୋକେତ୍ୱା। ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାତି ୱିହାରେ। ଗନ୍ଧମଣ୍ଡଲମାଠଏତି ଚତୁଜ୍ଜାତିୟଗନ୍ଧେନ କତପରିଭଣ୍ଡେ ମଣ୍ଡଲମାଠଏ।

ଦୁଲ୍ଲଭା ଖଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ସତିପି ମନୁସ୍ସତ୍ତପ୍ପଟିଲାଭେ ପତିରୂପଦେସୱାସୈନ୍ଦ୍ରିୟାୱେକଲ୍ଲସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦୟୋ ଗୁଣା ଦୁଲ୍ଲଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚାତୁମହାରାଜିକ...ପେ... ୱସୱତ୍ତିଭୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଇଦଂ ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତ୍ତୱିମାନାନି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ତୟୋ ଭାଗେ କତ୍ୱା ପଠମଭାଗେ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି, ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସୀହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି, ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି।

ଅଥ ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ତତୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦୁତିଯଭାଗେ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ତତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ଵିଯ ଲୋକଂ ଵୋଲୋକେତି ଵେନେଯ୍ୟାନଂ ଞାଣପରିପାକଂ ପସ୍ସିତୁଂ। ତେନାହ – ''ସଚେ ଆକଙ୍ଖତୀ''ତିଆଦି।

କାଲଯୁତ୍ତନ୍ତି ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ''ଇମିସ୍ସା ଵେଲାଯ ଇମସ୍ସ ଏଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ତଂକାଲାନୁରୂପଂ। ସମଯଯୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଅନୁରୂପଂ ଵା। ସମଯଯୁତ୍ତନ୍ତି ଵା ଅରିଯସମଯସଂଯୁତ୍ତଂ। ଦେସକାଲାନୁରୂପମେଵ ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗଵନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ଦେସେନ୍ତା ଚ ଅରିଯସମ୍ମତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯଂ ଦୀପେନ୍ତାଵ ଦେସେନ୍ତି। ଅଥ ଵା ସମଯଯୁତ୍ତନ୍ତି ହେତୁଦାହରଣସହିତଂ। କାଲେନ ସାପଦେସଞ୍ହି ଭଗଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, କାଲଂ ଵିଦିତ୍ୱା ପରିସଂ ଉଯ୍ଯୋଜେତି, ନ ଯାଵ ସମନ୍ଧକାରା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ଉତୁଂ ଗଣ୍ହାପେତି, ନ ପନ ମଲଂ ପକ୍ଖାଲେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଭଗଵତୋ କାଯେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ଉପଲିମ୍ପତୀତି। ତତୋ ତତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଵାଟ୍ଠାନାଦିତୋ। ଓକାସଂ ଲଭମାନାତି ପୁରେଭତ୍ତପଚ୍ଛାଭତ୍ତପୁରିମଯାମେସୁ ଓକାସଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ଇଦାନି ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଓକାସଂ ଲଭମାନା, ଭଗଵତା ଵା କତୋକାସତାଯ ଓକାସଂ ଲଭମାନା। ପଚ୍ଛାଭତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ଭାଗେସୁ ପଠମଭାଗେ ସୀହସେଯ୍ୟକପ୍ପନଂ ଏକନ୍ତିକଂ ନ ହୋତୀତି ଆହ – ''ପୁରେଭତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନିସଜ୍ଜାପୀଳିତସ୍ସ ସରୀରସ୍ସା''ତି। ତେନେଵ ହି ତତ୍ଥ ''ସଚେ ଆକଙ୍ଖତୀ''ତି ତଦା ସୀହସେଯ୍ୟକପ୍ପନସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧତା ଵିଭାଵିତା। କିଲାସୁଭାଵୋ ପରିସ୍ସମୋ । ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି ସରୀରସ୍ସ କିଲାସୁଭାଵମୋଚନତ୍ଥନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ଵୋଲୋକେତୀତି ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ଭଗଵତୋ ବହୁଲଂ ଆଚିଣ୍ଣଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପେକଦା ଅଵସିଟ୍ଠବଲଞାଣେହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନେଵ ଚ ଭଗଵା ତମତ୍ଥଂ ସାଧେତୀତି।

ଇମସ୍ମିଂଯେଵ କିଚ୍ଚେତି ପଚ୍ଛିମଯାମକିଚ୍ଚେ। ବଲଵତା ପଚ୍ଚନୁତାପେନ ସଂଵଡ୍ଢମାନେନ କରଜକାଯେ ମହାପରିଳାହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ – ''ନାମକାଯେ ସନ୍ତତ୍ତେ କରଜକାଯୋ ସନ୍ତତ୍ତୋ''ତି। ନିଧାନଗତନ୍ତି ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଉଣ୍ହଂ ଲୋହିତଂ ମୁଖତୋ ଉଗ୍ଗଞ୍ଛୀତି ଲୋହିତଂ ଉଣ୍ହଂ ହୁତ୍ୱା ମୁଖତୋ ଉଗ୍ଗଞ୍ଛି। ଠାନନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁପଟିଞ୍ଞଂ। ତଂ ପାପଂ ଵଡ୍ଢମାନନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁପଟିଞ୍ଞାଯ ଅଵିଜହିତତ୍ତା ତଥା ପଵଡ୍ଢମାନପାପଂ। ଅନ୍ତିମଵତ୍ଥୁଅଜ୍ଝାପନ୍ନାନମ୍ପି ଉପାଯେନ ପଵତ୍ତିଯମାନୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ସାତ୍ଥକୋ ହୋତିଯେଵାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଜାତସଂଵେଗା''ତିଆଦିମାହ। ଅହୋ ସଲ୍ଲେଖିତନ୍ତି ଅହୋ ଅତିଵିଯ ସଲ୍ଲେଖେନ ଇତଂ ପଵତ୍ତଂ। କାସାଵପଜ୍ଜୋତୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୁଭାଵତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଵିଚରନ୍ତାନଂ ତେସଂ କାସାଵଜୁତିଯା ପଜ୍ଜୋତିତୋ। ଇସିଵାତପରିଵାତୋତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଏସନତୋ ଇସୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗୁଣଗନ୍ଧେନ ଚେଵ ଗୁଣଗନ୍ଧଵାସିତେନ ସରୀରଗନ୍ଧେନ ଚ ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ଵାଯିତୋ।

ଧମ୍ମସଂଵେଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଅନାଵଜ୍ଜନେନ ପୁବ୍ବେ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅସଂଵିଦିତତ୍ତା। ଧମ୍ମସଂଵେଗୋତି ଚ ତାଦିସେ ଅତ୍ଥେ ଧମ୍ମତାଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ। ଅସ୍ସାସଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସାସକାରଣଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବେସଂ କିଚ୍ଚାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ସବ୍ବପୁବ୍ବଭାଗୋ। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଅଵେରା ହୋନ୍ତୂ''ତିଆଦିନା ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଟ୍ଠାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ହିତଫରଣଂ। ଇତରଂ ଇତୋ ଥୋକଂ ମହନ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ଇଦଂ ''ଚୂଳଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଅଙ୍ଗୁଲିଫୋଟନକ୍ଖଣୋ ଅକ୍ଖିନିମିସକାଲୋ, ଯୋ ଏକସ୍ସ ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରଣକ୍ଖଣୋ। ତେନାହ – ''ଦ୍ୱେ ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ପହରିତ୍ୱା ସଦ୍ଦକରଣମତ୍ତ''ନ୍ତି। ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ହିତଫରଣଚିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ପଦେଵ ହିତେସିତଵସେନ ପଵତ୍ତଚିତ୍ତଂ। ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଆସେଵତୀତି ହିତେସିତଵସେନ ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତୋ। ଆଵଜ୍ଜନେନ ଆଭୁଜନ୍ତୋପି ଆସେଵତି ନାମ ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ଜାନନ୍ତୋତି ତଥା ଞାଣମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋପି। ପସ୍ସନ୍ତୋତି ତଥା ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଵିଯ ଵିପସ୍ସନ୍ତୋପି। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତୋତି ତମତ୍ଥଂ ପତି ପତି ଅଵେକ୍ଖନ୍ତୋପି। ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋତିଆଦି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତିଆଦି ଚତୁସଚ୍ଚଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବମେଵ ଚେତଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ, ସାମଞ୍ଞେନ ଆସେଵନଦସ୍ସନମେଵାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତମେଵ ଆସେଵନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଇଧ ପନା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ଅରିତ୍ତଜ୍ଝାନୋତି ଅଵିରହିତଜ୍ଝାନୋ। ଅତୁଚ୍ଛଜ୍ଝାନୋତି ଝାନେନ ଅତୁଚ୍ଛୋ। ଚାଗୋ ଵା ଵେଵଚନନ୍ତି ଆହ – ''ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତଜ୍ଝାନୋ''ତି। ଵିହରତୀତି ପଦସ୍ସ ଵିଭଙ୍ଗେ (ଵିଭ. ୫୪୦) ଆଗତନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଵିହରତୀତି ଇରିଯତୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ – ଵିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ଵି-ସଦ୍ଦୋ ଵିଚ୍ଛେଦତ୍ଥଜୋତନୋ। ହରତୀତି ନେତି, ପଵତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହରତି ଵିହରତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ହି ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରିପତନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ହରତି ପଵତ୍ତେତି, ତସ୍ମା ''ଵିହରତୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଇରିଯତୀତି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିକିରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ପଵତ୍ତତି। ପଵତ୍ତତୀତି ଠାନାଦିସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ୱା ପଵତ୍ତତି। ପାଲେତୀତି ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନଂ ଇରିଯାପଥନ୍ତରେହି ରକ୍ଖନ୍ତୋ ପାଲେତି। ଯପେତି ଯାପେତୀତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ଏକଞ୍ହି ଇରିଯାପଥବାଧନଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରିପତନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ପାଲେନ୍ତୋ ଯପେତି ଯାପେତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଚରତୀତି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ୱା ପଵତ୍ତତି। ଇମିନା ପଦେନାତି

‘‘ୱିହରତୀ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ।

ଇରିଯାପଥୱିହାରୋତି ଏତ୍ଥ ଇରିଯନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଇରିଯା, କାଯପ୍ପଯୋଗୋ କାଯିକକିରିଯା। ତସ୍ସା ପୱତ୍ତନୂପାଯଭାୱତୋ ଇରିଯାଯ ପଥୋ ଇରିଯାପଥୋ, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦି। ନ ହି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀହି ଅୱତ୍ଥାହି ୱିନା କିଞ୍ଚି କାଯିକକିରିଯଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କା। ଠାନସମଙ୍ଗୀ ୱା ହି କାଯେନ କିଞ୍ଚି କରେଯ୍ଯ, ଗମନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀ ୱା। ୱିହରଣଂ, ୱିହରତି ଏତେନାତି ୱା ୱିହାରୋ, ଇରିଯାପଥୋୱ ୱିହାରୋ ଇରିଯାପଥୱିହାରୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିଆକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପ୍ପବନ୍ଧୋ ଏୱ। ୱୋଦାନୁସାସନୀନଂ ଏକାନେକୱାରାଦିୱିସିଟ୍ଠେଯେୱ ଭେଦୋ, ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ତେସଂ ନାନାକରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ପରମତ୍ଥତୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏସେ ଏକେ ଏକଚ୍ଚେତିଆଦୀସୁ ଏସୋ ଏକୋ ଏକଚ୍ଚୋତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ରଟ୍ଠସ୍ସ , ରଟ୍ଠତୋ ୱା ଲଦ୍ଧୋ ପିଣ୍ଡୋ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡୋ। ତେନାହ – ‘‘ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ ପହାଯା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅମ୍ହାକମେତେ’’ତି ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଞାତୀ, ପିତାମହପିତୁପୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିୱଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ ପରିୱଟ୍ଟୋ, ଞାତିଯେୱ ପରିୱଟ୍ଟୋ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟୋ। ଥେଯ୍ଯପରିଭୋଗୋ ନାମ ଅନରହସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ। ଭଗୱତା ହି ଅତ୍ତନୋ ସାସନେ ସୀଲୱତୋ ପଚ୍ଚଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ନ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ। ଦାଯକାନମ୍ପି ସୀଲୱତୋ ଏୱ ପରିଚ୍ଚାଗୋ, ନ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାରାନଂ ମହପ୍ଫଲଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚାସୀସନତୋ। ଇତି ସତ୍ଥାରା ଅନନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ଦାଯକେହି ଚ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେପି ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ ଥେଯ୍ଯାଯ ପରିଭୋଗୋ ଥେଯ୍ଯପରିଭୋଗୋ। ଇଣୱସେନ ପରିଭୋଗୋ ଇଣପରିଭୋଗୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ ଇଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୋଗୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦାଯଂ, ତଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଦାଯାଦା, ପୁତ୍ତାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତେସଂ ଭାୱୋ ଦାଯଜ୍ଜଂ, ଦାଯଜ୍ଜୱସେନ ପରିଭୋଗୋ ଦାଯଜ୍ଜପରିଭୋଗୋ, ପୁତ୍ତଭାୱେନ ପରିଭୋଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେକ୍ଖା ହି ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତା, ତେ ପିତୁ ସନ୍ତକାନଂ ଦାଯାଦା ହୁତ୍ୱା ତେ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। କିଂ ପନ ତେ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଗିହୀନନ୍ତି? ଗିହୀହି ଦିନ୍ନାପି ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକା ଅନନୁଞ୍ଞାତେସୁ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପରିଭୋଗାଭାୱତୋ, ଅନୁଞ୍ଞାତେସୁଯେୱ ଚ ପରିଭୋଗସମ୍ଭୱତୋ। ଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାଧକଂ।

ୱୀତରାଗା ଏୱ ତଣ୍ହାଯ ଦାସବ୍ୟଂ ଅତୀତତ୍ତା ସାମିନୋ ହୁତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ ସାମିପରିଭୋଗୋ ନାମା’’ତି। ଅୱୀତରାଗାନଞ୍ହି ତଣ୍ହାପରୱସତାଯ ପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗେ ସାମିଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତଦଭାୱେନ ୱୀତରାଗାନଂ ତତ୍ଥ ସାମିଭାୱୋ ଯଥାରୁଚିପରିଭୋଗସମ୍ଭୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ପଟିକୂଲମ୍ପି ଅପ୍ପଟିକୂଲାକାରେନ, ଅପ୍ପଟିକୂଲମ୍ପି ପଟିକୂଲାକାରେନ, ତଦୁଭଯମ୍ପି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାକାରେନ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଦାଯକାନଞ୍ଚ ମନୋରଥଂ ପୂରେନ୍ତି। ଯୋ ପନାଯଂ ସୀଲୱତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ, ସୋ ଇଣପରିଭୋଗସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକତ୍ତା ଆଣଣ୍ୟପରିଭୋଗୋ ନାମ ହୋତି। ଯଥା ହି ଇଣାଯିକୋ ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ଇଚ୍ଛିତଂ ଦେସଂ ଗନ୍ତୁଂ ନ ଲଭତି, ଏୱଂ ଇଣପରିଭୋଗଯୁତ୍ତୋ ଲୋକତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ନ ଲଭତୀତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସୀଲୱତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ ‘‘ଆଣଣ୍ୟପରିଭୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଚତୁପରିଭୋଗୱିନିମୁତ୍ତୋ ୱିସୁଂଯେୱାଯଂ ପରିଭୋଗୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଇଧ ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଦାଯଜ୍ଜପରିଭୋଗେଯେୱ ୱା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୀଲୱାପି ହି ଇମାଯ ସିକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ‘‘ସେଖୋ’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମେସୁ ପରିଭୋଗେସୁ ସାମିପରିଭୋଗୋ ଦାଯଜ୍ଜପରିଭୋଗୋ ଚ ଅରିଯାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟତି, ଇଣପରିଭୋଗୋ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଥେଯ୍ଯପରିଭୋଗେ କଥାଯେୱ ନତ୍ଥି। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ସାମିପରିଭୋଗୋ ଦାଯଜ୍ଜପରିଭୋଗୋ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସମ୍ଭୱତି? ଉପଚାରୱସେନ। ଯୋ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସପି ସଲ୍ଲେଖପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଗେଧଂ ପହାଯ ତତ୍ଥ ଅନୁପଲିତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ପରିଭୋଗୋ, ସୋ ସାମିପରିଭୋଗୋ ୱିଯ ହୋତି। ସୀଲୱତୋ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ ଦାଯଜ୍ଜପରିଭୋଗୋ ୱିଯ ହୋତି ଦାଯକାନଂ ମନୋରଥସ୍ସ ଅୱିରାଧନତୋ। କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପରିଭୋଗେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ସେକ୍ଖସଙ୍ଗହତୋ। ସେକ୍ଖସୁତ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୩) ହେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ।

ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତମତ୍ତମ୍ପି କାଲଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଅମୋଘୋ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡପରିଭୋଗୋତି ‘‘ଅଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମଣୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଆମିସଂ ଦେନ୍ତାନଂ ତାଯ ମେତ୍ତାସେୱନାଯ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଦୋସମଲସ୍ସ ୱା ତଦେକଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପବ୍ବାଜନତୋ ୱୂପସମନତୋ ସଂସାରେ ଚ ଭଯସ୍ସ ସମ୍ମାୱ ଇକ୍ଖଣତୋ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନେନସ୍ସ ଅମୋଘୋ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡପରିଭୋଗୋ। ମହଟ୍ଠିଯନ୍ତି ମହତ୍ଥିକଂ ମହାପଯୋଜନଂ। ମହପ୍ଫଲନ୍ତି ୱିପୁଲପ୍ଫଲଂ। ମହାନିସଂସନ୍ତି ମହାନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ। ମହାଜୁତିକନ୍ତି ମହାନୁଭାୱଂ। ମହାୱିପ୍ଫାରନ୍ତି ମହାୱିତ୍ଥାରଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମଂ କାରଣଂ ମେତ୍ତାସେୱନାଯ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସାମିଆଦିଭାୱେନ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡପରିଭୋଗାରହତା, ଦୁତିଯଂ ପରେହି ଦିନ୍ନସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ମହଟ୍ଠିଯଭାୱକରଣଂ। କୋ ପନ ୱାଦୋତି ମେତ୍ତାଯ ଆସେୱନମତ୍ତମ୍ପି ଏୱଂମହାନୁଭାୱଂ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ବହୁଲୀକାରେ, ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ

ନତ୍ଥୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଏତ୍ଥ ଭାୱନାସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନୱଡ୍ଢନତ୍ଥତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ଏୱ।

୫୫। ପଞ୍ଚମେ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁତି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେସୁ। ‘‘ତତିଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଥା ୱେଦିତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଯୋ ହି ଆସେୱତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଆସେୱନାଭାୱନାମନସିକାରାନଂ ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱମାହ। ଯଦି ଏୱଂ ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଦେସନା କଥନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନା’’ତିଆଦି। ଯାଯ ଧମ୍ମଧାତୁଯାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମାହ। ତେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଆକାରଭେଦଂ ଞତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ଏକମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ତଥା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଭଗୱା ଦସ୍ସେତି। ତୀହି କୋଟ୍ଠାସେହୀତି ଆସେୱନାଭାୱନାମନସିକାରଭାଗେହି। ମେତ୍ତା ହି ସବ୍ବୱତ୍ଥୁନୋ ମେତ୍ତାଯନୱସେନ ଆନୀତା ସେୱନା ଆସେୱନା, ତସ୍ସା ୱଡ୍ଢନା ଭାୱନା, ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ମନସି ଠପନଂ ମନସିକାରୋ।

୫୬। ଛଟ୍ଠେ ଅନିଯମିତୱଚନଂ ‘‘ଇମେ ନାମା’’ତି ନିଯମେତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନିଯମିତୱଚନଂ ‘‘ଅକୁସଲା’’ତି ସରୂପେନେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅସେସତୋ ପରିଯାଦିନ୍ନା ହୋନ୍ତି ଅପ୍ପକସ୍ସପି ଅକୁସଲଭାଗସ୍ସ ଅଗ୍ଗହିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଅକୁସଲଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଅକୁସଲଭାଗିଯା। ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଭୱାତି ଅକୁସଲପକ୍ଖିକା। ତେନାହ – ‘‘ଅକୁସଲାଯେୱା’’ତିଆଦି। ପଠମତରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଠମତରଂ ପୱତ୍ତତି, ପଠମୋ ପଧାନୋ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ହି ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଚତୂସୁ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅଯମେୱ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ନତ୍ଥି, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗେସୁ ୱିଯ ପନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପୁରେତରସ୍ସ ଭାୱୋ ସାତିସଯୋତି ‘‘ସବ୍ବେତେ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମେପି (ଧ। ସ। ୧) ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଜେଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ସୁତ୍ତେସୁପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା (ଧ। ପ। ୧, ୨), ଛଦ୍ୱାରାଧିପତି ରାଜା’’ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।ବୁଦ୍ଧୱଗ୍ଗୋ, ଏରକପତ୍ତନାଗରାଜୱତ୍ଥୁ)। ତେନାହ – ‘‘ଏତେ ହୀ’’ତିଆଦି। ତେସଂ ମନୋ ଉପ୍ପାଦକୋତି ଚ ଯଦଗ୍ଗେନ ମନୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତେ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତାପେନ୍ତୋ ତେ ତଥା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଜେଟ୍ଠକଭାୱମେୱ ସନ୍ଧାଯ ରାଜଗମନଞ୍ଞାଯେନ ସହୁପ୍ପତ୍ତିପି ପଠମୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅନ୍ୱଦେୱାତି ଏତେନେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଖଣୱସେନ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏକତୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

୫୭। ସତ୍ତମେ ଚତୁଭୂମକାପି କୁସଲା ଧମ୍ମା କଥିତାତି ‘‘ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୮। ଅଟ୍ଠମେ ଇଦନ୍ତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, ନିପାତପଦଂ ୱା ଏତଂ ‘‘ଯଦିଦ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ – ‘‘ଅଯଂ ପମାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପମଜ୍ଜନାକାରୋତି ପମାଦାପତ୍ତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଇମେସୁ ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ସତିଯା ଅନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଜନଂ ସତିୱିରହୋ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାନୁପ୍ପଦାନନ୍ତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁ ଅନୁ ପଦାନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସ୍ସଜନଂ। ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯତାତି ଏତେସଂ ଦାନାଦୀନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତନେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯା। ସତତଭାୱୋ ସାତଚ୍ଚଂ, ସାତଚ୍ଚେନ କିରିଯା ସାତଚ୍ଚକିରିଯା, ସାଯେୱ ସାତଚ୍ଚକିରିଯତା, ନ ସାତଚ୍ଚକିରିଯତା ଅସାତଚ୍ଚକିରିଯତା। ଅନଟ୍ଠିତକିରିଯତାତି ଅନିଟ୍ଠିତକିରିଯତା ନିରନ୍ତରଂ ନ ଅନୁଟ୍ଠିତକିରିଯତା ଚ। ଓଲୀନୱୁତ୍ତିତାତି ନିରନ୍ତରକରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଓଲୀନୱୁତ୍ତିତା। ନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତାତି କୁସଲକିରିଯାଯ ୱୀରିଯଛନ୍ଦସ୍ସ ନିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାତି ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଓରୋପନଂ, ଓସକ୍କିତମାନସତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱୋ। ଅନନୁଯୋଗୋତି ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଆସେୱନାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ଅନାସେୱନାଦଯୋ। ପମାଦୋତି ସରୂପନିଦ୍ଦେସୋ। ପମଜ୍ଜନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ପମଜ୍ଜିତତ୍ତନ୍ତି ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ପରିହାଯନ୍ତୀତି ଇମିନା ପମାଦସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଯିଦଂ ଲୋକିଯାନଂ ୱସେନ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନା… ପେ… ଇଦ’’ନ୍ତିଆଦି।

୫୯। ନୱମେ ନ ପମଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅପ୍ପମାଦୋ, ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସୋ। ଅତ୍ଥତୋ ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତାଯ ସତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ପମାଦୋ ପନ ସତିଯା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ – ‘‘ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି।

୬୦। ଦସମେ କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦତୀତି କୁସୀତୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୋସଜ୍ଜଂ, ଆଲସିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ୱୀରିୟାରମ୍ଭାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୬୧। ସତ୍ତମସ୍ସ ପଠମେ ୱୀରାନଂ କମ୍ମନ୍ତି ୱୀରିୟଂ, ୱିଧିନା ୱା ଈରୟିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱୀରିୟଂ, ତଦେୱ କୁସଲକିରିୟାୟ ପଧାନଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ଭୋ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟତା ପଗ୍ଗହିତୱୀରିୟତା ପରିପୁଣ୍ଣୱୀରିୟତାତି ପଚ୍ଚେକଂ ୱୀରିୟତାସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

୬୨। ଦୁତିୟେ ମହତୀ ଇଚ୍ଛା ଏତସ୍ସାତି ମହିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମହିଚ୍ଛତା। ମହାୱିସୟୋ ଲୋଭୋ ମହାଲୋଭୋ ମହନ୍ତାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ବହୂନଞ୍ଚ ଅଭିଗିଜ୍ଝନତୋ। ଇତରୀତରାତିଆଦିନା ପଚ୍ଚଜିତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମହିଚ୍ଛତା ୱୁତ୍ତା। ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହୀତିଆଦି ଗହଟ୍ଠାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଚ୍ଛାତି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଇଚ୍ଛାଗତାତି ଇଚ୍ଛାପୱତ୍ତା। ମହିଚ୍ଛତାତି ମହାଇଚ୍ଛତା। ଅତ୍ଥତୋ ପନାୟଂ ରାଗୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ରାଗୋ ସାରାଗୋ’’ତିଆଦି।

୬୩। ତତିୟେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ‘‘ଅପ୍ପାବାଧୋ ହୋତି ଅପ୍ପାତଙ୍କୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୦୪) ୱିୟାତି ଆହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଛସ୍ସା’’ତି। ଲୋକେ ପାକଟସ୍ସ ହି ଅକ୍ଖିରୋଗକୁଚ୍ଛିରୋଗାଦିଭେଦସ୍ସ ଆବାଧସ୍ସ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅପ୍ପାବାଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସାୱସେସଂ ୱିୟ ପରିତ୍ତକେପି ଅପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ ଦିସ୍ସମାନତ୍ତା। ଅତ୍ଥୋ ପନ ନିରୱସେସୋ ସଚ୍ଚସୋ ପଚ୍ଚୟିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି।

ଇଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ନାମ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ପକାରନ୍ତରେନ ଦୀପେତୁଂ – ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ନାମ ଅତ୍ର ଅତ୍ର ଇଚ୍ଛା। ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତାୟ ପାପା ଲାମିକା ନିହୀନା ଇଚ୍ଛା ପାପିଚ୍ଛତା। ଯାୟ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣେ ସମ୍ଭାୱେତି, ପଚ୍ଚୟାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ନ ମତ୍ତଂ ଜାନାତି, ଅୟଂ ମହିଚ୍ଛତା। ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତାତି ଅତ୍ତନି ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଗୁଣାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ୱିୟ ପରେସଂ ପକାସନା। ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତାତି ଇଚ୍ଛାଚାରେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନସୀଲଧୁତଧମ୍ମାଦିଗୁଣୱିଭାୱନା। ତାଦିସସ୍ସପି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତାପି ହୋତି, ସାପି ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତାୟେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁସ୍ସନ୍ତପ୍ପୟୋତି ଦୁତ୍ତପ୍ପୟୋ।

ଅତିଲୂଖଭାୱନ୍ତି ପତ୍ତଚୀୱରୱସେନ ଅତିୱିୟ ଲୂଖଭାୱଂ। ତଦସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ‘‘ଅୟଂ ଅମଙ୍ଗଲଦିୱସୋ , ସୁମ୍ଭକସିନିଦ୍ଧପତ୍ତଚୀୱରୋ ଅମ୍ହେ ପୁଙ୍ଗଙ୍ଗମୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଥୋକଂ ବହି ହୋଥା’’ତି ଆହଂସୁ। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜୀତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂୟେୱ ପଥୱିୟଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗଣ୍ଠିନ୍ତୋୟେୱ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜି। ଯଦି ଥେରୋ ‘‘ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୂ’’ତି ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ନ ନଂ ମନୁସ୍ସା ‘‘ବହି ହୋଥା’’ତି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ଖୀଣାସୱାନଂ ପନ ତଥାଚିତ୍ତମେୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପଧାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧେଚ୍ଛାପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନପି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଚ୍ଛାଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପରୋପି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପଚ୍ଚୟଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ପଚ୍ଚୟେସୁ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଧୁତଙ୍ଗଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଧୁତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାୟ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ପରିୟତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ବହୁସ୍ସୁତସମ୍ଭାୱନାୟ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଅଧିଗମଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ‘‘ଅରିୟୋ’’ତି ସମ୍ଭାୱନାୟ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଦାୟକସ୍ସ ୱସନ୍ତି ଅପ୍ପଂ ୱା ୟଂ ଦାତୁକାମୋ ବହୁଂ ୱାତି ଦାୟକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ, ଅଜ୍ଝାସୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସନ୍ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅବହୁଭାୱଂ। ଅତ୍ତନୋ ଥାମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଂ। ୟତ୍ତକେନ ଅତ୍ତା ୟାପେତି, ତତ୍ତକସ୍ସେୱ ଗହଣଂ। ଯଦି ହୀତିଆଦି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ପମାଣେନେୱାତି ୟାପନପ୍ପମାଣେନେୱ।

ଏକଭିକ୍ଖୁପି ନାଞ୍ଞାସୀତି ସୋସାନିକୱତ୍ତେ ସମ୍ମଦେୱ ୱତ୍ତିତତ୍ତା ଏକୋପି ଭିକ୍ଖୁ ନ ଅଞ୍ଞାସି। ଅଟ୍ଠୋକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅୱିଚ୍ଛେଦଂ। ଦୁତିୟୋ ମଂ ଜାନେୟ୍ୟାତି ଦୁତିୟୋ ସହାୟଭୂତୋପି ଯଥା ମଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ, ତଥା ସଟ୍ଠି ୱସ୍ସାନି ନିରନ୍ତରଂ ସୁସାନେ ୱସାମି, ତସ୍ମା ଅହଂ ଅହୋ ସୋସାନିକୁତ୍ତମୋ। ଉପକାରୋ ହୁତ୍ୱାତି ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାଦୀହି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ଉପକାରୋ ହୁତ୍ୱା। ଧମ୍ମକଥାୟ ଜନପଦଂ ଖୋଭେତ୍ୱାତି ଲୋମହଂସନସାଧୁକାରଦାନଚେଲୁକ୍ଖେପାଦିୱସେନ ସନ୍ନିପତିତଂ ଇତରଞ୍ଚ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅପ୍ପଂ ଅୟ୍ୟସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା’’ତି କୋଲାହଲୱସେନ ମହାଜନଂ ଖୋଭେତ୍ୱା? ଯଦି ଥେରୋ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ପୁବ୍ବେୱ ଜନପଦଂ ଖୋଭେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ କଥେୟ୍ୟ। ଗତୋତି ‘‘ଅୟଂ ସୋ, ୟେନ ରତ୍ତିୟଂ ଧମ୍ମକଥା କତା’’ତି ଜାନନଭାୱେନ ପରିୟତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୟ ପୁରାରୁଣାୱ ଗତୋ।

ତୟୋକୁଲପୁତ୍ତା ୱିୟାତି ପାଚୀନୱଂସଦାୟେ ସାମଗ୍ଗିୱାସଂୱୁଟ୍ଠା ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ, ନନ୍ଦିୟୋ, କିମିଲୋତି ଇମେ ତୟୋ କୁଲପୁତ୍ତା ୱିୟ। ଏତେସୁପି ହି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ ଭଗୱତା ‘‘ଅତ୍ଥି ପନ ୱୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧା ଏୱଂ ଅପ୍ପମତ୍ତାନଂ ଆତାପୀନଂ ପହିତତ୍ତାନଂ ୱିହରନ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ

ଅଲମରିଯଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଵିସେସୋ ଅଧିଗତୋ ଫାସୁଵିହାରୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୩୨୮) ପୁଟ୍ଠେନ ‘‘ଇଧ ପନ ମଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଯାଵଦେଵ ଆକଙ୍ଖାମ, ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି ଵିଵିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ସଵିତକ୍କଂ ସଵିଚାରଂ ଵିଵେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରାମା’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧.୩୨୮) ଅନୁପୁବ୍ବଵିହାରସମାପତ୍ତୀସୁ ଆରୋଚିତାସୁ ଇତରେ ଥେରା ନ ଇଚ୍ଛିଂସୁ। ତଥା ହି ତେ ପକ୍କନ୍ତେ ଭଗଵତି ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧଂ ଏତଦଵୋଚୁଂ – ‘‘କିନ୍ନୁ ମଯଂ ଆଯସ୍ମତୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧସ୍ସ ଏଵମାରୋଚିମ୍ହ ‘ଇମାସଞ୍ଚ ଇମାସଞ୍ଚ ଵିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ମଯଂ ଲାଭିନୋ’ତି? ଯଂ ନୋ ଆଯସ୍ମା ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖାପି ଆସଵାନଂ ଖଯଂ ପକାସେତୀ’’ତି? ଘଟୀକାରୋପି ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଭାଵେ କିଚ୍ଚିସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଭଗଵତା ଆରୋଚିତେ ନ ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି? ତେନାହ – ‘‘ଘଟୀକାରକୁମ୍ଭକାରୋ ଵିଯା’’ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି ‘‘ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା’’ତି ଵୁତ୍ତେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ। ବଲଵଅଲୋଭେନାତି ଦଳ୍ହତରପ୍ପଵତ୍ତିକେନ ଅଲୋଭେନ।

୬୪। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା। ତଂ ପନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠେ ପୁଗ୍ଗଲେ…ପେ… ଲୋଭୋ’’ତି ଆହ। ସେଵନ୍ତସ୍ସାତିଆଦୀନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵେଵଚନାନି।

୬୫-୬୭। ପଞ୍ଚମେ ତୁସ୍ସନଂ ତୁଟ୍ଠି, ସମଂ, ସକେନ, ସନ୍ତେନ ଵା ତୁଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା। ଯସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସା’’ତି ଆହ – ଚୀଵରାଦିକେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କପ୍ପିଯେ ପଚ୍ଚଯେ ସନ୍ତୁସ୍ସନେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ଇତରଂ ଵୁଚ୍ଚତି ହୀନଂ ପଣୀତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ତଥା ପଣୀତମ୍ପି ଇତରଂ ହୀନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧା ହି ଇତରତା। ଇତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ହୀନେନ ଵା ପଣୀତେନ ଵା ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୁସ୍ସତି, ସୋ ତଥା ପଵତ୍ତୋ ଅଲୋଭୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ । ଯଥାଲାଭଂ ଅତ୍ତନୋ ଲାଭାନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଲବ୍ଭତୀତି ଵା ଲାଭୋ, ଯୋ ଯୋ ଲାଭୋ ଯଥାଲାଭୋ, ତେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ବଲନ୍ତି କାଯବଲଂ। ସାରୁପ୍ପନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁଚ୍ଛଵିକତା।

ଯଥାଲଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପତ୍ଥନା ନାମ ସିଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପି ପଵତ୍ତିଆକାରୋତି ତତୋ ଵିନିଵେଚିତମେଵ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଆହ। ତଂ ପରିଵତ୍ତେତ୍ଵା ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଗରୁଚୀଵରଂ ଅଫାସୁଭାଵାଵହଂ ସରୀରଖେଦାଵହଞ୍ଚ ହୋତୀତି ପଯୋଜନଵସେନ ନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିଵସେନ ତଂ ପରିଵତ୍ତେତ୍ଵା ଲହୁକଚୀଵରପରିଭୋଗୋ ସନ୍ତୋସଵିରୋଧି ନ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋଵ ହୋତୀ’’ତି। ମହଗ୍ଘଚୀଵରଂ ବହୂନି ଵା ଚୀଵରାନି ଲଭିତ୍ଵା ତାନି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵା ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପନଯେ ଠିତତ୍ତା ନ ସନ୍ତୋସଵିରୋଧୀତି ଆହ – ‘‘ତେସଂ…ପେ… ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋଵ ହୋତୀ’’ତି। ଏଵଂ ସେସପଚ୍ଚଯେସୁପି ଯଥାସାରୁପ୍ପନିଦ୍ଦେସେ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମୁତ୍ତହରୀତକନ୍ତି ଗୋମୁତ୍ତପରିଭାଵିତଂ, ପୂତିଭାଵେନ ଵା ଛଡ୍ଡିତଂ ହରୀତକଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଵଣ୍ଣିତନ୍ତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠୀସୁ ଭିକ୍ଖୂ ନିଯୋଜେତୁଂ ‘‘ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜା’’ତିଆଦିନା (ମହାଵ॰ ୭୩, ୧୨୮) ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥଂ। ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋଵ ହୋତି ପରମେନ ଉକ୍କଂସଗତେନ ସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା। ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋଵ ଅଗ୍ଗୋତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ ସାରୁପ୍ପଂଯେଵ ନିସ୍ସାଯ ସନ୍ତୁସ୍ସନଵସେନ ପଵତ୍ତନତୋ ଅଗ୍ଗୋ। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମେସୁ ନତ୍ଥି ଵତ୍ତବ୍ବଂ।

୬୮-୬୯। ଅଟ୍ଠମନଵମେସୁ ନ ସମ୍ପଜାନାତୀତି ଅସମ୍ପଜାନୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଵୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖେନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୭୦। ଦସମେ ପାପମିତ୍ତା ଦେଵଦତ୍ତସଦିସା। ତେ ହି ହୀନାଚାରତାଯ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଵା ସମ୍ପାପକତାଯ ‘‘ପାପା’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନାକାରେନ ପଵତ୍ତାନନ୍ତି ଯୋ ପାପମିତ୍ତସ୍ସ ଖନ୍ତି ରୁଚି ଅଧିମୁତ୍ତି ତନ୍ନିନ୍ନତାତଂସମ୍ପଵଙ୍କତାଦିଆକାରୋ, ତେନାକାରେନ ପଵତ୍ତାନଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେଵେତଂ ନାମନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ‘‘ପାପମିତ୍ତତା’’ତି ଏତଂ ନାମଂ। ଯସ୍ମା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିପାପଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତା ପୁଗ୍ଗଲା ଵିସେସତୋ ପାପା ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମଵିମୋକ୍ଖତାଯ, ତେ ଯସ୍ସ ମିତ୍ତା ସହାଯା, ସୋ ପାପମିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ପାପମିତ୍ତତା। ତେନାହ – ‘‘ଯେ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅସ୍ସଦ୍ଧା’’ତିଆଦି।

ଵୀରିଯାରମ୍ଭାଦିଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୭୧। ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ପଠମେ ବୁଦ୍ଧା, ସାରିପୁତ୍ତାଦଯୋ ୱା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନାତି ‘‘ପାପମିତ୍ତତା’’ତି ପଦେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖନଯେନ।

୭୨-୭୩। ଦୁତିଯେ ଯୋଗୋତି ସମଙ୍ଗୀଭାୱୋ। ପଯୋଗୋତି ପଯୁଞ୍ଜନଂ ପଟିପତ୍ତି। ଅଯୋଗୋତି ଅସମଙ୍ଗୀଭାୱୋ। ଅପ୍ପଯୋଗୋତି ଅପ୍ପଯୁଞ୍ଜନଂ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି। ଅନୁଯୋଗେନାତି ଅନୁଯୋଗହେତୁ।

୭୪। ଚତୁତ୍ଥେ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଅଙ୍ଗଭୂତାତି ତସ୍ସେୱ ପଟିୱେଧସ୍ସ କାରଣଭୂତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝତି, ଅଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦାଯ ୱାପି ବୁଜ୍ଝତୀତି ବୋଧୀତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ। ବୋଧିଯାତି ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା। ବୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ବୋଧିଯୋ, ବୋଧିଯୋ ଏୱ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିବୋଧସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି। ୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ କାରଣାନଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁରୂପଂ ବୁଜ୍ଝନତୋ ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ପଟିମୁଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ଅଭିମୁଖଂ ବୁଜ୍ଝନତୋ ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତତୋ ବୁଜ୍ଝନତୋ ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱିସେସଦୀପକେହି ଉପସଗ୍ଗେହି ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୋଧିସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ବୁଜ୍ଝନସାମଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଇମିନା ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ପନେତଂ ପଦଂ ୱିଭତ୍ତମେୱାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଏତଂ ‘‘ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୭) ପଦଂ ନିଦ୍ଦେସେ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ୱିଭତ୍ତମେୱ।

୭୫। ପଞ୍ଚମେ ଯାଥାୱସରସଭୂମୀତି ଯାଥାୱତୋ ସକିଚ୍ଚକରଣଭୂମି। ସାତି ଯାଥାୱସରସଭୂମି। ୱିପସ୍ସନାତି ବଲୱୱିପସ୍ସନା। କେଚି ‘‘ଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଜ୍ଝାନେ ଚ ସତିଆଦଯୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପକ୍ଖିକା ଏୱ ପରିଯାଯବୋଧିପକ୍ଖିଯଭାୱତୋ। ତତ୍ଥାତିଆଦି ଚତୁବ୍ବିଧାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଭୂମିୱିଭାଗଦସ୍ସନଂ।

୭୬। ଛଟ୍ଠେ ତେସଂ ଅନ୍ତରେତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନ୍ତରେ। କାମଂ ସଙ୍ଗୀତିଆରୁଳ୍ହୱସେନ ଅପ୍ପକମିଦଂ ସୁତ୍ତପଦଂ, ଭଗୱା ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିତ୍ଥାରିକଂ କରୋତୀତି କତ୍ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମହତୀ ଦେସନା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ଗାମନିଗମାଦିକଥା ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ସା କଥାଯ ଅତିରଚ୍ଛାନକଥାଭାୱମାହ । ତଥା ହି ସା ପୁବ୍ବେ ବହୁଞ୍ଞାତିକଂ ଅହୋସି ବହୁପକ୍ଖଂ, ଇଦାନି ଅପ୍ପଞ୍ଞାତିକଂ ଅପ୍ପପକ୍ଖନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେନ ନିଯ୍ୟାନିକପକ୍ଖିକା ଜାତା। ଏତାଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ପରିହାନିଯା। ପତିକିଟ୍ଠନ୍ତି ନିହୀନଂ। ମମ ସାସନେତି ଇଦଂ କମ୍ମସ୍ସକତଜ୍ଝାନପଞ୍ଞାନମ୍ପି ୱିସେସନମେୱ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ହି ବାହିରକାନଂ ତପ୍ପଞ୍ଞାଦ୍ୱଯତୋ ସାତିସଯମେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାଯ ଲଦ୍ଧୱିସେସତୋ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯତୋ ଚ।

୭୭। ସତ୍ତମେ ତେସଂ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱାତି ତଥା କଥେନ୍ତାନଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତତ୍ଥ ଉପଗମନେନ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଯ ଭାଜନଭୂତଂ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା। କମ୍ମସ୍ସକତାଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଝାନପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପଞ୍ଞାନଂ ଗହଣଂ।

୭୮-୮୦। ଅଟ୍ଠମାଦୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ଯା ଏସ ମମ ସାସନେ’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮୧-୮୨। ନୱମେ ୱଗ୍ଗେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଦୁତିଯପମାଦାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୯୮-୧୧୫। ଦସମେ ୱଗ୍ଗେ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ଭୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଭୱଂ ବାହିରଂ। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନାତି ''ଅୱିନାସାଯା''ତି ଏୱମାଦିନା ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଚତୁକ୍କୋଟିକେତି ''ଅନୁଯୋଗୋ ଅକୁସଲାନଂ , ଅନନୁଯୋଗୋ କୁସଲାନଂ, ଅନୁଯୋଗୋ କୁସଲାନଂ, ଅନନୁଯୋଗୋ ଅକୁସଲାନ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୯୬) ଏୱଂ ପରିଯୋସାନସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୧।୧୧) ଆଗତସୁତ୍ତାନଂ ସମଞ୍ଞା ଜାତା।

୧୩୦। ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେ ଯଥାଚୋଦନା ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ୱିପରିଯେସନଂ, ତଂତଂଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସାନଞ୍ଚ ଊନତୋ ଅଧିକତୋ ଚ ପୱେଦନଂ ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋତି ଦୀପନଂ। ତେସଂଯେୱ ପନ ଅୱିପରୀତତୋ ଅନୂନାଧିକତୋ ଚ ପୱେଦନଂ ଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋତି ଦୀପନଂ। ଏୱଂ ୱିନଯପଟିପତ୍ତିଯା ଅଯଥାୱିଧିପ୍ପୱେଦନଂ ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋତି ଦୀପନଂ। ଯଥାୱିଧିପ୍ପୱେଦନଂ ଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋତି ଦୀପନଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂୱରୱିନଯୋ ପହାନୱିନଯୋ ଚ ୱିନଯୋ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅୱିନଯୋ। ୱିନଯନଯେନ ୱତ୍ଥୁସମ୍ପଦାଦିନା ଯଥାୱିଧିପ୍ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ୱିନଯୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ଅୱିନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତିଂସ ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯା ପାଚିତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ। ତେନ ଦ୍ୱେନୱୁତି ପାଚିତ୍ତିଯା, ଚତ୍ତାରୋ ପାଟିଦେସନିଯା, ସତ୍ତ ଅଧିକରଣସମଥାତି ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଏକତିଂସ ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯାତି ଏତ୍ଥ ''ତେନୱୁତି ପାଚିତ୍ତିଯା''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅଧିଗମୋ, ମଗ୍ଗଫଲାନି। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଅନ୍ତରଧାନାଭାୱତୋ ଇଧ ନ ଗଯ୍ହତି। ପଟିପଜ୍ଜନଂ ପଟିପତ୍ତି, ସିକ୍ଖତ୍ତଯସମାଯୋଗୋ। ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ୱା ପଟିପତ୍ତି। ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବତୋ ପରିଯତ୍ତି, ପିଟକତ୍ତଯଂ। ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାପି ତତିଯୱିଜ୍ଜାଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞା ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାସାମଞ୍ଞତୋ ''ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଛ ଅଭିଞ୍ଞା''ତି ପୁନପି ଗହିତା। ତତୋ ପରଂ ଛ ଅଭିଞ୍ଞାତି ୱସ୍ସସହସ୍ସତୋ ପରଂ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାକାଲତୋ ପଚ୍ଛା। ତାତି ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଝାନସିନେହାଭାୱେନ କେୱଲାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଠତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ନାମ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ''ଝାନସିନେହୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ''ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୭୦) ୱଚନତୋ। ପଚ୍ଛିମକସ୍ସାତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମସ୍ସ। କିଞ୍ଚାପି ଅରିଯୋ ଅପରିହାନଧମ୍ମୋ , ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପନ ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନା ଅଧିଗତଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ଅସତି ଯାୱ ଉପରିୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାୱ ଅଧିଗମସ୍ସ ଅସନ୍ତୱୋ ଏୱାତି ଆହ – ''ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ…ପେ… ନାମ ହୋତୀ''ତି। ତସ୍ମିଦଂ ମନୁସ୍ସଲୋକୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନ ଚୋଦେନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦୋସଂ ଜାନନ୍ତାପି ନ ଚୋଦେନ୍ତି ନ ସାରେନ୍ତି। ଅକୁକ୍କୁଚ୍ଚକା ହୋନ୍ତୀତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ''ଅସକ୍କଚ୍ଚକାରିନୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଚ ପଠନ୍ତି, ସାଥଲିକତାଯ ସିକ୍ଖାସୁ ଅସକ୍କଚ୍ଚକାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖୂନଂ ସତେପି ସହସ୍ସେପି ଧରମାନେତି ଇଦଂ ବାହୁଲ୍ଲୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁଅନଜ୍ଝାପନ୍ନେସୁ କତିପଯମତ୍ତେସୁପି ଭିକ୍ଖୂସୁ ଧରନ୍ତେସୁ, ଏକସ୍ମିଂ ୱା ଧରନ୍ତେ ପଟିପତ୍ତି ଅନନ୍ତରହିତା ଏୱ ନାମ ହୋତି। ତେନେୱାହ – ''ପଚ୍ଛିମକସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରହିତା ହୋତୀ''ତି।

ଅନ୍ତେୱାସିକେ ଗହେତୁନ୍ତି ଅନ୍ତେୱାସିକେ ସଙ୍ଗହେତୁଂ। ଅତ୍ଥୱସେନାତି ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ। ମତ୍ଥକତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଉପରିତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଉପୋସଥକ୍ଖନ୍ଧକମତ୍ତନ୍ତି ୱିନଯମାତିକାପାଠଇମାହ। ଆଠଅୱକପଞ୍ଚାଦୀନଂ ୱିଯ ଦେୱେସୁ ପରିଯତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତି ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆହ – ''ମନୁସ୍ସେସୂ''ତି।

ଓଟ୍ଠଟ୍ଠିୱଣ୍ଣନ୍ତି ଓଟ୍ଠାନଂ ଅଟ୍ଠିୱଣ୍ଣଂ, ଦନ୍ତକସାୱଂ ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ୱାରେ ରଜିତ୍ୱା ଦନ୍ତୱଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କେସେସୁ ୱା ଅଲ୍ଲୀଯାପେନ୍ତୀତି ତେନ କାସାୱଖଣ୍ଡେନ କେସେ ବନ୍ଧନ୍ତା ଅଲ୍ଲୀଯାପେନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁଗୋତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ ୱିନାସନତୋ ଗୋତ୍ତଭୁନୋ। ଅଥ ୱା ଗୋତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସାଧାରଣଂ ନାମଂ, ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ''ସମଣା''ତି ଗୋତ୍ତମତ୍ତଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି ଧାରେନ୍ତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁନୋ, ନାମମତ୍ତସମଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କାସାୱଗତକଣ୍ଠତାଯ, କାସାୱଗ୍ଗହଣହେତୁଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୋକତାଯ ୱା କାସାୱକଣ୍ଠା। ସଙ୍ଘଗତନ୍ତି ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା ସଙ୍ଘଗତଂ। ତଂ ସରୀରନ୍ତି ତଂ ଧାତୁସରୀରଂ।

ତେନେୱାତି ପରିଯତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନମୂଲକତ୍ତା ଏୱ ଇତରଅନ୍ତରଧାନସ୍ସ। ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଛାତକଭଯେ ପରତୀରଗମନାଯ ଭିକ୍ଖୂ ଉସ୍ସୁକ୍କମକାସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନେତି ଉଭଯେପି ପଂସୁକୂଲିକତ୍ଥେରେ ଧମ୍ମକଥିକତ୍ଥେରେ ଚ। ଥେରାତି ତତ୍ଥ ଠିତା ସକ୍ଖିଭୂତା ଥେରା। ଧମ୍ମକଥିକତ୍ଥେରା ''ଯାୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତିସୁତ୍ତନ୍ତା…ପେ… ଯୋଗକ୍ଖେମା ନ ଧଂସତୀ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ''ସୁତ୍ତନ୍ତେ ରକ୍ଖିତେ ସନ୍ତେ, ପଟିପତ୍ତି ହୋତି ରକ୍ଖିତା''ତି ଇମିନା

ୱଚନେନ ପଂସୁକୂଲିକତ୍ଥେରେ ଅପ୍ପଟିଭାନେ ଅକଂସୁ । ଇଦାନି ପରିୟତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରଧାନମେୱ ଇତରେସଂ ଅନନ୍ତରଧାନହେତୂତି ଇମମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଅନ୍ୱୟତୋ ଚ ଉପମାହି ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ୟଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଦୁତିୟପମାଦାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪୦-୧୫୦। ଏକାଦସମଦ୍ୱାଦସମୱଗ୍ଗା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଏୱ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ଏକପୁଗ୍ଗଲଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

୧୭୦।ଏକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଏକପୁଗ୍ଗଲଵଗ୍ଗସ୍ସ। ତେନାହ – ‘‘ପଠମେ’’ତି। ଏକୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତତୋ ଏଵ ଦୁତିଯାଦିପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ପଧାନାସହାଯତ୍ଥୋପି ଏକସଦ୍ଦୋ ହୋତୀତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ’’ତି ଆହ। ସମ୍ମୁତିଯା ଦେସନା ସମ୍ମୁତିଦେସନା। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ଦେସନା ପରମତ୍ଥଦେସନା। ତତ୍ଥାତି ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥଦେସନାସୁ, ନ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥେସୁ। ତେନାହ – ‘‘ଏଵରୂପା ସମ୍ମୁତିଦେସନା, ଏଵରୂପା ପରମତ୍ଥଦେସନା’’ତି। ତତ୍ରିଦଂ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, ବୁଦ୍ଧିଯା ଵା ଅଵଯଵଵିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ନ ତଂସମଞ୍ଞା, ସା ଘଟପଟାଦିପ୍ପଭେଦା ସମ୍ମୁତି, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ପରମତ୍ଥୋ। ନ ହି କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଭାଵେ ସୋ ନଯୋ ଲବ୍ଭତି। ତତ୍ଥ ରୂପାଦିଧମ୍ମସମୂହଂ ସନ୍ତାନଵସେନ ପଵତ୍ତମାନଂ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲଵୋହାରୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସମ୍ମୁତିଦେସନା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଉପ୍ପାଦଵଯଵନ୍ତୋ ସଭାଵଧମ୍ମା ନ ନିଚ୍ଚାତି ଅନିଚ୍ଚାତି ଆହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ପରମତ୍ଥଦେସନା’’ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ନନୁ ଖନ୍ଧଦେସନାପି ସମ୍ମୁତିଦେସନାଵ। ରାସଟ୍ଠୋ ଵା ହି ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋ ଵାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନ ଖନ୍ଧସମଞ୍ଞା ଫସ୍ସାଦୀସୁ ପଵତ୍ତତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ଵିଯ ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସଯା ତସ୍ସ ଆସନ୍ନତରା, ପୁଗ୍ଗଲସମଞ୍ଞାଦଯୋ ଵିଯ ନ ଦୂରେତି ପରମତ୍ଥସଙ୍ଗହା ଵୁତ୍ତା। ଖନ୍ଧସୀସେନ ଵା ତଦୁପାଦାନସଭାଵଧମ୍ମା ଏଵ ଗହିତା। ନନୁ ଚ ସଭାଵଧମ୍ମା ସବ୍ବେପି ସମ୍ମୁତିମୁଖେନେଵ ଦେସନଂ ଆରୋହନ୍ତି, ନ ସମ୍ମୁଖେନାତି ସବ୍ବାପି ଦେସନା ସମ୍ମୁତିଦେସନାଵ ସିଯାତି? ନଯିଦମେଵଂ, ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମଵିଭାଗେନ ଦେସନାଵିଭାଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ହି ସଦ୍ଦୋ କେନଚି ପଵତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଵିନା ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୀତି।

ସମ୍ମୁତିଵସେନଦେସନଂ ସୁତ୍ଵାତି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନ୍ତପୋ ହୋତି ଅତ୍ତପରିତାପାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା (ପୁ। ପ। ୧୭୪) ସମ୍ମୁତିମୁଖେନ ପଵତ୍ତିତଦେସନଂ ସୁତମଯଞାଣୁପ୍ପାଦଵସେନ ସୁତ୍ଵା। ଅତ୍ଥଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵାତି ତଦନୁସାରେନ ଚତୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସହ ଵିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା। ମୋହଂ ପହାଯାତି ତଦେକଟ୍ଠକିଲେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅନଵସେସଂ ମୋହଂ ପଜହିତ୍ଵା। ଵିସେସନ୍ତି ଅଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଵିସେସଂ। ତେସନ୍ତି ତାଦିସାନଂ ଵେନେଯ୍ୟାନଂ। ପରମତ୍ଥଵସେନାତି ‘‘ପଞ୍ଚିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୪୭୧-୪୭୬ ଆଦଯୋ) ପରମତ୍ଥଧମ୍ମଵସେନ। ସେସଂ ଅନନ୍ତରନଯେ ଵୁତ୍ତସଦିସମେଵ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ସଂ ସମ୍ମୁତିଵସେନ ପରମତ୍ଥଵସେନ ଚ ଦେସନାଯଂ। ଦେସଭାସାକୁସଲୋତି ନାନାଦେସଭାସାସୁ କୁସଲୋ। ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନଂ ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣଟ୍ଠାନାନମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେଵ ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣଂ ପରତୋ ଵକ୍ଖତି। ସିପ୍ପାନି ଵା ଵିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଭାଵେନ ଵେଦନ୍ତୋଗଧାନି କତ୍ଵା ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ଵେଦାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। କଥେତବ୍ବଭାଵେନ ଠିତାନି, ନ କତ୍ଥଚି ସନ୍ନିଚିତଭାଵେନାତି ଵେଦାନମ୍ପି କଥେତବ୍ବଭାଵେନେଵ ଠାନଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଗୁହା ତୀଣି ନିହିତା ନ ଗଯ୍ହନ୍ତୀ’’ତିଆଦିମିଚ୍ଛାଵାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନାନାଵିଧା ଦେସଭାସା ଏତେସନ୍ତି ନାନାଦେସଭାସା।

ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାଵୋ। ଲୋକସଙ୍କେତମତ୍ତସିଦ୍ଧା ସମ୍ମୁତି। ଯଦି ଏଵଂ କଥଂ ସମ୍ମୁତିକଥାଯ ସଚ୍ଚତାତି ଆହ – ‘‘ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣା’’ତି, ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପଵତ୍ତନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସମଞ୍ଞା ହି ଅଭିନିଵେସେନ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ନାଞ୍ଞାପନା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ସାଵନା ଵିଯ ନ ମୁସା ଅନତିଧାଵିତବ୍ବତୋ ତସ୍ସା। ତେନାହ ଭଗଵା – ‘‘ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ନାଭିନିଵେସେଯ୍ୟ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାଵଯେ’’ତି। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସଭାଵଧମ୍ମାନଂ। ଭୂତକାରଣାତି ଯଥାଭୂତକାରଣା ଯଥାଭୂତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଵତ୍ତନତୋ। ସମ୍ମୁତିଂ ଵୋହରନ୍ତସ୍ସାତି ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ଲୋକସମଞ୍ଞଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ।

ହିରୋତ୍ତପ୍ପଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଲୋକପାଲନକିଚ୍ଚେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମେ କିଚ୍ଚତୋ ପକାସେତୁଂ। ତେସଞ୍ହି କିଚ୍ଚଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଏଵ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ କମ୍ମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂସନ୍ତାନେ ଏଵ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତା। ଏଵଞ୍ହି କତଵିଞ୍ଞାଣନାସୋ ଅକତାଗମୋ ଚ ନତ୍ଥୀତି ସା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏଵ ଦେସନାଯ ଦୀପେତବ୍ବା। ତେହି ସତ୍ତେହି କାତବ୍ବପୁଞ୍ଞକିରିଯା ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରୋ। ସୋପି ସନ୍ତାନଵସେନ ନିଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏଵ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଆନନ୍ତରିଯଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନି ତଂନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି, ଅନନ୍ତରକରଣପଯୋଜନାନି ଵାତି ଆନନ୍ତରିଯାନି, ମାତୁଘାତାଦୀନି, ତେସଂ ଦୀପନତ୍ଥଂ। ତାନିପି ହି ସନ୍ତାନଵସେନ ନିଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ ‘‘ମାତରଂ ଜୀଵିତା ଵୋରୋପେତୀ’’ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏଵ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବାନି, ତଥା ‘‘ସୋ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ଵା ଵିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭; ୨।୩୦୯; ୩।୨୩୦; ଵିଭ। ୬୪୨-୬୪୩) ‘‘ସୋ ଅନେକଵିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି ଏକମ୍ପି ଜାତି’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪-୨୪୫; ମ। ନି। ୧।୧୪୮, ୩୮୪, ୪୩୧; ପାରା। ୧୨),

‘‘ଅଞ୍ଚି ଦକ୍ଖିଣା ଦାଯକତୋ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ନୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୮୧) ଚ ପୱତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରପୁବ୍ବେନିୱାସଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିକଥା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଏୱ କତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବା ସତ୍ତସନ୍ତାନୱିସଯତ୍ତା। ‘‘ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ନ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତିଆଦିନା (ପୁ। ପ। ୨) ଚ ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଅପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ପୁଗ୍ଗଲକଥଂ କଥେତି। ଏତେନ ୱୁତ୍ତାୱସେସାଯ କଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେ ପଯୋଜନଂ ସାମଞ୍ଞତୋୱସେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମଞ୍ଚେତଂ ସବ୍ବଂ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନମ୍ପି ପନ ଏୱଂ ଦେସନା ସୁଖାୱହା ହୋତି।

ଏକପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱିସିଟ୍ଠସମାଚାରାପସ୍ସଯୱିରହିତୋ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସୀଲାଦିଗୁଣେନ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ୱିସିଟ୍ଠୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି, ତଥା ସଦିସୋପି ସମାନକାଲେ। ତେନାହ – ‘‘ନ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରସ୍ମିଂ ୱା ପନ ବୁଦ୍ଧେନ ସେଟ୍ଠୋ ସଦିସୋ ଚ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ୱି। ୱ। ୧୦୪୭; କଥା। ୭୯୯), ତସ୍ମା ସଦିସୋପି କୋଚି ନତ୍ଥି। ହୀନୋପି ଅପସ୍ସଯଭୂତୋ ନତ୍ଥେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱିସିଟ୍ଠସମାଚାରାପସ୍ସଯୱିରହିତୋ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। ଯେ ଚ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ସମାତି ଅସମା, ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା। ତେହି ସମୋ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣନେକ୍ଖଂ ୱିଯ ନିବ୍ବିସିଟ୍ଠୋତି ଅସମସମଟ୍ଠେନପି ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଅଭାୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସଦିସଟ୍ଠେନା’’ତିଆଦି।

ସତ୍ତଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ସତ୍ତନିକାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦେୱବ୍ରହ୍ମଲୋକାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୋକାସଭାୱତୋ। କାମଦେୱଲୋକେ ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ତଥା ଅନଚ୍ଛରିଯଭାୱତୋ। ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ତେସଂ ସା ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମତା ଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ଲୋକେ ନ ପାକଟା ହୋତି ଯଥା ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂ। ଦେୱଭୂତେ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ସମାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦେୱାନୁଭାୱତୋୱ ଲୋକେ ଦହତି, ନ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱତୋ। ତଥା ସତି ‘‘ଅଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ନାଧିମୁଚ୍ଚତି ନ ସମ୍ପସୀଦତି, ଇସ୍ସରକୁତ୍ତଗ୍ଗାହଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଦେୱତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଚ ଚିରକାଲାୱଟ୍ଠାନତୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦତୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସତ୍ତାନଂ ତାଦିସଗ୍ଗାହୱିନିମୋଚନତ୍ଥଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସସୁଗତିଯଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଦେୱସୁଗତିଯଂ। ଯସ୍ମା ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ମଜ୍ଝେ କତ୍ୱା ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଚକ୍କୱାଳାନଂ ଦସସହସ୍ସସ୍ସେୱ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ଇତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଇଧ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୋପି କସ୍ମା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ସେସଦୀପେସୂତି? କେଚି ତାୱ ଆହୁ – ‘‘ଯସ୍ମା ପଥୱିଯା ନାଭିଭୂତା ବୁଦ୍ଧଭାୱସହା ଅଚଲଟ୍ଠାନଭୂତା ବୋଧିମଣ୍ଡଭୂମି ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ , ତସ୍ମା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଏତେନେୱ ‘‘ତତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମଦେସେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏତମ୍ପି ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତଥା ଇତରେସମ୍ପି ଅୱିଜହିତଟ୍ଠାନାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଲବ୍ଭନତୋ। ଯସ୍ମା ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାୱକବୋଧିଯା ଅଭିନୀହାରୋ ସାୱକପାରମିଯା ସମ୍ଭରଣପରିପାଚନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଭୂତେ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ। ୱେନେଯ୍ୟଜନୱିନଯନତ୍ଥୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ, ତସ୍ମା ଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକାଦିୱେନେଯ୍ୟୱିସେସାପେକ୍ଖାଯ ଇମସ୍ମିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ନ ସେସଦୀପେସୁ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋତି ତେସଂ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯତାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ବୁଦ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଦୀପଂ ପସ୍ସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭ ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା)।

ଉଭଯମ୍ପିଦଂ ୱିପ୍ପକତୱଚନମେୱ ଉପ୍ପାଦକିରିଯାଯ ୱତ୍ତମାନକାଲିକତ୍ତା। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋତି ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ସତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ଚାଯଂ ମାନ-ସଦ୍ଦୋ। ଯାୱତା ହି ସାମତ୍ଥିଯେନ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ଉପ୍ପତ୍ତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ତତ୍ତକେନ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭୂତେନ ପରିପୁଣ୍ଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭେଦୋତି ୱିସେସୋ। ତମେୱ ହି ତିୱିଧଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଏସ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାଭିନୀହାରସ୍ସ ସିଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ନିଯତଭାୱପ୍ପତ୍ତତାଯ ବୋଧିସମ୍ଭାରପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସାମତ୍ଥିଯଯୋଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା। ପରିଯେସନ୍ତୋତି ୱିଚିନନ୍ତୋ। ପରିପକ୍କଗତେ ଞାଣେତି ଇମିନା ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତାଯ ଏୱ ଲଦ୍ଧାୱସରାଯ କମ୍ପିଲୋତିଯା ୱସେନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ତଥା ମହାପଧାନଂ ପଦହୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଆଗତୋୱ ନାମ ହେତୁସମ୍ପଦାଯ ସମ୍ମଦେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା।

ହିତତ୍ଥାଯାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ହିତସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯା। ସୁଖତ୍ଥାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ। ସୋ ପନାଯଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ଯେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଧମ୍ମାଭିସମଯଂ ପାପୁଣି, ତଂ ତେନେୱ ଅନୁକ୍କମେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମହାବୋଧିମଣ୍ଡେ’’ତିଆଦିମାହ। ଯାୱଜ୍ଜଦିୱସାତି ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଜ-ସଦ୍ଦେନ ସାସନସ୍ସ ଅୱଟ୍ଠାନକାଲଂ ୱଦତି। ଦେୱମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ନ କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେସମ୍ପୀତି

ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନମ୍ପି।

ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛାତି ଇମିନା ‘‘କତମୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ସାମଞ୍ଞତୋ ପୁଚ୍ଛାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ୱିସେସତୋତି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସଭାୱଞାପନତ୍ଥଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧୫୦) ଆଗତା ସଦ୍ଧାପି ପୁଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ଦସ୍ସେତି ‘‘ପୁଚ୍ଛା ଚ ନାମେସା’’ତିଆଦିନା। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତୀଯତି ଏତାଯାତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା। ଦିଟ୍ଠଂ ସଂସନ୍ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା। ସଂସନ୍ଦନଞ୍ଚ ସାକଚ୍ଛାୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯକରଣଂ। ୱିମତିଂ ଛିନ୍ଦତି ଏତାଯାତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା। ଅନୁମତିଯା ପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାଯ ‘‘କା ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁମତୀ’’ତି ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତା ହୋତି। କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି କଥେତୁକମ୍ୟତାଯ ପୁଚ୍ଛା। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ସଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଯେନ କେନଚି ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାତଭାୱମାହ। ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ ଅଦିଟ୍ଠତଂ। ଅତୁଲିତନ୍ତି ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଏତ’’ନ୍ତି ତୁଲାଭୂତେନ ଅତୁଲିତତଂ। ଅତୀରିତନ୍ତି ତୀରଣଭୂତେନ ଅକତଞାଣକିରିଯାସମାପନତଂ। ଅୱିଭୂତନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ଅପାକଟଭାୱଂ। ଅୱିଭାୱିତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟକତଭାୱଂ।

ଯେହି ଗୁଣୱିସେସେହି ନିମିତ୍ତଭୂତେହି ଭଗୱତି ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୁଣୱିସେସନେମିତ୍ତିକାନେୱ ହି ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାନି ନାମାନି। ଯଥାହ –

‘‘ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬);

ତଥା ଆଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଆକାରନିଯମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନାପି ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି। ପଟିପଦାଗମନତ୍ଥୋ ଆଗତ-ସଦ୍ଦୋ, ନ ଞାଣଗମନତ୍ଥୋ ‘‘ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୭୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮) ୱିଯ, ନାପି କାଯଗମନତ୍ଥୋ ‘‘ଆଗତୋ ଖୋ ମହାସମଣୋ, ମଗଧାନଂ ଗିରିବ୍ବଜ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୬୩) ୱିଯ। ତତ୍ଥ ଯଦାକାରନିଯମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ, ତଂକରୁଣାପଧାନତ୍ତା ମହାକରୁଣାମୁଖେନ ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଗମନପ୍ପଟିପଦଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ ‘‘ଯଥା ସଦ୍ଧଲୋକ…ପେ… ଆଗତା’’ତି ସାଧାରଣତୋ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ପଟିପଦଂ ମହାପଧାନସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧ ଆଦଯୋ) ସମ୍ବହୁଲନିଦ୍ଦେସେନ ସୁପାକଟାନଂ ଆସନ୍ନାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିଆଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନାତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁସତ୍ଥୁଦସ୍ସନପଦ୍ଧଜ୍ଜାଅଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଅଧିକାରଚ୍ଛନ୍ଦାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ମହାପଣିଧାନେନ। ସଦ୍ଧେସଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ କାଯପ୍ପଣିଧାନଂ ଇମିନାୱ ଅଭିନୀହାରେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି। ଏୱଂ ମହାଭିନୀହାରୱିସେସେନ ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପାରମିପୂରଣୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା…ପେ… କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ଦାନପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତିକାନଂ ମହାବୋଧିପ୍ପଟିପଦାଯ କୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ କା ପନେତା ପାରମିଯୋ, କେନଟ୍ଠେନ ପାରମିଯୋ, କତିୱିଧା ଚେତା, କୋ ତାସଂ କମୋ, କାନି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି, କୋ ପଚ୍ଚଯୋ, କୋ ସଂକିଲେସୋ, କିଂ ୱୋଦାନଂ, କୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, କା ପଟିପତ୍ତି, କୋ ୱିଭାଗୋ, କୋ ସଙ୍ଗହୋ, କୋ ସମ୍ପାଦନୂପାଯୋ, କିତ୍ତକେନ କାଲେନ ସମ୍ପାଦନଂ, କୋ ଆନିସଂସୋ, କିଞ୍ଚେତାସଂ ଫଲନ୍ତି ପାରମୀସୁ ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱେଦିତଦ୍ଧା। ସା ପନେସା ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ଦୀଘାଗମଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଦ୍ଧା, ନ ଇଧ ଦସ୍ସିତା। ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ପଟିପଦାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗାନଂ ପାରମୀନଂ ପୂରିତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ‘‘ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା’’ତି।

ସତିପି ମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ ଦାନପାରମିଭାୱେ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେହି ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତତୋଯେୱ ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋ ୱିସୁଂ ନଯନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସାମଞ୍ଞେପି ଧନରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗତୋ ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ପୁଦ୍ଧଭାଗପ୍ପଟିପଦାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁଦ୍ଧଯୋଗୋ। ଦାନାଦୀସୁଯେୱ ସାତିସଯପ୍ପଟିପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁଦ୍ଧଚରିଯା, ଯା ୱା ଚରିଯାପିଟକସଙ୍ଗହିତା। ‘‘ଅଭିନୀହାରୋ ପୁଦ୍ଧଯୋଗୋ, ଦାନାଦିପ୍ପଟିପତ୍ତି ୱା କାଯୱିୱେକୱସେନ ଏକଚରିଯା ୱା ପୁଦ୍ଧଚରିଯା’’ତି କେଚି। ଦାନାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଞ୍ଚ ସଂସାରନିଦ୍ଧାନେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱିଭାୱନୱସେନ ସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତଯେ ପତିଟ୍ଠାପନପରିପାଚନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ। ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଚରିଯା ଞାତତ୍ଥଚରିଯା। ସାପି କରୁଣାଯନୱସେନେୱ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋକତ୍ଥଚରିଯାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣୱସେନ ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମାଯତନସିପ୍ପାଯତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନପରିଚଯୱସେନ

ଖନ୍ଧାୟତନାଦିପରିଚୟୱସେନ ଲକ୍ଖଣଊୟତୀରଣୱସେନ ଚ ଞାଣଚାରୋ ବୁଦ୍ଧିଚରିୟା। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାପାରମୀୟେୱ, ଞାଣସମ୍ଭାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। କୋଟୀତି ପରିୟନ୍ତୋ, ଉକ୍କଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ବ୍ରୂହେତ୍ୱାତି ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଆଗମନପଟିପଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ୱିପସ୍ସନାସହଗତା ଏୱ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ୟେନ ଅଭିନୀହାରେନା''ତିଆଦିନା ଆଗମନପଟିପଦାୟ ଆଦିଂ ଦସ୍ସେତି, ''ଦାନପାରମି''ନ୍ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝଂ, ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ''ତିଆଦିନା ପରିୟୋସାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମ୍ପତିଜାତୋତି ମୁହୁତ୍ତଜାତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋ। ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତଞ୍ହି ମହାସତ୍ତଂ ପଠମଂ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଅଜିନପ୍ପୱେଣିୟା, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ମନୁସ୍ସା ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପଥୱିୟଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ୟଥାହାତିଆଦିନା ମହାପଦାନଦେସନାୟ ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ନିଦସ୍ସେତି। ସେତମ୍ହି ଛତ୍ତେତି ଦିବ୍ବସେତଛତ୍ତେ। ଅନୁଧାରିୟମାନେତି ଧାରିୟମାନେ। ଏତ୍ଥ ଚ ଛତ୍ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଖଗ୍ଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ କକୁଧଭଣ୍ଡାନି ୱୁତ୍ତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଖଗ୍ଗତାଲୱଣ୍ଟମୋରହତ୍ଥକୱାଲବୀଜନିଉଣ୍ହୀସପଟ୍ଟାପି ହି ଛତ୍ତେନ ସହ ତଦା ଉପଟ୍ଠିତା ଅହେସୁଂ। ଛତ୍ତାଦୀନିୟେୱ ଚ ତଦା ପଞ୍ଞାୟିଂସୁ, ନ ଛତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହକା। ସବ୍ବା ଚ ଦିସାତି ଦସ ଦିସା, ନୟିଦଂ ସବ୍ବଦିସାୱିଲୋକନଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରୁତ୍ତରକାଲଂ। ମହାସତ୍ତୋ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଓଲୋକେସି, ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜୟମାନା, ''ମହାପୁରିସ, ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ''ତି ଆହଂସୁ। ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଚତସ୍ସୋ ଅନୁଦିସା ହେଟ୍ଠା ଉପରୀତି ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅଦିସ୍ୱା ''ଅୟଂ ଉତ୍ତରା ଦିସା''ତି ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଅଗମାସି। ଆସଭିନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବପଠମୋ। ଜେଟ୍ଠୋତି ସେଟ୍ଠୋତି ଚ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅୟମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ୟାକାସି। ''ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନା''ତି ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ''ୟଞ୍ହି''ତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥାତି –

''ଅନେକସାଖଞ୍ଚ ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲଂ,

ଛତ୍ତଂ ମରୂ ଧାରୟୁମନ୍ତଲିକ୍ଖେ;

ସୁୱଣ୍ଣଦଣ୍ଡା ୱୀତିପତନ୍ତି ଚାମରା,

ନ ଦିସ୍ସରେ ଚାମରଛତ୍ତଗାହକା''ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୬୯୩) –

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଚାରତାୟ ଅନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ଆହ – ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସା''ତି। ତଥା ଅୟଂ ଭଗୱାପି ଗତୋ…ପେ… ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନାତି ଏତେନ ଅଭିଜାତିୟଂ ଧମ୍ମତାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିସେସା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତି। ପାରମିତାନିସ୍ସନ୍ଦା ହି ତେତି।

ୱିକ୍କମୀତି ଅଗମାସି। ମରୂତି ଦେୱା। ସମାତି ୱିଲୋକନସମତାୟ ସମା ସଦିସିୟୋ। ମହାପୁରିସୋ ହି ୟଥା ଏକଂ ଦିସଂ ୱିଲୋକେସି, ଏୱଂ ସେସଦିସାପି, ନ କତ୍ଥଚି ୱିଲୋକନେ ୱିବନ୍ଧୋ ତସ୍ସ ଅହୋସୀତି। ସମାତି ୱା ୱିଲୋକେତୁଂ ୟୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତଦା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱିରୂପବୀଭଚ୍ଛୱିସମରୂପାନି ୱିଲୋକେତୁଂ ଅୟୁତ୍ତାନି ଦିସାସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି।

''ଏୱଂ ତଥା ଗତୋ''ତି କାୟଗମନଟ୍ଠେନ ଗତସଦ୍ଦେନ ତଥାଗତସଦ୍ଦଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଞାଣଗମନଟ୍ଠେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମେନାତି ଅଲୋଭପ୍ପଧାନେନ କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ। କୁସଲା ହି ଧମ୍ମା ଇଧ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦୟୋ। ''ପଠମଜ୍ଝାନେନା''ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ପହାୟାତି ପଜହିତ୍ୱା। ଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ପଟିପନ୍ନୋ ଉତ୍ତରିୱିସେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାୟାତି ୱା ପହାନହେତୁ, ପହାନଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ହେତୁଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ପହାୟସଦ୍ଦୋ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନହେତୁକଞ୍ହି ''ଗତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଗମନଂ ଅୱବୋଧୋ, ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନେନ ଚ ଲକ୍ଖୀୟତି। ଏସ ନୟୋ ପଦାଲେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି। ଅବ୍ୟାପାଦେନାତି ମେତ୍ତାୟ। ଆଲୋକସଞ୍ଞାୟାତି ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ମନସିକରଣେନ ଉପଟ୍ଠିତଆଲୋକସଞ୍ଜାନନେନ। ଅୱିକ୍ଖେପେନାତି ସମାଧିନା। ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନେନାତି କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ୟାଥାୱନିଚ୍ଛୟେନ। ''ସପ୍ପଚ୍ଚୟନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ''ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାୟା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ॰ ୫୦୮) ୱୁତ୍ତାୟ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦାୟ ଭଗୱତୋ ତଥାଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସହ ଉପାୟେନ ଅଟ୍ଠହି ସମାପତ୍ତୀହି ଅଟ୍ଠାରସହି ଚ

ମହାୱିପସ୍ସନାହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଞାଣେନା’’ତିଆଦିମାହ। ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହକଙ୍ଖାୱିତରଣାନଞ୍ହି ୱିବନ୍ଧଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଦୂରୀକରଣେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାୟଂ ଠିତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୟୋ ସିଜ୍ଝନ୍ତି, ତଥା ଝାନସମାପତ୍ତୀସୁ ଅଭିରତିନିମିତ୍ତେନ ପାମୋଜ୍ଜେନ ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିୟା ୱିନୋଦିତାୟ ଝାନାଦୀନଂ ସମଧିଗମୋତି ସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନାନଂ ଅରତିୱିନୋଦନଅୱିଜ୍ଜାପଦାଲନାଦିଉପାୟୋ, ଉପ୍ପଟିପାଟିନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ନୀୱରଣସଭାୱାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ହେଟ୍ଠା ନୀୱରଣେସୁପି ସଙ୍ଗହଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମାପତ୍ତିୱିହାରପ୍ପୱେସୱିବନ୍ଧନେନ ନୀୱରଣାନି କୱାଟସଦିସାନୀତି ଆହ – ‘‘ନୀୱରଣକୱାଟଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା’’ତି।

‘‘ରତ୍ତିଂ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ଦିୱା କମ୍ମନ୍ତେ ପୟୋଜେତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୫୧) ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଧୂମାୟନା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ – ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରଧୂମ’’ନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରେଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୋପଚାରେଯେୱ ଚ ସୁଖଂ ପହୀୟତି, ଅତିସୟପ୍ପହାନଂ ପନ ସନ୍ଧାୟାହ – ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପହାୟା’’ତି। ରୂପସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ୱୁତ୍ତାନି। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ହି ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୨।୨୪୮; ୩।୩୧୨; ଧ॰ ସ॰ ୨୪୮; ପଟି॰ ମ॰ ୧।୨୦୯)। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି କସିଣରୂପଂ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ପୁରିମପଦଲୋପେନ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୧୭୩-୧୭୪; ମ॰ ନି॰ ୨।୨୪୯; ଧ॰ ସ॰ ୨୪୪-୨୪୫)। ତସ୍ମା ଇଧ ରୂପେ ରୂପଜ୍ଝାନେ ତଂସହଗତସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାସୀସେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ରୂପଂ ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞଂ, ରୂପସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଟିଘସଞ୍ଞାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ପଟିଘାତେନ ପଟିହନନେନ ୱିସୟିୱିସୟସମୋଧାନେ ସମୁପ୍ପନ୍ନା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହଗତା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାୟୋତି ନାନତ୍ତେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା, ନାନତ୍ତା ୱା ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାୱଚରକିରିୟସଞ୍ଞାତି ଏତାସଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସଞ୍ଞାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଏତା ହି ୟସ୍ମା ରୂପସଞ୍ଞାଦିଭେଦେ ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାୱେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ୟସ୍ମା ଚ ନାନତ୍ତା ନାନାସଭାୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା, ତସ୍ମା ‘‘ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଅନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତାୟ ଅନୁପସ୍ସନାୟେତଂ ନାମଂ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ‘‘ନିଚ୍ଚା ସସ୍ସତା’’ତି ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୟାତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତାୟ ଅନୁପସ୍ସନାୟ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାୟାତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ୱିରଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତାୟ ଅନୁପସ୍ସନାୟ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାୟାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାୟ। ‘‘ତେ ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିୟେୱ, ଆୟତିଂ ସମୁଦୟୱସେନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା। ତେନେୱାହ – ‘‘ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାୟ ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତୀ’’ତି। ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ହି ଅୟଂ ବଲପ୍ପତ୍ତାତି। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା। ପଟିସଙ୍ଖା ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ହି ଅୟଂ। ଆଦାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହଣଂ। ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା। ଆୟୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସାପତ୍ତି ୱିପରିଣାମୋ। ଧୁୱସଞ୍ଞନ୍ତି ଥିରଭାୱଗ୍ଗହଣଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମୂହାଦିଘନୱସେନ ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାୟ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସୱିଗ୍ଗହଗ୍ଗହଣଂ। ପଣିଧିନ୍ତି ରାଗାଦିପଣିଧିଂ। ସା ପନତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନନ୍ଦିତା। ଅଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ।

ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମତୀରଣଂ ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା। ସାରାଦାନାଭିନିୱେସନ୍ତି ଅସାରେ ସାରଗ୍ଗହଣୱିପଲ୍ଲାସଂ। ଇସ୍ସରକୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଅଭିନିୱେସୋ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତସଂସୟାପତ୍ତି ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲେଣତାଣଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଆଲୟାଭିନିୱେସୋ। ‘‘ଆଲୟରତା ଆଲୟସମ୍ମୁଦିତା’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୬୪; ମ॰ ନି॰ ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ॰ ନି॰ ୧।୧୭୨; ମହାୱ॰ ୭) ୱଚନତୋ ଆଲୟୋ ତଣ୍ହା, ସାୟେୱ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚ ଅଭିନିୱେସୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଆଲୟାଭିନିୱେସୋତି କେଚି। ‘‘ଏୱଂୱିଧା ସଙ୍ଖାରା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀୟନ୍ତୀ’’ତି ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା। ୱଟ୍ଟତୋ ୱିଗତତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁପସ୍ସନେନ ପୱତ୍ତିୟା ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା, ଗୋତ୍ରଭୂ। ସଂୟୋଗାଭିନିୱେସନ୍ତି ସଂୟୁଜ୍ଜନୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିନିୱିସନଂ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠିୟା ସହଜାତେକଟ୍ଠେ ପହାନେକଟ୍ଠେ ଚ। ଓଳାରିକେତି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ କିଲେସେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାପି ଦୁତିୟମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି ଓଳାରିକାତି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁଭୂତେ। ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକିଲେସେତି ଅୱସିଟ୍ଠସବ୍ବକିଲେସେ। ନ ହି ପଠମାଦିମଗ୍ଗେହିପି ପହୀନା କିଲେସା ପୁନ ପହୀୟନ୍ତୀତି।

କକ୍ଖଳଅତ୍ତଂ କଥିନଭାୱୋ। ପଗ୍ଘରଣଂ ଦ୍ରୱଭାୱୋ। ଲୋକିୟୱାୟୁନା ଭସ୍ତାୟ ୱିୟ ୟେନ ତଂତଂକଲାପସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାୟନଂ, ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ୱା, ତଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ୱିଜ୍ଜମାନେପି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ଫୁଟ୍ଠଭାୱେ ତଂତଂଭୂତୱିୱିତ୍ତତା ରୂପପରିୟନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ୟେସଂ ୟୋ

ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱ, ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦଭାୱୋ ନ ସିୟା ବ୍ୟାପିତଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ୟସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ – ଭଗୱା ଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ (ଧ। ସ। ୬୩୭) "ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀ"ତି।

ୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଂ। ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ଚେତନାୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – "ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣ"ନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୯୨) "ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା"ତିଆଦିନା ଚେତନାୱ ୱିଭତ୍ତା। ଅଭିସଙ୍ଖରଲକ୍ଖଣା ଚ ଚେତନା। ୟଥାହ – "ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, କୁସଲା ଚେତନା କାମାୱଚରା"ତିଆଦି। ଫରଣଂ ସୱିପ୍ଫାରିକତା। ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟହେତୁ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ କୋସଜ୍ଜେତିଆଦୀସୁ। ୱୂପସମଲକ୍ଖଣନ୍ତି କାୟଚିତ୍ତପରିଳାହୂପସମଲକ୍ଖଣଂ। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତେ ଅଧିଚିତ୍ତେ ପୱତ୍ତମାନେ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ଅବ୍ୟାୱଟତାୟ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦତୋ।

ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାୟ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା, ସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମ୍ମାୱାଚାପଚ୍ଚୟସୁଭାସିତାନଂ ସୋତାରଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା। କାୟିକକିରିୟା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସୟଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତୀପି ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାୟିକକିରିୟାୟ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିୟ। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପୱତ୍ତିୟା, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ। "ସଙ୍ଖାରା"ତି ଇଧ ଚେତନା ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ – "ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାଲକ୍ଖଣ"ନ୍ତି। ନମନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱୋ। ଆୟତନଂ ପୱତ୍ତନଂ। ଆୟତନୱସେନ ହି ଆୟସଙ୍ଖାତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତି। ତଣ୍ହାୟ ହେତୁଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଜନକହେତୁଭାୱୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକତ୍ତନ୍ତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ। ଏକରସୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନାତିୱତ୍ତନଂ ଅନୂନାଧିକଭାୱୋ। ୟୁଗନଦ୍ଧା ସମଥୱିପସ୍ସନାୱ। "ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞା ପଗ୍ଗହାୱିକ୍ଖେପା"ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଖୟୋତି କିଲେସକ୍ଖୟୋ ମଗ୍ଗୋ। ଅନୁପ୍ପାଦପରିୟୋସାନତାୟ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଫଲଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧି କିଲେସୱୂପସମୋ। ଛନ୍ଦସ୍ସାତି କତ୍ତୁକାମତାଛନ୍ଦସ୍ସ। ମୂଲଲକ୍ଖଣଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ ଆରମ୍ମଣପ୍ପଟିପାଦକତାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତା। ସମୋଧାନଂ ୱିସୟାଦିସନ୍ନିପାତେନ ଗହେତବ୍ବାକାରୋ, ୟା ସଙ୍ଗତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଂ, ସହ ଓଦହନ୍ତି ଅନେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ୱା ସମୋଧାନଂ, ଫସ୍ସୋ। ସମୋସରନ୍ତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସମୋସରଣଂ। ୱେଦନାୟ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱେଦନାନୁଭୱନନିମିତ୍ତଂ ସମୋସଟା ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋପାନସୀନଂ କୂଟଂ ୱିୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ପାମୋକ୍ଖଭାୱୋ ପମୁଖଲକ୍ଖଣଂ। ତତୋ, ତେସଂ ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉତ୍ତରି ପଧାନନ୍ତି ତତୁତ୍ତରି। ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା। ୱିମୁତ୍ତିୟାତି ଫଲସ୍ସ। ତଞ୍ହି ସୀଲାଦିଗୁଣସାରସ୍ସ ପରମୁକ୍କଂସଭାୱେନ ସାରଂ। ଅୟଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣୱିଭାଗୋ ଛଧାତୁପଞ୍ଚଝାନଙ୍ଗାଦିୱସେନ ତଂତଂସୁତ୍ତପଦାନୁସାରେନ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତନୟେନ ଚ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋପି କୋଚି ଧମ୍ମୋ ପରିୟାୟନ୍ତରପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ପୁନ ଦସ୍ସିତୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ "ଛନ୍ଦମୂଲକା କୁସଲା ଧମ୍ମା ମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନା ଫସ୍ସସମୋଧାନା ୱେଦନାସମୋସରଣା"ତି, "ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା କୁସଲା ଧମ୍ମା"ତି, "ୱିମୁତ୍ତିସାରମିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ"ନ୍ତି, "ନିବ୍ବାନୋଗଧଞ୍ହି, ଆୱୁସୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ନିବ୍ବାନପରିୟୋସାନ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୨) ଚ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ "ଛନ୍ଦସ୍ସ ମୂଲଲକ୍ଖଣ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥଧମ୍ମାନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଅୱିପରୀତସଭାୱତ୍ତା। ତଥାନି ତଂସଭାୱତ୍ତା, ଅୱିତଥାନି ଅମୁସାସଭାୱତ୍ତା, ଅନଞ୍ଞଥାନି ଅଞ୍ଞାକାରରହିତତ୍ତା। ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋତି ଜାତିପଚ୍ଚୟା ସମ୍ଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ସହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟାନୁରୂପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆଗତଭାୱୋ, ଅନୁପୱତ୍ତଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ଚ ସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଚ ସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ, ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚୟସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ। ୟା ୟା ଜାତି ୟଥା ୟଥା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଦନୁରୂପଂ ପାତୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ନ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱିନା ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ୟା ୟା ଅୱିଜ୍ଜା ୟେସଂ ୟେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୟଥା ୟଥା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋ, ପଚ୍ଚୟଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନାତି ଭଗୱତା। ତଂ ୱିଭଜ୍ଜମାନନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତନ୍ତି ରୂପାୟତନଂ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପରିତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାତଦୁଭୟାଦିଭେଦଂ। ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନାତି "ରୂପାୟତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୁତଂ, ଗନ୍ଧାୟତନଂ ରସାୟତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ ମୁତଂ, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ମନସା ୱିଞ୍ଞାତ"ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୯୬୬) ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠପଦଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାତପଦଞ୍ଚ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଲବ୍ଭତି। ଅନେକେହି ନାମେହୀତି "ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରିତ୍ତଂ ଅତୀତଂ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ

ବହିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ରୂପଂ ରୂପାଯତନଂ ରୂପଧାତୁ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀହି ଅନେକେହି ନାମେହି। ତେରସହି ୱାରେହୀତି ରୂପକଣ୍ଡେ ଆଗତେ ତେରସ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହୀତି ଏକେକସ୍ମିଂ ୱାରେ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱୱତ୍ଥାପନନଯାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହି। ତଥମେୱାତି ଅୱିପରୀତଦସ୍ସିତାଯ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଦେସନତାଯ ଚ ତଥମେୱ ହୋତି। ଜାନାମି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସିନ୍ତି ୱତ୍ତମାନାତୀତକାଲେସୁ ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ଅନାଗତେପି ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିଦିତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନାମଟ୍ଠକାଲୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୮; ମ। ନି। ୧।୭-୮; ସଂ। ନି। ୩।୨୦୮; ଅ। ନି। ୪।୨୩) ୱିଯ। ନ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଅତ୍ତତନିଯୱସେନ ନ ଉପଗଞ୍ଛି । ଯଥା ରୂପାରମ୍ମଣାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଯଂସଭାୱା ଯଂପକାରା ଚ, ତଥା ନେ ପସ୍ସତି ଜାନାତି ଗଚ୍ଛତୀତି ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ‘‘ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପିସୋଦରାଦିପକ୍ଖେପେନ ୱା ଦସ୍ସୀସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ, ଆଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚାଗମଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋ’’ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି।

ଯଂ ରକ୍ଖିନ୍ତି ଯସ୍ସଂ ରତ୍ତିଯଂ। ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନନ୍ତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦେୱପୁତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ। ଅନୁପୱଜ୍ଜନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସତାଯ ନ ଉପୱଜ୍ଜଂ। ଅନୂନନ୍ତି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବାଭାୱେନ ନ ଊନଂ। ଅନଧିକନ୍ତି ଅପନେତବ୍ବାଭାୱେନ ନ ଅଧିକଂ। ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବାକାରେନ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ‘‘ତଥେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକେନ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନ ଯଦତ୍ଥଂ ଭାସିତଂ, ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନତୋ ଯଥା ଭାସିତଂ ଭଗୱତା, ତଥେୱାତି ଅୱିପରୀତଦେସନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଗଦତ୍ଥୋତି ଏତେନ ତଥଂ ଗଦତୀତି ତଥାଗତୋତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ଗତମସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଗତନ୍ତି ଚ କାଯସ୍ସ ୱାଚାଯ ୱା ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରିତସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ଯଥାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠିତୋଯେୱ ହୋତି। କାଯୱାଚାକିରିଯାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁଲୋମେନ ୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ କାଯସ୍ସ ୱାଚା, ୱାଚାଯ ଚ କାଯୋ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନ ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଭଗୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ତଥାୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ’’ତି।

ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୂତି ଏତେନ ଯଦେକେ ‘‘ତିରିଯଂ ୱିଯ ଉପରି ଅଧୋ ଚ ସନ୍ତି ଲୋକଧାତୁଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପଟିସେଧେତି। ଦେସନାୱିଲାସୋଯେୱ ଦେସନାୱିଲାସମଯୋ ଯଥା ‘‘ପୁଞ୍ଞମଯଂ ଦାନମଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ। ୬୦; ନେତ୍ତି। ୩୩)। ନିପାତାନଂ ୱାଚକସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ତଦତ୍ଥଜୋତନଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଗତ-ସଦ୍ଦୋଯେୱ ଅୱଗତତ୍ଥଂ ଅତୀତତ୍ଥଞ୍ଚ ୱଦତୀତି ଆହ – ‘‘ଗତୋତି ଅୱଗତୋ ଅତୀତୋ’’ତି। ଅଥ ୱା ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସମ୍ବୋଧି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ମହାବୋଧିଯାନପଟିପତ୍ତିଯା ହାନଟ୍ଠାନସଂକିଲେସନିୱତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଯଥା ପଣିଧାନଂ, ତଥା ଗତୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ମହିଦ୍ଧିକତାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ଉକ୍କଂସାଧିଗମେନ ଅନାୱରଣଞାଣତାଯ ଚ କତ୍ଥଚିପି ପଟିଘାତାଭାୱତୋ ଯଥା ରୁଚି, ତଥା କାଯୱାଚାଚିତ୍ତାନଂ ଗତାନି ଗମନାନି ପୱତ୍ତିଯୋ ଏତସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଲୋକେ ୱିଧଯୁତ୍ତଗତପକାରସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱିଧା ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ। ଯଥା ଯୁତ୍ତା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥା ଯୁତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ସଚ୍ଚଂ ତଚ୍ଚଂ ତଚ୍ଛଂ ତଥନ୍ତି ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ତଥେନ ଞାଣେନ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋତି ଏୱମ୍ପି ତଥାଗତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ପହାଯ କାମାଦିମଲେ ଯଥା ଗତା,

ସମାଧିଞାଣେହି ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ;

ମହେସିନୋ ସକ୍ୟମୁନୀ ଜୁତିନ୍ଧରୋ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ତଥାଗତୋ ମତୋ।

‘‘ତଥଞ୍ଚ ଧାତାଯତନାଦିଲକ୍ଖଣଂ,

ସଭାୱସାମଞ୍ଞୱିଭାଗଭେଦତୋ;

ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଜିନୋଯମାଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍ଯପୁଙ୍ଗୱୋ।

‘‘ତଥାନି ସଚ୍ଚାନି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା,

ତଥା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଚ ସବ୍ବସୋ;

ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟେନ ଯତୋ ୱିଭାୱିତା,

ଯାଥାୱତୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ଅନେକଭେଦାସୁପି ଲୋକଧାତୁସୁ,

ଜିନସ୍ସ ରୂପାଯତନାଦିଗୋଚରେ;

ୱିଚିତ୍ତଭେଦେ ତଥମେୱ ଦସ୍ସନଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଲୋଚନୋ।

‘‘ଯତୋ ଚ ଧମ୍ମଂ ତଥମେୱ ଭାସତି,

କରୋତି ୱାଚାଯନୁଲୋମମତ୍ତନୋ;

ଗୁଣେହି ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟିରୀଯତି,

ତଥାଗତୋ ତେନପି ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ଯଥାଭିନୀହାରମତୋ ଯଥାରୁଚି,

ପୱତ୍ତୱାଚା ତନୁଚିତ୍ତଭାୱତୋ;

ଯଥାୱିଧା ଯେନ ପୁରା ମହେସିନୋ,

ତଥାୱିଧୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭) –

ସଙ୍ଗହଗାଥା ମୁଖମତ୍ତମେୱ, କସ୍ମା? ଅପ୍ପମାଦପଦଂ ୱିଯ ସକଲକୁସଲଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ସଙ୍ଗାହକତ୍ତା। ତେନେୱାହ – ‘‘ସବ୍ବାକାରେନା’’ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୭୧। ଦୁତିଯେ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ପଠମାଯ ଜାତିଯା ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ନିପ୍ଫତ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ତଦା ହିସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତୀତି। ‘‘ଦୁଲ୍ଲଭୋ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା କାରଣସ୍ସ ଦୂରସମ୍ଭାରଭାୱତୋ ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକୱାର’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତତ୍ଥ ୱାରଗଣନା ନାମ ମାସସଂୱଚ୍ଛରକପ୍ପଗଣନାଦିକା, କପ୍ପାନଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ତୀଣି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନିପି ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱାପି ବୁଦ୍ଧେନ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ପନ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ନିରନ୍ତରଂ ଦସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ପତ୍ତୁଂ ସକ୍କା, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଇମିନା କାରଣେନ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ପାତୁଭାୱୋ ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି।

୧୭୨। ତତିଯେ ନିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତୀତି ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିକଂ ନ ହୋତି କଦାଚିଦେୱ ସମ୍ଭୱତୋ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରଂ ପହରନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଚ୍ଛରଂ ପହରିତ୍ୱା ପସ୍ସିତବ୍ବୋ’’ତି। ସମନ୍ନାଗତତ୍ତାତି ଏତେନ ଅଚ୍ଛରିଯା ଗୁଣଧମ୍ମା ଏତସ୍ମିଂ ସନ୍ତୀତି ଅଚ୍ଛରିଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅପିଚ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଅଭିନୀହାରାୱହୋ, ତତୋ ପରମ୍ପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଗୁଣଧମ୍ମେ ଆଚିଣ୍ଣୱାତି ଅଚ୍ଛରିଯୋତି ଆହ – ‘‘ଆଚିଣ୍ଣମନୁସ୍ସୋତିପି

ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସୋ’’ତିଆଦି। ମହାବୋଧିଞାଣମେୱ ମଣ୍ଡଭୂତଂ ମହାବୋଧିମଣ୍ଡୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ‘‘ମହାବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନିୱତ୍ତକେନାତି ବୋଧିଯା ନିଯତଭାୱାପତ୍ତିଯା ମହାବୋଧିସତ୍ତଭାୱତୋ ଅନିୱତ୍ତନସଭାୱେନ। ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମାନଂ ପୂରଣମ୍ପି ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆଚିଣ୍ଣନ୍ତିଆଦିନା ହେତୁଅୱତ୍ଥାଯ ଫଲାୱତ୍ଥାଯ ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରାୱତ୍ଥାଯ ଚାତି ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଲୋକନାଥୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନଂ ଗୁଣଧମ୍ମାନଂ ଆଚିଣ୍ଣତାଯ ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି।

୧୭୩। ଚତୁତ୍ଥେ କାଲେ କିରିଯାତି କାଲକିରିଯା। କତରସ୍ମିଂ କାଲେ କୀଦିସୀ କିରିଯା। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତି, ୱିସେସତ୍ଥିନା ଚ ୱିସେସୋ ଅନୁପ୍ପଯୋଜିତବ୍ବୋତି ଆହ – ‘‘ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ପାକଟା କିରିଯା’’ତି। କତରସ୍ମିଂ ପନ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ, କଥଞ୍ଚ ପାକଟାତି? କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଅନେକାନି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ଅଭିକ୍କମିତ୍ୱା ଯଥାଧିପ୍ପେତମନୋରଥପାରିପୂରିୱସେନ ସମ୍ପୁପଲଦ୍ଧେ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ, ସଦେୱଲୋକେ ଅତିୱିଯ ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତପାକଟା। ଅନୁତାପକରାତି ଚେତୋଦୁକ୍ଖାୱହା। ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା, ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅୱିସଯତ୍ତା।

୧୭୪। ପଞ୍ଚମେ ଦୁତିଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଦୁତିଯସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱା। ସୁତବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ସୁତମଯେନ ଞାଣେନ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବସ୍ସ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା। ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅନୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକଂ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଯଥା ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଏୱ ହି ଯଥା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି। ଚତ୍ତାରି ୱା ଅଟ୍ଠ ୱା ସୋଳସ ୱାତି ଇଦଂ କତମହାଭିନୀହାରାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞାଧିକସଦ୍ଧାଧିକୱୀରିଯାଧିକୱିଭାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାଧିକାନଞ୍ହି ସଦ୍ଧା ମନ୍ଦା ହୋତି, ପଞ୍ଞା ତିକ୍ଖା। ସଦ୍ଧାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝିମା ହୋତି। ୱୀରିଯାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମନ୍ଦା, ପଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସେସେନ ପନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝିମମୁଦୁଭାୱେନ ତଯୋପେତେ ଭେଦା ଯୁତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ତିୱିଧା ହି ବୋଧିସତ୍ତା ଅଭିନୀହାରକ୍ଖଣେ ଭୱନ୍ତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନେଯ୍ୟଭେଦେନ। ତେସୁ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଚାତୁପ୍ପଦିକଂ ଗାଥଂ ସୁଣନ୍ତୋ ତତିଯପଦେ ଅପରିଯୋସିତେଯେୱ ଛହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଦୁତିଯୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଏକଂ ଗାଥଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଅପରିଯୋସିତେଯେୱ ଚତୁତ୍ଥପଦେ ଛହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଇତରୋ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ଚାତୁପ୍ପଦିକଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ପରିଯୋସିତାଯ ଗାଥାଯ ଛହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ତଯୋପେତେ ୱିନା କାଲଭେଦେନ କତାଭିନୀହାରା ଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣା ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଭେଦେନ କାଲେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତେସୁ ତେସୁ ପନ କାଲଭେଦେସୁ ଅପରିପୁଣ୍ଣେସୁ ତେ ତେ ମହାସତ୍ତା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ୱେସ୍ସନ୍ତରଦାନସଦିସଂ ଦାନଂ ଦେନ୍ତାପି ତଦନୁରୂପଂ ସୀଲାଦିସେସପାରମିଧମ୍ମେ ଆଚିନନ୍ତାପି ଅନ୍ତରା ବୁଦ୍ଧା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅକାରଣମେତଂ। କସ୍ମା? ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପଚ୍ଚନତୋ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲନିପ୍ଫାଦିତଂ ୱିଯ ହି ସସ୍ସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ନିପ୍ଫାଦିତା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ତଦନ୍ତରା ସବ୍ବୁସ୍ସାହେନ ୱାଯମନ୍ତେନପି ନ ସକ୍କା ପାପୁଣିତୁନ୍ତି ପାରମିପୂରୀ ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲୱିସେସେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସହିନ୍ତି ସମାନକାଲେ।

ଅସହାଯୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ସହଅଯନଟ୍ଠୋ ହି ସହାଯଟ୍ଠୋ। ପଟିପତ୍ତିୱସେନ ଭଗୱତା ସହ ସମଂ ଅଯନଂ ନାମ କସ୍ସଚିପି ନତ୍ଥେୱ। ହତ୍ଥାଦିଅୱଯୱତୋ ପଟି ପଟି ମିନିତବ୍ବତୋ ପଟିମା ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା କୋଚି ନତ୍ଥି। ପଟିସମୋତି ପଟିନିଧିଭାୱେନ ସମୋ। ପଟିଭାଗଂ ଦାତୁନ୍ତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମଭାଗସ୍ସ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ କତ୍ୱା ଭାଗଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ପଟିୱଚନଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ପଟିବିମ୍ବଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅଞ୍ଞୋ କୋଚୀ’’ତିଆଦି। ତିସହସ୍ସିମହାସହସ୍ସୀନଂ ୱିଭାଗୋ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

୧୭୫। ଛଟ୍ଠାଦୀସୁ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ। ତନ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ। ପାତୁଭୂତମେୱ ହୋତି ତସ୍ସ ସହସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ। ନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ପରିୱୁଦ୍ଧି। କୀୱରୂପସ୍ସାତି କୀଦିସସ୍ସ। ସାୱକୱିସଯେୱ ହତ୍ଥଗତଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ନାମ ହିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂଯେୱାତି ଆହ – ‘‘ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସା’’ତିଆଦି। ସମାଧିପଞ୍ଞାତି ସମାଧିସହଗତା ପଞ୍ଞା। ‘‘ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକା ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଆଦିୱିସେସାୱହା ପଞ୍ଞା’’ତି କେଚି। ଆଲୋକୋତି ପଞ୍ଞାଆଲୋକୋ ଏୱ। ତଥା ଓଭାସୋ। ତୀଣିପୀତି ତୀଣିପି ସୁତ୍ତାନି। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନୀତି ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ।

ଉତ୍ତମଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ସେଟ୍ଠଧମ୍ମାନଂ। ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦସ୍ସନଂ, ଭଗୱତୋ ରୂପକାଯୋ। ତତ୍ଥପି ୱିସେସତୋ ରୂପାଯତନଂ। ତେନାହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦଟ୍ଠୁଂ ଲଭତୀ’’ତି। ନତ୍ଥି ଇତୋ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ, ତଦେୱ ଅନୁତ୍ତରିଯଂ, ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ତଂ ଅନୁତ୍ତରିଯଞ୍ଚାତି

ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଂ ପନ ପଦୱିସେସୋ – ସୁୟ୍ୟତୀତି ସୱନଂ, ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ। ଲବ୍ଭତୀତି ଲାଭୋ, ଭଗୱତି ସଦ୍ଧା। ସିକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ସିକ୍ଖା। ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାପରିଚରଣଂ ପାରିଚରିୟା, ଉପଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଅନୁସ୍ସତି, ସଦ୍ଧୁ ଗୁଣାନୁସ୍ସରଣଂ। ଇମେସନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଅନୁତ୍ତରିୟାନଂ। ପାତୁଭାୱୋ ହୋତୀତି ତଥାଗତସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ତଙ୍କିସୟତ୍ତା ଚ ପାତୁଭାୱୋ ହୋତି। ''ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟ''ନ୍ତି ଚ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ରୂପସ୍ସ ନ ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନମୁଖେନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଓକପ୍ପେତ୍ୱା ଓଗାହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ – ''ଆୟସ୍ମା ହୀ''ତିଆଦି। ଇଦମ୍ପି ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତତୋ ନିବ୍ବିସେସତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଦସବଲଂ ଦସ୍ସନାୟ ଲଭିତ୍ୱାତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ପସାଦଭତ୍ତିମେତ୍ତାପୁବ୍ବଙ୍ଗଂ ଦସବଲଂ ଦସ୍ସନାୟ ଲଭିତ୍ୱା। ଦସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱାତି ଦସ୍ସନମୁଖେନ ପୱତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ଦସ୍ସନମୁଖେନ ୟାୱ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅଟ୍ଠମକମହାଭୂମିଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ଦସ୍ସନଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପାପେତି ନାମ। ଇଧ ପରତୋ ପୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସନମେୱ ନାମ, ମୂଲଦସ୍ସନଂ ପନ ସଚ୍ଚଦସ୍ସନସ୍ସପି କାରଣଭାୱତୋ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ ନାମ। ଏସ ନୟୋ ସେସାନୁତ୍ତରିୟେସୁପି।

ଦସବଲେ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଭଗୱତି ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତି। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ତିସ୍ସୋ ପୁବ୍ବଭାଗସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖିତ୍ୱା। ପରିଚରତୀତି ଉପଟ୍ଠାନଂ କରୋତି। ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୱସେନ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ''ଅନୁସ୍ସତିଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସଚ୍ଛିକିରିୟାହୋତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ହୋତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହି ଲବ୍ଭମାନା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଫଲକ୍ଖଣେ ସଚ୍ଛିକତା ନାମ ହୋତି ତତୋ ପରଂ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ୟଥିଚ୍ଛିତଂ ୱିନିୟୋଗକ୍ଖମଭାୱତୋ। ଚତସ୍ସୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ପଭେଦା। କସ୍ସ ପନ ପଭେଦାତି? ''ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ. ୭୧୮-୭୨୧) ଞାଣସ୍ସେତା ପଭେଦା। ତସ୍ମା ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣପ୍ପଭେଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଅତ୍ଥେ ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଅତ୍ଥପଭେଦସ୍ସ ସଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଧମ୍ମପଭେଦସ୍ସ ସଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପଭେଦସ୍ସ ସଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ପଟିଭାନପଭେଦସ୍ସ ସଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା।

ଅତ୍ଥେସୁ ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ଥୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲଂ। ତଞ୍ହି ହେତୁୱସେନ ଅରଣୀୟଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ''ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ୟଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ଭାସିତତ୍ଥୋ, ୱିପାକୋ, କିରିୟାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ''ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଧମ୍ମୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ହି ୟସ୍ମା ତନ୍ତି ଦହତି ୱିଦହତି ପୱତ୍ତେତି ଚେୱ ପାପେତି ଚ ଠପେତି ଚ, ତସ୍ମା ''ଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ୟୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଭାସିତଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା।

ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଅଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ। ଏୱମୟଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ନାମ ଜାତା, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣା। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ''ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅୟଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ''ତି ପଜାନାତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତୋ ହି ''ଫସ୍ସୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ''ତି ଜାନାତି, ''ଫସ୍ସା''ତି ୱା ''ଫସ୍ସ''ନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତେ ''ଅୟଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ''ତି ଜାନାତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଂ ପନେସ ନାମାଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗାବ୍ୟୟପଦମ୍ପି ଜାନାତିୟେୱ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିୟା ୟାଥାୱତୋ ଜାନନତୋ। ଞାଣେସୁ ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ।

ଇମା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସେକ୍ଖଭୂମିୟଂ ଅସେକ୍ଖଭୂମିୟନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଧିଗମୋ ପରିୟତ୍ତି ସୱନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା ପୁବ୍ବୟୋଗୋତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ଅଧିଗମୋ ନାମ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ। ପରିୟତ୍ତି ନାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ସୱନଂ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସପି ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ପରିପୁଚ୍ଛା ନାମ ଅଟ୍ଠକଥା। ଉଗ୍ଗହିତପାଠଇୟା ଅତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସପି ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ପୁବ୍ବୟୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବୟୋଗାୱଚରତା। ହରଣପଚ୍ଚାହରଣନୟେନ ପଟିପାକଟକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସପି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରା ୱାତି ଏତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିୟା, ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ସିୟା ଲୋକିୟା, ସିୟା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେୟେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଏୱ ଲବ୍ଭନତୋ, ଅବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଲବ୍ଭନତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ପଟିୱେଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏୱଞ୍ଚ

କତ୍ୱା ‘‘ମହତୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞାମହତ୍ତାଦିକମ୍ପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାଦୟୋପି ପରେସଂ ତବ୍ଭାୱାୱହା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯା କାଚି ଧାତୁୟୋ ଲୋକିୟା ଲୋକୁତ୍ତରା ୱା, ସବ୍ବା ତା ଇମାହେୱ ସଙ୍ଗହିତା, ଏତ୍ତେୱ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଇମାୱ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ନାନାସଭାୱତୋ ନାନାଧାତୁୟୋ’’ତି। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞାଣୱିଭଙ୍ଗେନ (ୱିଭ। ୭୫୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ‘‘ସଚ୍ଛିକିରିୟା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ୱିଜ୍ଜାତି ଫଲେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୮୭। ଯସ୍ମା ଚକ୍କତି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତତୀତି ଚକ୍କଂ, ତସ୍ମା ଇରିୟାପଥାପି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କସଦିସତ୍ତା ଚକ୍କନ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ତଥା ପତିରୂପଦେସୱାସାଦିସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଅଭିନୀହରତି ନାମାତି ଏତ୍ଥ ତଦା ମହାସତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅଭିନୀହାରୟୋଗ୍ୟଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଅଭିନୀହରତି ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଧମ୍ମଚକ୍କାଭିନୀହାରୱିବନ୍ଧକରଧମ୍ମାନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅଭିନୀହଟଂ ନାମାତି ଏତ୍ଥପି ଅୟମେୱ ନୟୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେତିୟେୱ ନାମ ତଦତ୍ଥଂ ଞାଣଂ ପରିପାଚେତୀତି କତ୍ୱା। ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦିତଂ ନାମ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନାୟ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱା। ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ହି ଇଧ ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଇଦାନି ଦେସନାଞାଣୱସେନ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘କଦା ପୱତ୍ତେତି ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ନ କେୱଲଂ ଥେରସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସାସନିକାନଂ ଧମ୍ମକଥା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଏକତ୍ତାଦିନୟାନଂ ଅୱିରାଧନତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ୟୋ ହି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ୱା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଏକପୁଗ୍ଗଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୧। ପଠମଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

ଏତଦଗ୍ଗପଦୱଣ୍ଣନା

୧୮୮। ଏତଦଗ୍ଗେସୁ ପଠମୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଆଦିମ୍ହି ଦିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦୋତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେତି ଅଜ୍ଜଦିୱସଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗୁଲଗ୍ଗେନାତି ଅଙ୍ଗୁଲିକୋଟିଯା। ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗନ୍ତି ଅମ୍ବିଲକୋଟ୍ଠାସୋ। କୋଟିଭୂତାତି ପରମକୋଟିଭୂତା ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ତାଦିସାନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ସେଟ୍ଠଭୂତାତିପି ଅଗ୍ଗା। ଏତଦଗ୍ଗସନ୍ନିକ୍ଖେପୋତି ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଆଦୀହି ଚତୂହିପି କାରଣେହି। ମହାପଞ୍ଞତାଯ ଥେରେନ ଏତଦଗ୍ଗଟ୍ଠାନସ୍ସ ଲଦ୍ଧଭାୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଦ୍ୱେ ପଦନ୍ତରାନୀତି କଣ୍ଡମ୍ବମୂଲେ ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତେତି ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ମୁଣ୍ଡପୀଠକନ୍ତି ଯଂ ସତ୍ତଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ ୱା ନ ହୋତି, କେୱଲଂ ମୁଣ୍ଡକପୀଠଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱହରିତ୍ୱା ନିସୀଦୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଅଞ୍ଞୋହରିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତେନାହ – ‘‘ଏୱଂ ନିସୀଦନ୍ତୋ’’ତିଆଦି। କାଯସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱାତି ନାମକାଯେନ ଦେସନାଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ସକ୍ଖିଭୂତଂ କତ୍ୱା। କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ, ତେନ ସବ୍ବଂ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ପାଟିହାରିଯଟ୍ଠାନେତି ଯମକପାଟିହାରିଯସ୍ସ କତଟ୍ଠାନେ। ପସ୍ସଥାତି ତେସଂ ବହୁଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ମନୁସ୍ସସମୂହସ୍ସ ଏକଭାୱଂ। ଆକପ୍ପନ୍ତି ଆକାରଂ। ମହାଜନୋତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ସବ୍ବୋ ମହାଜନୋ। ଯଥା ନିରଯଦସ୍ସନଂ ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ, ଏୱଂ ଦେୱଲୋକଦସ୍ସନମ୍ପି ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥମେୱ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯଂ ସଗ୍ଗକଥା ୱିଯ ଏୱଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମୁପେତୋପି ସଗ୍ଗୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଦ୍ଧୁୱୋ ଚୱନଧମ୍ମୋ’’ତି। ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ସମପଣ୍ଣାସାଯ ମୁଚ୍ଛନାହି ଯଥା କାମେନ ନିୱାଦେତୁଂ ସକ୍କା, ଏୱଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା।

ପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ଚକଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ହଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତଂ ଖୀଣାସୱପଞ୍ହପରିଯନ୍ତଂ ପଞ୍ହପଞ୍ଚକଂ। ପଠମଂ…ପେ… ପୁଚ୍ଛୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୱିସଯେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ପଟିସମ୍ଭିଦା ଯଥାଭିନୀହାରଂ ଯଥାସକଂ ୱିପସ୍ସନାଭିନୀହାରେନ ପଠମଭୂମିଯାଦଯୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତିତୱିସଯାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯେ ଠତ୍ୱା କଥଯିଂସୂ’’ତି। ବୁଦ୍ଧୱିସଯେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛୀତି –

‘‘ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ, ଯେ ଚ ସେଖା ପୁଥୂ ଇଧ;

ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ, ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି ମାରିସା’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୪) –

ଇଦଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖାତା ଞାତା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା, ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମା ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପଟିୱିଦ୍ଧଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଅସେକ୍ଖା କଥିତା। ପୁଥୂ-ସଦ୍ଦୋ ଉଭଯତ୍ଥପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ ‘‘ଯେ ପୁଥୂ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମା, ଯେ ଚ ପୁଥୂ ସେଖା’’ତି। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମେ ପୁଟ୍ଠୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ମଯା ପୁଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରିଯନ୍ତି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଭୂମିଯା ଆଗମନପ୍ପଟିପଦଂ। ଇରିଯତି ଗଚ୍ଛତି ସେକ୍ଖଭୂମିଂ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଞ୍ଚ ଏତାଯାତି ଇରିଯା, ତଂ ତେସଂ ଇରିଯଂ ଆଗମନପ୍ପଟିପଦଂ ମଯା ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି କଥେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧୱିସଯେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ସ ନୁ ଖୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସଂଖିତ୍ତେନ ଭାସିତସ୍ସ କଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ପଞ୍ହଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ଥା ମଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଗମନପ୍ପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ପଞ୍ହେ ନିକ୍କଙ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଆଗମନପ୍ପଟିପଦା ନାମ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ବହୂହିପି ମୁଖେହି ସକ୍କା କଥେତୁଂ, କତରାକାରେନ ନୁ ଖୋ କଥେନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯେ କଙ୍ଖି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଧମ୍ମସେନାପତି…ପେ… ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ପଟିଭାନେ ଅସତି ଦିସାୱିଲୋକନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ପୁରତ୍ଥିମ…ପେ॰… ନାସକ୍ଖୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଞ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ।

ଥେରସ୍ସକିଲମନଭାୱଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ପଞ୍ହେ ନିକ୍କଙ୍ଖୋ, ଅଜ୍ଝାସଯେ ମେ କଙ୍ଖମାନୋ କିଲମତୀ’’ତି ଥେରସ୍ସ କିଲମନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା। ଚତୁମହାଭୂତିକକାଯପରିଗ୍ଗହନ୍ତି ଏତେନ ଖନ୍ଧମୁଖେନ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଭୂତମିଦନ୍ତି, ସାରିପୁତ୍ତ, ସମନୁପସ୍ସସୀ’’ତି ହି ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଖନ୍ଧୱସେନ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅହୋସି ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ମଯା ନଯେ ଅଦିନ୍ନେ କଥେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି,

ଦିନ୍ନେ ପନ ନଯେ ମମଞ୍ଚାସଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଖନ୍ଧଓସେନ କଥେସ୍ସତୀ’’ତି। ଥେରସ୍ସ ସହ ନଯଦାନେନ ସୋ ପଞ୍ଚୋ ନଯସତେନ ନଯସହସ୍ସେନ ଉପଟ୍ଠାସି। ତେନାହ – ‘‘ଅଞ୍ଞାତଂ ଭଗୱା, ଅଞ୍ଞାତଂ ସୁଗତା’’ତି।

ଅରୂପାଓଚରେ ପଟିସନ୍ଧି ନାମ ନ ହୋତୀତି ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣସ୍ସ ଅନୋକାସଭାଓତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ଅଭବ୍ବଟ୍ଠାନତ୍ତା’’ତି, ଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭବ୍ବଦେସତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ । ରୂପାଓଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି କମ୍ମଓସିତାସମ୍ଭଓତୋ ଅରୂପାଓଚରେ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ରୂପାଓଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତି।

ପରୋସହସ୍ସନ୍ତିଆଦିନା ପରୋସହସ୍ସଜାତକଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପରୋସହସ୍ସମ୍ପୀତି ଅତିରେକସହସ୍ସମ୍ପି। ସମାଗତାନନ୍ତି ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଂ ବାଲାନଂ। କନ୍ଦେଯ୍ୟୁଂ ତେ ୱସ୍ସସତଂ ଅପଞ୍ଞାତି ତେ ଏୱଂ ସମାଗତା ଅପଞ୍ଞା ଇମେ ବାଲତ୍ତା ସଚେ ୱିଯ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ରୋଦେଯ୍ୟୁଂ ପରିଦେୱେଯ୍ୟୁଂ। ରୋଦମାନାପି ପନ ଅତ୍ଥଂ ୱା କାରଣଂ ୱା ନେୱ ଜାନେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଦୀପେତି। ଏକୋୱ ସେଯ୍ୟୋ ପୁରିସୋ ସପଞ୍ଞୋତି ଏୱରୂପାନଂ ବାଲାନଂ ପରୋସହସ୍ସତୋପି ଏକୋ ପଣ୍ଡିତପୁରିସୋୱ ସେଯ୍ୟୋ ୱରତରୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୀଦିସୋ ସପଞ୍ଞୋତି ଆହ – ‘‘ଯୋ ଭାସିତସ୍ସ ୱିଜାନାତି ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତି, ଅଯଂ ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସିକୋ ୱିଯ ଯୋ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତି, ସୋ ତାଦିସୋ ସପଞ୍ଞୋ ୱରତରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେ ପରୋସତଜାତକେ ଝାଯେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଯଥାଓତୋ ଅତ୍ଥଂ ଜାନିତୁଂ ସମାହିତା ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେଯ୍ୟୁଂ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ତତିଯଜାତକେ ଯେ ସଞ୍ଞିନୋତି ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଲାଭିନୋ ଅୱସେସଚିତ୍ତକସତ୍ତେ ଦସ୍ସେତି। ତେପି ଦୁଗ୍ଗତାତି ତସ୍ସା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ଅଲାଭତୋ ତେପି ଦୁଗ୍ଗତା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପଗତା ସଞ୍ଞୀଭୱୋ। ‘‘ସଞ୍ଞା ରୋଗୋ ସଞ୍ଞା ଗଣ୍ଡୋ ସଞ୍ଞା ସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪) ହି ତେ ସଞ୍ଞାଯ ଆଦୀନୱଦସ୍ସିନୋ। ଯେପି ଅସଞ୍ଞିନୋତି ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଅଚିତ୍ତକସତ୍ତେ ଦସ୍ସେତି। ତେପି ଇମିସ୍ସାଯେୱ ସମାପତ୍ତିଯା ଅଲାଭତୋ ଦୁଗ୍ଗତାଯେୱ। ଝାନସୁଖଂ ଅନଙ୍ଗଣଂ ନିଦ୍ଦୋସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାଭାଓତୋ। ବଲଓଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସଭାୱେନପି ତଂ ଅନଙ୍ଗଣଂ ନାମ ଜାତଂ। ନେୱସଞ୍ଞୀ ନାସଞ୍ଞୀତି ଆହାତି ଅତୀତେ କିର ବାରାଣସିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ କାଲଂ କରୋନ୍ତୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞୀ ନାସଞ୍ଞୀ’’ତି ଆହ। ପୁରିମଜାତକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତାପସା ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ କଥଂ ନ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଆଭସ୍ସରତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥଜାତକେ (ଜା। ୧।୧।୧୩୫) ଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ଆଭା ଏତସ୍ସାତି ଚନ୍ଦାଭଂ, ଓଦାତକସିଣଂ। ସୂରିଯାଭନ୍ତି ସୂରିଯସ୍ସ ୱିଯ ଆଭା ଏତସ୍ସାତି ସୂରିଯାଭଂ, ପୀତକସିଣଂ। ଯୋଧ ପଞ୍ଞାଯ ଗାଧତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ସତ୍ତଲୋକେ ଇଦଂ କସିଣଦ୍ୱଯଂ ପଞ୍ଞାଯ ଗାଧତି, ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପୱିସତି, ତତ୍ଥ ୱା ପତିଟ୍ଠହତି। ଅୱିତକ୍କେନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେନ ଆଭସ୍ସରୂପଗୋ ହୋତୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଥା କତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧେନ ଦୁତିଯେନ ଝାନେନ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପଗୋ ହୋତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଇମିନା ଇମଂ ଦସ୍ସେତି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୩୫ ଚନ୍ଦାଭଜାତକୱଣ୍ଣନା) – ଅତୀତେ ବାରାଣସିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞାଯତନେ କାଲଂ କରୋନ୍ତୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ପୁଚ୍ଛିତୋ ‘‘ଚନ୍ଦାଭଂ ସୂରିଯାଭ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଆଭସ୍ସରେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତାପସା ଜେଟ୍ଠନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ନ ସଦ୍ଦହିଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଠିତୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ପଞ୍ଚମଜାତକେ ଆସୀସେଥେୱାତି ଆସାଚ୍ଛେଦଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେସୁ ଆସଂ କରେଯ୍ୟେୱ। ନ ନିବ୍ବିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ନ ନିବ୍ବେଦଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ନ ଉକ୍କଣ୍ଠେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଯଥା ଇଚ୍ଛିନ୍ତି ଅହଞ୍ହି ସଟ୍ଠିହତ୍ଥା ନରକା ଉଟ୍ଠାନଂ ଇଚ୍ଛିଂ, ସୋମ୍ହି ତଥେୱ ଜାତୋ, ତତୋ ଉଟ୍ଠିତୋଯେୱାତି ଦୀପେତି।

ଅତୀତେ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୩।ସରଭମିଗଜାତକୱଣ୍ଣନା) କିର ବାରାଣସିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସରଭମିଗଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ପଟିୱସତି। ରାଜା ମିଗୱିତ୍ତକୋ ଅହୋସି ଥାମସମ୍ପନ୍ନୋ। ଏକଦିୱସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚେ ଆହ – ‘‘ଯସ୍ସ ପସ୍ସେନ ମିଗୋ ପଲାଯତି, ତେନେୱ ସୋ ଦାତବ୍ବୋ’’ତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ସରଭମିଗୋ ଉଟ୍ଠାଯ ରଞ୍ଞୋ ଠିତଟ୍ଠାନେନ ପଲାଯି। ଅଥ ନଂ ଅମଚ୍ଚା ଉପ୍ପଣ୍ଡେସୁଂ। ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମେ ମଂ ପରିହାସନ୍ତି, ମମ ପମାଣଂ ନ ଜାନନ୍ତୀ’’ତି ଗାଳ୍ହଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତିକୋୱ ଖଗ୍ଗଂ ଆଦାଯ ‘‘ସରଭଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱେଗେନ ପକ୍ଖନ୍ଦି। ଅଥ ନଂ ଦିସ୍ୱା ତୀଣି ଯୋଜନାନି ଅନୁବନ୍ଧି। ସରଭୋ ଅରଞ୍ଞଂ ପାୱିସି। ରାଜାପି ପାୱିସିଯେୱ। ତତ୍ଥ ସରଭମିଗସ୍ସ ଗମନମଗ୍ଗେ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥମତ୍ତୋ ମହାପୂତିପାତନରକଆୱାଟୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ତିଂସହତ୍ଥମତ୍ତଂ ଉଦକେନ ପୁଣ୍ଣୋ ତିଣେହି ଚ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ସରଭୋ ଉଦକଗନ୍ଧଂ ଘାଯିତ୍ୱାୱ ଆୱାଟଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଥୋକଂ ଓସକ୍କିତ୍ୱା ଗତୋ। ରାଜା ପନ ଉଜୁକମେୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ପତି।

ସରଭୋ ତସ୍ସ ପଦସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୁଣନ୍ତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ନରକଆୱାଟେ ପତିତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତଂ ଗମ୍ଭୀରେ ଉଦକେ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେ କିଲମନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ତେନ କତାପରାଧଂ ହଦଯେ ଅକତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତକାରୁଞ୍ଞୋ ‘‘ମା ମଯି ପସ୍ସନ୍ତେ ୱରାକୋ ନସ୍ସତୁ, ଇମମ୍ହା ତଂ ଦୁକ୍ଖା ମୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆୱାଟତୀରେ ଠିତୋ ‘‘ମା ଭାଯି, ମହାରାଜ, ଅହଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖା ମୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପିଯପୁତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ତସ୍ସୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥାଯ ସିଲାଯ ଯୋଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ‘‘ୱିଜ୍ଝିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆଗତଂ ରାଜାନଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥା ନରକା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅସ୍ସାସେତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞା ନୀହରିତ୍ୱା ସେନାଯ ଅୱିଦୂରେ ଓତାରେତ୍ୱା ଓୱାଦମସ୍ସ ଦତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ରାଜା ସେନଙ୍ଗପରିୱୁତୋ ନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସକଲରଟ୍ଠୱାସିନୋ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ରକ୍ଖନ୍ତୂ’’ତି ଧମ୍ମଭେରିଂ ଚରାପେସି। ମହାସତ୍ତେନ ପନ ଅତ୍ତନୋ କତଗୁଣଂ କସ୍ସଚି ଅକଥେତ୍ୱା ସାଯଂ ନାନଗ୍ଗରସଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅଲଙ୍କତସଯନେ ସଯିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୂସକାଲେ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣଂ ସରିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ସଯନପିଟ୍ଠେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପୀତିପୁଣ୍ଣେନ ହଦଯେନ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତୋ ‘‘ଆସୀସେଥେୱ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିନା ଇମା ଛ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅହିତା ହିତା ଚାତି ଦୁକ୍ଖଫସ୍ସା ସୁଖଫସ୍ସା ଚ, ମରଣଫସ୍ସା, ଜୀୱିତଫସ୍ସାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତାନଞ୍ହି ମରଣଫସ୍ସୋ ଅହିତୋ, ଜୀୱିତଫସ୍ସୋ ହିତୋ। ତେସଂ ଅଚିନ୍ତିତୋ ମରଣଫସ୍ସୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେତି । ଅଚିନ୍ତିତମ୍ପୀତି ମଯା ‘‘ଆୱାଟେ ପତିସ୍ସାମୀ’’ତି ନ ଚିନ୍ତିତଂ, ‘‘ସରଭଂ ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତିତଂ। ଇଦାନି ପନ ମେ ଚିନ୍ତିତଂ ନଟ୍ଠଂ, ଅଚିନ୍ତିତମେୱ ଜାତନ୍ତି ଉଦାନୱସେନ ୱଦତି। ଭୋଗାତି ଯସପରିୱାରା, ଏତେ ଚିନ୍ତାମଯା ନ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଞାଣୱତା ୱୀରିଯମେୱ କାତବ୍ବନ୍ତି ୱଦତି। ୱୀରିଯୱତୋ ହି ଅଚିନ୍ତିତମ୍ପି ହୋତିଯେୱ।

ତସ୍ସେୱଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେନ୍ତସ୍ସେୱ ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠହି। ପୁରୋହିତୋ ପାତୋୱ ସୁଖସେଯ୍ୟପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱାରେ ଠିତୋ ତସ୍ସ ଉଦାନଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ରାଜା ହିଯ୍ୟୋ ମିଗୱଂ ଅଗମାସି, ତତ୍ଥ ସରଭମିଗଂ ୱିଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତେନ ମଞ୍ଞେ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତୀ’’ତି। ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଉଦାନଂ ସୁତ୍ୱା ସୁମଜ୍ଜିତେ ଆଦାସେ ମୁଖଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଛାଯା ୱିଯ ରଞ୍ଞା ଚ ସରଭେନ ଚ କତକାରଣଂ ପାକଟଂ ଅହୋସି, ସୋ ନଖଗ୍ଗେନ ଦ୍ୱାରଂ ଆକୋଟେସି। ରାଜା ‘‘କୋ ଏସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅହଂ, ଦେୱ, ପୁରୋହିତୋତି। ଅଥସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ‘‘ଇତୋ ଏହାଚରିଯା’’ତି ଆହ। ସୋ ପୱିସିତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଜଯାପେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ‘‘ଅହଂ, ମହାରାଜ, ତଯା ଅରଞ୍ଞେ କତକାରଣଂ ଜାନାମି, ତ୍ୱଂ ଏକଂ ସରଭମିଗଂ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋ ନରକେ ପତିତୋ, ଅଥ ନଂ ସୋ ସରଭୋ ସିଲାଯ ଯୋଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ନରକତୋ ଉଦ୍ଧରି, ସୋ ତ୍ୱଂ ତସ୍ସ ଗୁଣଂ ସରିତ୍ୱା ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସରଭଂ ଗିରିଦୁଗ୍ଗସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଅନୁସରୀତି ଅନୁବନ୍ଧି। ୱିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧରଣତ୍ଥାଯ କତପରକ୍କମଂ। ଅନୁଜୀୱସୀତି ଉପଜୀୱସି, ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ତଯା ଜୀୱିତଂ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୁଦ୍ଧରୀତି ଉଦ୍ଧରଣଂ ଅକାସି। ସିଲାଯ ଯୋଗ୍ଗଂ ସରଭୋ କରିତ୍ୱାତି ସିଲାଯ ସୋପାନସଦିସାଯ ନରକତୋ ଉଦ୍ଧରଣଯୋଗ୍ଗତଂ କରିତ୍ୱା। ଅଲୀନଚିତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍କୋଚଂ ଅପ୍ପତ୍ତଚିତ୍ତଂ। ତ ମିଗଂ ୱଦେସୀତି ସୁୱଣ୍ଣସରଭମିଗଂ ଇଧ ସିରିସଯନେ ନିପନ୍ନୋ ୱଣ୍ଣେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା, ‘‘ଅଯଂ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ନ ମିଗୱଂ ଆଗତୋ, ସବ୍ବଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିଂ ଜାନାତି, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଜାନାତି, ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି ନ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା – ‘‘କିଂ ତ୍ୱଂ ନୁ ତତ୍ଥେୱା’’ତି ନୱମଗାଥମାହ । ତତ୍ଥ ଭିଂସରୂପନ୍ତି କିଂ ନୁ ତେ ଞାଣଂ ବଲୱଜାତିକଂ, ତେନେତଂ ଜାନାସୀତି ୱଦତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ନାହଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଅମକ୍ଖେତ୍ୱା ତଯା କଥିତଗାଥାଯ ପନ ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଚେୱହ’’ନ୍ତି ଦସମଗାଥମାହ । ତତ୍ଥ ସୁଭାସିତାନନ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଅମକ୍ଖେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତାନଂ। ଅତ୍ଥଂ ତଦାନେନ୍ତୀତି ଯୋ ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଆନେନ୍ତି ଉପଧାରେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦା ପୁରୋହିତୋ ଧମ୍ମସେନାପତି ଅହୋସି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅତୀତେପୀ’’ତିଆଦି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରାଦଯୋତିଆଦୀସୁ ପନ ଯାଥାୱସରସଗୁଣୱସେନାତି ଯଥାସଭାୱଗୁଣୱସେନ। ପଞ୍ଞାୱସେନ ପଟିୱେଧୱସେନ ସୁଚିରଂ ସୁନିପୁଣଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦଜାନନୱସେନ ଚ ରତ୍ତଞ୍ଞୁତା ୱେଦିତବ୍ବାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ପାକଟୋୱ ହୋତୀତି ସତିପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିକୋ ପାକଟୋ ୱିଭୂତୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ସାୱକେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ। ସବ୍ବେସୁପି ଏତଦଗ୍ଗେସୂତି ସବ୍ବେସୁପି ଏତଦଗ୍ଗସୁତ୍ତେସୁ, ସବ୍ବେସୁ ୱା ଏତଦଗ୍ଗଟ୍ଠପନେସୁ।

ଧୁରପତ୍ତାନୀତି ପତ୍ତାନଂ ପମୁଖଭୂତାନି ବାହିରପତ୍ତାନି। ନଵୁତିହତ୍ଥାନୀତି ମଜ୍ଝିମପୁରିସସ୍ସ ହତ୍ଥେନ ନଵୁତିରତନାନି। ପଦୁମେନେୱ ତଂ ତଂ ପଦେସଂ ଉତ୍ତରତି ଅତିକ୍କମତୀତି ପଦୁମୁତ୍ତରୋ, ଭଗୱା। ଗନ୍ଧଦାମମାଲାଦାମାଦୀହୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତଦାମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧଦାମେହି କତମାଲା ଗନ୍ଧଦାମଂ। ଲୱଙ୍ଗତକ୍କୋଲଜାତିପୁପ୍ଫାଦୀହି କତମାଲା ମାଲାଦାମଂ। ତମାଲପତ୍ତାଦୀହି କତମାଲା ପତ୍ତଦାମଂ। ୱଙ୍ଗପଟ୍ଟେତି ୱଙ୍ଗଦେସେ ଉପ୍ପନ୍ନଘନସୁଖୁମୱତ୍ଥେ। ଉତ୍ତମସୁଖୁମୱତ୍ଥନ୍ତି କାସିକୱତ୍ଥମାହ।

ତେପରିୱଟ୍ଟଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟୋସାନେତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚୱସେନ, ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା କିଚ୍ଚୱସେନ, ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତିଆଦିନା କତୱସେନ ଚ ତୀହି ଆକାରେହି ପରିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଦେସିତତ୍ତା ତୟୋ ପରିୱଟ୍ଟା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତିପରିୱଟ୍ଟଂ, ତିପରିୱଟ୍ଟମେୱ ତେପରିୱଟ୍ଟଂ, ତେପରିୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଞ୍ଚାତି ତେପରିୱଟ୍ଟଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ତଦେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପରିୟୋସାନେତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାଲିଗବ୍ଭଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଆଦାୟାତି ସାଲିଗବ୍ଭଂ ଫାଲେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ସାଲିଖୀରରସଂ ଆଦାୟ। ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଖୀରପାୟସଂ ପଚାପେମ। ୱେଣିୟୋ ପୁରିସଭାୱୱସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କଲାପକରଣେ କଲାପଗ୍ଗଂ। ଖଲେ କଲାପାନଂ ଠପନଦିୱସେ ଖଲଗ୍ଗଂ। ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀହୀନଂ ରାସିକରଣଦିୱସେ ଖଲଭଣ୍ଡଗ୍ଗଂ। କୋଟ୍ଠେସୁ ହି ଧଞ୍ଞସ୍ସ ପକ୍ଖିପନଦିୱସେ କୋଟ୍ଠଗ୍ଗଂ।

ଦ୍ୱେ ଗତିୟୋତି ଦ୍ୱେ ଏୱ ନିପ୍ଫତ୍ତିୟୋ, ଦ୍ୱେ ନିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଂ କୁମାରେ ସଙ୍ଖଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତେତି କୋଣ୍ଡଞ୍ଞମାଣୱସ୍ସେୱ ଲଦ୍ଧିଂ ଠତ୍ୱା ଇତରେପି ଛ ଜନା ପୁତ୍ତେ ଅନୁସାସିଂସୁ। ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ପାଚୀନପସ୍ସଂ ଅଚଲଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ଯଂ ‘‘ୱଜିରାସନ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ମହତଂ ମହତିୟୋ ୱହତୀତି ‘‘ପାଚୀନମୁଖୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ପାଚୀନଲୋକଧାତୁଅଭିମୁଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଂସଚକ୍ଖୁପି ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଘାତଂ ମହାୱିସୟଞ୍ଚାତି। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୁ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨, ୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫; ମହାନି। ୧୯୬) ୱୁତ୍ତଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ।

ଇଦଂ ପନ ସଙ୍ଖମେୱାତି ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟାମୀ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୦) ସଙ୍ଖମେୱ। ପରିୱିତକ୍କମତ୍ତମେୱ ତଥା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିୟା ଅଭାୱତୋ। ପୁପ୍ଫିତଫଲିତଂ କତ୍ୱାତି ଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାହି ସଙ୍ଖପାଲିଫୁଲ୍ଲଂ, ମଗ୍ଗଫଲେହି ସଙ୍ଖସୋ ଫଲଭାରଭରିତଞ୍ଚ କରୋନ୍ତୋ ପୁପ୍ଫିତଂ ଫଲିତଂ କତ୍ୱା। ଅପକ୍କମିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱାତି ଦ୍ୱେପି ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଅତ୍ତନୋ ନିପଚ୍ଚକାରଂ କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଗୁଣାତିରେକତଂ ବହୁ ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକା ଅପକ୍କମିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା। ତଦ୍ଦେୱାତି ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହତୀରେୟେୱ।

ସାରିପୁତ୍ତ-ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୮୯-୧୯୦। ଦୁତିୟତତିୟେସୁ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଅତିସୟତ୍ଥୱିସୟୋତି ଥେରସ୍ସ ଅତିସୟିକିଦ୍ଧିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଇଦ୍ଧିୟା ସମ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସହ ପଂସୂହି କୀଳିଂସୂତି ସହପଂସୁକୀଳିଇତା। ଇଧଲୋକତ୍ତଭାୱମେୱାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଅତ୍ତଭାୱମେୱ। ସୋଳସ ପଞ୍ଞା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋତି ମଜ୍ଝିମନିକାୟେ ଅନୁପଦସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାୟ ‘‘ମହାପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ପୁଥୁପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ହାସପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ଜୱନପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୯୩) ଏୱମାଗତା ମହାପଞ୍ଞାଦିକା ଛ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିପଞ୍ଞା, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଞ୍ଞାତି ଇମା ସୋଳସୱିଧା ପଞ୍ଞା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଠିତୋ।

ପଞ୍ହସାକଚ୍ଛନ୍ତି ପଞ୍ହସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ସାକଚ୍ଛଂ କରୋତି। ଅତ୍ଥିକେହି ଉପଞ୍ଞାତଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏତଂ ଅନୁବନ୍ଧନସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଇଦଞ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧେୟ୍ୟଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଇଦଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧନଂ ନାମ ଅତ୍ଥିକେହି ଉପଞ୍ଞାତଂ ମଗ୍ଗଂ, ଞାତୋ ଚେୱ ଉପଗତୋ ଚ ମଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥିକେହି ଅମ୍ହେହି ମରଣେ ସତି ଅମତେନପି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ କେୱଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ଉପଞ୍ଞାତଂ, ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଞାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ମଗ୍ଗନ୍ତୋ ପରିୟେସନ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ନେସଂ ପରିସାୟାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ପରିୱାରଭୂତପରିସାୟ। ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକେତି ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେ ଦ୍ୱେ ମହାନୁଭାୱେ ସାୱକେ। ଠାନନ୍ତରେତି ଅଗ୍ଗସାୱକତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଠାନନ୍ତରେ ଠପେସି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ଅଗ୍ଗସାୱକେ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ମହାସାୱକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଅଞ୍ଞେପି ମହାଥେରା ଅଭିଞ୍ଞାତାଦିଗୁଣୱିସେସୟୋଗେନ ‘‘ମହାସାୱକା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି, ଇମେଯେୱ ପନ ସାୱକେସୁ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଭୂତା ୱିସେସତୋ ‘‘ମହାସାୱକା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱେପି ମହାସାୱକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୯୧। ଚତୁତ୍ଥେ ଯସ୍ମା ଧୁତୱାଦଧୁତଧମ୍ମଧୁତଙ୍ଗାନି ଧୁତମୂଲକାନି, ତସ୍ମା ‘‘ଧୁତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଆରଦ୍ଧଂ, ତତ୍ଥ କିଲେସେ ଧୁନି ଧୁତୱାତି ଧୁତୋ,

ଧୁତକିଲେସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, କିଲେସଧୁନନୋ ୱା ଧମ୍ମୋ, କିଲେସଧୁନନୋ ଧମ୍ମୋତି ଚ ସପୁଢଭାଗୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଂ ଧୁତସଞ୍ଞିତଂ କିଲେସଧୁନନଧମ୍ମଂ ୱଦତି, ପରେ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି ଧୁତୱାଦୋ। ଚତୁକ୍କଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଏତ୍ଥ ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଯିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ସୋ ଅୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧୁତଭୂତସ୍ସ ଧୁତଭୂତା ଧମ୍ମା ଧୁତଧମ୍ମା। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ଏୱ । କିଲେସେ ସମ୍ମା ଲିଖତି ତଚ୍ଛତୀତି ସଲ୍ଲେଖୋ, କିଲେସଜେଗୁଚ୍ଛୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସଲ୍ଲେଖତା। ଦ୍ୱୀହିପି କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚତୀତି ପୱିୱେକୋ, ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପୱିୱେକତା। ଇମିନା ସରୀରଟ୍ଠପନମତ୍ତେନ ଅତ୍ଥୀତି ଇଦମଟ୍ଠି ଦ୍ଧ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଇଦମଟ୍ଠିତା, ଇମେହି ୱା କୁସଲଧମ୍ମେହି ଅତ୍ଥି ଇଦମଟ୍ଠି, ଯେନ ଞାଣେନ ''ପଚ୍ଚଜିତେନ ନାମ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ଧୁତଗୁଣେ ସମାଦିୟତି ଚେୱ ପରିହରତି ଚ, ତଂ ଞାଣଂ ଇଦମଟ୍ଠିତା। ତେନାହ – ''ଇଦମଟ୍ଠିତା ଞାଣମେୱା''ତି। ଧୁତଧମ୍ମା ନାମାତି ଧୁତଙ୍ଗସେୱନାୟ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଧୁନନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଧୁତୋତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ ଧୁତଙ୍ଗଚେତନାୟ ଉପକାରକା ଧମ୍ମାତି କତ୍ୱା ଧୁତଧମ୍ମା ନାମ । ଅନୁପତନ୍ତୀତି ତଦନ୍ତୋଗଧା ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି ତଦୁଭୟସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୱିସେସଭାୱତୋ। ପଟିକ୍ଖେପୱତ୍ଥୂସୂତି ଧୁତଙ୍ଗସେୱନାୟ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବୱତ୍ଥୂସୁ ପହାତବ୍ବୱତ୍ଥୂସୁ।

ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଂ...ପେ... ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗନ୍ତି ଉଦ୍ଦେସୋପି ପେୟ୍ୟାଲନୟେନ ଦସ୍ସିତୋ। ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୨ ଆଦୟୋ) ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଧୁତୱାଦଗ୍ଗହଣେନେୱ ଥେରସ୍ସ ଧୁତଭାୱୋପି ଗହିତୋ ହୋତୀତି ''ଧୁତୱାଦାନ''ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ମହାତି ଅଭିନୀହାରାଦିମହନ୍ତତାୟପି ସାସନସ୍ସ ଉପକାରିତାୟପି ଅୟଂ ଥେରୋ ମହା, ଗୁଣମହନ୍ତତାୟ ପସଂସାୱଚନମେୱ ୱା ଏତଂ ଥେରସ୍ସ ଯଦିଦଂ ମହାକସ୍ସପୋତି ଯଥା ''ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ''ତି।

ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟେ ସଞ୍ଜାତପ୍ପସାଦତାୟ ଉପାସକଭାୱେ ଠିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାୟା''ତିଆଦି। ଏତସ୍ସ ଅଗ୍ଗଭାୱସ୍ସାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସଚ୍ଚକାରୋତି ସଚ୍ଚଭାୱାୱହୋ କାରୋ, ଅୱିସଂୱାଦନୱସେନ ୱା ତଦତ୍ଥସାଧନୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଲାହଲନ୍ତି କୁତୂହଲୱିପ୍ଫାରୋ। ସତ୍ଥା ସତ୍ତମେ ସତ୍ତମେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୱନଯୋଗ୍ଗଂ କାଲଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଦିୱା ସାୟନ୍ହସମୟଂ କଥେତି, ରତ୍ତିୟଂ ସକଲଯାମଂ। ତେନାହ – ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଆହ – 'ଭୋତି କିଂ ରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସସି ଦିୱା'''ତି। ୱିସ୍ସାସିକୋତି ୱିସ୍ସାସିକଭାୱୋ। ''ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୋ''ତି ୱା ପାଠୋ।

ଦ୍ୱେଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ପୂରିତପାରମିସ୍ସାତି ଇଦଂ ସା ପରମ୍ପରାୟ ସୋତପତିତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହ। ଅଦିନ୍ନୱିପାକସ୍ସାତି ଅୱିପକ୍କୱିପାକସ୍ସ। ଭଦ୍ଦକେ କାଲେତି ଯୁତ୍ତେ କାଲେ। ନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ନକ୍ଖତ୍ତେନ ଲକ୍ଖିତଂ ଛଣଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି ନକ୍ଖତ୍ତେ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଛଣାନି ନକ୍ଖତ୍ତାନି ନାମ, ଇତରାନି ପନ ଛଣାନି ନାମ। ସମ୍ପାପତିତଦୁକ୍ଖତୋ ୱିମୋଚନେନ ତତୋ ନିୟ୍ୟାନାୱହତାୟ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ଚ ନିୟ୍ୟାନିକଂ। ତେସନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣପଦୁମାନଂ। ଓଲମ୍ବକାତି ସୁୱଣ୍ଣରତନୱିଚିତ୍ତା ରତନଦାମା। ପୁଞ୍ଞନିୟାମେନାତି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସିଦ୍ଧେନ ନିୟାମେନ। ସ୍ୱସ୍ସ ବାରାଣସିରଜ୍ଜଂ ଦାତୁଂ କତୋକାସୋ। ଫୁସ୍ସରଥନ୍ତି ମଙ୍ଗଲରଥଂ। ସେତଚ୍ଛତ୍ତୌଣ୍ହୀସୱାଲବୀଜନିଖଗ୍ଗମଣିପାଦୁକାନି ପଞ୍ଚୱିଧଂ ରାଜକକୁଧଭଣ୍ଡନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଧ ପନ ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିସୁଂ ଗହିତନ୍ତି ସୀହାସନଂ ପଞ୍ଚମଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ପାରୁପନକଣ୍ଣନ୍ତି ପାରୁପନୱତ୍ଥସ୍ସ ଦସନ୍ତଂ। ଦିବ୍ବୱତ୍ଥଦାୟିପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱଚୋଦିତୋ ''ନନୁ ତାତା ଥୂଲ''ନ୍ତି ଆହ। ଅହୋ ତପସ୍ସୀତି ଅହୋ କପଣୋ ଅୟଂ ରାଜାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା। ଚଙ୍କମନସତାନୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଅଗ୍ଗିସାଲାଦୀନି ପବ୍ବଜିତସାରୁପ୍ପାନି ଠାନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସାଧୁକୀଳିଇତନ୍ତି ଅରିୟାନଂ ପରିନିବ୍ବୁତଟ୍ଠାନେ କାତବ୍ବସକ୍କାରଂ ୱଦତି। ନଙ୍ଗମଙ୍ଗି, ନିରୋଗା ଅୟ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛିତାକାରଦସ୍ସନଂ। ପରିନିବ୍ବୁତା ଦେୱାତି ଦେୱୀ ପଟିୱଚନଂ ଅଦାସି। ପଟିୟାଦେତ୍ୱାତି ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା। ସମଣକପବ୍ବଜନ୍ତି ସମିତପାପେହି ଅରିୟେହି ଅନୁଟ୍ଠାତବ୍ବପବ୍ବଜ୍ଜଂ। ସୋ ହି ରାଜା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ୱେସସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ''ଇଦମେୱ ଭଦ୍ଦକ''ନ୍ତି ତାଦିସଂଯେୱ ଲିଙ୍ଗଂ ଗଣ୍ହି। ତତ୍ଥେୱାତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଏୱ। ୱୀସତିମେ ୱସ୍ସେ ସମ୍ପତ୍ତେତି ଆହରିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାଧିକାରସ୍ସ ଚ ଚିରକାଲସମ୍ଭୂତତ୍ତା ''ଏୱରୂପଂ କଥଂ ମା କଥେଥା''ତି ଆହ। ୱୀସତି ଧରଣାନି ନିକ୍ଖନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ପଞ୍ଚପଲଂ ନିକ୍ଖନ୍ତି ଅପରେ। ଇତ୍ଥାକରୋତି ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଅୟ୍ୟଧୀତାତି ଅମ୍ହାକଂ ଅୟ୍ୟସ୍ସ ଧୀତା, ଭଦ୍ଦକାପିଲାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନପଣ୍ଣନ୍ତି ସଦିସପଣ୍ଣଂ ସଦିସଲେଖଂ କୁମାରସ୍ସ କୁମାରିକାୟ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ପଣ୍ଣଲେଖଂ। ତେ ପୁରିସା ସମାଗତଟ୍ଠାନତୋ ମଗଧରଟ୍ଠେ ମହାତିତ୍ଥଗାମଂ ମଦ୍ଦରଟ୍ଠେ ସାଗଲନଗରଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅପକ୍କମନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ''ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ପେସେସୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

ପୁପ୍ଫଦାମନ୍ତି ହତ୍ଥିହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ପୁପ୍ଫଦାମଂ। ତାନୀତି ତାନି ଉଭୋହି ଗଣ୍ଠାପିତାନି ଦ୍ୱେ ପୁପ୍ଫଦାମାନି। ତେତି ଉଭୋ ଭଦ୍ଦା ଚେୱ ପିପ୍ଫଲିକୁମାରୋ ଚ । ଲୋକାମିସେନାତି କାମସ୍ସାଦେନ। ଅସଂସଟ୍ଠାତି ନ ସଂଯୁତ୍ତା ଘଟେ ଜଲନ୍ତେନ ୱିୟ ପଦୀପେନ ଅବ୍ଭାସୟେ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତେନ ୱିମୋକ୍ଖବୀଜେନ

ସମୁସ୍ସାହିତଚିତ୍ତତ୍ତା। ଯନ୍ତବଦ୍ଧାନୀତି ସସ୍ସସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରକୱାଟଯୋଜନୱସେନ ବଦ୍ଧାନି ନିକ୍ଖମନତୁମ୍ବାନି। କମ୍ମନ୍ତୋତି କସିକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନଂ। ଦାସିକଗାମାତି ଦାସାନଂ ୱସନଗାମା। ଓସାରେତ୍ୱାତି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଆକପ୍ପକୁତ୍ତୱସେନାତି ଆକାରୱସେନ କିରିଯାୱସେନ। ଅନନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ପବ୍ବଜିତଭାୱସ୍ସ ଅନନୁରୂପଂ। ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେକେତି ଦ୍ୱେଧାପଥସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାଭୂତଟ୍ଠାନେ। ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ନିସୀଦତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସା ପନ ତତ୍ଥ ସଜ୍ଜୁ ନିସଜ୍ଜା ଏଦିସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ନିସୀଦନ୍ତୋ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅପରିମିତକାଲସମ୍ଭୂତାଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୂପଚଯଜନିକତ୍ତା ରୂପପ୍ପଭାୱବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଜ୍ଜୋତିତା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଜ୍ଜଲିତା ବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାଲଙ୍କତା ସଭାୱସିଦ୍ଧିତାଯ ଅକିତ୍ତିମା ରୂପକାଯସିରୀ, ତଂଯେୱ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବପ୍ପସାଦସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ଅନିଗ୍ଗୂହିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱା ''ବୁଦ୍ଧୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା…ପେ… ନିସୀଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅସୀତିହତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତା। ସତସାଖୋତି ବହୁସାଖୋ ଅନେକସାଖୋ। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋୱ ଅହୋସି ନିରନ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧରସ୍ମୀହି ସମନ୍ତତୋ ସମୋକିଣ୍ଣଭାୱତୋ।

ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ଦୂରତୋ ନାତିଦୂରେ ଆସନ୍ନେତି ତୀସୁ ଠାନେସୁ। ତୀହି ୱାଦେହୀତି ''ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ 'ତିବ୍ବଂ ମେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱିସ୍ସତି ଥେରେସୁ ନୱେସୁ ମଜ୍ଝିମେସୂ'ତି। ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ 'ଯଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସାମି କୁସଲୂପସଂହିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କରିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସାମୀ'ତି, ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ 'ସାତସହଗତା ଚ ମେ କାଯଗତାସତି ନ ୱିଜହିସ୍ସତୀ'ତି, ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ଇମେହି ତୀହି ୱାଦେହି। ଏତ୍ଥ ହି ଭଗୱା ପଠମଂ ୱାଦଂ ଥେରସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକତ୍ତା ଜାତିମାନପ୍ପହାନତ୍ଥମଭାସି, ଦୁତିଯଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅହଂକାରପ୍ପହାନତ୍ଥଂ, ତତିଯଂ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅତ୍ତସିନେହପ୍ପହାନତ୍ଥଂ । ମୁଦୁକା ଖୋ ତ୍ୟାଯନ୍ତି ମୁଦୁକା ଖୋ ତେ ଅଯଂ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏୱମାହ? ଥେରେନ ସହ ଚୀୱରଂ ପରିୱତ୍ତେତୁକାମତାଯ। କସ୍ମା ପରିୱତ୍ତେତୁକାମୋ ଜାତୋତି? ଥେରଂ ଅତ୍ତନୋ ଠାନେ ଠପେତୁକାମତାଯ। କିଂ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା ନତ୍ଥୀତି? ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ପନସ୍ସ ଅହୋସି ''ଇମେନ ଚିରଂ ଠସ୍ସନ୍ତି, କସ୍ସପୋ ପନ ୱୀସତିୱସ୍ସସତାଯୁକୋ, ସୋ ମଯି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଯଂ ୱସିତ୍ୱା ଧମ୍ମୱିନଯସଙ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ମମ ସାସନଂ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସହସ୍ସପରିମାଣକାଲପ୍ପୱତ୍ତନକଂ କରିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଠାନେ ଠପେସି। ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୂ କସ୍ସପସ୍ସ ସୁସ୍ସୂସିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ତସ୍ମା ଏୱମାହ।

ଚନ୍ଦୂପମୋତି ଚନ୍ଦସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା। କିଂ ପରିମଣ୍ଡଲତାଯ? ନୋ, ଅପିଚ ଖୋ ଯଥା ଚନ୍ଦୋ ଗଗନତଲଂ ପକ୍ଖନ୍ଦମାନୋ ନ କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଥୱଂ ୱା ସିନେହଂ ୱା ଆଲଯଂ ୱା କରୋତି, ନ ଚ ନ ହୋତି ମହାଜନସ୍ସ ପିଯୋ ମନାପୋ, ଅଯମ୍ପି ଏୱଂ କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଥୱାଦୀନଂ ଅକରଣେନ ବହୁଜନସ୍ସ ପିଯୋ ମନାପୋ ଚନ୍ଦୂପମୋ ହୁତ୍ୱା ଖତ୍ତିଯକୁଲାଦୀନି ଚତ୍ତାରି କୁଲାନି ଉପସଙ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପକସ୍ସେୱ କାଯଂ ଅପକସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ତେନେୱ ସନ୍ଥୱାଦୀନଂ ଅକରଣେନ କାଯଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅପକଡ୍ଢିତ୍ୱା, ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଚଂ ନୱୋତି ନିଚ୍ଚନୱକୋୱ, ଆଗନ୍ତୁକସଦିସୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଗନ୍ତୁକୋ ହି ପଟିପାଟିଯା ସମ୍ପତ୍ତଗେହଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସଚେ ନଂ ଘରସାମିକା ଦିସ୍ୱା ''ଅମ୍ହାକମ୍ପି ପୁତ୍ତଭାତରୋ ୱିପ୍ପୱାସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏୱଂ ୱିଚରିଂସୂ''ତି ଅନୁକମ୍ପମାନା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଭୋଜେନ୍ତି, ଭୁତ୍ତମତ୍ତୋଯେୱ ''ତୁମ୍ହାକଂ ଭାଜନଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଉଟ୍ଠାଯ ପକ୍କମତି, ନ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଥୱଂ ୱା କରୋତି, କିଚ୍ଚକରଣୀଯାନି ୱା ସଂୱିଦହତି, ଏୱମଯମ୍ପି ପଟିପାଟିଯା ସମ୍ପତ୍ତଂ ଘରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଯଂ ଇରିଯାପଥେ ପସନ୍ନା ମନୁସ୍ସା ଦେନ୍ତି, ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଛିନ୍ନସନ୍ଥୱୋ ତେସଂ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେ ଅବ୍ୟାୱଟୋ ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମତୀତି ଦୀପେତି।

ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋତି ନପ୍ପଗବ୍ଭୋ, ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନେନ କାଯପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଚତୁଟ୍ଠାନେନ ୱଚୀପାଗବ୍ଭିଯେନ, ଅନେକଟ୍ଠାନେନ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯେନ ଚ ୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ କାଯପାଗବ୍ଭିଯଂ ନାମ ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲଭୋଜନସାଲଜନ୍ତାଘରନହାନତିତ୍ଥଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗେସୁ ଅନ୍ତରଘରପୱେସନେ ଚ କାଯେନ ଅପ୍ପତିରୂପକରଣଂ। ଚତୁଟ୍ଠାନଂ ୱଚୀପାଗବ୍ଭିଯଂ ନାମ ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲଅନ୍ତରଘରେସୁ ଅପ୍ପତିରୂପୱାଚାନିଚ୍ଛାରଣଂ। ଅନେକଟ୍ଠାନଂ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯଂ ନାମ ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ କାଯୱାଚାହି ଅଜ୍ଝାଚାରଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ମନସା କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିତକ୍କନଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇମେସଂ ପାଗବ୍ଭିଯାନଂ ଅଭାୱେନ ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋ ହୁତ୍ୱା କୁଲାନି ଉପସଙ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ସପସଂଯୁତ୍ତେନ ଚ ଚନ୍ଦୂପମପ୍ପଟିପଦାଦିଥେରସ୍ସ ଧୁତୱାଦେସୁ ଅଗ୍ଗଭାୱସ୍ସ ବୋଧିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏତଦେୱ କସ୍ସପସଂଯୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା''ତି।

ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୯୨। ପଞ୍ଚମେ ଭୋଜନପପଞ୍ଚମତ୍ତନ୍ତି ଗୋଚରଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରଣାହାରପରିଭୋଗସଞ୍ଞିତଂ ଭୋଜନପପଞ୍ଚମତ୍ତଂ। ଦୀପରୁକ୍ଖାନନ୍ତି

ଲୋହଦନ୍ତକଟ୍ଠମଯାନଂ ମହନ୍ତାନଂ ଦୀପରୁକ୍ଖାନଂ। ଲୋହମଯେସୁପି ହି ତେସୁ ଦୀପାଧାରେସୁ ଦୀପରୁକ୍ଖକାତି ରୁଳ୍ହିରେସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଓଲମ୍ବକଦୀପମଣ୍ଡଲଦୀପସଞ୍ଚରଣଦୀପାଦିକା ସେସଦୀପା।

ଅନୁପରିଯାଯି ପଦକ୍ଖିଣକରଣଓସେନ। ଅହଂ ତେନାତି ଯେନ ତୁଯ୍ହଂ ଅଞ୍ଞୋ, ଅହଂ ତେନ ପଓାରେମି, ତସ୍ମା ତଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଓଣ୍ଣପାତିଯଂଯେଓସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ଦେଓତାନୁଭାଓେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ନ କିଞ୍ଚି ପଚନକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ସତ୍ତ ମହାପୁରିସଓିତକ୍କେ ଓିତକ୍କେସୀତି “ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସାଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ମହିଚ୍ଛସ୍ସା”ତିଆଦିକେ ସତ୍ତ ମହାପୁରିସଓିତକ୍କେ ଓିତକ୍କେସି। ଅଟ୍ଠମେତି “ନିପ୍ପପଞ୍ଚାରାମସ୍ସାଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ପପଞ୍ଚାରାମସ୍ସା”ତି ଏତସ୍ମିଂ ପୁରିସଓିତକ୍କେ।

ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯାତି “ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସାଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ମହିଚ୍ଛସ୍ସା”ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୮; ଅ। ନି। ୮।୩୦) ମହାପୁରିସଓିତକ୍କଓସେନ ଆରଦ୍ଧମତ୍ତଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାଓେନ ଠିତଂ ମମ ସଙ୍କପ୍ପଂ ଜାନିତ୍ୱା। ମନୋମଯେନାତି ମନୋମଯେନ ଓିଯ ମନସା ନିମ୍ମିତସଦିସେନ, ପରିଣାମିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିଯାତି “ଅଯଂ କାଯୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଓିଯ ହୋତୂ”ତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିଯା।

ଯଦା ମେ ଅହୁ ସଙ୍କପ୍ପୋତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ମଯ୍ହଂ “କୀଦିସୋ ନୁ ଖୋ ଅଟ୍ଠମୋ ମହାପୁରିସଓିତକ୍କୋ”ତି ପରିଓିତକ୍କୋ ଅହୋସି, ଯଦା ମେ ଅହୁ ସଙ୍କପ୍ପୋ, ତତୋ ମମ ସଙ୍କପ୍ପମଞ୍ଞାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ଉପସଙ୍କମି, ଉତ୍ତରି ଦେସଯୀତି ଯୋଜନା। ଉତ୍ତରି ଦେସଯୀତି “ନିପ୍ପପଞ୍ଚାରାମସ୍ସାଯଂ ଧମ୍ମୋ ନିପ୍ପପଞ୍ଚରତିନୋ , ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ପପଞ୍ଚାରାମସ୍ସ ପପଞ୍ଚରତିନୋ”ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୮; ଅ। ନି। ୮।୩୦) ଇମଂ ଅଟ୍ଠମଂ ମହାପୁରିସଓିତକ୍କଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଉପରି ଦେସଯି। ତଂ ପନ ଦେସିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – “ନିପ୍ପପଞ୍ଚରତୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ନିପ୍ପପଞ୍ଚମଦେସଯୀ”ତି, ପପଞ୍ଚା ନାମ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା, ତେସଂ ଓୂପସମନତାଯ ତଦଭାଓତୋ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ନିପ୍ପପଞ୍ଚା ନାମ। ଯଥା ତଂ ପାପୁଣାତି, ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ସାମୁକ୍କଂସିକଂ ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନଂ ଅଦେସଯୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସାହଂ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯାତି ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଧମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଓିହାସିନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଓିହରିଂ। ସାସନେ ରତୋତି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହେ ସାସନେ ଅଭିରତୋ। ତିସ୍ସୋ ଓିଜ୍ଜା ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ପୁବ୍ବେନିଓାସଞ୍ଞାଣଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ଆସଓକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ଓିଜ୍ଜା ମଯା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା ସଚ୍ଛିକତା। ତତୋ ଏଓ କତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ, ଅନୁସିଟ୍ଠି ଓଓାଦୋ ଅନୁଟ୍ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଦ୍ଦିଯତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୧୯୩। ଛଟ୍ଠେ ଉଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ଉଚ୍ଚା-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ – “ଉଚ୍ଚାକୁଲିକାନନ୍ତି ଉଚ୍ଚେ କୁଲେ ଜାତାନ”ନ୍ତି। କାଳିଗୋଧା ଦେଓୀତି କାଳଅଓଣ୍ଣତାଯ କାଳିଗୋଧା ଦେଓୀ। କୁଲାନୁକ୍କମେନ ରଜ୍ଜାନୁପ୍ପତ୍ତି ମହାକୁଲିନସ୍ସେଓାତି ଓୁତ୍ତଂ – “ସୋଯେଓ ଚା”ତିଆଦି।

ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୧୯୪। ସତ୍ତମେ ରିତ୍ତକୋତି ଦେଯ୍ୟଓତ୍ଥୁରହିତୋ। ଗୁଣେ ଆଓଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଭଗଓତୋ ରୂପଗୁଣେ ଚେଓ ଆକପ୍ପସମ୍ପଦାଦିଗୁଣେ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଞତ୍ୱା ଅମ୍ବପକ୍କସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନନ୍ତି ଏଓମାଦିକେ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତେ ଗୁଣେ ଆଓଜ୍ଜେତ୍ୱା।

ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୧୯୫। ଅଟ୍ଠମେ ଅଭୀତନାଦଭାଓେନ ସୀହସ୍ସ ଓିଯ ନାଦୋ ସୀହନାଦୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସୀହନାଦିକା, ତେସଂ ସୀହନାଦିକାନଂ। ଗରହିତଜ୍ଝପସଂସିତଜ୍ଝଧମ୍ମେ ଯାଥାଓତୋ ଜାନନ୍ତସ୍ସେଓ ଗରହା ପସଂସା ଚ ଯୁତ୍ତରୂପାତି ଆହ – “ବୁଦ୍ଧା ଚ ନାମା”ତିଆଦି। ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀହି ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ ଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ହି ଞାଣେନ ଅରିଯସାଓକୋ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତୋ “ଖୀଣା ଜାତୀ”ତିଆଦିଂ ପଜାନାତି। କତମା ପନସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣା, କଥଞ୍ଚ ପଜାନାତୀତି? ନ ତାଓସ୍ସ ଅତୀତା ଖୀଣା ପୁବ୍ବେଓ ଖୀଣତ୍ତା, ନ ଅନାଗତା ଅନାଗତେ ଓାଯାମାଭାଓତୋ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଓିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଯା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାଓିତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ଏକଚତୁପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେସୁ ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଭେଦା ଜାତି, ସା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାଓିତତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନେନ ଖୀଣା। ତଂ ସୋ ମଗ୍ଗଭାଓନାଯ ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିତ୍ୱା “କିଲେସାଭାଓେ ଓିଜ୍ଜମାନମ୍ପି କମ୍ମଂ ଆଯତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ ହୋତୀ”ତି ଜାନନ୍ତୋ ପଜାନାତି।

ୱୁସିତନ୍ତି ୱୁଟ୍ଠଂ ପରିୱୁଟ୍ଠଂ, କତଂ ଚରିତଂ ନିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱସନ୍ତି ନାମ, ଖୀଣାସୱୋ ୱୁଟ୍ଠୱାସୋ। ତସ୍ମା ଅରିଯସାୱକୋ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ପଜାନାତି। କତଂ କରଣୀଯନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ସୋଳସୱିଧଂ କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଦଯୋ ହି ତଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି, ଖୀଣାସୱୋ କତକରଣୀଯୋ। ତସ୍ମା ଅରିଯସାୱକୋ ଅତ୍ତନୋ କରଣୀଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘କତଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି ପଜାନାତି। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଇଦାନି ପୁନ ଇତ୍ଥଭାୱାଯ ଏୱଂ ସୋଳସୱିଧକିଚ୍ଚଭାୱାଯ, କିଲେସକ୍ଖଯାଯ ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ କିଚ୍ଚଂ ମେ ନତ୍ଥୀତି ପଜାନାତି। ଅଥ ୱା ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଇତ୍ଥଭାୱତୋ ଇମସ୍ମା ଏୱଂପକାରା ଇଦାନି ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନା ଅପରଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ମଯ୍ହଂ ନତ୍ଥି, ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ୱିଯ, ତେ ଚରିମକୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୯୬। ନୱମେ ଅଟ୍ଠାରସସୁପି ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେସୁ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗତତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବସିପ୍ପେସୁ କୋୱିଦୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଦଯାଅବ୍ଭୁଞ୍ଞାୱହସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଉପଲବ୍ଭନତୋ ‘‘ମୋକ୍ଖଧମ୍ମଂ ଅଦିସ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ଇଦଂ ୱେଦତ୍ତଯଂ ନାମା’’ତିଆଦି । ତଥା ହି ଅନେନ ଦୁଗ୍ଗତିପରିମୁଚ୍ଚନମ୍ପି ଦୁଲ୍ଲଭଂ, ଅଭିଞ୍ଞାପରିୱାରାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଲାଭିତାଯ ସଯଂ ଏକଦେସେନ ଉପସନ୍ତୋ ପରମୁକ୍କଂସଗତଂ ଉତ୍ତମଦମଥସମଥଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପିଟକାନି ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଫଲଭାଜନାନି ଗହେତ୍ୱା ଅସ୍ସାମିକାଯ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଗାରୱୱସେନ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପରିଭୁଞ୍ଜୀତି ଦେୱତାହି ପକ୍ଖିତ୍ତଦିବ୍ବୋଜଂ ୱନମୂଲଫଲାଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜି। ପତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପିତସମନନ୍ତରମେୱ ହି ଦେୱତା ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବୋଜଂ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ସମ୍ମସିତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି ମହାଦେୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଅନୁମୋଦନକଥାଯ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାସକ୍ଖିକାଯ ସୁୱିସୋଧିତଚିତ୍ତସନ୍ତାନା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ।

ଦସହି କଥାୱତ୍ଥୂହୀତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥା ପୱିୱେକକଥା ଅସଂସଗ୍ଗକଥା ୱୀରିଯାରମ୍ଭକଥା ସୀଲସମ୍ପଦାକଥା ସମାଧିସମ୍ପଦାକଥା ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାକଥା ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାକଥା ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପଦାକଥାତି ଇମେହି ଦସହି କଥାୱତ୍ଥୂହି। ଜାତିଭୂମିରଟ୍ଠୱାସିନୋତି ଜାତିଭୂମିୱନ୍ତଦେସୱାସିନୋ, ସତ୍ଥୁ ଜାତଦେସୱାସିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀସାନୁଲୋକିକୋତି ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସୀସଂ ଅନୁ ଅନୁ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଓକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାତି ସାକଚ୍ଛାଯ ଅୱସରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା। ସତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୫୭) ସତ୍ତ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ପୁଚ୍ଛି। ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି ସୱିସେସେନ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିତାଯ।

ମହାକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୯୭। ଦସମେ ସଂଖିତ୍ତେନ କଥିତଧମ୍ମସ୍ସାତି ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାସୁ ୱିଯ ସଙ୍ଖେପେନ ଦେସିତଧମ୍ମସ୍ସ। ତଂ ଦେସନଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱାତି ତଂ ସଙ୍ଖେପଦେସନଂ ଆଯତନାଦିୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା। ଅତ୍ଥଂ ୱିଭଜମାନାନନ୍ତି ତସ୍ସା ସଙ୍ଖେପଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥେନ୍ତାନଂ। ଅତ୍ଥୱସେନ ୱାତି ‘‘ଏତ୍ତକା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥା’’ତି ଅତ୍ଥୱସେନ ୱା ଦେସନଂ ପୂରେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱାତି ‘‘ଏତ୍ତକାନି ଏତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଦେସନାୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀ’’ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱା ପୂରେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ମହାକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରୋ ଉଭଯୱସେନପି ସକ୍କୋତି ତସ୍ସ ସଙ୍ଖେପେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରେନ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଦେସନତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ପାତୋୱ ସୁଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ଅଞ୍ଞେହୀତି ଅଞ୍ଞାସଂ ଇତ୍ଥୀନଂ କେସେହି ଅତିୱିଯ ଦୀଘା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଦୀଘା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ସିନିଦ୍ଧନୀଲମୁଦୁକଞ୍ଚିକା ଚ। ନିକ୍କେସୀତି ଅପ୍ପକେସୀ ଯଥା ‘‘ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତି।

ପଣିଯନ୍ତି ୱିକ୍କେତବ୍ବଭଣ୍ଡଂ। ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଉପନିସ୍ସଯଂ କେସାନଂ ପକତିଭାୱାପତ୍ତିଞ୍ଚ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଗାରୱେନାତି ମୁଣ୍ଡସୀସାପି ଥେରେ ଗାରୱେନ ଏକୱଚନେନେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା। ନିମନ୍ତେତ୍ୱାତି ସ୍ୱାତନାଯ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା। ଇମିସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସେଟ୍ଠିଧୀତରମାହ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଅଟ୍ଠାନପଯୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଯସପଟିଲାଭୋୱ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସପଟିଲାଭୋତି ଚ ଭୱସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭୋ। ସତ୍ତସୁ ହି ଜୱନଚେତନାସୁ ପଠମା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଫଲା, ପଚ୍ଛିମା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଫଲା, ମଜ୍ଝେ ପଞ୍ଚ ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଫଲା, ତସ୍ମା ପଠମଂ ଏକଂ ଚେତନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସା ଯଥାସକଂ ପରିପୁଣ୍ଣଫଲଦାଯିନୋ ହୋନ୍ତି, ପଠମଚେତନାଯ ପନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଯସପଟିଲାଭୋୱ ଅହୋସି।

ପଠମଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୨। ଦୁତିଯଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ଚୂଳଅପନ୍ଥକତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୧୯୮-୨୦୦। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାମନେନ ଉପ୍ପାଦିତଂ। ମନେନ କତକାଯୋତି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ଦେସନ୍ତରଂ ପତ୍ତକାଯୋ। ମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତକାଯୋତି ଅଭିଞ୍ଞାମନସା ନିମ୍ମିତକାଯୋ ‘‘ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୬-୨୩୭; ପଟି। ମ। ୩।୧୪) ୱିଯ। ଏକସଦିସେଯେୱାତି ଅତ୍ତସଦିସେଯେୱ। ଏକୱିଧମେୱାତି ଅତ୍ତନା କତପ୍ପକାରମେୱ। ଏତପ୍ପରମୋ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସାୱକାନଂ ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନୱିଧି। ଅଗ୍ଗୋ ନାମ ଜାତୋ ଏକଦେସେନ ସତ୍ଥୁ ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନାନୁୱିଧାନତୋ।

ଲାଭିତାଯାତି ଏତ୍ଥ ଲାଭୀତି ଇକାରୋ ଅତିସଯତ୍ଥୋ। ତେନ ଥେରସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଅତିସଯେନ ସୱିସେସଲାଭିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଲାଭିତାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନ କେୱଲଞ୍ଚେତା ଚେତୋସଞ୍ଞାୱିୱଟ୍ଟକୁସଲତା ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନଲାଭିତାଯ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଇମେହିପି କାରଣେହୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଚୂଳଅପନ୍ଥକୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚେତୋତି ଚେତ୍ଥ ଚିତ୍ତସୀସେନ ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଚେତସୋ ସମାଧିସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟନଂ ଚେତୋୱିୱଟ୍ଟୋ, ଏକସ୍ମିଂଯେୱାରମ୍ମଣେ ସମାଧିଚିତ୍ତଂ ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଉପରୂପରି ଠପନତୋ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଚେତୋୱିୱଟ୍ଟକୁସଲୋ ନାମ। ‘‘ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୬୫) ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞା ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୨୬୫-୨୬୮) ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତଜ୍ଝାନାନଂ ୱିୱଟ୍ଟକୁସଲୋ, ତଥା ଇଦ୍ଧିପୂରିସାଦିସଞ୍ଞା ନିଜସଞ୍ଞାଦିତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା କେୱଲେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତେ ଅସଙ୍ଗତେ ନିବ୍ବାନେ ଚ ୱିସେସତୋ ୱଟ୍ଟନତୋ ଚ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାବହୁଲୋ ସଞ୍ଞାୱିୱଟ୍ଟକୁସଲୋ। ସମାଧିକୁସଲତାଯ ଚେତୋୱିୱଟ୍ଟକୁସଲତା ତବ୍ବହୁଲୱିହାରିତାଯ। ତଥା ୱିପସ୍ସନାକୁସଲତାଯ ସଞ୍ଞାୱିୱଟ୍ଟକୁସଲତା। ଏକୋତି ଚୂଳଅପନ୍ଥକତ୍ଥେରଂ ୱଦତି। ସମାଧିଲକ୍ଖଣେତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦିସମାଧିସଭାୱେ। ପୁନ ଏକୋତି ମହାପନ୍ଥକତ୍ଥେରମାହ। ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେତି ସତ୍ତଅନୁପସ୍ସନା ଅଟ୍ଠାରସମହାୱିପସ୍ସନାଦିୱିପସ୍ସନାସଭାୱେ। ସମାଧିଗାଳ୍ହୋତି ସମାଧିସ୍ମିଂ ଓଗାଳ୍ହଚିତ୍ତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱନତା। ଅଙ୍ଗସଂଖିତ୍ତେତି ଚତୁରଙ୍ଗିକତିୱଙ୍ଗିକାଦିୱସେନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ସଙ୍ଖିପନେ। ଆରମ୍ମଣସଂଖିତ୍ତେତି କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସାଦିନିବ୍ବତ୍ତନେନ କସିଣାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ସଂଖିପନେ। ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାପନେତି ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱୱତ୍ଥାପନେ। ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନେତି ପଥୱୀକସିଣାଦିଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣାନଂ ୱୱତ୍ଥାପନେ।

ଝାନଙ୍ଗେହୀତି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଙ୍ଗେହି, ଝାନଙ୍ଗାନେୱ ଝାନଂ। ପୁନ ଝାନଙ୍ଗେହୀତି ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଙ୍ଗେହି। ଭାତାତି ଜେଟ୍ଠଭାତା। ଅସ୍ସାତି କୁଟୁମ୍ବିଯସ୍ସ। ସୁୱଣ୍ଣପୂଜନ୍ତି ସୋୱଣ୍ଣମଯଂ ପୁପ୍ଫପୂଜଂ କତ୍ୱା। ଦେୱପୁରେତି ତାୱତିଂସଭୱନେ ସୁଦସ୍ସନମହାନଗରେ। ଅଗ୍ଗଦ୍ୱାରେନାତି ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଅଗ୍ଗଂ ସବ୍ବପଠମଂ ୱିୱଟେନ ନଗରଦ୍ୱାରେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା।

କୋକନଦନ୍ତି ପଦୁମୱିସେସନଂ ଯଥା ‘‘କୋକାସକ’’ନ୍ତି। ତଂ କିର ବହୁପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ଅତିସୁଗନ୍ଧଞ୍ଚ ହୋତି। ‘‘କୋକନଦଂ ନାମ ସେତପଦୁମ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପାତୋତି ପଗେୱ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଥା କୋକନଦସଙ୍ଖାତଂ ପଦୁମଂ ପାତୋ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନୱେଲାଯଂ ଫୁଲ୍ଲଂ ୱିକସିତଂ ଅୱୀତଗନ୍ଧଂ ସିଯା ୱିରୋଚମାନଂ, ଏୱଂ ସରୀରଗନ୍ଧେନ ଗୁଣଗନ୍ଧେନ ଚ ସୁଗନ୍ଧଂ ସରଦକାଲେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଆଦିଚ୍ଚମିୱ ଅତ୍ତନୋ ତେଜସା ତପନ୍ତଂ ଅଙ୍ଗେହି ନିଚ୍ଛରଣକଜୁତିଯା ଅଙ୍ଗୀରସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସାତି।

ଚୂଳଅପନ୍ଥକୋ କିର କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପଞ୍ଞୱା ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଦନ୍ଧଭିକ୍ଖୁନୋ ଉଦ୍ଦେସଗହଣକାଲେ ପରିହାସକେଳିଂ ଅକାସି। ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେନ ପରିହାସେନ ଲଜ୍ଜିତୋ ନେୱ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଣ୍ହି, ନ ସଜ୍ଝାଯମକାସି। ତେନ କମ୍ମେନାଯଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାୱ ଦନ୍ଧୋ ଜାତୋ, ତସ୍ମା ଗହିତଗହିତପଦଂ ଉପରିଉପରିପଦଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ନସ୍ସତି। ଇଦ୍ଧିଯା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧଂ ଚୋଳଖଣ୍ଡଂ ଅଦାସୀତି ତସ୍ସ ପୁବ୍ବହେତୁଂ ଦିସ୍ୱା ତଦନୁରୂପେ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ସୁଦ୍ଧଂ ଚୋଳଖଣ୍ଡଂ ଅଦାସି। ସୋ କିର ପୁବ୍ବେ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ ନଲାଟତୋ ସେଦେ ମୁଚ୍ଚନ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧେନ ସାଟକେନ ନଲାଟଂ ପୁଞ୍ଛି, ସାଟକୋ କିଲିଟ୍ଠୋ ଅହୋସି। ସୋ ‘‘ଇମଂ ସରୀରଂ ନିସ୍ସାଯ ଏୱରୂପୋ ପରିସୁଦ୍ଧସାଟକୋ ପକତିଂ ଜହିତ୍ୱା କିଲିଟ୍ଠୋ ଜାତୋ, ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭି। ତେନ କାରଣେନସ୍ସ ରଜୋହରଣମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ଜାତୋ।

ଲୋମାନୀତି ଚୋଳଖଣ୍ଡତନ୍ତଗତଅଂସୁକେ ୱଦତି। ‘‘କିଲିଟ୍ଠଧାତୁକାନୀ’’ତି କିଲିଟ୍ଠସଭାୱାନି। ଏୱଂଗତିକମେୱାତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗୱସେନ

ପକତିଯା ପଣ୍ଡରଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ଜାତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନକ୍ଖତ୍ତଂ ସମାନେତ୍ୱାତି ନକ୍ଖତ୍ତଂ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା, ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ବିଛଆରସ୍ସତ୍ଥାଯାତି ବିଛଆରସ୍ସ ଗୋଚରତ୍ଥାଯ। ଜଲପଥକମ୍ମିକେନାତି ସମୁଦ୍ଦକମ୍ମିକେନ। ଚାରିନ୍ତି ଖାଦିତଙ୍କତିଣଂ। ସଚ୍ଚକାରନ୍ତି ସଚ୍ଚଭାୱାୱହଂ କାରଂ, ''ଅତ୍ତନା ଗହିତେ ଭଣ୍ଡେ ଅଞ୍ଞେସଂ ନ ଦାତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଲଞ୍ଜନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତିଯେନ ପଟିହାରେନାତି ତତିଯେନ ସାସନେନ। ପଣ୍ଡିକା ହୁତ୍ୱାତି ସାମିନୋ ହୁତ୍ୱା।

ଅପ୍ପକେନପୀତି ଥୋକେନପି ପରିତ୍ତେନପି। ମେଧାୱୀତି ପଞ୍ଞୱା। ପାଭତେନାତି ଭଣ୍ଡମୂଲେନ। ୱିଚକ୍ଖଣୋତି ୱୋହାରକୁସଲୋ। ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଧନଂ ଯସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ସଣ୍ଠପେତି ପତିଟ୍ଠାପେତି । ଯଥା କିଂ? ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମଂ, ଯଥା ପଣ୍ଡିତୋ ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତକଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଗୋମଯଚୁଣ୍ଣାଦୀନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁଖୱାତେନ ଧମେନ୍ତୋ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ୱଡ୍ଢେତି, ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ କରୋତି, ଏୱମେୱ ପଣ୍ଡିତୋ ଥୋକମ୍ପି ପାଭତଂ ଲଭିତ୍ୱା ନାନାଉପାଯେହି ପଯୋଜେତ୍ୱା ଧନଞ୍ଚ ଯସଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢେତି, ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପୁନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ତାଯ ଏୱ ୱା ପନ ଧନସ୍ସ ମହନ୍ତତାଯ ଅତ୍ତାନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ପାକଟଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଭୂତିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୦୧-୨୦୨। ତତିଯେ ରଣାତି ହି ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ''ସରଣା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୦୦ ଦୁକମାତିକା) ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ''ରଣା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ରଣନ୍ତି ଏତେହୀତି ରଣା। ଯେହି ଅଭିଭୂତା ସତ୍ତା ନାନପ୍ପକାରେନ କନ୍ଦନ୍ତି ପରିଦେୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ରାଗାଦଯୋ ''ରଣା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଦେସିତନିଯାମତୋ ଅନୋକ୍କମିତ୍ୱାତି ଦେସିତାନୋକ୍କମନତୋ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଦେସେତି, ସତ୍ଥାରା ଦେସିତନିଯାମେନେୱ ଅନୋଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ମେତ୍ତାଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖାଗହଣେ ସତି। ଭିକ୍ଖାଦାଯକାନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ଚୂଳଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସୁତ୍ତେନ (ଅ। ନି। ୧।୫୧ ଆଦଯୋ) ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତମତ୍ତମ୍ପି ହି କାଲଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ, ତେନ ଚ ସୋ ଅମୋଘଂ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ଆଗତୋଯେୱ। ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା।

ଖଦିରୱନିଯରେୱତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୦୩। ପଞ୍ଚମେ ୱନସଭାଗନ୍ତି ସଭାଗଂ ୱନଂ, ସଭାଗନ୍ତି ଚ ସପ୍ପାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ହି ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ନ ହୋତି, ତଂ ''ସଭାଗ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦକସଭାଗନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଲ୍ଯାଣକମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣୋତି କଲ୍ଯାଣକମ୍ମୂପଚଯସ୍ସ ଓକାସୋ। ତିଣ୍ଣଂ ଭାତିକାନନ୍ତି ଉପତିସ୍ସୋ, ଚୁନ୍ଦୋ, ଉପସେନୋତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଜେଟ୍ଠଭାତିକାନଂ। ତିସ୍ସନ୍ନଞ୍ଚ ଭଗିନୀନନ୍ତି ଚାଲା, ଉପଚାଲା, ସୀସୁପଚାଲାତି ଇମେସଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଜେଟ୍ଠଭଗିନୀନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ସଯଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚାଲା, ଉପଚାଲା, ସୀସୁପଚାଲାତି ତିସ୍ସୋ ଭଗିନିଯୋ, ଚୁନ୍ଦୋ ଉପସେନୋତି ଇମେ ଭାତରୋ ପବ୍ବାଜେସି, ରେୱତକୁମାରୋ ଏକୋୱ ଗେହେ ଅୱସିସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅମ୍ହାକଂ…ପେ… ପବ୍ବାଜେନ୍ତୀ''ତି। ମହଲ୍ଲକତରାତି ୱୁଦ୍ଧତରା। ଇଦଞ୍ଚ କୁମାରିକାଯ ଚିରଜୀୱିତଂ ଅଭିକଙ୍ଖମାନା ଆହଂସୁ। ସା କିର ତସ୍ସ ଅୟ୍ୟିକା ୱୀସତିୱସ୍ସସତିକା ଖଣ୍ଡଦନ୍ତା ପଲିତକେସା ୱଲିତ୍ତଚା ତିଲକାହତଗତ୍ତା ଗୋପାନସିୱଙ୍କା ଅହୋସି। ୱିଧାୱନିକନ୍ତି ୱିଧାୱନକୀଳଇକଂ। ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନନ୍ତି ଅନୁସ୍ସୱସେନ ମନୁସ୍ସଦେୱମୋକ୍ଖସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, ମନୁସ୍ସଦେୱବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱା। ସୀୱଲିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଂ ୱୀମଂସିସ୍ସାମାତି ''ସୀୱଲିନା କତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଦାନଟ୍ଠାନମିଦ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଏୱମାହ। ସଭାଗଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଂ ଦେସଂ।

ତଂ ଭୂମିରାମଣେଯ୍ୟକନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ଅରହନ୍ତୋ ଗାମନ୍ତେ କାଯୱିୱେକଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ପନ ଲଭନ୍ତେୱ। ତେସଞ୍ହି ଦିବ୍ବପ୍ପଟିଭାଗାନିପି ଆରମ୍ମଣାନି ଚିତ୍ତଂ ଚାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଗାମୋ ୱା ହୋତୁ ଅରଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ, 'ଯତ୍ଥ ଅରହନ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ ଭୂମିରାମଣେଯ୍ୟକଂ', ସୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ରମଣୀଯୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

କଙ୍ଖାରେୱତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୦୪। ଛଟ୍ଠେ ଅକପ୍ପିଯୋ, ଆୱୁସୋ, ଗୁଳଓତି ଏକଦିୱସଂ ଥେରୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଗୁଳଅକରଣଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଗୁଳଏ ପିଟ୍ଠମ୍ପି ଛାରିକମ୍ପି ପକ୍ଖିପନ୍ତେ ଦିସ୍ୱାନ ''ଅକପ୍ପିଯୋ ଗୁଳଓ, ସାମିସୋ ନ କପ୍ପତି ଗୁଳଓ ୱିକାଲେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ''ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଅକପ୍ପିଯା ମୁଗ୍ଗାତି ଏକଦିୱସଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ୱଚ୍ଚେ ମୁଗ୍ଗଂ ଜାତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅକପ୍ପିଯା ମୁଗ୍ଗା, ପକ୍କାପି ମୁଗ୍ଗା ଜାଯନ୍ତୀ''ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସୋଣକୋଠଇଓିସତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୨୦୫। ସତ୍ତମେ ହାପେତଙ୍କମେଓ ଅହୋସି ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଓୀରିଯଭ୍ତା। ଉଦକେନ ସମ୍ଫୁପଟ୍ଟଠହେତି ଉଦକେନ ଥଲଂ ଉସ୍ସାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରାସିକତେ। ହରିତୂପଲିତ୍ତାଯାତି ଗୋମଯପରିଭଣ୍ଡକତାଯ। ତିଓିଧେନ ଉଦକେନପୋସେନ୍ତୀତି ଖୀରୋଦକଂ ଗନ୍ଧୋଦକଂ କେଓଲୋଦକନ୍ତି ଏଓଂ ତିଓିଧେନ ଉଦକେନ ପୋସେନ୍ତି ପରିପାଲେନ୍ତି। ପରିସ୍ସାଓେତ୍ୱାତି ପରିସୋଧେତ୍ୱା ଗହିତେ ତଣ୍ଡୁଲେତି ଯୋଜେତଙ୍ଗଂ। ଦେଓୋ ମଞ୍ଜେତି ଦେଓୋ ଓିଯ । ଓୀଣୋଓାଦେନାତି "ତଂ କିଂ ମଞ୍ଜସି, ସୋଣ, ଯଦା ତେ ଓୀଣାଯ ତନ୍ତିଯୋ ଅଚ୍ଚାଯତା ହୋନ୍ତି, ଅପି ନୁ ତେ ଓୀଣା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସରଓତୀ ଓା ହୋତି କମ୍ମଞ୍ଜା ଓାତି? ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେତି। ଏଓମେଓ ଖୋ, ସୋଣ, ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଓୀରିଯଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଯ ସଂଓତ୍ତତି, ଅତିସିଥିଲଓୀରିଯଂ କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂଓତ୍ତତି। ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ, ସୋଣ, ଓୀରିଯସମତଂ ଅଧିଟ୍ଠହ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଞ୍ଚ ସମତଂ ପଟିଓିଜ୍ଝା"ତି (ମହାଓ। ୨୪୩) ଏଓଂ ଓୀଣଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତିତେନ ଓୀଣୋପମୋଓାଦେନ। ଓୀରିଯସମଥଯୋଜନତ୍ଥାଯାତି ଓୀରିଯସ୍ସ ସମଥେନ ଯୋଜନତ୍ଥାଯ।

ସୋଣକୁଟିକଣ୍ଣତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୨୦୬। ଅଟ୍ଠମେ କୁଟିକଣ୍ଣୋତି ଓୁଚ୍ଚତୀତି "କୋଟିକଣ୍ଣୋ"ତି ଓତ୍ତବ୍ବେ "କୁଟିକଣ୍ଣୋ"ତି ଓୋହରୀଯତି। କୁଲଘରେ ଭଓା କୁଲଘରିକା। ସା କିର ଅଓନ୍ତିରଟ୍ଠେ କୁଲଘରେ ମହାଓିଭଓସ୍ସ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଭରିଯା। ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଚିନ୍ତେସୀତି ଇଦଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ ମତେନ ଓୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ "ସପରିସୋ ଭଗଓନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଅସ୍ସୋସି, ନ ଚ କଞ୍ଚି ଓିସେସଂ ଅଧିଗଞ୍ଛି। କସ୍ମା? ସୋ ହି ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ହେମଓତଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା 'ଆଗତୋ ନୁ ଖୋ ମେ ସହାଯକୋ, ନୋ'ତି ଦିସାଦିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ 'ଓଞ୍ଚିତୋ ମେ ସହାଯୋ, ଯୋ ଏଓଂ ଓିଚିତ୍ତପଟିଭାନଂ ଭଗଓତୋ ଦେସନଂ ନ ସୁଣାତୀ'ତି ଓିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅହୋସୀ"ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଜାତିଅଭିନିକ୍ଖମନବୋଧିପରିନିବ୍ବାନେସ୍ୱେଓ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱାଓ ପଟିଓିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକାନି ହୋନ୍ତି, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଓତ୍ତନେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ପନ ତାନି ସଓିସେସାନି ହୁତ୍ୱା ଚିରତରଂ ଠତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ – "ତିଯୋଜନସହସ୍ସଂ ହିମଓନ୍ତଂ ଅକାଲପୁପ୍ଫିତଂ ଦିସ୍ୱା"ତିଆଦି। ଅଗ୍ଗବଲକାଯାତି ସବ୍ବପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ବଲକାଯା। କେନ ପୁପ୍ଫିତଭାଓଂ ଜାନାସୀତି କେନ କାରଣେନ ହିମଓନ୍ତସ୍ସ ପୁପ୍ଫିତଭାଓଂ ଜାନାସୀତି, ଯେନ କାରଣେନ ଇମଂ ଅକାଲପୁପ୍ଫପାଟିହାରିଯଂ ଜାତଂ, ତଂ ଜାନାସୀତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ପଓତ୍ତିତଭାଓନ୍ତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଭଗଓତା ପଓତ୍ତିତଭାଓଂ। ସଦ୍ଦେ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହୀତି ସଦ୍ଦେ ଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି। ତତୋତି "ଅହଂ 'ଏତଂ ଅମତଧମ୍ମଂ ତମ୍ପି ଜାନାପେସ୍ସାମୀ'ତି ତଓ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତୋସ୍ମୀ"ତି ଯଂ ଓୁତ୍ତଂ, ତଦନନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାତାଗିରୋ ହେମଓତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ କଥେତ୍ୱା ତଂ ଭଗଓତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆନେତୁକାମୋ "ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ"ତିଆଦିଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୫୩) ଅଜ୍ଜାତି ଅଯଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିଓୋ ପକ୍ଖଗଣନତୋ ପନ୍ନରସୋ, ଉପଓସିତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ। ତୀସୁ ଓା ଉପୋସଥେସୁ ଅଜ୍ଜ ପନ୍ନରସୋ ଉପୋସଥୋ, ନ ଚାତୁଦ୍ଦସିଉପୋସଥୋ, ନ ସାମଗ୍ଗୀଉପୋସଥୋ। ଦିଓି ଭଓାନି ଦିବ୍ବାନି, ଦିବ୍ବାନି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଦିବ୍ବାନି। କାନି ତାନି? ରୂପାନି। ତଞ୍ହି ରତ୍ତିଂ ଦେଓାନଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁତୋ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ସରୀରଓତ୍ଥାଭରଣଓିମାନପ୍ପଭାହି ଅବ୍ଭାଦିଉପକ୍କିଲେସଓିରହିତାଯ ଚନ୍ଦପ୍ପଭାଯ ଚ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଅଲଙ୍କତୋ ଅହୋସୀତି ଅତିଓିଯ ଅଲଙ୍କତୋ ଚ ପରିଓିସୁଦ୍ଧିଦେଓସ୍ସ ଭଗଓତୋ ସରୀରପ୍ପଭାଯ। ତେନାହ – "ଦିବ୍ବା ରତ୍ତି ଉପଟ୍ଠିତା"ତି।

ଏଓଂ ରତ୍ତିଗୁଣଓଣ୍ଣନାପଦେସେନପି ସହାଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଂ ଜନେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ କଥେତ୍ୱା ଆହ – "ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାରଂ, ହନ୍ଦ ପସ୍ସାମ ଗୋତମ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନୋମେହି ଅଲାମକେହି ସବ୍ବାକାରପରିପୂରେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ ଅସ୍ସାତି ଅନୋମନାମୋ। ତଥା ହିସ୍ସ "ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ"ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସୋ ୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨) ନଯେନ ବୁଦ୍ଧୋତି ଅନୋମେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ। "ଭଗ୍ଗରାଗୋତି ଭଗଓା, ଭଗ୍ଗଦୋସୋତି ଭଗଓା"ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୮୪) ନଯେନ ଭଗଓାତି ଅନୋମେହି ଗୁଣେହି ନାମଂ। ଏସ ନଯୋ "ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଓିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ"ତିଆଦୀସୁ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥେହି ଦେଓମନୁସ୍ସେ ଅନୁସାସତି "ଇମଂ ପଜହଥ, ଇମଂ ସମାଦାଯ ଓତ୍ତଥା"ତି ସତ୍ଥା। ତଂ ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାରଂ। ହନ୍ଦାତି ଓଚସାଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ପସ୍ସାମାତି ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ସହ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବହୁଓଚନଂ। ଗୋତମନ୍ତି ଗୋତମଗୋତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି – "ସତ୍ଥା, ନ ସତ୍ଥା"ତି ମା ଓିମତିଂ ଅକାସି, ଏକନ୍ତବ୍ୟଓସିତୋ ହୁତ୍ୱାଓ ଏହି ପସ୍ସାମ ଗୋତମନ୍ତି।

ଏଓଂ ଓୁତ୍ତେ ହେମଓତୋ "ଅଯଂ ସାତାଗିରୋ 'ଅନୋମନାମଂ ସତ୍ଥାର'ନ୍ତି ଭଣନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପକାସେତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ଚ ଦୁଲ୍ଲଭା ଲୋକେ,

ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞେହି ପୂରଣାଦିସଦିସେହେଵ ଲୋକୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ। ସୋ ପନ ଯଦି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ଅଦ୍ଧା ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପତ୍ତୋ ଭଵିସ୍ସତି, ତେନ ଏଵଂ ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘କଚ୍ଚି ମନୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କଚ୍ଚୀତି ପୁଚ୍ଛା। ମନୋତି ଚିତ୍ତଂ। ସୁପଣିହିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତୋ ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପଵେଧୀ। ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ସବ୍ବଭୂତେସୁ। ତାଦିନୋତି ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପତ୍ତସ୍ସେଵ ସତୋ। ପୁଚ୍ଛା ଏଵ ଵା ଅଯଂ ‘‘ସୋ ତଵ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଭୂତେସୁ ତାଦୀ, ଉଦାହୁ ନୋ’’ତି। ଇଟ୍ଠେ ଅନିଟ୍ଠେ ଚାତି ଏଵରୂପେ ଆରମ୍ମଣେ। ସଙ୍କପ୍ପାତି ଵିତକ୍କା। ଵସୀକତାତି ଵସଂ ଗମିତା। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ତଂ ସତ୍ଥାରଂ ଵଦସି, ତସ୍ସ ତେ ସତ୍ଥୁନୋ କଚ୍ଚି ତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସତୋ ସବ୍ବଭୂତେସୁ ମନୋ ସୁପଣିହିତୋ, ଉଦାହୁ ଯାଵ ପଚ୍ଚଯଂ ନ ଲଭତି, ତାଵ ସୁପଣିହିତୋ ଵିଯ ଖାଯତି। ସୋ ଵା ତେ ସତ୍ଥା କଚ୍ଚି ସବ୍ବଭୂତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ତାଦୀ, ଉଦାହୁ ନୋ, ଯେ ଚ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ରାଗଦୋସଵସେନ ସଙ୍କପ୍ପା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତ୍ୟାସ୍ସ କଚ୍ଚି ଵସୀକତା, ଉଦାହୁ କଦାଚି ତେସମ୍ପି ଵସେନ ଵତ୍ତତୀତି।

ତୀଣି ଵସ୍ସାନୀତି ସୋଣସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଦିଵସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତୀଣି ଵସ୍ସାନି। ତଦା କିର ଭିକ୍ଖୂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମଜ୍ଝିମଦେସେଯେଵ ଵସିଂସୁ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କତିପଯା ଏଵ ଅହେସୁଂ। ତେ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ନିଗମେ ଏକୋ ଦ୍ଵେତି ଏଵଂ ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଵସିଂସୁ, ଥେରାନଞ୍ଚ କତିପଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଆନେତ୍ଵା ଅଞ୍ଞେସୁ ଆନୀଯମାନେସୁ ପୁବ୍ବଂ ଆନୀତା କେନଚିଦେଵ କରଣୀଯେନ ପକ୍କମିଂସୁ, କଞ୍ଚି କାଲଂ ଆଗମେତ୍ଵା ପୁନ ତେସୁ ଆନୀଯମାନେସୁ ଇତରେ ପକ୍କମିଂସୁ, ଏଵଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆନଯନେନ ସନ୍ନିପାତୋ ଚିରେନେଵ ଅହୋସି, ଥେରୋ ଚ ତଦା ଏକଵିହାରୀ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ତୀଣି ଵସ୍ସାନି ଗଣଂ ପରିଯେସିତ୍ଵା’’ତି। ତୀଣି ଵସ୍ସାନୀତି ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗଵଚନଂ। ସତ୍ଥୁ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଞତ୍ଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଆଣାପନେନେଵ ‘‘ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ଵସିତୁକାମୋ ଭଗଵା’’ତି ସତ୍ଥୁ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଜାନିତ୍ଵା। ଭଗଵା କିର ଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ଵସିତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ସେନାସନପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ଆଣାପେତି।

ଅବ୍ଭୋକାସେ ଵୀତିନାମେତ୍ଵାତି ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସଜ୍ଜାଯ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା। ଯସ୍ମା ଭଗଵା ଆଯସ୍ମତୋ ସୋଣସ୍ସ ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେନ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋନ୍ତୋ ସାଵକସାଧାରଣା ସବ୍ବା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ବହୁଦେଵ ରତ୍ତିଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସଜ୍ଜାଯ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ଵା ଵିହାରଂ ପାଵିସି, ତସ୍ମା ଆଯସ୍ମାପି ସୋଣୋ ଭଗଵତୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଞତ୍ଵା ତଦନୁରୂପଂ ସବ୍ବା ତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ବହୁଦେଵ ରତ୍ତିଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସଜ୍ଜାଯ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ଵା ଵିହାରଂ ପାଵିସୀତି ଵଦନ୍ତି। ପଵିସିତ୍ଵା ଚ ଭଗଵତା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଚୀଵରତିରୋକରଣିଯଂ କତ୍ଵା ଭଗଵତୋ ପାଦପସ୍ସେ ନିସଜ୍ଜାଯ ଵୀତିନାମେସି। ଅଜ୍ଝେସୀତି ଆଣାପେସି। ପଟିଭାତୁ ତଂ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମୋ ଭାସିତୁନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ ତୁଯ୍ହଂ ଧମ୍ମୋ ଭାସିତୁଂ ଉପଟ୍ଠାତୁ, ଞାଣମୁଖଂ ଆଗଚ୍ଛତୁ, ଯଥାସୁତଂ ଯଥାପରିଯତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଭଣାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଵଗ୍ଗିଯାନୀତି ଅଟ୍ଠକଵଗ୍ଗଭୂତାନି କାମସୁତ୍ତାଦିସୋଳସସୁତ୍ତାନି (ମହାନି। ୧)। ସୁଗ୍ଗହିତୋତି ସମ୍ମା ଉଗ୍ଗହିତୋ। ସବ୍ବେ ଵରେ ଯାଚୀତି ଵିନଯଧରପଞ୍ଚମେନ ଗଣେନ ଉପସମ୍ପଦା ଧୁଵନ୍ହାନଂ ଚମ୍ମତ୍ଥରଣଂ ଗଣଙ୍ଗଣୂପାହନଂ ଚୀଵରଵିପ୍ପଵାସୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଵରେ ଯାଚି। ସୁତ୍ତେ ଆଗତମେଵାତି ଉଦାନପାଳିଯଂ ଆଗତସୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି।

ସୀଵଲିତ୍ଥେରଵତ୍ଥୁ

୨୦୭। ନଵମେ ସାକଚ୍ଛିତ୍ଵା ସାକଚ୍ଛିତ୍ଵାତି ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଵିରୁଜ୍ଝନଵସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସାକଚ୍ଛଂ କତ୍ଵା। ଗୁଳଦଧିନ୍ତି ପକ୍ଖିନ୍ନଂ ଗୁଳସଦିସଂ କଠିନଦଧିଂ। ଅତିଅଞ୍ଛିତୁନ୍ତି ଅତିଵିଯ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ। କଞ୍ଜିଯଂ ଵାହେତ୍ଵାତି ଦଧିମତ୍ଥୁଂ ପଵାହେତ୍ଵା, ପରିସ୍ସାଵେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦଧିତୋ କଞ୍ଜିଯଂ ଗହେତ୍ଵା’’ତିପି ପାଠୋ। ନତ୍ଥି ସୁପ୍ପଵାସଂ। ବୀଜପଚ୍ଛିଂ ଫୁସାପେନ୍ତୀତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯାଵ ନ ଉକ୍କଡ୍ଢନ୍ତୀତି ଯାଵ ଦାନେ ନ ଉକ୍କଡ୍ଢନ୍ତି, ଦାତୁକାମାଵ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋସୀତି ପସଵନିବନ୍ଧନଂ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋସି। ସାମିକଂ ଆମନ୍ତେତ୍ଵାତି ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭା ତିବ୍ବାହି ଖରାହି ଦୁକ୍ଖଵେଦନାହି ଫୁଟ୍ଠା ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଵତ ସୋ ଭଗଵା, ଯୋ ଇମସ୍ସ ଏଵରୂପସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପହାନାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଵତ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସାଵକସଙ୍ଘୋ, ଯୋ ଇମସ୍ସ ଏଵରୂପସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପହାନାଯ ପଟିପନ୍ନୋ। ସୁସୁଖଂ ଵତ ନିବ୍ବାନଂ, ଯତ୍ଥିଦଂ ଏଵରୂପଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ସଂଵିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଉଦା। ୧୮) ଇମେହି ତୀହି ଵିତକ୍କେହି ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିଵାସେନ୍ତୀ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ପେସେତୁକାମତାଯ ସାମିକଂ ଆମନ୍ତେତ୍ଵା। ପୁରେ ମରଣାତି ମରଣତୋ ପୁରେତରମେଵ। ଇଙ୍ଗିତନ୍ତି ଆକାରଂ। ଜୀଵିତଭତ୍ତନ୍ତି ଜୀଵିତସଂସଯେ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ। ସବ୍ବକମ୍ମକ୍ଖମୋ ଅହୋସୀତି ସତ୍ତଵସ୍ସିକେହି ଦାରକେହି କାତବ୍ବଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥତାଯ ସବ୍ବସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଖମୋ ଅହୋସି। ତେନେଵ ସୋ ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନେ ଦୀଯମାନେ ଜାତଦିଵସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଧମ୍ମକରଣଂ ଆଦାଯ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉଦକଂ ପରିସ୍ସାଵେତ୍ଵା ଅଦାସି।

ଯୋମନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯ ‘‘ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ରାଗପଲିପଥଞ୍ଚେଵ କିଲେସଦୁଗ୍ଗଞ୍ଚ ସଂସାରଵଟ୍ଟଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅପ୍ପଟିଵିଜ୍ଝନକମୋହଞ୍ଚ ଅତୀତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘେ ତିଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ଵା ପାରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ଦୁଵିଧେନ ଝାନେନ ଝାଯୀ, ତଣ୍ହାଯ ଅଭାଵେନ ଅନେଜୋ, କଥଂକଥାଯ ଅଭାଵେନ ଅକଥଂକଥୀ,

ଉପାଦାନାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନୁପାଦିଯିତ୍ୱା କିଲେସନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ, ତମହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବେସଂଯେୱ ପନ କେସାନଂ ଓରୋପନଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ ଅପଚ୍ଛାଅପୁରିମା ଅହୋସୀତି ଇମିନା ଥେରସ୍ସ ଖୁରଗ୍ଗେଯେୱ ଅରହତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା। ଏକଚ୍ଚେ ପନ ଆଚରିଯା ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଓୱାଦେ ଦିନ୍ନେ ‘ଯଂ ମଯା କାତୁଂ ସକ୍କା, ତମହଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’ତି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଦିୱସଂଯେୱ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱିଟିଭଂ କୁଟିକଂ ଦିସ୍ୱା ପୱିସିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତଦନୁସାରେନ ଅତୀତାନାଗତେ ଞାଣଂ ନେନ୍ତସ୍ସ ଆଦିତ୍ତା ୱିଯ ତଯୋ ଭୱା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ସବ୍ବେପି ଆସୱେ ଖେପେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀ’’ତି। ଉଭଯଥାପି ଥେରସ୍ସ ଅରହତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ପକାସିତା, ଥେରୋ ପନ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି।

ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୦୮। ଦସମେ ଆହାରକରଣୱେଲନ୍ତି ଭୋଜନକିଚ୍ଚୱେଲଂ। ଅଧିଗଚ୍ଛେ ପଦଂ ସନ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସନ୍ତଂ ପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ପଠମପାଦେନ ପବ୍ବତେ ଠିତୋୟେୱାତି ପଠମେନ ପାଦେନ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ଠିତୋୟେୱ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଦୁତିଯଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୩। ତତିଯଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ରାହୁଲ-ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୦୯-୨୧୦। ତତିଯସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯେସୁ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାତି ଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତଅଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା। ଚୁଦ୍ଦସ ଭତ୍ତଚ୍ଛେଦେ କତ୍ୱାତି ସତ୍ତାହଂ ନିରାହାରତାଯ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭତ୍ତଚ୍ଛେଦାନଂ ୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସ ଭତ୍ତଚ୍ଛେଦେ କତ୍ୱା।

ତେସନ୍ତି ତେସଂ ତାପସାନଂ। ଲାବୁଭାଜନାଦିପରିକ୍ଖାରଂ ସଂୱିଧାଯାତି ଲାବୁଭାଜନାଦିତାପସପରିକ୍ଖାରଂ ସଂୱିଦହିତ୍ୱା। ସପରିଳାହକାଯଧାତୁକୋତି ଉସ୍ସନ୍ନପିତ୍ତତାଯ ସପରିଳାହକାଯସଭାୱୋ। ସତସହସ୍ସାତି ସତସହସ୍ସପରିମାଣା। ସତସହସ୍ସଂ ପରିମାଣଂ ଏତେସନ୍ତି ସତସହସ୍ସା ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ‘‘ରୂପଭୱୋ ରୂପ’’ନ୍ତି, ଅଥ୍ୱିଅତ୍ଥେ ୱା ଅକାରପଚ୍ଚଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲଧମ୍ମସମୁଦାଚାରସଙ୍ଖାତୋ ଆମଗନ୍ଧୋ କୁଣପଗନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି ଏତେସନ୍ତି ନିରାମଗନ୍ଧା, ଯଥାୱୁତ୍ତକିଲେସସମୁଦାଚାରରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସସମୁଦାଚାରୋ ହେତ୍ଥ ‘‘ଆମଗନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। କିଂକାରଣା? ଅମନୁଞ୍ଞତ୍ତା, କିଲେସଅସୁଚିମିସ୍ସତ୍ତା, ସବ୍ଭି ଜିଗୁଚ୍ଛିତତ୍ତା, ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱୱହତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଯେ ଯେ ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ସତ୍ତା, ତେ ତେ ଅତିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱ ନିକ୍କିଲେସାନଂ ମତସରୀରମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ନ ହୋତି। ଦାନଗ୍ଗପରିୱହନକେତି ଦାନଗ୍ଗଧୁରୱହନକେ। ମାପକୋତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପରିମିତପରିବ୍ବଯଦାନୱସେନ ଧଞ୍ଞମାପକୋ।

ପାଠଇଯନ୍ତି ୱିନଯପାଠଇଯଂ। ମିଗଜାତକଂ ଆହରିତ୍ୱା କଥେସୀତି ଅତୀତେ କିର ବୋଧିସତ୍ତୋ ମିଗଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମିଗଗଣପରିୱୁତୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱସତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗିନୀ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତକଂ ଉପନେତ୍ୱା ‘‘ଭାତିକ ଇମଂ ଭାଗିନେଯ୍ଯଂ ମିଗମାଯଂ ସିକ୍ଖାପେହୀ’’ତି ଆହ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛ ତାତ, ଅସୁକୱେଲାଯଂ ନାମ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସିକ୍ଖେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ଆହ। ସୋ ମାତୁଲେନ ୱୁତ୍ତୱେଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମିଗମାଯଂ ସିକ୍ଖି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ୱନେ ୱିଚରନ୍ତୋ ପାସେନ ବଦ୍ଧୋ ବଦ୍ଧରୱଂ ୱିରୱି। ମିଗଗଣୋ ପଲାଯିତ୍ୱା ‘‘ପୁତ୍ତୋ ତେ ପାସେନ ବଦ୍ଧୋ’’ତି ତସ୍ସ ମାତୁଯା ଆରୋଚେସି। ସା ଭାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଭାତିକ ଭାଗିନେଯ୍ଯୋ ତେ ମିଗମାଯଂ ସିକ୍ଖାପିତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ମା ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ପାପକଂ ଆସଙ୍କି, ସୁଗ୍ଗହିତା ତେନ ମିଗମାଯା, ଇଦାନି ତଂ ହାସଯମାନୋ ଆଗଚ୍ଛିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ମିଗଂ ତିପଲ୍ଲତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ମିଗନ୍ତି ଭାଗିନେଯ୍ଯମିଗଂ। ତିପଲ୍ଲତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସଯନଂ, ଉଭୋହି ପସ୍ସେହି ଉଜୁକମେୱ ଚ ନିପନ୍ନକୱସେନ ତୀହାକାରେହି ପଲ୍ଲତ୍ଥଂ ଅସ୍ସ, ତୀଣି ୱା ପଲ୍ଲତ୍ଥାନି ଅସ୍ସାତି ତିପଲ୍ଲତ୍ଥୋ, ତଂ ତିପଲ୍ଲତ୍ଥଂ। ଅନେକମାଯନ୍ତି ବହୁମାଯଂ ବହୁୱଞ୍ଚନଂ। ଅଟ୍ଠକ୍ଖୁରନ୍ତି ଏକେକସ୍ମିଂ ପାଦେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠହି

ଖୁରେହି ସମନ୍ନାଗତଂ। ଅଦ୍ଧୁରତ୍ତାପପାୟିନ୍ତି ପୁରିମଯାମଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଅରଞ୍ଞତୋ ଆଗମ୍ମ ପାନୀୟସ୍ସ ପିୱନତୋ ଅଦ୍ଧୁରତ୍ତେ ଆପଂ ପିୱତୀତି ଅଦ୍ଧୁରତ୍ତାପପାୟୀ। ''ଅଦ୍ଧୁରତ୍ତେ ଆପପାୟି''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ମମ ଭାଗିନେୟ୍ୟଂ ମିଗଂ ଅହଂ ସାଧୁକଂ ମିଗମାୟଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସିଂ। କଥଂ? ଯଥା ଏକେନ ସୋତେନ ଛମାୟଂ ଅସ୍ସସନ୍ତୋ ଛହି କଲାହି ଅତିଭୋତି ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅୟଞ୍ହି ତୱ ପୁତ୍ତଂ ତଥା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସିଂ, ଯଥା ଏକସ୍ମିଂ ଉପରିମନାସିକାସୋତେ ୱାତଂ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ପଥୱିୟଂ ଅଲ୍ଲୀନେନ ଏକେନ ହେଟ୍ଠିମନାସିକାସୋତେନ ତଥେୱ ଛମାୟଂ ଅସ୍ସସନ୍ତୋ ଛହି କଲାହି ଲୁଦ୍ଦକଂ ଅତିଭୋତି, ଛହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି ୱଞ୍ଚେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କତମେହି ଛହି? ଚତ୍ତାରୋ ପାଦେ ପସାରେତ୍ୱା ଏକେନ ପସ୍ସେନ ସେୟ୍ୟାୟ, ଖୁରେହି ତିଣପଂସୁଖଣନେନ, ଜିୱ୍ହାନିନ୍ନାମନେନ, ଉଦରସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଭାୱକରଣେନ, ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ, ୱାତସ୍ସ ନିରୁମ୍ଭନେନାତି। ଅଥ ୱା ତଥା ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସିଂ, ଯଥା ଏକେନ ସୋତେନ ଛମାୟଂ ଅସ୍ସସନ୍ତୋ। ଛହୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେହି ଛହି କାରଣେହି। କଲାହୀତି କଲାୟିସ୍ସତି, ଲୁଦ୍ଦକଂ ୱଞ୍ଚେସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୋତୀତି ଭଗିନିଂ ଆଲପତି। ଭାଗିନେୟ୍ୟୋତି ଏୱଂ ଛହି କାରଣେହି ୱଞ୍ଚକଂ ଭାଗିନେୟ୍ୟଂ ନିଦ୍ଦିସତି।

ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଭାଗିନେୟ୍ୟସ୍ସ ମିଗମାୟଂ ସାଧୁକଂ ଉଗ୍ଗହିତଭାୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଭଗିନିଂ ସମସ୍ସାସେସି। ସୋପି ମିଗପୋତକୋ ପାସେ ବଦ୍ଧୋ ଅନିବନ୍ଧିତ୍ୱାୱେୱ ଭୂମିୟଂ ମହାଫାସୁକପସ୍ସେନ ପାଦେ ପସାରେତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ପାଦାନଂ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଖୁରେହି ଏୱ ପହରିତ୍ୱା ପଂସୁଞ୍ଚ ତିଣାନି ଚ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସୀସଂ ପାତେତ୍ୱା ଜିୱ୍ହଂ ନିନ୍ନାମେତ୍ୱା ସରୀରଂ ଖେଳକିଲିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱାତଗ୍ଗହଣେନ ଉଦରଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ କତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠାନାସିକାସୋତେନ ୱାତଂ ସଞ୍ଚରାପେନ୍ତୋ ଉପରିମନାସିକାସୋତେନ ୱାତଂ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ସକଲସରୀରଂ ଥଦ୍ଧଭାୱଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ମତକାକାରଂ ଦସ୍ସେସି, ନୀଲମକ୍ଖିକାପି ନଂ ସମ୍ପରିୱାରେସୁଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ କାକା ନିଲୀୟିଂସୁ। ଲୁଦ୍ଦୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଉଦରେ ହତ୍ଥେନ ପହରିତ୍ୱା ''ପାତୋୱ ବଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ପୂତିକୋ ଜାତୋ''ତି ତସ୍ସ ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁଂ ମୋଚେତ୍ୱା ''ଏତ୍ଥେୱ ଦାନି ନଂ ଉକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ମଂସଂ ଆଦାୟ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ନିରାସଙ୍କୋ ହୁତ୍ୱା ସାଖାପଲାସଂ ଗହେତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ମିଗପୋତକୋପି ଉଟ୍ଠାୟ ଚତୂହି ପାଦେହି ଠତ୍ୱା କାୟଂ ୱିଧୁନିତ୍ୱା ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱା ମହାୱାତେନ ଛିନ୍ନୱଲାହକୋ ୱିୟ ୱେଗେନ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ସତ୍ଥା ''ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାହୁଲୋ ଇଦାନେୱ ସିକ୍ଖାକାମୋ, ପୁବ୍ବେପି ସିକ୍ଖାକାମୋୟେୱା''ତି ଏୱଂ ମିଗଜାତକଂ ଆହରିତ୍ୱା କଥେସି।

ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିୟରାହୁଲୋୱାଦଂ ଦେସେସୀତି ''ପସ୍ସସି ନୋ ତ୍ୱଂ, ରାହୁଲ, ଇମଂ ପରିତ୍ତଂ ଉଦକାୱସେସଂ ଉଦକାଦାନେ ଠପିତନ୍ତି? ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ। ଏୱଂ ପରିତ୍ତକଂ ଖୋ, ରାହୁଲ, ତେସଂ ସାମଞ୍ଞଂ, ୟେସଂ ନତ୍ଥି ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦେ ଲଜ୍ଜା''ତି ଏୱମାଦିନା ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିୟରାହୁଲୋୱାଦଂ (ମ। ନି। ୨।୧୦୭ ଆଦୟୋ) କଥେସି। ଗେହସିତଂ ୱିତକ୍କଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସାତି ଆୟସ୍ମା କିର ରାହୁଲୋ ଭଗୱତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋୱ ପାଦତଲତୋ ଯାୱ ଉପରି କେସନ୍ତା ତଥାଗତଂ ଓଲୋକେସି, ସୋ ଭଗୱତୋ ବୁଦ୍ଧୱେସୱିଲାସଂ ଦିସ୍ୱା ''ସୋଭତି ଭଗୱା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣୱିଚିତ୍ତସରୀରୋ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖିତ୍ତତାୟ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣସୁୱଣ୍ଣଚୁଣ୍ଣମଜ୍ଝଗତୋ ୱିୟ ୱିଜ୍ଜୁଲତାପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ କନକପଜ୍ଜତୋ ୱିୟ ଯନ୍ତସମାକଡ୍ଢିତରତନୱିଚିତ୍ତସୁୱଣ୍ଣଅଗ୍ଘିକଂ ୱିୟ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋପି ରତ୍ତକମ୍ବଲପରିକ୍ଖିତ୍ତକନକପଜ୍ଜତୋ ୱିୟ ପୱାଳଲତାପଟିମଣ୍ଡିତସୁୱଣ୍ଣଘଟିକଂ ୱିୟ ଚୀନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣପୂଜିତସୁୱଣ୍ଣଚେତିୟଂ ୱିୟ ଲାଖାରସାନୁଲିତ୍ତୋ କନକଥୂପୋ ୱିୟ ରତ୍ତୱଲାହକନ୍ତରଗତୋ ତଙ୍ଖଣମୁଗ୍ଗତପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ଅହୋ ସମତିଂସପାରମିତାନୁଭାୱେନ ସଜ୍ଜିତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ସିରିସମ୍ପତ୍ତୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ତତୋ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ଅହମ୍ପି ସୋଭାମି, ସଚେ ଭଗୱା ଚତୂସୁ ମହାଦୀପେସୁ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ଅକରିସ୍ସ, ମୟ୍ହଂ ପରିଣାୟକଟ୍ଠାନନ୍ତରମଦସ୍ସ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅତିୱିୟ ଜମ୍ବୁଦୀପତଲଂ ଅତିସୋଭିସ୍ସା''ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିସ୍ସାୟ ଗେହସିତଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସତ୍ଥୁ ଚେୱ ଅତ୍ତନୋ ଚ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଗେହସିତଂ ୱିତକ୍କଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସା''ତି।

ଭଗୱାପି ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋୱ ଚିନ୍ତେସି – ''ପରିପୁଣ୍ଣଚ୍ଛୱିମଂସଲୋହିତୋ ଦାନି ରାହୁଲସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ରଜନୀୟେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପକ୍ଖନ୍ଦନକାଲୋ ଜାତୋ, ନିପ୍ଫଲତାୟ ନୁ ଖୋ ରାହୁଲୋ ୱୀତିନାମେତୀ''ତି। ଅଥ ସହାୱଜ୍ଜନେନେୱ ପସନ୍ନେ ଉଦକେ ମଚ୍ଛଂ ୱିୟ ପରିସୁଦ୍ଧେ ଆଦାସମଣ୍ଡଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିୟ ଚ ତସ୍ସ ତଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ଅଦ୍ଦସ, ଦିସ୍ୱା ଚ ''ଅୟଂ ରାହୁଲୋ ମୟ୍ହଂ ଅତ୍ରଜୋ ହୁତ୍ୱା ମମ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ 'ଅହଂ ସୋଭାମି, ମୟ୍ହଂ ୱଣ୍ଣାୟତନଂ ପସନ୍ନ'ନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିସ୍ସାୟ ଗେହସିତଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅତିତ୍ଥେ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ, ଉପ୍ପଥଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଅଗୋଚରେ ଚରତି, ଦିସାମୂଳ୍ହଅଦ୍ଧିକୋ ୱିୟ ଅଗନ୍ତବ୍ବଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅୟଂ ଖୋ ପନସ୍ସ କିଲେସୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ୱଡ୍ଢନ୍ତୋ ଅତ୍ତତ୍ଥମ୍ପି ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଦସ୍ସିସ୍ସତି ପରତ୍ଥମ୍ପି ଉଭୟତ୍ଥମ୍ପି, ତତୋ ନିରୟେପି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହାପେସ୍ସତି, ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିୟମ୍ପି ପେତ୍ତିୱିସୟେପି ଅସୁରକାୟେପି ସମ୍ବାଧେପି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିନ୍ତି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ପରିପାତେସ୍ସତି। ଯଥା ଖୋ ପନ ଅନେକରତନପୂରା ମହାନାୱା ଭିନ୍ନଫଲକନ୍ତରେନ ଉଦକଂ ଆଦିୟମାନା ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବା ହୋତି, ୱେଗେନ ୱେଗେନସ୍ସା ୱିୱରଂ ପିଦହିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଏୱମେୱ ଅୟମ୍ପି ନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ଯାୱସ୍ସ ଅୟଂ କିଲେସୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସୀଲରତନାଦୀନି ନ ୱିନାସେତି, ତାୱଦେୱ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଅକାସି। ତତୋ ରାହୁଲଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ''ୟଂ କିଞ୍ଚି,

ରାହୁଲ, ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱା ଓଳାରିକଂ ୱା ସୁଖୁମଂ ୱା ହୀନଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ 'ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା'ତି ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ରୂପମେୱ ନୁ ଖୋ ଭଗୱା ରୂପମେୱ ନୁ ଖୋ ସୁଗତାତି। ରୂପମ୍ପି ରାହୁଲ, ୱେଦନାପି ରାହୁଲ, ସଞ୍ଞାପି ରାହୁଲ, ସଙ୍ଖାରାପି ରାହୁଲ, ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ରାହୁଲା''ତି ମହାରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୨।୧୧୩ ଆଦଯୋ) ଅଭାସି। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରାହୁଲ…ପେ… କଥେସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଂଯୁତ୍ତକେ ପନ ରାହୁଲୋୱାଦୋତି ରାହୁଲସଂଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତରାହୁଲୋୱାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ''ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁ, ଯମହଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଆତାପୀ ପହିତତ୍ତୋ ୱିହରେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଥେରେନ ଯାଚିତୋ ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ରାହୁଲ, ଚକ୍ଖୁ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱାତି? ଅନିଚ୍ଚଂ, ଭନ୍ତେ। ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ , ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ତଂ ସୁଖଂ ୱାତି? ଦୁକ୍ଖଂ, ଭନ୍ତେ। ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ, କଲ୍ଲଂ ନୁ ତଂ ସମନୁପସ୍ସିତୁଂ 'ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'''ତିଆଦିନା ରାହୁଲୋୱାଦଂ (ସଂ। ନି। ୨।୧୮୮ ଆଦଯୋ) ଆରଭି। ଥେରସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋଯେୱ, ନ ପନ ମହାରାହୁଲୋୱାଦୋ ୱିଯ ୱିତକ୍କୁପଚ୍ଛେଦାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଥସ୍ସ ସତ୍ଥା ଞାଣପରିପାକଂ ଞତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ଭଗୱତୋ କିର ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ''ପରିପକ୍କା ଖୋ ରାହୁଲସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା, ଯନ୍ନୂନାହଂ ରାହୁଲଂ ଉତ୍ତରି ଆସୱାନଂ ଖଯେ ୱିନେଯ୍ଯ''ନ୍ତି? ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରାହୁଲଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଗଣ୍ହାହି, ରାହୁଲ, ନିସୀଦନଂ, ଯେନ ଅନ୍ଧୱନଂ ତେନୁପସଙ୍କମିସ୍ସାମ ଦିୱାୱିହାରାଯା''ତି। ''ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ''ତି ଖୋ ଆଯସ୍ମା ରାହୁଲୋ ଭଗୱତୋ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା ନିସୀଦନଂ ଆଦାଯ ଭଗୱତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଅନେକାନି ଦେୱତାସହସ୍ସାନି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧିତା ହୋନ୍ତି ''ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରାହୁଲଂ ଉତ୍ତରି ଆସୱାନଂ ଖଯେ ୱିନେସ୍ସତୀ''ତି। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଅନ୍ଧୱନଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ଆଯସ୍ମାପି ରାହୁଲୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଅଥ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ରାହୁଲଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ରାହୁଲ, ଚକ୍ଖୁ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱାତି? ଅନିଚ୍ଚଂ, ଭନ୍ତେ। ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ତଂ ସୁଖଂ ୱାତି? ଦୁକ୍ଖଂ, ଭନ୍ତେ। ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ, କଲ୍ଲଂ ନୁ ତଂ ସମନୁପସ୍ସିତୁଂ 'ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'''ତିଆଦିନା ରାହୁଲୋୱାଦଂ (ସଂ। ନି। ୪।୧୨୧) ଅଦାସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅନ୍ଧୱନେ ନିସିନ୍ନୋ ଚୂଳରାହୁଲୋୱାଦଂ କଥେସୀ''ତି।

କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତାହୀତି ଆଯସ୍ମତା ରାହୁଲେନ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାଦମୂଲେ ପଥୱିନ୍ଧରରାଜକାଲେ ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପିତଦେୱତାଯେୱେତା। ତାସୁ ପନ କାଚି ଭୂମଟ୍ଠଦେୱତା, କାଚି ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଟ୍ଠକା, କାଚି ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିଦେୱଲୋକେ, କାଚି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଦିୱସେ ସବ୍ବା ଏକଟ୍ଠାନେ ଅନ୍ଧୱନସ୍ମିଂଯେୱ ସନ୍ନିପତିତା।

ଆଭିଦୋସିକନ୍ତି ପାରିୱାସିକଂ ଏକରତ୍ତାତିକ୍କନ୍ତଂ ପୂତିଭୂତଂ। ଏକରତ୍ତାତିକ୍କନ୍ତସ୍ସେୱ ହି ନାମସଞ୍ଞା ଏସା, ଯଦିଦଂ ଆଭିଦୋସିକୋତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ – ପୂତିଭାୱଦୋସେନ ଅଭିଭୂତୋତି ଅଭିଦୋସୋ, ଅଭିଦୋସୋଯେୱ ଆଭିଦୋସିକୋ। କୁମ୍ମାସନ୍ତି ଯୱକୁମ୍ମାସଂ। ଅଧିୱାସେତ୍ୱାତି ''ତେନ ହି, ତାତ ରଟ୍ଠପାଲ, ଅଧିୱାସେହି ସ୍ୱାତନାଯ ଭତ୍ତ''ନ୍ତି ପିତରା ନିମନ୍ତିତୋ ସ୍ୱାତନାଯ ଭିକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ଥେରୋ ପକତିଯା ଉକ୍କଟ୍ଠସପଦାନଚାରିକୋ ସ୍ୱାତନାଯ ଭିକ୍ଖଂ ନାମ ନାଧିୱାସେତି, ମାତୁ ଅନୁଗ୍ଗହେନ ପନ ଅଧିୱାସେତି। ମାତୁ କିରସ୍ସ ଥେରଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମହାସୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ରୋଦନେନେୱ ଦୁକ୍ଖୀ ୱିଯ ଜାତା, ତସ୍ମା ଥେରୋ ''ସଚାହଂ ତଂ ଅପସ୍ସିତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମି, ହଦଯମ୍ପିସ୍ସା ଫଲେଯ୍ଯା''ତି ଅନୁଗ୍ଗହେନ ଅଧିୱାସେସି। ପଣ୍ଡିତା ହି ଭିକ୍ଖୂ ମାତାପିତୂନଂ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ୱା କାତବ୍ବଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧୁତଙ୍ଗସୁଦ୍ଧିକା ନ ଭୱନ୍ତି।

ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତେ ଇତ୍ଥିଜନେତି ପିତରା ଉଯ୍ୟୋଜିତେ ଇତ୍ଥିଜନେ। ପିତା କିରସ୍ସ ଦୁତିଯଦିୱସେ ସକନିୱେସନେ ମହନ୍ତଂ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ପୁଞ୍ଜଂ କାରାପେତ୍ୱା କିଲଞ୍ଜେହି ପଟିଚ୍ଛାଦାପେତ୍ୱା ଆଯସ୍ମତୋ ରଟ୍ଠପାଲସ୍ସ ପୁରାଣଦୁତିଯିକାଯୋ ''ଏଥ ତୁମ୍ହେ ୱଧୂ, ଯେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଅଲଙ୍କତା ପୁବ୍ବେ ରଟ୍ଠପାଲସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପିଯା ହୋଥ ମନାପା, ତେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ଅଲଙ୍କରୋଥା''ତି ଆଣାପେତ୍ୱା ପଣୀତଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ପଟିଯାଦାପେତ୍ୱା କାଲେ ଆରୋଚିତେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସିନ୍ନଂ ''ଇଦଂ ତେ, ରଟ୍ଠପାଲ, ମତ୍ତିକଂ ଧନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପେତ୍ତିକଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପିତାମହଂ; ସକ୍କା, ତାତ ରଟ୍ଠପାଲ, ଭୋଗେ ଚ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ, ପୁଞ୍ଞାନି ଚ କାତୁଂ? ଏହି ତ୍ୱଂ, ତାତ ରଟ୍ଠପାଲ, ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତିତ୍ୱା ଭୋଗେ ଚ ଭୁଞ୍ଜସ୍ସୁ, ପୁଞ୍ଞାନି ଚ କରୋହୀ''ତି ଯାଚିତ୍ୱା ତେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଦେସିତେ ''ଅହଂ ଇମଂ ଉପ୍ପବ୍ବାଜେସ୍ସାମୀ''ତି ଆନଯିଂ, ସୋ ''ଦାନି ମେ ଧମ୍ମକଥଂ କାତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ଅଲଂ ମେ ୱଚନଂ ନ କରିସ୍ସତୀ''ତି ଉଟ୍ଠାଯ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଓରୋଧାନଂ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରାପେତ୍ୱା ''ଅଯଂ ୱୋ ସାମିକୋ, ଗଚ୍ଛଥ, ଯଂ କିଞ୍ଚି କତ୍ୱାନ ଗଣ୍ହିତୁଂ ୱାଯମଥା''ତି ଉଯ୍ୟୋଜେସି। ତୀସୁ ୱଯେସୁ ଠିତା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ଥେରଂ ପରିୱାରଯିଂସୁ। ତାସୁ ଅଯଂ ଅସୁଭସଞ୍ଞଂ

ଉପ୍ପାଦେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତେ ଇତ୍ଥିଜନେ ଅସୁଭସଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା’’ତି।

ଠିତକୋୱଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱାତି –

‘‘ପସ୍ସ ଚିତ୍ତକତଂ ବିମ୍ବଂ, ଅରୁକାୟଂ ସମୁସ୍ସିତଂ;

ଆତୁରଂ ବହୁସଙ୍କପ୍ପଂ, ୟସ୍ସ ନତ୍ଥି ଧୁୱଂ ଠିତି।

‘‘ପସ୍ସ ଚିତ୍ତକତଂ ରୂପଂ, ମଣିନା କୁଣ୍ଡଲେନ ଚ;

ଅଟ୍ଠିଂ ତଚେନ ଓନଦ୍ଧଂ, ସହ ୱତ୍ଥେହି ସୋଭତି।

‘‘ଅଲତ୍ତକକତା ପାଦା, ମୁଖଂ ଚୁଣ୍ଣକମକ୍ଖିତଂ;

ଅଲଂ ବାଲସ୍ସ ମୋହାୟ, ନୋ ଚ ପାରଗୱେସିନୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠାପଦକତା କେସା, ନେତ୍ତା ଅଞ୍ଜନମକ୍ଖିତା;

ଅଲଂ ବାଲସ୍ସ ମୋହାୟ, ନୋ ଚ ପାରଗୱେସିନୋ।

‘‘ଅଞ୍ଜନୀୱଣ୍ଣୱା ଚିତ୍ତା, ପୂତିକାୟୋ ଅଲଙ୍କତୋ;

ଅଲଂ ବାଲସ୍ସ ମୋହାୟ, ନୋ ଚ ପାରଗୱେସିନୋ।

‘‘ଓଦହି ମିଗୱୋ ପାସଂ, ନାସଦା ୱାଗୁରଂ ମିଗୋ;

ଭୁତ୍ୱା ନିୱାପଂ ଗଚ୍ଛାମି, କନ୍ଦନ୍ତେ ମିଗବନ୍ଧକେ’’ତି। (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୦୨; ଥେରଗା॰ ୭୬୯-୭୭୪) –

ଇମାହି ଗାଥାହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା।

ଆକାସଂଉପ୍ପତିତ୍ୱାତି ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା। କସ୍ମା ପନ ଥେରୋ ଆକାସେନ ଗତୋ? ପିତା କିରସ୍ସ ସେଟ୍ଠି ସତ୍ତସୁ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେସୁ ଅଗ୍ଗଳଆନି ଦାପେତ୍ୱା ମଲ୍ଲେ ଆଣାପେସି ‘‘ସଚେ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ହତ୍ଥପାଦେସୁ ନଂ ଗହେତ୍ୱା କାସାୟାନି ହରିତ୍ୱା ଗିହିୱେସଂ ଗଣ୍ହାପେଥା’’ତି। ତସ୍ମା ଥେରୋ ‘‘ଏତେ ମାଦିସଂ ମହାଖୀଣାସୱଂ ହତ୍ଥେ ୱା ପାଦେ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱେୟ୍ୟୁଂ, ତଂ ନେସଂ ମା ଅହୋସୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଆକାସେନ ଅଗମାସି। ମିଗଚୀରନ୍ତି ଏୱଂନାମକଂ ଉୟ୍ୟାନଂ। ଚତୁପାରିଜୁଞ୍ଞପଟିମଣ୍ଡିତନ୍ତି ଜରାପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ବ୍ୟାଧିପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞଂ, ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେହି ଚତୂହି ପାରିଜୁଞ୍ଞେହି ପଟିମଣ୍ଡିତଂ। ପାରିଜୁଞ୍ଞନ୍ତି ଚ ପରିହାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

କୁଣ୍ଡଧାନତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୧। ତତିୟେ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ସଲାକଗାହକା। ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେପି ପଠମମେୱ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଛଦ୍ଦସ୍ସନ୍ତରେତି ଛନ୍ନଂ ୱସ୍ସାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ମେତ୍ତୀତି ମିତ୍ତଭାୱୋ। ଭେଦକେ ସତୀତି ଭେଦକରଣେ ସତି। ଗୁମ୍ବସଭାଗତୋତି ଗୁମ୍ବସମୀପତୋ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଇତ୍ଥୀ ହୁତ୍ୱାତି ଇତ୍ଥୀ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା, ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିୱଣ୍ଣଂ ମାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୀଘରତ୍ତାନୁଗତୋତି ଦୀଘକାଲଂ ଅନୁବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ। ହନ୍ଦାୱୁସୋତି ଗଣ୍ହାୱୁସୋ। ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଭୂତତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। କୋଣ୍ଡୋ ଜାତୋତି ଧୁତ୍ତୋ ଜାତୋ।

ମାୱୋଚ ଫରୁସଂ କଞ୍ଚୀତି କଞ୍ଚି ଏକପୁଗ୍ଗଲଂ ଫରୁସଂ ମା ଅୱୋଚ। ୱୁତ୍ତା ପଟିୱଦେୟ୍ୟୁ ତନ୍ତି ତୟା ପରେ ଦୁସ୍ସୀଲାତି ୱୁତ୍ତା ତମ୍ପି ତଥେୱ ପଟିୱଦେୟ୍ୟୁଂ। ଦୁକ୍ଖା ହି ସାରମ୍ଭକଥାତି ଏସା କାରଣୁତ୍ତରା ୟୁଗଗ୍ଗାହକଥା ନାମ ଦୁକ୍ଖା। ପଟିଦଣ୍ଡା ଫୁସେୟ୍ୟୁ ତନ୍ତି କାୟଦଣ୍ଡାଦୀହି ପରଂ ପହରନ୍ତସ୍ସ ତାଦିସାୱ ପଟିଦଣ୍ଡା

ତଓ ମତ୍ଥକେ ପତେଯ୍ୟୁଂ।

ସଚେ ନେରେସି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ସଚେ ଅତ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଚଲଂ କାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି। କଂସୋ ଉପହତୋ ଯଥାତି ମୁଖଓଟ୍ଟିଯଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଲମତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଠପିତଂ କଂସତାଲଂ ୱିଯ। ତାଦିସଞ୍ହି ହତ୍ଥେହି ପାଦେହି ଦଣ୍ଡେନ ୱା ପହତମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ନ କରୋତି। ଏସ ପତ୍ତୋସି ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସଚେ ଏୱରୂପୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି, ଇମଂ ପଟିପଦଂ ପୂରଯମାନୋ ଏସୋ ତ୍ୱଂ ଇଦାନି ଅପ୍ପତ୍ତୋପି ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତୋସି ନାମ। ସାରମ୍ଭୋ ତେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ''ଏୱଞ୍ଚ ସତି ତ୍ୱଂ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ଅହଂ ସୁସୀଲୋ''ତି ଏୱମାଦିକୋ ଉତ୍ତରିକରଣୱାଚାଲକ୍ଖଣୋ ସାରମ୍ଭୋ ତେ ନ ୱିଜ୍ଜତି, ନ ଭୱିସ୍ସତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକ୍କିଲେସେନାତି ସଂକିଲେସହେତୁନା।

ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୨। ଚତୁତ୍ଥେ ସମ୍ପନ୍ନପଟିଭାନାନନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣପଟିଭାନାନଂ। ଚୁତିଂ ଯୋ ୱେଦି...ପେ... ସବ୍ବସୋତି ଯୋ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଞ୍ଚ ସବ୍ବାକାରେନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଜାନାତି, ତଂ ଅହଂ ଅଲଗ୍ଗନତାଯ ଅସତ୍ତଂ, ପଟିପତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁ ଗତତ୍ତା ସୁଗତଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ଗତିନ୍ତି ଯସ୍ସେତେ ଦେୱାଦଯୋ ଗତିଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତମହଂ ଆସୱାନଂ ଖୀଣତାଯ ଖୀଣାସୱଂ, କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରହନ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପସେନୱଙ୍ଗନ୍ତପୁତ୍ତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୩। ପଞ୍ଚମେ ସବ୍ବପାସାଦିକାନନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପସାଦଂ ଜନେନ୍ତାନଂ। କିନ୍ତାଯନ୍ତି କିଂ ତେ ଅଯଂ। ଅତିଲହୁନ୍ତି ଅତିସୀଘଂ। ଯସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥି, ତଂ ବୁଦ୍ଧା ''ମୋଘପୁରିସୋ''ତି ୱଦନ୍ତି ଅରିଟ୍ଠଭିକ୍ଖୁଉଦାଯିଆଦିକେ ୱିଯ। ଉପନିସ୍ସଯେ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମଗ୍ଗେ ୱା ଫଲେ ୱା ଅସତି ''ମୋଘପୁରିସା''ତି ୱଦନ୍ତିଯେୱ ଧନିଯତ୍ଥେରାଦିକେ ୱିଯ। ଇମସ୍ସପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅଭାୱତୋ ''ମୋଘପୁରିସା''ତି ଆହ, ତୁଚ୍ଛମନୁସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ବାହୁଲ୍ଲାଯାତି ପରିସବାହୁଲ୍ଲାଯ। ଅନେକପରିଯାଯେନାତି ଅନେକକାରଣେନ।

ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭିକ୍ଖୱେତି ଭଗୱା କିର ତଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ନ କଞ୍ଚି ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ, ତସ୍ମା ଏୱମାହ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତନ୍ତିୱସେନ ଧମ୍ମଦେସନା କତ୍ତବ୍ବା ସିଯା। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ''ମଯି ଓକାସଂ କାରେତ୍ୱା ପଟିସଲ୍ଲୀନେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଧମ୍ମିକଂ କତିକୱତ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ତଂ ଉପସେନୋ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି, ଅହଂ ତସ୍ସ ପସୀଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦସ୍ସନଂ ଅନୁଜାନିସ୍ସାମି। ତତୋ ମଂ ପସ୍ସିତୁକାମା ବହୂ ଭିକ୍ଖୂ ଧୁତଙ୍ଗାନି ସମାଦିଯିସ୍ସନ୍ତି, ଅହଞ୍ଚ ତେହି ଉକ୍ଖିତ୍ତସଙ୍କତପଚ୍ଚଯା ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ''ତି, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଥେରସ୍ସାତି ଉପସେନତ୍ଥେରସ୍ସ। ମନାପାନି ତେ ଭିକ୍ଖୁ ପଂସୁକୂଲାନୀତି ''ଭିକ୍ଖୁ ତଓ ଇମାନି ପଂସୁକୂଲାନି ମନାପାନି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ଖନ୍ତିଯା ଗହିତାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ନ ଖୋ ମେ, ଭନ୍ତେ, ମନାପାନି ପଂସୁକୂଲାନୀତି, ଭନ୍ତେ, ନ ମଯା ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ଖନ୍ତିଯା ଗହିତାନି, ଗଲଗ୍ଗାହେନ ୱିଯ ମତ୍ଥକତାଳନେନ ୱିଯ ଚ ଗାହିତୋ ମଯାତି ଦସ୍ସେତି। ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱାତି ୱିନଯପାଳିଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଦବ୍ବତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୪। ଛଟ୍ଠେ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିହାରେସୂତି ରାଜଗହସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ଠିତେସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିହାରେସୁ। ଉପୱିଜଞ୍ଞାତି ଆସନ୍ନପସୂତିକାଲା। ରହୋଗତୋତି ରହସି ଗତୋ। ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣେ କାଯଂ ଯୋଜେତୁକାମୋ ଚିନ୍ତେସୀତି ଥେରୋ କିର ଅତ୍ତନୋ କତକିଚ୍ଚଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅହଂ ଇମଂ ସରୀରଂ ଧାରେମି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱାତମୁଖେ ଠିତପଦୀପୋ ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେ ଠିତଂ ନଚିରସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାଯନଧମ୍ମଂ ଯାୱ ନ ନିବ୍ବାଯତି, ତାୱ କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ''ତିରୋରଟ୍ଠେସୁ ବହୂ କୁଲପୁତ୍ତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଦିସ୍ୱାୱ ପବ୍ବଜନ୍ତି, ତେ 'ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମ ଚେୱ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମା'ତି ଚ ଦୂରତୋପି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ର ଯେସଂ ସେନାସନଂ ନପ୍ପହୋତି, ତେ ସିଲାପଟ୍ଟକେପି ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ପହୋମି ଖୋ ପନାହଂ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ତେସଂ ତେସଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛାୱସେନ ପାସାଦୱିହାରଅଡ୍ଢଯୋଗାଦୀନି ମଞ୍ଚପୀଠତ୍ଥରଣାନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଦାତୁଂ? ପୁନଦିୱସେ ଚେତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚେ ଅତିୱିଯ କିଲନ୍ତରୂପା ହୋନ୍ତି, ତେ ଗାରୱେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁରତୋ ଠତ୍ୱା ଭତ୍ତାନିପି ନ ଉଦ୍ଦିସାପେନ୍ତି, ଅହଂ ଖୋ ପନ ତେସଂ ଭତ୍ତାନିପି ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ ପହୋମୀ''ତି। ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ଯଂନୂନାହଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସେନାସନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେଯ୍ୟଂ, ଭତ୍ତାନି ଚ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ସଭାଗସଭାଗାନନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତିକାଦିଗୁଣୱସେନ ସଭାଗାନଂ, ନ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ। ଥେରୋ ହି ଯାୱତିକା ସୁତ୍ତନ୍ତିକା ହୋନ୍ତି, ତେ ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ଏକତୋ ତେସଂ ଅନୁରୂପମେୱ ସେନାସନଂ ପଞ୍ଞପେତି। ୱେନଯିକାଭିଧମ୍ମିକକମ୍ମଟ୍ଠାନିକକାଯଦଳ୍ହିବହୁଲେସୁପି ଏସେୱ

ନଯୋ। ତେନେୱ ପାଠଇଯଂ (ପାରା। ୩୮୦) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯେତେ ଭିକ୍ଖୂ ସୁତ୍ତନ୍ତିକା, ତେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସେନାସନଂ ପଞ୍ଞପେତୀ’’ତିଆଦି।

ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ଜଲମାନାଯାତି ତେଜୋକସିଣଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଅଙ୍ଗୁଲିଜଲନଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତେନେୱ ତେଜୋଧାତୁସମାପତ୍ତିଜନିତେନ ଅଗ୍ଗିଜାଲେନ ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ଜଲମାନାଯ। ଅଯଂ ମଞ୍ଚୋତିଆଦୀସୁ ପନ ଥେରେ ‘‘ଅଯଂ ମଞ୍ଚୋ’’ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତେ ନିମ୍ମିତାପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଅଯଂ ମଞ୍ଚୋ’’ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହି ନିମ୍ମିତାନଂ ଧମ୍ମତା।

‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଭାସମାନସ୍ମିଂ, ସବ୍ବେ ଭାସନ୍ତି ନିମ୍ମିତା;

ଏକସ୍ମିଂ ତୁଣ୍ହିମାସିନେ, ସବ୍ବେ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱନ୍ତି ତେ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୨୮୬);

ଯସ୍ମିଂ ପନ ୱିହାରେ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ନ ପରିପୂରେନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ପୂରେନ୍ତି, ତେନ ନିମ୍ମିତାନଂ ଅୱତ୍ଥୁକଂ ୱଚନଂ ନ ହୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ। ସବ୍ବୱିହାରେସୁ ଚ ଗମନମଗ୍ଗେ ସମପ୍ପମାଣେ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତି। କତିକସଣ୍ଠାନାଦୀନଂ ପନ ନାନପ୍ପକାରତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ କତିକୱତ୍ତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କଥାପେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନିଯମେତ୍ୱା ନିମ୍ମିତାନଞ୍ହି ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଭାସମାନସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିଧମ୍ମତା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ଯେ ୱଣ୍ଣୱଯସରୀରାୱଯୱପରିକ୍ଖାରକିରିଯାୱିସେସାଦୀହି ନିଯମଂ ଅକତ୍ୱା ନିମ୍ମିତା ହୋନ୍ତି, ତେ ଅନିଯମେତ୍ୱା ନିମ୍ମିତତ୍ତା ଇଦ୍ଧିମତା ସଦିସାୱ ହୋନ୍ତି। ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଭାସିତତୁଣ୍ହୀଭାୱାଦୀସୁ ୱା ଯଂ ଯଂ ଇଦ୍ଧିମା କରୋତି, ତଂ ତଦେୱ କରୋନ୍ତି। ସଚେ ପନ ନାନପ୍ପକାରେ କାତୁକାମୋ ହୋତି, କେଚି ପଠମୱଯେ, କେଚି ମଜ୍ଝିମୱଯେ, କେଚି ପଚ୍ଛିମୱଯେ, ତଥା ଦୀଘକେସେ ଉପଡ୍ଢମୁଣ୍ଡେ ମିସ୍ସକକେସେ ଉପଡ୍ଢରତ୍ତଚୀୱରେ ପଣ୍ଡୁକଚୀୱରେ, ପଦଭାଣଧମ୍ମକଥାସରଭଞ୍ଞପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନରଜନପଚନଚୀୱରସିବ୍ବନଧୋୱନାଦୀନି କରୋନ୍ତେ, ଅପରେପି ୱା ନାନପ୍ପକାରେ କାତୁକାମୋ ହୋତି, ତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଏତ୍ତକା ଭିକ୍ଖୂ ପଠମୱଯା ହୋନ୍ତୂ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଧିଟ୍ଠିତେ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତପ୍ପକାରାଯେୱ ହୋନ୍ତି। ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନମେୱ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଜନପଦକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଅନିସୀଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ୱେଠତ୍ତୱନମେୱ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତି। ପାଠଇଯନ୍ତି ୱିନଯପାଠଇଯଂ।

ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୫। ସତ୍ତମେ ପିଯାନନ୍ତି ପିଯାଯିତବ୍ବାନଂ। ମନାପାନନ୍ତି ମନୱଡ୍ଢନକାନଂ। ପିଲିନ୍ଦୋତି ପନସ୍ସ ଗୋତ୍ତଂ, ୱଚ୍ଛୋତି ନାମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନପି ୱଦନ୍ତି ‘‘ପିଲିନ୍ଦୋତି ନାମଂ, ୱଚ୍ଛୋତି ଗୋତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତେନେୱ ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ ଥେରଗାଥାସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପିଲିନ୍ଦୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ, ୱଚ୍ଛୋତି ପନ ଗୋତ୍ତଂ। ତେନ ସୋ ଅପରଭାଗେ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥା’’ତି। ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱାତି ଏକତୋ କତ୍ୱା।

ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାତି ଇଦଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ କଥାମଗ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି – ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋତି ପଞ୍ଞାତୋ ସଂସାରେ ସଂୱେଗବହୁଲତାଯ ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚୂଳଗନ୍ଧାରଂ ନାମ ୱିଜ୍ଜଂ ସାଧେତ୍ୱା ଆକାସଚାରୀ ପରଚିତ୍ତୱିଦୂ ଚ ହୁତ୍ୱା ରାଜଗହେ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ପଟିୱସତି। ଅଥ ଯଦା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ରାଜଗହଂ ଉପଗତୋ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତସ୍ସ ସା ୱିଜ୍ଜା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତି। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସୁତଂ ଖୋ ପନ ମେତଂ ‘ଆଚରିଯପାଚରିଯାନଂ ଭାସମାନାନଂ ଯତ୍ଥ ମହାଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜା ଧରତି, ତତ୍ଥ ଚୂଳଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି। ସମଣସ୍ସ ପନ ଗୋତମସ୍ସ ଆଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନାଯଂ ମମ ୱିଜ୍ଜା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ନିସ୍ସଂସଯଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ମହାଗନ୍ଧାରୱିଜ୍ଜଂ ଜାନାତି, ଯନ୍ନୂନାହଂ ତଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଯାପୁଣେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଅହଂ, ମହାସମଣ, ତୱ ସନ୍ତିକେ ଏକଂ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଯାପୁଣିତୁକାମୋ, ଓକାସଂ ମେ କରୋହୀ’’ତି। ଭଗୱା ‘‘ତେନ ହି ପବ୍ବଜା’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ୱିଜ୍ଜାଯ ପରିକମ୍ମଂ ପବ୍ବଜା’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପବ୍ବଜୀତି। ପରୱମ୍ଭନୱସେନାତି ପରେସଂ ଗରହନୱସେନ।

ଅକକ୍କସନ୍ତି ଅଫରୁସଂ। ୱିଞ୍ଞାପନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନିଂ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ଭୂତତ୍ଥଂ। ନାଭିସଜ୍ଜେତି ଯାଯ ଗିରାଯ ଅଞ୍ଞଂ କୁଜ୍ଝାପନୱସେନ ନ ଲଗାପେଯ୍ଯ, ଖୀଣାସୱୋ ନାମ ଏୱରୂପମେୱ ଗିରଂ ନ ଭାସେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁୱିଚିନିତ୍ୱାତି ଅନୁୱିଚାରେତ୍ୱା। ଚଣ୍ଡିକତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ସୀଘଗତିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ।

ବାହିୟଦାରୁଚୀରିୟତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୬। ଅଟ୍ଠମେ ଏକରତ୍ତିୱାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ଗନ୍ତ୍ୱା। ''ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ଗତୋ ଚ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସମ୍ବହୁଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଭୁତ୍ତପାତରାସେ କାୟାଲସିୟୱିମୋଚନତ୍ଥାୟ ଅବ୍ଭୋକାସେ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ''କହଂ ଏତରହି ସତ୍ଥା''ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭିକ୍ଖୂ ''ସାୱତ୍ଥିୟଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ''ତ୍ୱଂ ପନ କୁତୋ ଆଗତୋ''ତି? ସୁପ୍ପାରକା ଆଗତୋମ୍ହୀତି। କଦା ନିକ୍ଖନ୍ତୋସୀତି? ହିୟ୍ୟୋ ସାୟଂ ନିକ୍ଖନ୍ତୋମ୍ହୀତି। ଦୂରତୋ ଆଗତୋ, ତୱ ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ତେଲେନ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଥୋକଂ ୱିସ୍ସମାହି, ଆଗତକାଲେ ସତ୍ଥାରଂ ଦକ୍ଖିସ୍ସତୀତି। ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ସତ୍ଥୁ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱା ଜୀୱିତନ୍ତରାୟଂ ନ ଜାନାମି, ଏକରତ୍ତେନେୱମ୍ହି କତ୍ଥଚି ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅନିସୀଦିତ୍ୱା ୱୀସଯୋଜନସତିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଆଗତୋ, ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସିତ୍ୱାୱ ୱିସ୍ସମିସ୍ସାମୀତି। ସୋ ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ତରମାନରୂପୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୋପମାୟ ବୁଦ୍ଧସିରିୟା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଚିରସ୍ସଂ ୱତ ମେ ଦିଟ୍ଠୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଓଣତସରୀରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତରୱୀଥିୟମେୱ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେସୁ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ଏୱମାହ – ''ଦେସେତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ଦେସେତୁ ମେ ସୁଗତୋ ଧମ୍ମଂ, ୟଂ ମମସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟା''ତି।

ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ''ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱ, ବାହିୟ, ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠମ୍ହ ପିଣ୍ଡାୟା''ତି ପଟିକ୍ଖିପି । ତଂ ସୁତ୍ୱା ବାହିୟୋ, ''ଭନ୍ତେ, ସଂସାରେ ସଂସରନ୍ତେନ କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ ନ ନୋ ଲଦ୍ଧପୁବ୍ବୋ, ତୁମ୍ହାକଂ ୱା ମୟ୍ହଂ ୱା ଜୀୱିତନ୍ତରାୟଂ ନ ଜାନାମି, ଦେସେଥ ମେ ଧମ୍ମ''ନ୍ତି। ସତ୍ଥା ଦୁତିୟମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିୟେୱ। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି ''ଇମସ୍ସ ମଂ ଦିଟ୍ଠକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସକଲସରୀରଂ ପୀତିୟା ନିରନ୍ତରଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ ହୋତି, ବଲୱପୀତିୱେଗେନ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାପି ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ, ଏକରତ୍ତେନେୱ ୱୀସଯୋଜନସତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆଗତତ୍ତା ଦରଥୋପିସ୍ସ ବଲୱା, ସୋପି ତାୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତୂ''ତି। ତସ୍ମା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତିୟଂ ୟାଚିତୋ ଅନ୍ତରୱୀଥିୟଂ ଠିତୋୱ ''ତସ୍ମାତିହ ତେ, ବାହିୟ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ଉଦା। ୧୦) ନୟେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଇମମତ୍ଥଂ ସଂଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରଘରେତି ଅନ୍ତରୱୀଥିୟଂ।

ଅପରିପୁଣ୍ଣପତ୍ତଚୀୱରତାୟ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପରିୟେସନ୍ତୋତି ସୋ କିର ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ''ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟେ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ସୟମେୱ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସପି ପତ୍ତେନ ୱା ଚୀୱରେନ ୱା ସଙ୍ଗହଂ ନାକାସି। ତେନସ୍ସ ''ଇଦ୍ଧିମୟପତ୍ତଚୀୱରଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ନ ଅଦାସି। ତାୱଦେୱ ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ୟାଚିତୋ ''ପରିପୁଣ୍ଣଂ ତେ ପତ୍ତଚୀୱର''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଅପରିପୁଣ୍ଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ତେନ ହି ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପରିୟେସାହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତସ୍ମା ସୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପରିୟେସନ୍ତୋ ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନତୋ ଚୋଳଖଣ୍ଡାନି ସଂକଡ୍ଢତି।

ସହସ୍ସମପୀତି ପରିଚ୍ଛେଦୱଚନଂ। ଏକସହସ୍ସଂ ଦ୍ୱେସହସ୍ସାନୀତି ଏୱଂ ସହସ୍ସେନ ଚେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଗାଥା ହୋନ୍ତି, ତା ଚ ଅନତ୍ଥପଦସଂହିତା ଆକାସୱଣ୍ଣପବ୍ବତୱଣ୍ଣାଦୀନି ପକାସକେହି ଅନିଦ୍ଧାନଦୀପକେହି ଅନତ୍ଥକେହି ପଦେହି ସଂହିତା ୟାୱ ବହୁକା ହୋନ୍ତି, ତାୱ ପାପିକା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ଏକଂ ଗାଥାପଦଂ ସେୟ୍ୟୋତି ''ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତପଦଂ...ପେ... ୟଥା ମତା''ତି (ଧ। ପ। ୨୧) ଏୱରୂପା ଏକଗାଥାପି ସେୟ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁମାରକସ୍ସପତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୭। ନୱମେ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନୋତି ସାୱକବୋଧିୟା ନିୟତତାୟ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ଚ ସାତିସୟତ୍ତା ୱିନିପାତଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନୋ। ''ଏକିସ୍ସା କୁଲଦାରିକାୟ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ସା ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାତି କୁଲଦାରିକା। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ୱିସେସଂ ଜୋତୟତି। କୁଲଘରନ୍ତି ପତିକୁଲଗେହଂ। ଗବ୍ଭିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଗବ୍ଭସ୍ସ ସଣ୍ଠିତଭାୱୱିଞ୍ଞାପକଂ। ସତିପି ୱିସାଖାୟ ସାୱତ୍ଥିୱାସିକୁଲପରିୟାପନ୍ନତ୍ତେ ତସ୍ସା ତତ୍ଥ ପଧାନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ୱିସାଖଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ୟଥା ''ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆଗତା, ୱାସିଟ୍ଠୋପି ଆଗତୋ''ତି। ଭଗୱତା ଏୱଂ ଗହିତନାମତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ୟସ୍ମା ରାଜପୁତ୍ତା ଲୋକେ ''କୁମାରା''ତି ୱୋହରୀୟନ୍ତି, ଅୟଞ୍ଚ ରଞ୍ଞୋ କିତ୍ତିମପୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଆହ – ''ରଞ୍ଞୋ...ପେ... ସଞ୍ଜାନିଂସୂ''ତି।

ପଞ୍ଚଦସ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ''ଭିକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୁ, ଅୟଂ ୱମ୍ମିକୋ ରତ୍ତିଂ ଧୂପାୟତି, ଦିୱା ପଜ୍ଜଲତୀ''ତିଆଦିନା ୱମ୍ମିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୨୪୯) ଆଗତନୟେନ ପଞ୍ଚଦସ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା। ପାୟାସିରଞ୍ଞୋତି ''ନତ୍ଥି ପରଲୋକୋ, ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା, ନତ୍ଥି ସୁକତଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୧୦, ୪୧୨) ଏୱଂଲଦ୍ଧିକସ୍ସ ପାୟାସିରାଜସ୍ସ। ରାଜା ହି ତଦା ଅନଭିସିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପସେନଦିନା କୋସଲେନ ଦିନ୍ନସେତବ୍ୟନଗରଂ ଅଜ୍ଝାୱସନ୍ତୋ ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହି। ପଞ୍ଚଦସହି ପଞ୍ହେହି ପଟିମଣ୍ଡେତ୍ୱାତି ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ରାଜଞ୍ଞ, ଇମେ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା

ଇମସ୍ମିଂ ୱା ଲୋକେ ପରସ୍ମିଂ ୱା ଦେୱା ୱା ତେ ମନୁସ୍ସା’’ତି ଏୱମାଦୀହି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୧୧) ପଞ୍ଚଦସହି ପଞ୍ହେହି ପଟିମଣ୍ଡିତଂ କତ୍ୱା। ସୁତ୍ତନ୍ତେତି ପାଯାସିସୁତ୍ତନ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୬ ଆଦଯୋ)।

ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୮। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ତତିଯଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୪। ଚତୁତ୍ଥଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୧୯-୨୨୩। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣନ୍ତି ହେଟ୍ଠା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ‘‘ତସ୍ସ ଧୁରପତ୍ତାନି ନୱୁତିହତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି, କେସରଂ ତିଂସହତ୍ଥଂ, କଣ୍ଣିକା ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥା, ପାଦେନ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଏକାଦସହତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣଂ। ରଞ୍ଞୋ ପେସେସୀତି ପଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ କୁପିତଭାୱଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ପେସେସି। ଥେରଗାଥାସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୦୧୬ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ପନ ‘‘ପଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ କୁପିତଭାୱଂ ରଞ୍ଞୋ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ସଯମେୱ ତଂ ୱୂପସମେସି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ତୁଟ୍ଠମାନସୋ ପୁତ୍ତଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ‘ୱରଂ ତେ, ସୁମନ, ଦମ୍ମି, ଗଣ୍ହାହୀ’ତି ଆହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ମେତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି ମମ ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ଅୱଞ୍ଝନ୍ତି ଅତୁଚ୍ଛଂ। ଅଞ୍ଞଂ ୱରେହୀତି ଅଞ୍ଞଂ ପତ୍ଥେହି, ଅଞ୍ଞଂ ଗଣ୍ହାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଦକଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯାତି ‘‘ଉଦକଂ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଗତେନାତି ଗମନେନ। ନ ଆମିସଚକ୍ଖୁକାତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତଂ ଆମିସଂ ନ ଓଲୋକେନ୍ତି।

ୱସନଟ୍ଠାନସଭାଗେଯେୱାତି ୱସନଟ୍ଠାନସମୀପେଯେୱ। ଏକନ୍ତୱଲ୍ଲଭୋତି ଉପଟ୍ଠାକଟ୍ଠାନେ ଏକନ୍ତେନ ୱଲ୍ଲଭୋ। ଏତସ୍ସେୱାତି ଏତସ୍ସେୱ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ। ଦ୍ୱେଜ୍ଝକଥା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦ୍ୱିଧାଭୂତକଥା ନ ହୋନ୍ତି, ଅନେକନ୍ତିକକଥା ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନିବଦ୍ଧାତି ଅନିଯତା। ଲୋହିତେନ ଗଲନ୍ତେନାତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତକ୍ଖାନେ କରଣୱଚନଂ, ଗଲନ୍ତେନ ଲୋହିତେନ ଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ୱାସତ୍ତୋତି ଅନୁଗତୋ। ଉଟ୍ଠେହି, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, ଉଟ୍ଠେହି, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦାତି ତୁରିତେ ଇଦମାମେଡିତୱଚନଂ। ଦ୍ୱୱିଧେନ ଉଦକେନାତି ସୀତୁଦକେନ ଉଣ୍ହୁଦକେନ ଚ। ତିୱିଧେନ ଦନ୍ତକଟ୍ଠେନାତି ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମନ୍ତି ଏୱଂ ତିପ୍ପକାରେନ ଦନ୍ତକଟ୍ଠେନ। ନୱ ୱାରେ ଅନୁପରିଯାଯତୀତି ସତ୍ଥରି ପକ୍କୋସନ୍ତେ ପଟିୱଚନଦାନାଯ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ନୱକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅନୁପରିଯାଯତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏୱଞ୍ଚିସ୍ସ ଅହୋସୀ’’ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଉରୁୱେଳକସ୍ସପତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୪। ଦୁତିଯେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିନଯପାଠଇଯଂ ଆଗତମେୱ।

କାଳୁଦାଯିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୫। ତତିଯେ ଗମନାକପ୍ପନ୍ତି ଗମନାକାରଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ବାକୁଲତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୬। ଚତୁତ୍ଥେ ନିରାବାଧାନନ୍ତି ଆବାଧରହିତାନଂ। ଯଥା ‘‘ଦ୍ୱାୱୀସତି ଦ୍ୱତିଂସା’’ତିଆଦିମ୍ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ବାୱୀସତି ବାତିଂସା’’ତିଆଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଦ୍ୱେ କୁଲାନି ଅସ୍ସାତି ଦ୍ୱିକୁଲୋ, ଦ୍ୱେକୁଲୋତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବେ ବାକୁଲୋତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ବାକୁଲୋତି ଦ୍ୱୀସୁ କୁଲେସୁ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ’’ତି। ଉପଯୋଗେନାତି ଆନୁଭାୱେନ। ଫାସୁକକାଲେତି ଅରୋଗକାଲେ। ଗଦ୍ଦୁହନମତ୍ତମ୍ପୀତି ଗୋଦୁହନମତ୍ତମ୍ପି କାଲଂ। ଇଧ ପନ ନ ସକଲୋ ଗୋଦୁହନକ୍ଖଣୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଗାୱିଂ ଥନେ ଗହେତ୍ୱା ଏକଖୀରବିନ୍ଦୁଦୁହନକାଲମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଆରୋଗ୍ୟସାଲନ୍ତି ଆତୁରାନଂ

ଅରୋଗଭାୱକରଣତ୍ଥାଯ କତସାଲଂ।

ନିମୁଜ୍ଜନୁମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନାତି ଜାଣୁପ୍ପମାଣେ ଉଦକେ ଥୋକଂଯେୱ ନିମୁଜ୍ଜନୁମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ। ଛଙ୍ଗେତ୍ୱା ପଲାଯୀତି ମଚ୍ଛସ୍ସ ମୁଖସମୀପେଯେୱ ଛଙ୍ଗେତ୍ୱା ପଲାଯି। ଦାରକସ୍ସ ତେଜେନାତି ଦାରକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ। ମାରିଯମାନାୱ ମରନ୍ତୀତି ଦଣ୍ଡାଦୀହି ପୋଥେତ୍ୱା ମାରିଯମାନାୱ ମରନ୍ତି, ନ ଜାଲେନ ବଦ୍ଧତାମତ୍ତେନ ଅମାରିଯମାନା। ନୀହଟମତ୍ତୋୱ ମତୋତି ନୀହଟକ୍ଖଣେଯେୱ ମତୋ। ତେନସ୍ସ ମାରଣତ୍ଥଂ ଉପକ୍କମୋ ନ କତୋ, ଯେନ ଉପକ୍କମେନ ଦାରକସ୍ସ ଆବାଧୋ ସିଯା। ତନ୍ତି ମଚ୍ଛଂ। ସକଲମେୱାତି ଅୱିକଲମେୱ ପରିପୁଣ୍ଣାୱଯୱମେୱ। ନ କେଠଆଯତୀତି ନ ନନ୍ଦତି, କିଞ୍ଚିଞ୍ଚି ନ ମଞ୍ଞତି। ପିଟ୍ଟିତୋ ଫାଲେନ୍ତୀତି ଦାରକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ ପିଟ୍ଟିତୋ ଫାଲେନ୍ତୀ। ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱାତି ''ପୁତ୍ତଂ ଲଭି''ନ୍ତି ଉଗ୍ଘୋସନୱସେନ ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା। ପକତିଂ ଆଚିକ୍ଖୀତି ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଭାୱଂ କଥେସି। କୁଚ୍ଛିଯା ଧାରିତତ୍ତା ଅମାତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଜନନୀଭାୱତୋ ଅମାତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ମଚ୍ଛଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାପୀତି ମଚ୍ଛଂ ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତାପି। ତଥା ଗଣ୍ହନ୍ତା ଚ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନଂ ସଙ୍ଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ନାମାତି ଆହ – ''ୱକ୍କଯକନାଦୀନି ବହି କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅଯମ୍ପି ଅମାତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଦିନ୍ନପୁତ୍ତଭାୱତୋ ନ ସକ୍କା।

ସୋଭିତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୭। ପଞ୍ଚମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଉପାଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୮। ଛଟ୍ଠେ ଭାରୁକଚ୍ଛକୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଅଞ୍ଞତରୋ କିର ଭାରୁକଚ୍ଛଦେସୱାସୀ ଭିକ୍ଖୁ ସୁପିନନ୍ତେ ପୁରାଣଦୁତିଯିକାଯ ମେଥୁନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିସେୱିତ୍ୱା ''ଅସ୍ସମଣୋ ଅହଂ ୱିବ୍ଭମିସ୍ସାମୀ''ତି ଭାରୁକଚ୍ଛଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଉପାଲିଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଆଯସ୍ମା ଉପାଲି, ଏୱମାହ – ''ଅନାପତ୍ତି, ଆୱୁସୋ, ସୁପିନନ୍ତେନା''ତି। ଯସ୍ମା ସୁପିନନ୍ତେ ଅୱିସଯତ୍ତା ଏୱଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଉପାଲିତ୍ଥେରୋ ଭଗୱତା ଅୱିନିଚ୍ଛିତପୁବ୍ବମ୍ପି ଇମଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନଯଗ୍ଗାହେନ ଏୱଂ ୱିନିଚ୍ଛିନି। ଗହପତିନୋ ଦ୍ୱେ ଦାରକା ହୋନ୍ତି ପୁତ୍ତୋ ଚ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ଚ। ଅଥ ସୋ ଗହପତି ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଅଜ୍ଜୁକଂ ଏତଦୱୋଚ – ''ଇମଂ, ଭନ୍ତେ, ଓକାସଂ ଯୋ ଇମେସଂ ଦାରକାନଂ ସଦ୍ଧୋ ହୋତି ପସନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖେଯ୍ୟାସୀ''ତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ତସ୍ସ ଚ ଗହପତିନୋ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ସଦ୍ଧୋ ହୋତି ପସନ୍ନୋ। ଅଥାଯସ୍ମା ଅଜ୍ଜୁକୋ ତଂ ଓକାସଂ ତସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖି। ସୋ ତେନ ସାପତେଯ୍ୟେନ କୁଟୁମ୍ବଞ୍ଚ ସଣ୍ଠପେସି, ଦାନଞ୍ଚ ପଟ୍ଠପେସି। ଅଥ ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ ପୁତ୍ତୋ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦୱୋଚ – ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ ଆନନ୍ଦ, ପିତୁନୋ ଦାଯଜ୍ଜୋ ପୁତ୍ତୋ ୱା ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ୱା''ତି। ପୁତ୍ତୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପିତୁନୋ ଦାଯଜ୍ଜୋତି। ଆଯସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ଅଜ୍ଜୁକୋ ଅମ୍ହାକଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଅମ୍ହାକଂ ମେଥୁନକସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖୀତି। ଅସ୍ସମଣୋ, ଆୱୁସୋ, ସୋ ଅଜ୍ଜୁକୋତି। ଅଥାଯସ୍ମା ଅଜ୍ଜୁକୋ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦୱୋଚ – ''ଦେହି ମେ, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, ୱିନିଚ୍ଛଯ''ନ୍ତି। ତେ ଉଭୋପି ଉପାଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ଅଥାଯସ୍ମା ଉପାଲି, ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦୱୋଚ – ''ଯୋ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, ସାମିକେନ 'ଇମଂ ଓକାସଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖା'ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖତି, କିଂ ସୋ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି? ନ, ଭନ୍ତେ, କିଞ୍ଚି ଆପଜ୍ଜତି ଅନ୍ତମସୋ ଦୁକ୍କଟମତ୍ତମ୍ପୀତି। ଅଯଂ, ଆୱୁସୋ, ଆଯସ୍ମା ଅଜ୍ଜୁକୋ ସାମିକେନ ''ଇମଂ ଓକାସଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖା''ତି ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖତି, ଅନାପତ୍ତି, ଆୱୁସୋ, ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜ୍ଜୁକସ୍ସାତି। ଭଗୱା ତଂ ସୁତ୍ୱା ''ସୁକଥିତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପାଲିନା''ତି ୱତ୍ୱା ସାଧୁକାରମଦାସି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁମାରକସ୍ସପୱତ୍ଥୁ (ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୨୧୭) ପନ ହେଟ୍ଠା ଆଗତମେୱ।

ଛନ୍ନଂ ଖତ୍ତିଯାନନ୍ତି ଭଦ୍ଦିଯୋ ସକ୍କରାଜା ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ଆନନ୍ଦୋ ଭଗୁ କିମିଲୋ ଦେୱଦତ୍ତୋତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ଖତ୍ତିଯାନଂ। ପସାଧକୋତି ମଣ୍ଡଯିତା। ପାଠଇଯନ୍ତି ସଙ୍ଘଭେଦକ୍ଖନ୍ଧକପାଠଇଯନ୍ତି (ଚୂଳୱ॰ ୩୩୦ ଆଦଯୋ)।

ନନ୍ଦକତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୨୯। ସତ୍ତମେ ଏକସମୋଧାନେତି ଏକସ୍ମିଂ ସମୋଧାନେ, ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ନିପାତେତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନନ୍ଦତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୩୦। ଅଟ୍ଠମେ ନ ତଂ ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଓଲୋକେତୀତି ସାତ୍ଥକସପ୍ପାଯଗୋଚରଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂ ଦିସଂ ନ ଓଲୋକେତି। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ''ଯମେୱାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତଂ ନିସ୍ସାଯ ସାସନେ

ଅନଭିରତିଆଦିଓିପ୍ପକାରପ୍ପତ୍ତୋ, ତମେଓ ସୁଟ୍ଟୁ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ''ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲଓହିରୋଉପ୍ପୋ, ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଓରୋ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାଓ ସବ୍ବଦିସଂ ଆଲୋକେତି। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଓତା –

''ସଚେ, ଭିକ୍ଖଓେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକେତି 'ଏଓଂ ମେ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକୟତୋ ନାଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସଓିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି। ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ସଚେ, ଭିକ୍ଖଓେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଛିମା ଦିସା, ଉତ୍ତରା ଦିସା, ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା, ଉଦ୍ଧଂ, ଅଧୋ, ଅନୁଦିସା ଅନୁଓିଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ଅନୁଦିସଂ ଅନୁଓିଲୋକେତି 'ଏଓଂ ମେ ଅନୁଦିସଂ ଅନୁଓିଲୋକୟତୋ…ପେ… ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ'''ତି (ଅ। ନି। ୮।୯)।

ଅଭିସେକଗେହପଓେସନଆଓାହମଙ୍ଗଲେସୁଓତ୍ତମାନେସୂତି ଇଧ ତୀଣି ମଙ୍ଗଲାନି ଓୁତ୍ତାନି, ଓିନୟଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ତଂ ଦିଓସମେଓ ନନ୍ଦକୁମାରସ୍ସ କେସଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପଟ୍ଟବନ୍ଧୋ, ଘରମଙ୍ଗଲଂ, ଛତ୍ତମଙ୍ଗଲଂ, ଆଓାହମଙ୍ଗଲନ୍ତି ପଞ୍ଚ ମଙ୍ଗଲାନି ହୋନ୍ତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୁଲମରିୟାଦଓସେନ କେସୋରୋପନଂ କେସଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ୟୁଓରାଜପଟ୍ଟବନ୍ଧନଂ ପଟ୍ଟବନ୍ଧୋ। ଅଭିନଓଘରପ୍ପଓେସନମହୋ ଘରମଙ୍ଗଲଂ। ଓିଓାହକରଣମହୋ ଆଓାହମଙ୍ଗଲଂ। ୟୁଓରାଜଛତ୍ତମହୋ ଛତ୍ତମଙ୍ଗଲଂ।

ନନ୍ଦକୁମାରଂ ଅଭିସେକମଙ୍ଗଲଂ ନ ତଥା ପୀଠେସି, ୟଥା ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିୟା ଓୁତ୍ତଓଚନନ୍ତି ଅଜ୍ଝାହରିତବ୍ବଂ। ତଦେଓ ପନ ଓଚନଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଖିପ୍ପଂ ଆଦାୟ ଗମନକାଲେ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀତି ଜନପଦସ୍ମିଂ କଲ୍ୟାଣୀ ଉତ୍ତମା ଛ ସରୀରଦୋସରହିତା ପଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣସମନ୍ନାଗତା। ସା ହି ୟସ୍ମା ନାତିଦୀଘା ନାତିରସ୍ସା ନାତିକିସା ନାତିଥୂଲା ନାତିକାଳିକା ନାଚ୍ଚୋଦାତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା ମାନୁସଓଣ୍ଣଂ, ଅସମ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବଓଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ଛ ସରୀରଦୋସରହିତା। ଛଓିକଲ୍ୟାଣଂ ମଂସକଲ୍ୟାଣଂ ନ୍ହାରୁକଲ୍ୟାଣଂ ଅଟ୍ଠିକଲ୍ୟାଣଂ ଓୟକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଇମେହି ପନ କଲ୍ୟାଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପଞ୍ଚ କଲ୍ୟାଣସମନ୍ନାଗତା ନାମ। ତସ୍ସା ହି ଆଗନ୍ତୁକୋଭାସକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ତନୋ ସରୀରୋଭାସେନେଓ ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥେ ଠାନେ ଆଲୋକଂ କରୋତି, ପିୟଙ୍ଗୁସାମା ଓା ହୋତି ସୁଓଣ୍ଣସାମା ଓା, ଅୟମସ୍ସା ଛଓିକଲ୍ୟାଣତା। ଚତ୍ତାରୋ ପନସ୍ସା ହତ୍ଥପାଦା ମୁଖପରିୟୋସାନଞ୍ଚ ଲାଖାରସପରିକମ୍ମକତଂ ଓିୟ ରତ୍ତପଓାଳଅରତ୍ତକମ୍ବଲସଦିସଂ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସା ମଂସକଲ୍ୟାଣତା। ଓୀସତି ପନ ନଖପତ୍ତାନି ମଂସତୋ ଅମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଲାଖାରସପୂରିତାନି ଓିୟ, ମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଖୀରଧାରାସଦିସାନି ହୋନ୍ତି, ଅୟମସ୍ସା ନ୍ହାରୁକଲ୍ୟାଣତା। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଦନ୍ତା ସୁଫୁସିତା ସୁଧୋତଓଜିରପନ୍ତି ଓିୟ ଖାୟନ୍ତି, ଅୟମସ୍ସା ଅଟ୍ଠିକଲ୍ୟାଣତା। ଓୀସଂଓସ୍ସସତିକାପି ସମାନା ସୋଳସଓସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ଓିୟ ହୋତି ନିପ୍ପଲିତେନ, ଅୟମସ୍ସା ଓୟକଲ୍ୟାଣତା। ଇତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି କଲ୍ୟାଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ''ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତୁଓଟନ୍ତି ସୀଘଂ।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଓତ୍ତେସ୍ସତି, ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଓତ୍ତେସ୍ସତୀତି ଚିନ୍ତେନ୍ତମେଓାତି ସୋ କିର ତଥାଗତେ ଗାରଓଓସେନ ''ଖିପ୍ପଂ ଓୋ, ଭନ୍ତେ, ଗଣ୍ହଥା''ତି ଓତ୍ତୁଂ ଅଓିସହନ୍ତୋ ଏଓଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ସୋପାନସୀସେ ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି । ସତ୍ଥା ତସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେ ନ ଗଣ୍ହି। ଇତରୋ ''ସୋପାନପାଦମୂଲେ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥାପି ନ ଗଣ୍ହି। ଇତରୋ ''ରାଜଙ୍ଗଣେ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥାପି ନ ଗଣ୍ହି। ଏଓଂ ''ଇଧ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଏତ୍ଥ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତମେଓ ସତ୍ଥା ଓିହାରଂ ନେତ୍ୱା ପବ୍ବାଜେସି।

ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ

୨୩୧। ନଓମେ ସୁତ୍ତଓିତ୍ତକୋତି ଧମ୍ମସ୍ସଓନପିୟୋ। ପଟିହାରକସ୍ସାତି ଦୋଓାରିକସ୍ସ। ସକ୍କାରେନାତି ସକ୍କିରିୟାୟ। ସତ୍ଥା ''ଉପ୍ପଲଓଣ୍ଣା ଆଗଚ୍ଛତୂ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଥେରୀ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବା ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀଉପସ୍ସୟଂ ଗତାତି ଇଦଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ କଥାମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଓୁତ୍ତଂ। ତେନେଓ ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରଓତ୍ଥୁ) ଓୁତ୍ତଂ –

''ତା ସତ୍ଥାରଂ ଓନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ୟାଚିଂସୁ। ଏଓଂ କିର ଓୁତ୍ତେ ସତ୍ଥା ଉପ୍ପଲଓଣ୍ଣାୟ ଆଗମନଂ ଚିନ୍ତେସୀତି ଏକଚ୍ଚେ ଓଦନ୍ତି। ସତ୍ଥା ପନ ତା ଉପାସିକାୟୋ ଆହ – 'ସାଓତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀଉପସ୍ସୟେ ପବ୍ବାଜେଥା'ତି। ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ମହାଜନେନ ଅଭିହଟସକ୍କାରସମ୍ମାନା ପଦସାଓ ଓୀସୟୋଜନସତିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀଉପସ୍ସୟେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂ''ତି।

ଧମ୍ମପୀତୀତି ଧମ୍ମପାୟକୋ, ଧମ୍ମଂ ପିଓନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ଚ ନାମେସ ନ ସକ୍କା ଭାଜନେନ ୟାଗୁଆଦୀନି ଓିୟ ପାତୁଂ, ନଓଓିଧଂ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନାମକାୟେନ ଫୁସନ୍ତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୋ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦୀହି ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ପିଓତି ନାମ। ସୁଖଂ ସେତୀତି ଦେସନାମତ୍ତମେତଂ, ଚତୂହିପି ଇରିୟାପଥେହି ସୁଖଂ ଓିହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓିପ୍ପସନ୍ନେନାତି ଅନାଓିଲେନ ନିରୁପକ୍କିଲେସେନ।

ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅରିଯେହି ପୱେଦିତେ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ। ସଦା ରମତୀତି ଏୱରୂପେ ଧମ୍ମପୀତି ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା ୱିହରନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତ୍ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସଦା ରମତି ଅଭିରମତି। ବାହିତପାପତ୍ତା ''ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ଥେରଂ ଆଲପତି।

ସାଗତତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୩୨। ଦସମେ ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯାନଂ ୱଚନେନାତି କୋସମ୍ବିକା କିର ଉପାସକା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସାଗତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତା ଏୱମାହଂସୁ – ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଅୟ୍ୟାନଂ ଦୁଲ୍ଲଭଞ୍ଚ ମନାପଞ୍ଚ, କିଂ ପଟିଯାଦେମା''ତି? ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯା ଭିକ୍ଖୂ କୋସମ୍ବିକେ ଉପାସକେ ଏତଦୱୋଚୁଂ – ''ଅତ୍ଥାୱୁସୋ କାପୋତିକା, ନାମ ପସନ୍ନା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦୁଲ୍ଲଭା ଚ ମନାପା ଚ, ତଂ ପଟିଯାଦେଥା''ତି। ଅଥ କୋସମ୍ବିକା ଉପାସକା ଘରେ ଘରେ କାପୋତିକଂ ପସନ୍ନଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସାଗତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦୱୋଚୁଂ – ''ପିୱତୁ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ସାଗତୋ କାପୋତିକଂ ପସନ୍ନଂ, ପିୱତୁ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ସାଗତୋ କାପୋତିକଂ ପସନ୍ନ''ନ୍ତି। ଅଥାଯସ୍ମା ସାଗତୋ ଘରେ ଘରେ କାପୋତିକଂ ପସନ୍ନଂ ପିୱିତ୍ୱା ନଗରମ୍ହା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ନଗରଦ୍ୱାରେ ପତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯାନଂ ୱଚନେନ ସଦ୍ଧଗେହେସୁ କାପୋତିକଂ ପସନ୍ନଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାପୋତିକା ନାମ କପୋତପାଦସମାନୱଣ୍ଣା ରତ୍ତୋଭାସା। ପସନ୍ନାତି ସୁରାମଣ୍ଡସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିନଯେ ସମୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ସୁରାପାନସିକ୍ଖାପଦେ (ପାଚି। ୩୨୬ ଆଦଯୋ) ଆଗତଂ।

ରାଧତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୩୩। ଏକାଦସମେ ସତ୍ଥା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପବ୍ବାଜେତୁଂ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି, ଆଣାପେସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭଗୱା କିର ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଲଭିତ୍ୱା କିସଂ ଲୂଖଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡୁପ୍ପଣ୍ଡୁକଜାତଂ ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ''କୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିକାରଂ ସରତୀ''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ''ଅହଂ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିକାରଂ ସରାମୀ''ତି। କିଂ ପନ ତ୍ୱଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିକାରଂ ସରସୀତି। ଇଧ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ରାଜଗହେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତସ୍ସ କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖଂ ଦାପେସି, ଇମଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିକାରଂ ସରାମୀ''ତି। ସାଧୁ ସାଧୁ, ସାରିପୁତ୍ତ। କତଞ୍ଞୁନୋ ହି, ସାରିପୁତ୍ତ, ସପ୍ପୁରିସା କତୱେଦିନୋ, ତେନ ହି ତ୍ୱଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ପବ୍ବାଜେହି ଉପସମ୍ପାଦେହୀତି। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଆଗତୋତି ଅଲୀନଚିତ୍ତଜାତକସ୍ସ (ଜା। ୧।୨।୧୧-୧୨) ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।ଅଲୀନଚିତ୍ତଜାତକୱଣ୍ଣନା) ଆଗତୋ।

ନିଧୀନନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତାନଂ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦିପୂରାନଂ ନିଧିକୁମ୍ଭୀନଂ। ପୱତ୍ତାରନ୍ତି କିଚ୍ଛଜୀୱିକେ ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସେ ଅନୁକମ୍ପଂ କତ୍ୱା ''ଏହି, ତେ ସୁଖେନ ଜୀୱନୁପାଯଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ''ତି ନିଧିଟ୍ଠାନଂ ନେତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ''ଇମଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁଖଂ ଜୀୱା''ତି ଆଚିକ୍ଖିତାରଂ ୱିଯ। ୱଜ୍ଜଦସ୍ସିନନ୍ତି ଦ୍ୱେ ୱଜ୍ଜଦସ୍ସିନୋ ''ଇମିନା ନଂ ଅସାରୁପ୍ପେନ ୱା ଖଲିତେନ ୱା ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି ରନ୍ଧଗୱେସକୋ ଚ, ଅନଞ୍ଞାତଂ ଞାପନତ୍ଥାଯ ଞାତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାଯ ସୀଲାଦୀନମସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିକାମତାଯ ତଂ ତଂ ୱଜ୍ଜଂ ଓଲୋକନେନ ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତୋ ଚ। ଅଯଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯଥା ହି ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସୋ ''ଇମଂ ଗଣ୍ହାହୀ''ତି ତଜ୍ଜେତ୍ୱାପି ପୋଥେତ୍ୱାପି ନିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେ କୋପଂ ନ କରୋତି, ପମୁଦିତୋୱ ହୋତି, ଏୱମେୱଂ ଏୱରୂପେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅସାରୁପ୍ପଂ ୱା ଖଲିତଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେ କୋପୋ ନ କାତବ୍ବୋ, ତୁଟ୍ଠେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ''ଭନ୍ତେ, ମହନ୍ତଂ ୱୋ କମ୍ମଂ କତଂ ମୟ୍ହଂ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଓୱଦନ୍ତେହି, ପୁନପି ମଂ ୱଦେୟ୍ୟାଥା''ତି ପୱାରେତବ୍ବମେୱ।

ନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାଦିନ୍ତି ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦୀନଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ ୱା ଖଲିତଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ମେ ମୁଖୋଦକଦାନାଦୀହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହତି, ସଚେ ନଂ ୱକ୍ଖାମି, ନ ମଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସତି, ଏୱଂ ମେ ପରିହାନି ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ତଂ ୱତ୍ତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତୋ ନ ନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାଦୀ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ କଚୱରଂ ଆକିରତି। ଯୋ ପନ ତଥାରୂପଂ ୱଜ୍ଜଂ ଦିସ୍ୱା ୱଜ୍ଜାନୁରୂପଂ ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପଣାମେନ୍ତୋ ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହାରା ନୀହରନ୍ତୋ ସିକ୍ଖାପେତି, ଅଯଂ ନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାଦୀ ନାମ ସେୟ୍ୟଥାପି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ନିଗ୍ଗଯ୍ହ ନିଗ୍ଗଯ୍ହାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ୱକ୍ଖାମି, ପୱଯ୍ହ ପୱଯ୍ହ, ଆନନ୍ଦ, ୱକ୍ଖାମି, ଯୋ ସାରୋ, ସୋ ଠସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୯୬)। ମେଧାୱିନ୍ତି ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ। ତାଦିସନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ପଣ୍ଡିତଂ ଭଜେଯ୍ୟ ପଯିରୁପାସେୟ୍ୟ। ତାଦିସଞ୍ହି ଆଚରିଯଂ ଭଜମାନସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋ ହୋତି ନ ପାପିଯୋ, ୱଡ୍ଢିଯେୱ ହୋତି, ନୋ ପରିହାନୀତି।

ମୋଘରାଜତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ

୨୩୪। ଦ୍ୱାଦସମେ କଟ୍ଠୱାହନନଗରେତି କଟ୍ଠୱାହନେନ ଗହିତତ୍ତା ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମକେ ନଗରେ। ଅତୀତେ କିର ବାରାଣସିୱାସୀ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୱଡ୍ଢକୀ

ସକେ ଆଚରିୟକେ ଅଦ୍ଦସୁତିୟୋ। ତସ୍ସ ସୋଳସ ସିସ୍ସା ଏକମେକସ୍ସ ସହସ୍ସଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା। ଏୱଂ ତେ ସତ୍ତରସାଧିକା ସୋଳସ ସହସ୍ସା ଆଚରିୟନ୍ତେୱାସିକା ସକ୍କେପି ବାରାଣସିଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତା ପବ୍ବତସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ରୁକ୍ଖେ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନାନାପାସାଦୱିକତିୟୋ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା କୁଲ୍ଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାୟ ବାରାଣସିଂ ଆନେତ୍ୱା ସଚେ ରାଜା ଅତ୍ଥିକୋ ହୋତି, ରଞ୍ଞୋ ଏକଭୂମକଂ ୱା ସତ୍ତଭୂମକଂ ୱା ପାସାଦଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି। ନୋ ଚେ, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ପୁତ୍ତଦାରଂ ପୋସେନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ଏକଦିୱସଂ ଆଚରିୟୋ ''ନ ସକ୍କା ୱଡ୍ଢକିକମ୍ମେନ ନିଚ୍ଚଂ ଜୀୱିତୁଂ, ଦୁକ୍କରଞ୍ହି ଜରାକାଲେ ଏତଂ କମ୍ମ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅନ୍ତେୱାସିକେ ଆମନ୍ତେସି – ''ତାତା, ଉଦୁମ୍ବରାଦୟୋ ଅପ୍ପସାରରୁକ୍ଖେ ଆନେଥା''ତି। ତେ ''ସାଧୂ''ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ଆନୟିଂସୁ। ସୋ ତେହି କଟ୍ଠସକୁଣଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୱାତେନ ୟନ୍ତଂ ପୂରେସି। କଟ୍ଠସକୁଣୋ ସୁୱଣ୍ଣହଂସରାଜା ୱିୟ ଆକାସେ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ୱନସ୍ସ ଉପରି ଚରିତ୍ୱା ଅନ୍ତେୱାସୀନଂ ପୁରତୋ ଓରୁହି।

ଅଥାଚରିୟୋ ସିସ୍ସେ ଆହ – ''ତାତା ଈଦିସାନି କଟ୍ଠୱାହନାନି କତ୍ୱା ସକ୍କା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ରଜ୍ଜଂ ଗହେତୁଂ, ତୁମ୍ହେପି ତାତା ଏତାନି କରୋଥ, ରଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଜୀୱିସ୍ସାମ, ଦୁକ୍କରଂ ୱଡ୍ଢକିସିପ୍ପେନ ଜୀୱିତୁ''ନ୍ତି। ତେ ତଥା କତ୍ୱା ଆଚରିୟସ୍ସ ପଟିୱେଦେସୁଂ। ତତୋ ନେ ଆଚରିୟୋ ଆହ – ''କତମଂ ତାତା ରଜ୍ଜଂ ଗଣ୍ହାମା''ତି? ବାରାଣସିରଜ୍ଜଂ ଆଚରିୟାତି। ଅଲଂ ତାତା, ମା ଏତଂ ରୁଚିତ୍ଥ, ମୟଞ୍ହି ତଂ ଗହେତ୍ୱାପି ''ୱଡ୍ଢକିରାଜା, ୱଡ୍ଢକିୟୁୱରାଜା''ତି ୱଡ୍ଢକିୱାଦା ନ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମ, ମହନ୍ତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛାମାତି। ତତୋ ସପୁତ୍ତଦାରକା କଟ୍ଠୱାହନାନି ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସଜ୍ଜାୱୁଧା ହୁତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତାଭିମୁଖା ଗନ୍ତ୍ୱା ହିମୱତି ଅଞ୍ଞତରଂ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନେୟେୱ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠଂସୁ। ତେ ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଚରିୟଂ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚିଂସୁ। ସୋ ''କଟ୍ଠୱାହନୋ ରାଜା''ତି ପାକଟୋ ଅହୋସି, ତଂ ନଗରଂ ତେନ ଗହିତତ୍ତା ''କଟ୍ଠୱାହନନଗର''ନ୍ତେୱ ନାମଂ ଲଭି।

ତପଚାରନ୍ତି ତପଚରଣଂ। ପାସାଣଚେତିୟେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ନିସୀଦୀତି ପାସାଣକଚେତିୟନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ସଙ୍କେନ ମାପିତେ ମହାମଣ୍ଡପେ ନିସୀଦି। ତତ୍ଥ କିର ମହତୋ ପାସାଣସ୍ସ ଉପରି ପୁବ୍ବେ ଦେୱଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଭଗୱତି ୱିହାରୋ ଜାତୋ, ସୋ ତେନେୱ ପୁରିମୱୋହାରେନ ''ପାସାଣଚେତିୟ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତେନପୁଚ୍ଛିତେ ଦୁତିୟୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛୀତି –

''ମୁଦ୍ଧଂ ମୁଦ୍ଧାଧିପାତଞ୍ଚ, ବାୱରୀ ପରିପୁଚ୍ଛତି;

ତଂ ବ୍ୟାକରୋହି ଭଗୱା, କଙ୍ଖଂ ୱିନୟ ନୋ ଇସେ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୩୧) –

ଏୱଂ ତେନ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ ଭଗୱତା ଚ –

''ଅୱିଜ୍ଜା ମୁଦ୍ଧାତି ଜାନାହି, ୱିଜ୍ଜା ମୁଦ୍ଧାଧିପାତିନୀ;

ସଦ୍ଧାସତିସମାଧୀହି, ଛନ୍ଦୱୀରିୟେନ ସଂୟୁତା''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୩୨) –

ପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ଦୁତିୟୋ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି।

ଅଥସ୍ସ...ପେ... ପଞ୍ହଂ କଥେସୀତି –

''କଥଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୧୨୪) –

ତେନ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ –

''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜ ସଦା ସତୋ;

ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚ, ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିୟା;

ଏୱଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୧୨୫) –

ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି।

ସେସଜନାତି ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ସନ୍ନିପତିତା ସେସଜନା। ନ କଥୀୟନ୍ତୀତି ‘‘ଏତ୍ତକା ସୋତାପନ୍ନା’’ତିଆଦିନା ନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଂ ପାରାୟନେ ୱତ୍ଥୁ ସମୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ପାରାୟନୱଗ୍ଗେ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ ସମୁଟ୍ଠିତଂ।

ଚତୁତ୍ଥଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଥେରପାଳିସଂୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୫। ପଞ୍ଚମଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ମହାପଜାପତିଗୋତମୀଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୩୫। ଥେରିପାଳିସଂୱଣ୍ଣନାୟ ପଠମେ ୟଦିଦଂ ମହାଗୋତମୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୟଦିଦଂ ମହାପଜାପତି ଗୋତମୀ’’ତି ଚ ପଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଗୋତମୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ନାମକରଣଦିୱସେ ପନସ୍ସା ଲଦ୍ଧସକ୍କାରା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସଚେ ଅୟଂ ଧୀତରଂ ଲଭିସ୍ସତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ମହେସୀ ଭୱିସ୍ସତି। ସଚେ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିସ୍ସତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଉଭୟଥାପି ‘‘ମହତୀୟେୱସ୍ସା ପଜା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକରିଂସୁ, ତସ୍ମା ପୁତ୍ତପଜାୟ ଚେୱ ଧୀତୁପଜାୟ ଚ ମହନ୍ତତାୟ ‘‘ମହାପଜାପତୀ’’ତି ୱୋହରିଂସୁ। ତଦୁଭୟଂ ପନ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ‘‘ମହାପଜାପତିଗୋତମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାରଭିକ୍ଖନ୍ତି ୱାରେନ ଦାତବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖଂ। ନାମଂ ଅକଂସୂତି ଗୋତ୍ତଂୟେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ମାତୁଚ୍ଛନ୍ତି ଚୂଳମାତରଂ। ମାତୁଭଗିନୀ ହି ମାତୁଚ୍ଛାତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେତି ‘‘କୁତୋପହୂତା କଲହା ୱିୱାଦା’’ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତନିପାତେ ଆଗତସ୍ସ କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତସ୍ସ (ସୁ॰ ନି॰ ୮୬୮ ଆଦୟୋ) ପରିୟୋସାନେ। ଇଦଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ କଥାମଗ୍ଗାନୁସାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନ ‘‘ତସ୍ମିଂୟେୱ ସୁତ୍ତନିପାତେ ‘ଅତ୍ତଦଣ୍ଡାଭୟଂ ଜାତ’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଗତସ୍ସ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତସ୍ସ (ସୁ॰ ନି॰ ୯୪୧ ଆଦୟୋ) ପରିୟୋସାନେ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଏତେ ପବ୍ବଜିତାତି ୱଦନ୍ତି। ତେନେୱ ସୁତ୍ତନିପାତେ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାୟ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୯୪୨ ଆଦୟୋ) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ପଞ୍ଚସତା ସାକିୟକୁମାରା କୋଳିୟକୁମାରା ଚ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ପବ୍ବଜିତା। ତେ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱା ମହାୱନଂ ପାୱିସୀ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଖେମାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୩୬। ଦୁତିୟେ ପରପରିୟାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱାତି ପରେସଂ ଦାସୀ ହୁତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣରସପିଞ୍ଜରୋ ଅହୋସୀତି ସୁୱଣ୍ଣରସପିଞ୍ଜରୋ ୱିୟ ଅହୋସି।

ମକ୍କଟକୋୱଜାଲନ୍ତି ୟଥା ନାମ ମକ୍କଟକୋ ସୁତ୍ତଜାଲଂ କତ୍ୱା ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନେ ନାଭିମଣ୍ଡଲେ ନିପନ୍ନୋ ପରିୟନ୍ତେ ପତିତଂ ପଟଙ୍ଗଂ ୱା ମକ୍ଖିକଂ ୱା ୱେଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତସ୍ସ ରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ପୁନାଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ନିପଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ୟେ ସତ୍ତା ରାଗରତ୍ତା ଦୋସପଦୁଟ୍ଠା ମୋହମୂଳ୍ହା ସୟଂକତଂ ତଣ୍ହାସୋତଂ ଅନୁପତନ୍ତି, ତେ ତଂ ସମତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଦୁରତିକ୍କମଂ। ଏତମ୍ପି ଛେତ୍ୱାନ ୱଜନ୍ତି ଧୀରାତି ପଣ୍ଡିତା ଏତଂ ବନ୍ଧନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖିନୋ ନିରାଲୟା ହୁତ୍ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପହାୟ ୱଜନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୩୭। ତତିୟଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ପଟାଚାରାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୩୮। ଚତୁତ୍ଥେ ପଟିହାରସତେନପୀତି ଦ୍ୱାରସତେନପି। ପଟିହାରସଦ୍ଦୋ ହି ଦ୍ୱାରେ ଦୋୱାରିକେ ଚ ଦିସ୍ସତି। କୁଲସଭାଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଗେହସମୀପଂ।

ତାଣାଯାତି ତାଣଭାୱାଯ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ଥାଯ। ବନ୍ଧୱାତି ପୁତ୍ତେ ଚ ପିତରୋ ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଞାତିସୁହଜ୍ଜା। ଅନ୍ତକେନାଧିପନ୍ନସ୍ସାତି ମରଣେନ ଅଭିଭୂତସ୍ସ। ପୱତ୍ତିଯଞ୍ହି ପୁତ୍ତାଦଯୋ ଅନ୍ନପାନାଦିଦାନେନ ଚେୱ ଉପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚନିତ୍ଥରଣେନ ଚ ତାଣା ହୁତ୍ୱାପି ମରଣକାଲେ କେନଚି ଉପାଯେନ ମରଣଂ ପଟିବାହିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ତାଣତ୍ଥାଯ ଲେଣତ୍ଥାଯ ନ ସନ୍ତି ନାମ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''ନତ୍ଥି ଞାତୀସୁ ତାଣତା''ତି।

ଏତମତ୍ଥୱସନ୍ତି ଏତଂ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ତାଣଂ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱସଙ୍ଖାତଂ କାରଣଂ ଜାନିତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତୋ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେନ ସଂୱୁତୋ ରକ୍ଖିତଗୋପିତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଗମନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ସୀଘଂ ସୋଧେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଧମ୍ମଦିନ୍ନାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୩୯। ପଞ୍ଚମେ ପରାଯତ୍ତଟ୍ଠାନେତି ପରେସଂ ଦାସିଟ୍ଠାନେ। ସୁଜାତତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଧିକାରକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ସା କିର ଅତ୍ତନୋ କେସେ ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ସୁଜାତତ୍ଥେରସ୍ସ ନାମ ଅଗ୍ଗସାୱକସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି । ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥେ ପସାରିତେତି ତସ୍ସ ହତ୍ଥାୱଲମ୍ବନତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନ ହତ୍ଥେ ପସାରିତେ। ସୋ କିର ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ଗେହଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯଥା ଅଞ୍ଞେସୁ ଦିୱସେସୁ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସିତଂ କୁରୁମାନୋ ହସମାନୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସନ୍ତମାନସୋ ହୁତ୍ୱା ଅଗମାସି। ଧମ୍ମଦିନ୍ନା ସୀହପଞ୍ଜରଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ୱୀଥିଂ ଓଲୋକଯମାନା ତସ୍ସ ଆଗମନାକାରଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କୁରୁମାନା ସୋପାନସୀସେ ଠତ୍ୱା ଓଲମ୍ବନତ୍ଥଂ ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ଉପାସକୋ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥଂ ସମିଞ୍ଜେସି। ସା ''ପାତରାସଭୋଜନକାଲେ ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଉପାସକୋ ପୁବ୍ବେ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ଭୁଞ୍ଜତି। ତଂ ଦିୱସଂ ପନ ତଂ ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ଯୋଗାୱଚରଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ଏକକୋୱ ଭୁଞ୍ଜି। ତେନାହ – ''ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଇମଂ ଦେଥ, ଇମଂ ହରଥାତି ନ ବ୍ଯାହରୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଇମଂ ଦେଥାତି ଇମଂ ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଦେଥ। ଇମଂ ହରଥାତି ଇମଂ ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଅପହରଥ। ସନ୍ଥୱୱସେନାତି କିଲେସସନ୍ଥୱୱସେନ। ଚିରକାଲପରିଭାୱିତାଯ ଘଟଦୀପଜାଲାଯ ୱିଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦିବ୍ବମାନାଯ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନା ଆହ – ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ…ପେ… ମଯ୍ହଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁଜାନାଥା''ତି।

ଅଯଂ ତାୱ ସେଟ୍ଠି ଘରମଜ୍ଝେ ଠିତୋୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ ଅକାସୀତି ସା କିର ''ଧମ୍ମଦିନ୍ନେ ତୁଯ୍ହଂ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି, ଅହଂ ପନ ଅଜ୍ଜ ପଟ୍ଠାଯ ସନ୍ଥୱୱସେନ… ପେ… କୁଲଘରଂ ଗଚ୍ଛା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ପକତିପୁରିସୋ ଏୱଂ ୱତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଦ୍ଧା ଏତେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ନାମ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ''ତି। ତେନସ୍ସା ଅଯଂ ସଙ୍କପ୍ପୋ ଅହୋସି ''ଅଯଂ ତାୱ ସେଟ୍ଠି ଘରମଜ୍ଝେ ଠିତୋୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ ଅକାସୀ''ତି। ମଜ୍ଝିମନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୪୬୦) ପନ ''ଅଥ କସ୍ମା ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଯଥାପକତିଯା ଆଲାପସଲ୍ଲାପମତ୍ତମ୍ପି ନ କରୋଥାତି ସୋ ଚିନ୍ତେସି – 'ଅଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ନାମ ଗରୁ ଭାରିଯୋ ନ ପକାସେତବ୍ବୋ; ସଚେ ଖୋ ପନାହଂ ନ କଥେସ୍ସାମି, ଅଯଂ ହଦଯଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ କାଲଂ କରେଯ୍ୟା'ତି ତସ୍ସା ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ କଥେସି – 'ଧମ୍ମଦିନ୍ନେ ଅହଂ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନାମ ଅଧିଗତୋ, ତଂ ଅଧିଗତସ୍ସ ଏୱରୂପା ଲୋକିଯକିରିଯା ନ ୱଟ୍ଟତୀ'''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛୀତି ''ସକ୍କାଯୋ ସକ୍କାଯୋତି ଅଯ୍ୟେ ୱୁଚ୍ଚତି, କତମୋ ନୁ ଖୋ ଅଯ୍ୟେ ସକ୍କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା''ତିଆଦିନା ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୬୦ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ ପୁଚ୍ଛି। ପୁଚ୍ଛିତଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀତି ''ପଞ୍ଚ ଖୋ ଇମେ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ସକ୍କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୬୦ ଆଦଯୋ) ତତ୍ଥେୱ ଆଗତନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ସୂରଭାୱନ୍ତି ତିକ୍ଖଭାୱଂ। ଅନଧିଗତଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଉଗ୍ଗହେନ ୱିନା ତତ୍ଥ ପଞ୍ହୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଆହ – ''ଉଗ୍ଗହୱସେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେପି ପୁଚ୍ଛୀ''ତି। ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ''ୱିମୁତ୍ତିଯା ପନାଯ୍ୟେ କିଂ ପଟିଭାଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତେ ''ୱିମୁତ୍ତିଯା ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ନିବ୍ବାନଂ ପଟିଭାଗୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୬) ୱୁତ୍ତେ ''ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ପନାଯ୍ୟେ, କିଂ ପଟିଭାଗୋ''ତି ପୁନ ପୁଚ୍ଛିତେ ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୀ ''ଅଚ୍ଚସରାୱୁସୋୱିସାଖା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଚସରାତି ଅପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଞ୍ହଂ ଅତିକ୍କାମିତା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାସକ୍ଖି ପଞ୍ହାନଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗହେତୁନ୍ତି ପଞ୍ହାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦପ୍ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ପଞ୍ହାନଞ୍ହି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାସକ୍ଖି ପଞ୍ହାନଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗହେତୁଂ। ଅପ୍ପଟିଭାଗଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ପଟିଭାଗଂ ପୁଚ୍ଛି। ନିବ୍ବାନଂ ନାମେତଂ ଅପ୍ପଟିଭାଗଂ, ନ ସକ୍କା ନୀଲଂ ୱା ପୀତକଂ ୱାତି କେନଚି ଧମ୍ମେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଭାଗଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ତଞ୍ଚ ତ୍ୱଂ ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନୋଗଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଠିତଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତୋଗଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନପରାଯଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପରଂ ଅଯନମସ୍ସ ପରାଗତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ଅୱସାନଂ ଅସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନଂ।

ପୁରେତି ଅତୀତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ପଚ୍ଛାତି ଅନାଗତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି ଯସ୍ସ ଏତେସୁ ତୀସୁ ତଣ୍ହାଗାହସଙ୍ଖାତଂ କିଞ୍ଚନଂ ନତ୍ଥି, ତମହଂ ରାଗକିଞ୍ଚନାଦୀହି ଅକିଞ୍ଚନଂ କସ୍ସଚି ଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନାଦାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଣ୍ଡିତାତି ଧାତୁଆୟତନାଦିକୁସଲତାସଙ୍ଖାତେନ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ପଣ୍ଡିତୋ ହୋତି? ଯତୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଧାତୁକୁସଲୋ ଚ ହୋତି ଆୟତନକୁସଲୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲୋ ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲୋ ଚ, ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ପଣ୍ଡିତୋ ହୋତୀ''ତି।

ମହାପଞ୍ଞାତି ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ ମହନ୍ତେ ଧମ୍ମେ ମହନ୍ତା ନିରୁତ୍ତିୟୋ ମହନ୍ତାନି ପଟିଭାନାନି ପରିଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥାୟ ପଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତା। ଇମିସ୍ସା ହି ଥେରିୟା ଅସେକ୍ଖପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତତାୟ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତତାୟ ପଞ୍ଞାମହତ୍ତଂ। ଯଥା ତଂ ଧମ୍ମଦିନ୍ନାୟାତି ଯଥା ଧମ୍ମଦିନ୍ନାୟ ଭିକ୍ଖୁନିୟା ବ୍ୟାକତଂ, ଅହଂ ଏୱମେୱ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ।

ନନ୍ଦାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୦। ଛଟ୍ଠେ ଅଜ୍ଝଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଜ୍ଝଞ୍ଚ ଉପାୟଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୀ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠାତି ନିରାସଙ୍କା। ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ଥିୟା ସୁଭନିମିତ୍ତଂ, ସୁଭାକାରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମପଦେ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱାତି –

''ଅଟ୍ଠୀନଂ ନଗରଂ କତଂ, ମଂସଲୋହିତଲେପନଂ;

ଯତ୍ଥ ଜରା ଚ ମଚ୍ଚୁ ଚ, ମାନୋ ମକ୍ଖୋ ଚ ଓହିତୋ''ତି। (ଧ। ପ। ୧୫୦) –

ଇମଂ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା। ତତ୍ରାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ଯଥେୱ ହି ପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣାଦୀନଂ ଓଦହନତ୍ଥାୟ କଟ୍ଠାନି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ୱଲ୍ଲୀହି ବନ୍ଧିତ୍ୱା ମତ୍ତିକାୟ ୱିଲିମ୍ପିତ୍ୱା ନଗରସଙ୍ଖାତଂ ବହିଦ୍ଧା ଗେହଂ କରୋନ୍ତି, ଏୱମିଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକମ୍ପି ତୀଣି ଅଟ୍ଠିସତାନି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ନ୍ହାରୁୱିନଦ୍ଧଂ ମଂସଲୋହିତଲେପନଂ ତଚପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଜୀରଣଲକ୍ଖଣାୟ ଜରାୟ ମରଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମଚ୍ଚୁନୋ ଆରୋଗ୍ୟସମ୍ପଦାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମାନସ୍ସ ସୁକତକାରଣୱିନାସନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଓଦହନତ୍ଥାୟ ନଗରଂ କତଂ। ଏୱରୂପୋ ଏୱ ହି ଏତ୍ଥ କାୟିକଚେତସିକୋ ଆବାଧୋ ଓହିତୋ, ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ କିଞ୍ଚି ଗୟ୍ହୂପଗଂ ନତ୍ଥୀତି।

ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସୀତି –

''ଚରଂ ୱା ଯଦି ୱା ତିଟ୍ଠଂ, ନିସିନ୍ନୋ ଉଦ ୱା ସୟଂ;

ସମିଞ୍ଜେତି ପସାରେତି, ଏସା କାୟସ୍ସ ଇଞ୍ଜନା।

''ଅଟ୍ଠିନହାରୁସଂଯୁତ୍ତୋ, ତଚମଂସାୱଲେପନୋ;

ଛୱିୟା କାୟୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ, ଯଥାଭୂତଂ ନ ଦିସ୍ସତୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୯୫-୧୯୬) –

ଆଦିନା ସୁତ୍ତମଭାସି।

ସୋଣାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୧। ସତ୍ତମେ ସବ୍ବେପି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଘରାୱାସେ ପତିଟ୍ଠାପେସୀତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଘରାୱାସେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ''ପୁତ୍ତାୱ ମଂ ପଟିଜଗ୍ଗିସ୍ସନ୍ତି, କିଂ ମେ ୱିସୁଂ କୁଟୁମ୍ବେନା''ତି ସବ୍ବଂ ସାପତେୟ୍ୟମ୍ପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅଦାସୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱ ହି ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ''ଅୟଂ ଅମ୍ହାକଂ କିଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତଂ ''ମାତା''ତି ସଞ୍ଞମ୍ପି ନ କରିଂସୁ। ତଥା ହି ନଂ କତିପାହଚ୍ଚୟେନ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତସ୍ସ ଭରିୟା ''ଅହୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅୟଂ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତୋ ମେତି ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଦତ୍ୱା ୱିୟ ଇମମେୱ ଗେହଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଆହ। ସେସପୁତ୍ତାନଂ ଭରିୟାୟୋପି ଏୱମେୱଂ ୱଦିଂସୁ।

ଜେଟ୍ଠଧୀତରଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତାସଂ ଗେହଂ ଗତକାଲେ ତାପି ନଂ ଏୱମେୱ ୱଦିଂସୁ। ସା ଅୱମାନପ୍ପତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ‘‘କିଂ ମେ ଇମେସଂ ସନ୍ତିକେ ୱୁତ୍ଥେନ, ଭିକ୍ଖୁନୀ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଭିକ୍ଖୁନୀଉପସ୍ସୟଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି, ତା ନଂ ପବ୍ବାଜେସୁଂ। ଇମମେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବହୁପୁତ୍ତିକସୋଣା ତେସଂ ଅୱନି ଅଗାରୱଭାୱଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ‘ଘରାୱାସେନ କିଂ କରିସ୍ସାମୀ’ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜୀ’’ତି ଆହ।

ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯୋତି ଭିକ୍ଖୁୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯୋ। ଧମ୍ମମୁତ୍ତମନ୍ତି ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ। ସୋ ହି ଉତ୍ତମଧମ୍ମୋ ନାମ ଯୋ ହି ତଂ ନ ପସ୍ସତି, ତସ୍ସ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ଜୀୱନତୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ଏକାହମ୍ପି ଏକକ୍ଖଣମ୍ପି ଜୀୱିତଂ ସେଯ୍ୟୋ। ଆଗନ୍ତୁକଜନୋତି ୱିହାରଗତଂ ଭିକ୍ଖୁନୀଜନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅନୁପଧାରେତ୍ୱାତି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା।

ବକୁଲାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୨। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

କୁଣ୍ଡଲକେସାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୩। ନୱମେ ଚତୁକ୍କେତି ୱୀଥିଚତୁକ୍କେ। ଚତୁନ୍ନଂ ସମାହାରୋ ଚତୁକ୍କଂ। ଚାରକତୋତି ବନ୍ଧନାଗାରତୋ। ଉବ୍ବଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା।

ମୁହୁତ୍ତମପି ଚିନ୍ତୟେତି ମୁହୁତ୍ତଂ ତଙ୍ଖଣମ୍ପି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଞ୍ଞାୟ ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥଂ ଚିନ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ। ସହସ୍ସମପି ଚେ ଗାଥା, ଅନତ୍ଥପଦସଂହିତାତି ଅୟଂ ଗାଥା ଦାରୁଚୀରିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଭଗୱତା ଭାସିତା, ଇଧାପି ଚ ସାୟେୱ ଗାଥା ଦସ୍ସିତା। ଥେରିଗାଥାସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ ଆଚରିୟଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନପି କୁଣ୍ଡଲକେସିତ୍ଥେରିୟା ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଅୟମେୱ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ କୁଣ୍ଡଲକେସିତ୍ଥେରିୟା ୱତ୍ଥୁମ୍ହି –

‘‘ଯୋ ଚ ଗାଥାସତଂ ଭାସେ, ଅନତ୍ଥପଦସଂହିତା;

ଏକଂ ଧମ୍ମପଦଂ ସେୟ୍ୟୋ, ଯଂ ସୁତ୍ୱା ଉପସମ୍ମତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୨) –

ଅୟଂ ଗାଥା ଆଗତା। ତଂତଂଭାଣକାନଂ କଥାମଗ୍ଗାନୁସାରେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନ ଇଧ ଆଚରିୟସ୍ସ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧୋ ସଙ୍କିତବ୍ବୋ।

ଭଦ୍ଦାକାପିଲାନୀଥେରୀ-ଭଦ୍ଦାକଚ୍ଚାନାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୪-୨୪୫। ଦସମଂ ଏକାଦସମଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

କିସାଗୋତମୀଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୬। ଦ୍ୱାଦସମେ ତୀହି ଲୂଖେହୀତି ୱତ୍ଥଲୂଖସୁତ୍ତଲୂଖରଜନଲୂଖସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ଲୂଖେହି। ସିଦ୍ଧତ୍ଥକନ୍ତି ସାସପବୀଜଂ।

ତଂ ପୁତ୍ତପସୁସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି ତଂ ରୂପବଲାଦିସମ୍ପନ୍ନେ ପୁତ୍ତେ ଚ ପସୂ ଚ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ମମ ପୁତ୍ତା ଅଭିରୂପା ବଲସମ୍ପନ୍ନା ପଣ୍ଡିତା ସବ୍ବକିଚ୍ଚସମତ୍ଥା, ମମ ଗୋଣୋ ଅରୋଗୋ ଅଭିରୂପୋ ମହାଭାରୱହୋ, ମମ ଗାୱୀ ବହୁଖୀରା’’ତି ଏୱଂ ପୁତ୍ତେହି ଚ ପସୂହି ଚ ସମ୍ମତ୍ତଂ ନରଂ। ବ୍ୟାସତ୍ତମନସନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦୀସୁ ପତ୍ତଚୀୱରାଦୀସୁ ୱା ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗନାୟ ସତ୍ତମାନସଂ। ସୁତ୍ତଂ ଗାମନ୍ତି ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗତଂ ସତ୍ତକାୟଂ। ମହୋଘୋୱାତି ଯଥା ଏୱରୂପଂ ଗାମଂ ଗମ୍ଭୀରତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ମହନ୍ତୋ ମହାନଦିଓଘୋ ଅନ୍ତମସୋ ସୁନଖମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଆଦାୟ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନରଂ ମଚ୍ଚୁ ଆଦାୟ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମତଂ ପଦନ୍ତି ମରଣରହିତଂ କୋଟ୍ଠାସଂ, ଅମତଂ ମହାନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସିଙ୍ଗାଲକମାତାଥେରୀୱତ୍ଥୁ

୨୪୭। ତେରସମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

(ପଞ୍ଚମଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।)

ଥେରିପାଳିସଂୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୬। ଛଟ୍ଠଏତଦଗ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ତପୁସ୍ସ-ଭଲ୍ଲିକୱତ୍ଥୁ

୨୪୮। ଉପାସକପାଳିସଂୱଣ୍ଣନାଯ ପଠମେ ସବ୍ବପଠମଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ପଠମଂ ହୁତ୍ୱା ସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ। ଇତୋ ପରନ୍ତି ସତ୍ତସତ୍ତାହତୋ ପରଂ। ଗମନୂପଚ୍ଛେଦଂ ଅକାସୀତି ଗମନୱିଚ୍ଛେଦଂ ଅକାସି। ଯଥା ତେ ଗୋଣା ଧୁରଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପୋଥିଯମାନାପି ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥା ଅକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସନ୍ତି ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିକାନଂ। ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ଆୱିସିତ୍ୱା। ଯକ୍ଖସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜୋ ଯକ୍ଖାୱଜ୍ଜୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଅତୀତବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣଂ ଓଲୋକେସୀତି ଅତୀତବୁଦ୍ଧା କେନ ଭାଜନେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୂତି ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ଓଲୋକେସି। ଦ୍ୱେୱାଚିକେ ସରଣେ ପତିଟ୍ଠାଯାତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱସେନ ଦ୍ୱେୱାଚିକେ ସରଣେ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଚେତିଯନ୍ତି ପୂଜନୀଯୱତ୍ଥୁଂ। ଜୀୱକେସଧାତୁଯାତି ଜୀୱମାନସ୍ସ ଭଗୱତୋ କେସଧାତୁଯା।

ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁ

୨୪୯। ଦୁତିଯେ ତେନେୱ ଗୁଣେନାତି ତେନେୱ ଦାଯକଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ଗୁଣେନ। ସୋ ହି ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧତାଯ ୱିଗତମଚ୍ଛେରତାଯ କରୁଣାଦିଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡମଦାସି। ତେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଉପଟ୍ଠିତୋ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ। ଯୋଜନିକୱିହାରେ କାରେତ୍ୱାତି ଯୋଜନେ ଯୋଜନେ ଏକମେକଂ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା। ''ଏୱରୂପଂ ଦାନଂ ପୱତ୍ତେସୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଦାନଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦେୱସିକଂ ପଞ୍ଚ ସଲାକଭତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଲାକାଯ ଗାହେତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ସଲାକଭତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକଦିୱସଂ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ପକ୍ଖିକଭତ୍ତଂ। ଧୁରଗେହେ ଠପେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଧୁରଭତ୍ତଂ। ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ପଞ୍ଚ ଆସନସତାନି ଗେହେ ନିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଗେହେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ପଞ୍ଚ ଆସନସତାନି ନିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

ଚିତ୍ତଗହପତିୱତ୍ଥୁ

୨୫୦। ତତିଯେ ମିଗା ଏୱ ମିଗରୂପାନି। ଭିକ୍ଖୂ ସମାଦାପେତ୍ୱାତି, ''ଭନ୍ତେ, ମଯ୍ହଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋଥ, ଇଧ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଭିକ୍ଖାଗହଣତ୍ଥଂ ସମାଦାପେତ୍ୱା । ୱିୱଟ୍ଟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଉପଚିତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯକୁସଲଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ। ସଳାଯତନୱିଭତ୍ତିମେୱ ଦେସେସୀତି ସଳାଯତନୱିଭାଗପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତମେୱ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ଥେରେନାତି ତତ୍ଥ ସନ୍ନିହିତାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଜେଟ୍ଠେନ ମହାଥେରେନ। ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନାତି ଚିତ୍ତେନ ଗହପତିନା ''ଯା ଇମା, ଭନ୍ତେ ଥେର, ଅନେକୱିହିତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, 'ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ'ତି ୱା, 'ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ'ତି ୱା, 'ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ'ତି ୱା, 'ଅନନ୍ତୱା ଲୋକୋ'ତି ୱା, 'ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର'ନ୍ତି ୱା, 'ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର'ନ୍ତି ୱା, 'ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା'ତି ୱା, 'ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା'ତି ୱା, 'ହୋତି ଚ ନ ହୋତି ଚ ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା'ତି ୱା, 'ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା'ତି ୱା ଯାନି ଚିମାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଗଣିତାନି, ଇମା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଦିଟ୍ଠିଯୋ କିସ୍ମିଂ ସତି ହୋନ୍ତି, କିସ୍ମିଂ ଅସତି ନ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଏୱମାଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୫) ପଞ୍ହେ ପୁଟ୍ଠେ ତଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ। ଇମଂ କିର ପଞ୍ହଂ ଯାୱତତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ମହାଥେରୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ଅଥ ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ଅଯଂ ଥେରୋ ନେୱ ଅତ୍ତନା ବ୍ୟାକରୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ଅଜ୍ଝେସତି, ଉପାସକୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ୱିହେସତି, ଅହମେତଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ଫାସୁୱିହାରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସାମୀ''ତି। ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଚ ଆସନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ବ୍ୟାକରୋମହଂ, ଭନ୍ତେ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଏତଂ ପଞ୍ହ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୫) ଆହ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଥେରୋ ''ବ୍ୟାକରୋହି ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ ଇସିଦତ୍ତ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଏତଂ ପଞ୍ହ''ନ୍ତି ଇସିଦତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ''ତି।

ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ''ଯା ଇମା, ଗହପତି, ଅନେକୱିହିତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି 'ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ'ତି ୱା, 'ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ'ତି ୱା…

ପେ… ଯାନି ଚିମାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଗଣିତାନି, ଇମା ଖୋ, ଗହପତି, ଦିଟ୍ଠିଯୋ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ସତି ହୋନ୍ତି, ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ଅସତି ନ ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଗିହିସହାଯକଭାୱେ ଞାତେତି ଥେରସ୍ସ ଗିହିସହାଯକଭାୱେ ଚିତ୍ତେନ ଗହପତିନା ଞାତେ। ଚିତ୍ତୋ କିର, ଗହପତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ହୱେଯ୍ୟାକରଣେ ତୁଟ୍ଠୋ ''କୁତୋ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ଇସିଦତ୍ତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଅୱନ୍ତିଯା ଖୋ ଅହଂ, ଗହପତି, ଆଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ, ଅୱନ୍ତିଯା ଇସିଦତ୍ତୋ ନାମ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅଦିଟ୍ଠସହାଯୋ ପବ୍ବଜିତୋ, ଦିଟ୍ଠୋ ସୋ ଆଯସ୍ମତା''ତି ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋ ଚ ''ଏୱଂ, ଗହପତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''କହଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସୋ ଆଯସ୍ମା ଏତରହି ୱିହରତୀ''ତି ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ଅଥ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ''ଅଯ୍ୟୋ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଇସିଦତ୍ତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଏୱଂ, ଗହପତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ଗିହିସହାଯଭାୱଂ ଅଞ୍ଞାସି।

ତେଜୋସମାପତ୍ତିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଏକସ୍ମିଂ କିର ଦିୱସେ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ''ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତୂ''ତି ମହାଥେରଂ ଯାଚି। ଥେରୋ ''ତେନ ହି ତ୍ୱଂ, ଗହପତି, ଆଳିନ୍ଦେ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତିଣକଲାପଂ ଓକିରା''ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ଚ ତଥା କତେ ସଯଂ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଚ ଘଟିକଂ ଦତ୍ୱା ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେସି, ଯଥା ତାଳଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ଚ ଅଗ୍ଗଳଅନ୍ତରିକାଯ ଚ ଅଚ୍ଚି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତିଣାନି ଝାପେତି, ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ନ ଝାପେତି। ଅଥ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ପପ୍ଫୋଟେତ୍ୱା ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଲୋମହଟ୍ଠଜାତୋ ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ଥେରଂ ବହି ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଭିରମତୁ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ମଚ୍ଛିକାସଣ୍ଡେ, ରମଣୀଯଂ ଅମ୍ବାଟକୱନଂ, ଅହଂ ଅଯ୍ୟସ୍ସ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ କରିସ୍ସାମି ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନ''ନ୍ତି ଆହ। ତତୋ ଥେରୋ ''ନ ଦାନି ଇଧ ୱସିତୁଂ ସକ୍କା''ତି ତମ୍ହା ୱିହାରା ପକ୍କାମି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେଜୋସମାପତ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା 'ଇଦାନି ଇଧ ୱସିତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଯଥାସୁଖଂ ପକ୍କାମୀ''ତି। ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିନଯପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ।

ସଦ୍ଧୋତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସୀଲେନାତି ଅଗାରିଯସୀଲଂ ଅନଗାରିଯସୀଲନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ସୀଲଂ, ତେସୁ ଇଧ ଅଗାରିଯଂ ସୀଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସୋଭୋଗସମପ୍ପିତୋତି ଯାଦିସୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକାଦୀନଂ ପଞ୍ଚୌପାସକସତପରିୱାରସଙ୍ଖାତୋ ଅଗାରିଯୋ ଯସୋ, ତାଦିସେନେୱ ଯସେନ, ଯୋ ଚ ଧନଧଞ୍ଞାଦିକୋ ଚେୱ ସତ୍ତୱିଧଅରିଯଧନସଙ୍ଖାତୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋ ଭୋଗୋ, ତେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଯଂ ପଦେସନ୍ତି ପୁରତ୍ଥିମାଦୀସୁ ଦିସାସୁ ଏୱରୂପୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଯଂ ଯଂ ପଦେସଂ ଭଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏୱରୂପେନ ଲାଭସକ୍କାରେନ ପୂଜିତୋୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ହତ୍ଥକଆଳୱକୱତ୍ଥୁ

୨୫୧। ଚତୁତ୍ଥେ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁନାତି ଦାନପିଯୱଚନଅତ୍ଥଚରିଯାସମାନତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେନ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁନା। ''ସ୍ୱେ ଭତ୍ତଚାଟିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଆଳୱକସ୍ସ ପେସେତବ୍ବୋ ଅହୋସୀ''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ତତ୍ରାଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା''ତିଆଦିମାହ। ମିଗୱତ୍ଥାଯ ଅରଞ୍ଞଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଆଳୱକୋ ରାଜା ୱିୱିଧନାଟକୂପଭୋଗଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଚୋରପ୍ପଟିବାହନତ୍ଥଞ୍ଚ ପଟିରାଜନିସେଧନତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯାଯାମକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ସତ୍ତମେ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମିଗୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକଦିୱସଂ ବଲକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ''ଯସ୍ସ ପସ୍ସେନ ମିଗୋ ପଲାଯତି, ତସ୍ସେୱ ସୋ ଭାରୋ''ତି କତକତିକୱତ୍ତୋ ମିଗୱତ୍ଥାଯ ଅରଞ୍ଞଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଏକଂ ମିଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଠିତଟ୍ଠାନେନ ପଲାତଂ ଏଣିମିଗଂ। ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ତିଯୋଜନମଗ୍ଗଂ ଏକକୋୱ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଜୱସମ୍ପନ୍ନୋ ହି ରାଜା ଧନୁଂ ଗହେତ୍ୱା ପତ୍ତିକୋୱ ତିଯୋଜନଂ ତଂ ମିଗମନୁବନ୍ଧି। ଘାତେତ୍ୱାତି ଯସ୍ମା ଏଣିମିଗା ତିଯୋଜନୱେଗା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ପରିକ୍ଖୀଣଜୱଂ ତଂ ମିଗଂ ଉଦକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଠିତଂ ଘାତେତ୍ୱା। ଦ୍ୱିଧା ଛେତ୍ୱା ଧନୁକୋଟିଯଂ ଲଗେତ୍ୱା ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅନତ୍ଥିକୋପି ମଂସେନ ''ନାସକ୍ଖି ମିଗଂ ଗହେତୁ''ନ୍ତି ଅପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିଧା ଛିନ୍ନଂ ଧନୁକୋଟିଯଂ ଲଗେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯନ୍ତି ଘନଚ୍ଛାଯଂ ବହଲପତ୍ତପଲାସଂ।

ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତାତି ଆଳୱକଂ ଯକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସୋ ହି ମହାରାଜୂନଂ ସନ୍ତିକା ୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଛାଯାଯ ଫୁଟ୍ଠୋକାସଂ ପୱିଟ୍ଠେ ପାଣିନୋ ଖାଦନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ପଟିୱସତି। ଆଳୱକସ୍ସ ନିସୀଦନପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦୀତି ଯତ୍ଥ ଅଭିଲକ୍ଖିତେସୁ ମଙ୍ଗଲଦିୱସାଦୀସୁ ଆଳୱକୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସିରିଂ ଅନୁଭୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଦିବ୍ବରତନପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦି। ଅତ୍ତନୋ ଗମନେ ଅସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ''କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ''ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତାତି ତଦା କିର ସାତାଗିରହେମୱତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଜେତୱନେଯେୱ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ସପରିୱାରା ନାନାଯାନେହି ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆକାସେ ଚ ଯକ୍ଖାନଂ ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥି, ଆକାସଟ୍ଠାନି ୱିମାନାନି ପରିହରିତ୍ୱା ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନେନେୱ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ଆଳୱକସ୍ସ ପନ ୱିମାନଂ ଭୂମଟ୍ଠଂ ସୁଗୁତ୍ତଂ ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସୁସଂୱିହିତଦ୍ୱାରଟ୍ଟାଲକଗୋପୁରଂ ଉପରି କଂସଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନମଞ୍ଜୂସାସଦିସଂ ତିଯୋଜନଂ ଉବ୍ବେଧେନ, ତସ୍ସ ଉପରି ମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ତେ ତଂ ପଦେସମାଗମ୍ମ ଗନ୍ତୁମସମତ୍ଥା ଅହେସୁଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ନିସିନ୍ନୋକାସସ୍ସ ଉପରିଭାଗେନ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା କୋଚି ଗନ୍ତୁମସମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଗମନେ ଅସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ''କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ''ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜେସୁଂ। ତେସଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସୀତି ଯସ୍ମା ଅସ୍ସଦ୍ଧସ୍ସ

ସଦ୍ଧାକଥା ଦୁକ୍କଥା ହୋତି ଦୁସ୍ସୀଲାଦୀନଂ ସୀଲକଥାଦଯୋ ୱିଯ, ତସ୍ମା ତେସଂ ଯକ୍ଖାନଂ ସନ୍ତିକା ଭଗୱତୋ ପସଂସଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତଲୋଣସକ୍ଖରା ୱିଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନକୋପେନ ପଟପଟାଯମାନହଦଯୋ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି। ପବ୍ବତକୂଟନ୍ତି କେଲାସପବ୍ବତକୂଟଂ।

ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଳୱକଯୁଦ୍ଧଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବନ୍ତି ସୋ କିର ମନୋସିଲାତଲେ ୱାମପାଦେନ ଠତ୍ୱା "ପସ୍ସଥ ଦାନି ତୁମ୍ହାକଂ ୱା ସତ୍ଥା ମହାନୁଭାୱୋ, ଅହଂ ୱା"ତି ଦକ୍ଖିଣପାଦେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନମତ୍ତଂ କେଲାସକୂଟପବ୍ବତଂ ଅକ୍କମି, ତଂ ଅଯୋକୂଟପ୍ପହତୋ ୱିଯ ନିଦ୍ଧନ୍ତଅଯପିଣ୍ଡୋ ପପଟିକାଯୋ ମୁଞ୍ଚି। ସୋ ତତ୍ର ଠତ୍ୱା "ଅହଂ ଆଳୱକୋ"ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି, ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ସଦ୍ଦୋ ଫରି। ତିଯୋଜନସହସ୍ସୱିତ୍ଥତହିମୱାପି ସମ୍ପକମ୍ପି ଯକ୍ଖସ୍ସାନୁଭାୱେନ। ସୋ ୱାତମଣ୍ଡଲଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି "ଏତେନେୱ ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ"ତି। ତେ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦା ୱାତା ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଡ୍ଢଯୋଜନଯୋଜନଦ୍ୱିଯୋଜନତିଯୋଜନପ୍ପମାଣାନି ପବ୍ବତକୂଟାନି ପଦାଲେତ୍ୱା ୱନଗଚ୍ଛରୁକ୍ଖାଦୀନି ଉମ୍ମୂଲେତ୍ୱା ଆଳୱିନଗରଂ ପକ୍ଖନ୍ଦା ଜିଣ୍ଣହତ୍ଥିସାଲାଦୀନି ଚୁଣ୍ଣେନ୍ତା ଛଦନିଟ୍ଠକା ଆକାସେ ଭମେନ୍ତା। ଭଗୱା "ମା କସ୍ସଚି ଉପରୋଧୋ ହୋତୂ"ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେ ୱାତା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ଚୀୱରକଣ୍ଣମତ୍ତମ୍ପି ଚାଲେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ତତୋ ମହାୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି "ଉଦକେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ସମଣଂ ମାରେସ୍ସାମୀ"ତି। ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଉପରୂପରି ସତପଟଲସହସ୍ସପଟଲାଦିଭେଦା ୱଲାହକା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୱସ୍ସିଂସୁ। ୱୁଟ୍ଠିଧାରାୱେଗେନ ପଥୱୀ ଛିଦ୍ଦା ଅହୋସି। ୱନରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଉପରି ମହୋଘୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଚୀୱରେ ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁମତ୍ତମ୍ପି ତେମେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତତୋ ପାସାଣୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ମହନ୍ତାନି ମହନ୍ତାନି ପବ୍ବତକୂଟାନି ଧୂମାଯନ୍ତାନି ପଜ୍ଜଲନ୍ତାନି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ଦିବ୍ବମାଲାଗୁଳାନି ସମ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତୋ ପହରଣୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ଏକତୋଧାରା ଉଭତୋଧାରା ଅସିସତ୍ତିଖୁରପ୍ପାଦଯୋ ଧୂମାଯନ୍ତା ପଜ୍ଜଲନ୍ତା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ଅହେସୁଂ।

ତତୋ ଅଙ୍ଗାରୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। କିଂସୁକୱଣ୍ଣା ଅଙ୍ଗାରା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ହୁତ୍ୱା ୱିକିରିଂସୁ। ତତୋ କୁକ୍କୁଳୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ଅଚ୍ଚୁଣ୍ହୋ କୁକ୍କୁଳୋ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିପତି। ତତୋ ୱାଲିକୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ଅତିସୁଖୁମା ୱାଲିକା ଧୂମାଯନ୍ତା ପଜ୍ଜଲନ୍ତା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ହୁତ୍ୱା ନିପତିଂସୁ। ତତୋ କଲଲୱସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ତଂ ଧୂମାଯନ୍ତଂ ପଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ନିପତି। ତତୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି "ଭିଂସେତ୍ୱା ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ"ତି। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଅନ୍ଧକାରସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଦସବଲଂ ପତ୍ୱା ସୂରିଯପ୍ପଭାୱିହତମିୱନ୍ଧକାରଂ ଅନ୍ତରଧାଯି। ଏୱଂ ଯକ୍ଖୋ ଇମାହି ନୱହି ୱାତୱସ୍ସପାସାଣପହରଣଙ୍ଗାରକୁକ୍କୁଳୱାଲିକକଲଲନ୍ଧକାରୱୁଟ୍ଠୀହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପଲାପେତୁମସକ୍କୋନ୍ତୋ ନାନାୱିଧପହରଣହତ୍ଥଅନେକପ୍ପକାରରୂପଭୂତଗଣସମାକୁଲାଯ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ ସଯମେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିଗତୋ। ତେ ଭୂତଗଣା ଅନେକପ୍ପକାରୱିକାରେ କତ୍ୱା "ଗଣ୍ହଥ ହନଥା"ତି ଭଗୱତୋ ଉପରି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ୱିଯ ଚ ହୋନ୍ତି। ଅପିଚ ଖୋ ନିଦ୍ଧନ୍ତଲୋହପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ମକ୍ଖିକା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତୁମସମତ୍ଥା ଏୱ ଅହେସୁଂ।

ଏୱଂ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଅନେକପ୍ପକାରୱିଭିଂସାକାରଦସ୍ସନେନପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଚାଲେତୁମସକ୍କୋନ୍ତୋ ଆଳୱକୋ ଚିନ୍ତେସି – "ଯଂନୂନାହଂ କେନଚି ଅଜେଯ୍ୟଂ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ"ନ୍ତି। ସଚେ ହି ସୋ ଦୁଟ୍ଠୋ ଆକାସେ ତଂ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ, ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସେଯ୍ୟ। ସଚେ ପଥୱିଯଂ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ , ସବ୍ବରୁକ୍ଖତିଣାଦୀନି ସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସନ୍ତରଂ ନ ପୁନ ରୁହେଯ୍ୟୁଂ। ସଚେ ସମୁଦ୍ଦେ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ, ତତ୍ତକପାଲେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ସବ୍ବଂ ସୁସ୍ସେଯ୍ୟ। ସଚେ ସିନେରୁପବ୍ବତେ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ, ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡଂ ହୁତ୍ୱା ୱିକିରେଯ୍ୟ। ସୋ ଏୱଂମହାନୁଭାୱଂ ଦୁସ୍ସାୱୁଧଂ ଉତ୍ତରିସାଟକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେସି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଦେୱତା ୱେଗେନ ସନ୍ନିପତିଂସୁ "ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ଆଳୱକଂ ଦମେସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା"ତି। ଯୁଦ୍ଧଦସ୍ସନକାମାପି ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ଏୱଂ ସକଲମ୍ପି ଆକାସଂ ଦେୱତାହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅହୋସି। ଅଥାଳୱକୋ ଭଗୱତୋ ସମୀପେ ଉପରୂପରି ୱିଚରିତ୍ୱା ୱତ୍ଥାୱୁଧଂ ମୁଞ୍ଚି । ତଂ ଅସନିଚକ୍କଂ ୱିଯ ଆକାସେ ଭେରୱସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତଂ ଧୂମାଯନ୍ତଂ ପଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଯକ୍ଖସ୍ସ ମାନମଦ୍ଦନତ୍ଥଂ ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳଂ ହୁତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ନିପତି। ଆଳୱକୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଛିନ୍ନୱିସାଣୋ ୱିଯ ଉସଭୋ, ଉଦ୍ଧଟଦାଠୋ ୱିଯ ସପ୍ପୋ ନିତ୍ତେଜୋ ନିମ୍ମଦୋ ନିପାତିତମାନଦ୍ଧଜୋ ଅହୋସି। ଏୱମିଦଂ ଆଳୱକଯୁଦ୍ଧଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଅଥ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛୀତି –

"କିଂ ସୂଧ ୱିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠଂ,

କିଂ ସୁ ସୁଚିଣ୍ଣଂ ସୁଖମାୱହାତି;

କିଂ ସୁ ହୱେ ସାଦୁତରଂ ରସାନଂ,

କଥଂ ଜୀଵିଂ ଜୀଵିତମାହୁ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ସୁ॰ ନି॰ ୧୮୩) –

ଆଦିନା ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି। ସତ୍ଥା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସୀତି –

‘‘ସଦ୍ଧୀଧ ଵିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠଂ,

ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସୁଖମାଵହାତି;

ସଚ୍ଚଂ ହଵେ ସାଦୁତରଂ ରସାନଂ,

ପଞ୍ଞାଜୀଵିଂ ଜୀଵିତମାହୁ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ସୁ॰ ନି॰ ୧୮୪) –

ଆଦିନା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ଵିଙ୍କନ୍ଦମାନାଯାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିଦେଵମାନାଯ।

ମହାନାମସକ୍କଵତ୍ଥୁ

୨୫୨। ପଞ୍ଚମେ ସତ୍ଥା ତତୋ ପରଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ନାଦାସୀତି ସଂଵଚ୍ଛରତୋ ପରଂ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯପଵାରଣାସାଦିଯନସ୍ସ ଵାରିତତ୍ତା ‘‘ପଟିଞ୍ଞଂ ନାଦାସୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଭଗଵା ତତିଯଵାରେପି ମହାନାମେନ ସକ୍କେନ ‘‘ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘଂ ଯାଵଜୀଵଂ ଭେସଜ୍ଜେନ ପଵାରେତୁ’’ନ୍ତି (ପାଚି॰ ୩୦୪-୩୦୫) ଵୁତ୍ତେ ‘‘ସାଧୁ ସାଧୁ, ମହାନାମ, ତେନ ହି ତ୍ଵଂ, ମହାନାମ, ସଙ୍ଘଂ ଯାଵଜୀଵଂ ଭେସଜ୍ଜେନ ପଵାରେହୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଦାସିଯେଵ। ଏଵଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ଵା ପଚ୍ଛା ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯେହି ଭିକ୍ଖୂହି ମହାନାମସ୍ସ ସକ୍କସ୍ସ ଵିହେଠିତଭାଵଂ ସୁତ୍ଵା ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଵିଗରହିତ୍ଵା ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞପେସି ‘‘ଅଗିଲାନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଚାତୁମାସପଚ୍ଚଯପଵାରଣା ସାଦିତବ୍ବା ଅଞ୍ଞତ୍ର ପୁନପଵାରଣାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ନିଚ୍ଚପଵାରଣାଯ। ତତୋ ଚେ ଉତ୍ତରି ସାଦିଯେଯ୍ଯ, ପାଚିତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ପଠମଂ ଅନୁଜାନିତ୍ଵାପି ପଚ୍ଛା ସିକ୍ଖାପଦବନ୍ଧନେନ ଵାରିତତ୍ତା ‘‘ପଟିଞ୍ଞଂ ନାଦାସୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଉଗ୍ଗଗହପତ୍ୟାଦିଵତ୍ଥୁ

୨୫୩-୨୫୬। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଅଟ୍ଠମନଵମାନି ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନେଵ।

ନକୁଲପିତୁଗହପତିଵତ୍ଥୁ

୨୫୭। ଦସମେ ସୁସୁମାରଗିରିନଗରେତି ଏଵଂନାମକେ ନଗରେ। ତସ୍ସ କିର ନଗରସ୍ସ ଵତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହଦିଵସେ ଅଵିଦୂରେ ଉଦକରହଦେ ସୁସୁମାରୋ ସଦ୍ଦମକାସି, ଗିରଂ ନିଚ୍ଛାରେସି। ଅଥ ନଗରେ ଅନନ୍ତରାଯେନ ମାପିତେ ତମେଵ ସୁସୁମାରଗିରକରଣଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ କତ୍ଵା ‘‘ସୁସୁମାରଗିରୀ’’ତ୍ଵେଵସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। କେଚି ପନ ‘‘ସୁସୁମାରସଣ୍ଠାନତ୍ତା ସୁସୁମାରୋ ନାମ ଏକୋ ଗିରି, ସୋ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ସମୀପେ, ତସ୍ମା ତଂ ସୁସୁମାରଗିରି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁସୁମାରଗିରୀତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଭେସକଳାଵନେତି ଭେସକଳାନାମକେ ଵନେ। ‘‘ଭେସକଲାଵନେ’’ତିପି ପାଠୋ। କଥଂ ପନ ଭଗଵତି ନେସଂ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠାସୀତି ଆହ – ‘‘ଅଯଂ କିରା’’ତିଆଦି। ଦହରସ୍ସେଵ ଦହରା ଆନୀତାତି ମେ ଦହରସ୍ସେଵ ସତୋ ଦହରା ଆନୀତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିଚରିତାତି ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଚରନ୍ତୋ।

(ଛଟ୍ଠଏତଦଗ୍ଗଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।)

ଉପାସକପାଠିଇସଂଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଏତଦଗ୍ଗଵଗ୍ଗୋ

(୧୪) ୭। ସତ୍ତମଏତଦଗ୍ଗଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

ସୁଜାତାଵତ୍ଥୁ

୨୫୮। ଉପାସିକାପାଠଇସଂଵଣ୍ଣନାଯ ପଠମଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଵିସାଖାଵତ୍ଥୁ

୨୫୯। ଦୁତିଯେ ମହାଲତାପସାଧନସ୍ସାତି ମହାଲତାପିଳନ୍ଧନସ୍ସ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ପିଳନ୍ଧନେ ଚତସ୍ସୋ ଵଜିରନାଳିଯୋ ଉପଯୋଗଂ ଅଗମଂସୁ। ମୁତ୍ତାନଂ ଏକାଦସ ନାଳିଯୋ, ପଵାଳସ୍ସ ଦ୍ଵାଵୀସତି ନାଳିଯୋ, ପଦୁମରାଗମଣୀନଂ ତେତ୍ତିଂସ ନାଳିଯୋ। ଇତି ଏତେହି ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଇନ୍ଦନୀଲାଦୀହି ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠସାମକବରଵଣ୍ଣଵସେନ ସତ୍ତଵଣ୍ଣେହି ଵରରତନେହି ନିଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି, ତଂ ସୀସେ ପଟିମୁକ୍କଂ ଯାଵ ପାଦପିଟ୍ଠିଯା ଭଵତି, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ହତ୍ଥୀନଂ ବଲଂ ଧାରଯମାନାଵ ନଂ ଇତ୍ଥୀ ଧାରେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅନ୍ତୋଅଗ୍ଗି ବହି ନ ନୀହରିତବ୍ବୋତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ଉପରି ଆଵି ଭଵିସ୍ସତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରା-ସାମାଵତୀଵତ୍ଥୁ

୨୬୦-୨୬୧। ତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁ ପାଯାସସ୍ସାତି ବହଲତରସ୍ସ ପାଯାସସ୍ସ। ତଂ ପାଯାସଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତେସୁତି ତଂ ବହଲତରଂ ଗରୁସିନିଦ୍ଧଂ ପାଯାସଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତେସୁ। ଜୀରାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅପ୍ପାହାରତାଯ ମନ୍ଦଗହଣିକତ୍ତା ଜୀରାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ଵାଳମିଗଟ୍ଠାନେତି ଵାଳମିଗେହି ଅଧିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନେ। ଅନୁଵିଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଵିଚାରେନ୍ତୋ। ସାଲାତି ନଚ୍ଚଅକାରସାଲା। ମୁଧା ନ କରିସ୍ସତୀତି ମୂଲ୍ଲଂ ଵିନା ନ କରିସ୍ସତି। ଆଲିମ୍ପେସୀତି ଅଗ୍ଗିଂ ଅଦାସି, ଅଗ୍ଗିଂ ଜାଲେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପେକ୍ଖାତି ଆଗମେହି। ଉପଧିସମ୍ପଦାତି ସରୀରସମ୍ପତ୍ତି। ଵଟରୁକ୍ଖଂ ପତ୍ଵାତି ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖଂ ପତ୍ଵା। ସୁଵଣ୍ଣକଟକେତି ସୁଵଣ୍ଣଵଲଯେ। ଅଦ୍ଧୁଂ ମେତି ମେ ଅଵତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋ ଅସୋଧେତ୍ଵାତି ପଣ୍ଡସାଲାଯ ଅନ୍ତୋ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥିଭାଵଂ ଵା ନତ୍ଥିଭାଵଂ ଵା ଅନୁପଧାରେତ୍ଵା। ସେସଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଉତ୍ତରାନନ୍ଦମାତାଵତ୍ଥୁ

୨୬୨। ପଞ୍ଚମେ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ଵାତି ଇମିନା ଯଥା ଵିସେସାଧିଗମସ୍ସ ସତିପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯସମଵାଯେ ଅଵସ୍ସଂ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ଏଵଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯଭାଵେନ ଵିପଚ୍ଚନକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସମଵାଯୋ ଵିଯ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦାପି ସଵିସେସା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ଉକ୍କଂସଗତସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯଯୋନିସୋମନସିକାରେସୁ ଲବ୍ଭମାନେସୁପି ଉପନିସ୍ସଯରହିତସ୍ସ ଵିସେସାଧିଗମୋ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତେଵାତି। କପ୍ପିଯଂ କତ୍ଵାତି ଯଥା କପ୍ପିଯଂ ହୋତି, ତଥା କତ୍ଵା। ପଟେ ପତିଟ୍ଠପେଯ୍ଯାତି ଆହାରଂ ଦାନମୁଖେ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ତୀହି ଚେତନାହୀତି ପୁବ୍ବଭାଗମୁଞ୍ଚଅନୁମୋଦନାଚେତନାହି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପୁବ୍ବେଵ ଦାନା ସୁମନୋ, ଦଦଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯେ;

ଦତ୍ଵା ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ଏସା ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପଦା''ତି। (ଅ। ନି। ୬।୩୭; ପେ। ଵ। ୩୦୫);

ତଵମନଂ ସନ୍ଧାରେହୀତି ''ଅଜ୍ଜ ଭତ୍ତଂ ଚିରାଯିତ''ନ୍ତି କୋଧତୋ ତଵ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାରେହି, ମା କୁଜ୍ଝୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଲୋକିତୋଲୋକିତଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ସମ୍ପରିକିଣ୍ଣଂ ଵିଯ ଅହୋସୀତି ତେନ କସିତଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍କଂ ସୁଵଣ୍ଣଭାଵାପତ୍ତିଯା ମହାକୋସାତକିପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନଂ ଵିଯ ଅହୋସି। ତାଦିସେତି ତଯା ସଦିସେ। ନ କୋପେମୀତି ନ ଵିନାସେମି, ଜାତିଯା ନ ହୀଳେମି। ପୂଜଂ କରୋତୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୂଜଂ କରୋତି। ଅନ୍ତରଵତ୍ଥୁନ୍ତି ଗେହଙ୍ଗଣଂ। ଭୋତି ସମ୍ବୋଧନେ ନିପାତୋ। ଜେତି ଅଵଞ୍ଞାଲପନଂ। ସଯଂ ଅରିଯସାଵିକାଭାଵତୋ ସଚ୍ଚଵସେନ ''ସପିତିକା ଧୀତା''ତି ଵତ୍ଵା ସଚ୍ଚୁ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସଵନେନ ତସ୍ସା ଵିସେସାଧିଗମଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୀ ''ଦସବଲେ ଖମନ୍ତେଯେଵ ଖମିସ୍ସାମୀ''ତି ଆହ। କଦରିଯନ୍ତି ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଂ।

ସୁପ୍ପଵାସାଵତ୍ଥୁ

୨୬୩। ଛଟ୍ଠେ ପଣୀତଦାଯିକାନନ୍ତି ପଣୀତରସଵତ୍ଥୂନଂ ଦାଯିକାନଂ। ଆଯୁନୋ ଠିତିହେତୁଂ ଭୋଜନଂ ଦେନ୍ତୀ ଆଯୁଂ ଦେତି ନାମ। ଏସ ନଯୋ ଵଣ୍ଣଂ ଦେତୀତିଆଦୀସୁ। ତେନାହ – ''ପଞ୍ଚ ଠାନାନୀ''ତି। କମ୍ମସରିକ୍ଖକଞ୍ଚେତଂ ଫଲନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆଯୁଂ ଖୋ ପନ ଦତ୍ଵା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦତ୍ଵାତି

ଦାନହେତୁ। ଭାଗିନୀତି ଭାଗଓତୀ ଲଦ୍ଧୁଂ ଭଜା।

ସୁପ୍ପିଯାଓତ୍ଥୁ

୨୬୪। ସତ୍ତମେ ଊରୁମଂସଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦାସିଯା ଅଦାସୀତି ଆଗତଫଲା ଓିଞ୍ଞାତସାସନା ଅରିଯସାଓିକା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଦୁକ୍ଖଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ରୋଗଓୂପସମମେଓ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୀ ଅତ୍ତନୋ ଊରୁମଂସଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦାସିଯା ଅଦାସି। ସତ୍ଥାପି ତସ୍ସା ତଥାପଓତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ''ମମ ସମ୍ମୁଖୀଭାଓୂପଗମନେନେଓସ୍ସା ଓଣୋ ରୁହିତ୍ୱା ସଞ୍ଛଓି ଜାଯତି, ଫାସୁଭାଓୋ ହୋତୀ''ତି ଚ ଦିସ୍ୱା ''ପକ୍କୋସଥ ନ''ନ୍ତି ଆହ। ସା ଚିନ୍ତେସୀତି ''ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ହିତାନୁକମ୍ପକୋ ସତ୍ଥା ନ ମଂ ଦୁକ୍ଖାପେତୁଂ ପକ୍କୋସତି, ଅଦ୍ଧେହ୍ଧ କାରଣ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ଅତ୍ତନା କତକାରଣଂ ସବ୍ବଂ କଥେସୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଓତ୍ତିଭାଓନତ୍ଥଂ କଥେସି, ନ ଅତ୍ତନୋ ଦଠହଜ୍ଝାସଯତାଯ ଓିଭାଓନତ୍ଥଂ। ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକୀନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସୀତି ଅଗଣିତତ୍ତଦୁକ୍ଖା ଗିଲାନାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗେଲଞ୍ଞଓୂପସମନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକୀନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସୀତି।

କାତିଯାନୀଓତ୍ଥୁ

୨୬୫। ଅଟ୍ଠମେ ଅଓେଚ୍ଚପ୍ପସନ୍ନାନନ୍ତି ରତନତ୍ତଯଗୁଣେ ଯାଥାଓତୋ ଞତ୍ୱା ପସନ୍ନାନଂ, ସୋ ପନସ୍ସ ପସାଦୋ ମଗ୍ଗେନାଗତତ୍ତା କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯୋ। ଅଧିଗତେନାତି ମଗ୍ଗାଧିଗମେନେଓ ଅଧିଗତେନ। ''ଅଓିଗତେନା''ତି ଓା ପାଠୋ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ ''କଦାଚି ଅଓିଗଚ୍ଛନ୍ତେନା''ତି। ସୋ ଅପ୍ପଧଂସିଯୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ – ''ଅଧିଗତେନ ଅଚଲପ୍ପସାଦେନା''ତି। ତତ୍ଥ କାଯସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱାତି ପମୁଖଂ କତ୍ୱା, ଓଚନତ୍ଥତୋ ପନ ନାମକାଯେନ ଦେସନାଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଓସେନ ସକ୍ଖିଭୂତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉମ୍ମଗ୍ଗଂ ଖନିତ୍ୱାତି ଘରସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦନେନ ଅନ୍ତୋପଓିସନମଗ୍ଗଂ ଖନିତ୍ୱା। ଦୁଲ୍ଲଭସ୍ସଓନନ୍ତି ଦୁଲ୍ଲଭସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଓନଂ। ମହାପଥଓୀ ପଓିସିତଦ୍ଧା ଭଓେଯ୍ୟାତି ଅଓୀଚିପ୍ପଓେସନଂ ଓଦତି।

ନକୁଲମାତାଓତ୍ଥୁ

୨୬୬। ନଓମେ ଓିସ୍ସାସକଥନେନେଓ ନକୁଲମାତା ନକୁଲପିତା ଚ ସତ୍ଥୁଓିସ୍ସାସିକା ନାମ ଜାତାତି ଓୁତ୍ତଂ – ''ଓିସ୍ସାସିକାନନ୍ତି ଓିସ୍ସାସକଥଂ କଥେନ୍ତୀନଂ ଉପାସିକାନ''ନ୍ତି। ଗହପତାନୀତି ଗେହସାମିନୀ। ଓୁତ୍ତମେଓାତି ଉପାସକପାଠଇଯଂ ନକୁଲପିତୁକଥାଯଂ ଓୁତ୍ତନଯମେଓ।

କାଠଇକୁରରଘରିକାଓତ୍ଥୁ

୨୬୭। ଦସମେ ଅନୁସ୍ସଓେନେଓାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ରୂପଦସ୍ସନେନ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସଓନେନ ଚ ଓିନା କେଓଲଂ ଅନୁସ୍ସଓନେନେଓ ପରସ୍ସ ଓଚନଂ ଅନୁଗତସ୍ସଓନେନେଓ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ପସାଦେନ। ଅନୁସ୍ସଓିକପ୍ପସାଦନ୍ତି ଅନୁସ୍ସଓତୋ ଆଗତପ୍ପସାଦଂ।

(ସତ୍ତମଏତଦଗ୍ଗଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।)

ଉପାସିକାପାଠଇସଂଓଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମନୋରଥପୂରଣିଯା

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଏତଦଗ୍ଗଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ଅଟ୍ଠାନପାଠଇ (ପଠମୱଗ୍ଗ)

(୧୫) ୧। ଅଟ୍ଠାନପାଠଇ-ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୬୮। ଅଟ୍ଠାନପାଠଇୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଠାନଂ ଅଟ୍ଠାନଂ, ନତ୍ଥି ଠାନନ୍ତି ୱା ଅଟ୍ଠାନଂ। ଅନୱକାସୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଦତ୍ଥନିଗମନମେୱ ହି ''ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନନ୍ତି। ତେନାହ – ''ଉଭଯେନପୀ''ତିଆଦି। ଯନ୍ତି କାରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ – ''ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନା''ତି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି। କୁତୋ ପନାଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି? ଲିଙ୍ଗତୋ, ଲିଙ୍ଗଂ ଚେତସ୍ସ ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗମନପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଚତୁଭୂମକେସୂତି ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରାନଂ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ୱିସଯଭାୱୂପଗମନତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତେ ଆରବ୍ଭ ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗମନସବ୍ଭାୱତୋ। ୱକ୍ଖତି ହି ''ତଦଭାୱେ ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରା ପନା''ତିଆଦିନା। ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରାନଂ ସପ୍ପଦେସତ୍ତା ନିପ୍ପଦେସସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ''ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରସଙ୍ଖାରାନଂ ପନ ନିୱତ୍ତନେ କାରଣଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଏତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ତଥା ଉପଗମନେ ସେତୁଘାତୋ ନତ୍ଥି। ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ସଂକିଲେସୱିଧମନତେଜସ୍ସ ଅଧିକଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ଦୁଦ୍ଦସା ଅକୁସଲାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ପନ ପକରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସାନଞ୍ହି ସନ୍ତାନେସୁ କୁସଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ତେ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତି।

୨୬୯। ଅସୁଖେ ସୁଖନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଚ ଇଧ ସୁଖତୋ ଉପଗମନସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକନ୍ତ…ପେ… ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନା''ତି ପଧାନଦିଟ୍ଠିମାହ। ଗୂଥନ୍ତି ଗୂଥଟ୍ଠାନଂ, ଦିଟ୍ଠିଯା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୱିସଯଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି କସିଣାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୭୦।ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ତସ୍ସ ଗହଣଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଯେସୁ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଉପଗମନଂ ସମ୍ଭୱତି, ତେସଂ ୱସେନଯେୱ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବୱାରେସୁ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବୱାରେସୂତି ''ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଯଂ ଯଂ ସଙ୍ଖାରଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ତଂ ଅରିଯସାୱକୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ତଂ ଗାହଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଗାହୋ, ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ଚତୁଭୂମକସଙ୍ଖାରା ଇଧ ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନ ନ ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୭୧। ପୁତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧେନ ମାତୁପିତୁସମଞ୍ଞା ଦତ୍ତକିତ୍ତିମାଦିୱସେନପି ପୁତ୍ତୱୋହାରୋ ଲୋକେ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ଚ ଖୋ ପରିଯାଯେନାତି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ସିଦ୍ଧଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଜନିକାୱ ମାତା, ଜନକୋୱ ପିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ମନୁସ୍ସଭୂତୋୱ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଟ୍ଠାନମେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ''ମାତୁଆଦୀନଂଯେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନେ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅଭବ୍ବଭାୱଦସ୍ସନତୋ ତଦଞ୍ଞଂ ଅରିଯସାୱକୋ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱା''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ୱଦତି – ''କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯା''ତି? ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନତୋ ''ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ''ସଚେ ହୀ''ତିଆଦି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ''ମାତର''ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ବଲଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦିବଲସମନ୍ନାଗମଦୀପନତ୍ଥଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗେନାଗତସଦ୍ଧାଧିବଲୱସେନ ହି ଅରିଯସାୱକୋ ତାଦିସଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ନ କରୋତି।

୨୭୫।ପଞ୍ଚହି କାରଣେହୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିପ୍ଫାଦକାନି ତେସଂ ପୁବ୍ବଭାଗିଯାନି ଚ କାରଣାନି କାରଣଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ସବ୍ବେସଂ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତ୍ତା। ଆକାରେହୀତି କାରଣେହି। ଅନୁସ୍ସାୱନେନାତି ଅନୁରୂପଂ ସାୱନେନ। ଭେଦସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ଯଥା ଭେଦୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଭିନ୍ଦିତବ୍ବାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନସ୍ସ ସାୱନେନ ୱିଞ୍ଞାପନେନ। ତେନାହ – ''ନନୁ ତୁମ୍ହେ''ତିଆଦି। କଣ୍ଣମୂଲେ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱାତି ଏତେନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଭେଦକରୱତ୍ଥୁଦୀପନଂ ୱୋହାରୋ, ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ରହସ୍ସୱସେନ ୱିଞ୍ଞାପନଂ ଅନୁସ୍ସାୱନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

କମ୍ମମେୱ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱା ପମାଣନ୍ତି ତେହି ସଙ୍ଘଭେଦସିଦ୍ଧିତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରେ ପନ ତେସଂ ସମ୍ଭାରଭୂତା। ତେନାହ – ''ୱୋହାରା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥାତି ୱୋହରଣେ। ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନି, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି, ଅନନ୍ତରପ୍ପଯୋଜନାନି ଚାତି ଆନନ୍ତରିଯାନି, ତାନି ଏୱ କମ୍ମାନୀତି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି।

କମ୍ମତୋତି ‘‘ଏୱଂ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମସଦିସ’’ନ୍ତି ଏୱଂ କମ୍ମୱିଭାଗତୋ। ଦ୍ୱାରତୋତି କାଯଦ୍ୱାରତୋ। କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯତୋତି ‘‘ଇଦଂ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯୱିପାକଂ, ଇଦଂ ନ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯୱିପାକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯୱିଭାଗତୋ। ପାକସାଧାରଣାଦୀହୀତି ‘‘ଇଦମେଵ୍ଥ ୱିପଚ୍ଚତି, ଇଦଂ ନ ୱିପଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱିପଚ୍ଚନୱିଭାଗତୋ, ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେଦନାଦିୱିଭାଗତୋ ଚ।

କମ୍ମତୋ ତାୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତସ୍ସେୱ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତି, ଯଥା ତିଣ୍ଣଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତଯନିବ୍ବତ୍ତିଯଂ, ଏୱଂ ମନୁସ୍ସଭାୱେ ଠିତସ୍ସେୱ ଏଦିସାନଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସେୱା’’ତି। ପାକତିକମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଚ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସପତ୍ତି ୱିମାନୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ସମାନଜାତିଯସ୍ସ ୱିକୋପନେ ଗରୁତରୋ, ନ ତଥା ୱିଜାତିଯସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମନୁସ୍ସଭୂତଂ ମାତରଂ ୱା ପିତରଂ ୱା’’ତି। ଲିଙ୍ଗପରିୱତ୍ତେ ଚ ସୋ ଏୱ ଏକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋ ଭୱଙ୍ଗପ୍ପବନ୍ଧୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପବନ୍ଧୋ ଚ, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଆହ – ‘‘ଅପି ପରିୱତ୍ତଲିଙ୍ଗ’’ନ୍ତି। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ସ ୱିପାକନ୍ତିଆଦି କମ୍ମସ୍ସ ଆନନ୍ତରିଯଭାୱସମତ୍ଥନଂ। ଚତୁକ୍କୋଟିଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ଥ ପଠମା କୋଟି ଦସ୍ସିତା, ଇତରାସୁ ୱିସଙ୍କେତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଯୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ତତ୍ଥ ୱିସଙ୍କେତୋ, କମ୍ମଂ ପନ ଗରୁତରଂ ଆନନ୍ତରିଯସଦିସଂ ଭାଯିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଭାରିଯଂ…ପେ… ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ଅଯଂ ପଞ୍ହୋତି ଞାପନିଚ୍ଛାନିବ୍ବତ୍ତା କଥା।

ଅଭିସନ୍ଧିନାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ। ଆନନ୍ତରିଯଂ ଫୁସତୀତି ମରଣାଧିପ୍ପାଯେନେୱ ଆନନ୍ତରିଯୱତ୍ଥୁନୋ ୱିକୋପିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଆନନ୍ତରିଯଂ ନ ଫୁସତୀତି ଆନନ୍ତରିଯୱତ୍ଥୁଅଭାୱତୋ ଆନନ୍ତରିଯଂ ନ ହୋତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ହି ପୁରିମଂ ଅଭିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ୱଧକଚିତ୍ତଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯଭାୱେ ପମାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଙ୍ଗାମଚତୁକ୍କଂ ସମ୍ପତ୍ତୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯୋ ହି ପରସେନାଯ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଯୋଧଂ ପିତରଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଯୋଧସ୍ସ ଉସୁଂ ଖିପତି ‘‘ଏତଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ମମ ପିତରଂ ୱିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି, ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଗତେ ପିତୁଘାତକୋ ହୋତି। ‘‘ଯୋଧେ ୱିଦ୍ଧେ ମମ ପିତା ପଲାଯିସ୍ସତୀ’’ତି ଖିପତି, ଉସୁଂ ଅଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିତରଂ ମାରେତି, ୱୋହାରୱସେନ ପିତୁଘାତକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଆନନ୍ତରିଯଂ ପନ ନତ୍ଥୀତି। ଚୋରଚତୁକ୍କଂ ପନ ଯୋ ‘‘ଚୋରଂ ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚୋରୱେସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପିତରଂ ମାରେତି, ଆନନ୍ତରିଯଂ ଫୁସତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନେୱାତି ତେନେୱ ପଯୋଗେନ। ଅରହନ୍ତଘାତକୋ ହୋତିଯେୱାତି ଅରହତୋ ମାରିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ତଂ ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ୱଧକଚେତନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାପି ପବନ୍ଧୱିଚ୍ଛେଦନୱସେନ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ଚାଗଚେତନା। ସା ହି ଚଜିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚଜନମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଅଞ୍ଞସନ୍ତକଭାୱକରଣଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଚଜନଂ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ତଂ ସନ୍ତକଂ କତଂ, ତସ୍ସେୱ ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀତି।

ଲୋହିତଂସମୋସରତୀତି ଅଭିଘାତେନ ପକୁପ୍ପମାନଂ ସଞ୍ଚିତଂ ହୋତି। ମହନ୍ତତରନ୍ତି ଗରୁତରଂ। ସରୀରପ୍ପଟିଜଗ୍ଗନେ ୱିଯାତି ସତ୍ଥୁରୂପକାଯପ୍ପଟିଜଗ୍ଗନେ ୱିଯ।

ଅସନ୍ନିପତିତେତି ଇଦଂ ସାମଗ୍ଗିଯଦୀପନଂ। ଭେଦୋ ଚ ହୋତୀତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଭେଦୋ ଚ ହୋତି। ୱଟ୍ଟତୀତି ସଞ୍ଞାଯାତି ‘‘ଈଦିସଂ କରଣଂ ସଙ୍ଘଭେଦାଯ ନ ହୋତୀ’’ତି ସଞ୍ଞାଯ। ତଥା ନୱତୋ ଊନପରିସାଯାତି ନୱତୋ ଊନପରିସାଯ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତଥାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥାତି ଚ ଇମିନା ‘‘ନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଆକଡ୍ଢତି, ନ ପନ ‘‘ଭେଦୋୱ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ହି ନୱନ୍ନମେୱ ୱସେନ ସଙ୍ଘଭେଦୋ। ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ଅନୱଜ୍ଜାତି ଯଥାଧମ୍ମଂ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ। ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ସଙ୍ଘରାଜି।

କାଯଦ୍ୱାରମେୱ ପୂରେନ୍ତି କାଯକମ୍ମଭାୱେନେୱ ଲକ୍ଖିତବ୍ବତୋ। ସଣ୍ଠହନ୍ତେହି କପ୍ପେ…ପେ… ମୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ କପ୍ପଟ୍ଠକଥାଯ (କଥା। ୬୫୪ ଆଦଯୋ) ନ ସମେତି। ତତ୍ଥ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯ (କଥା। ଅଟ୍ଠ। ୬୫୪-୬୫୭) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆପାଯିକୋତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଯଂ ସୋ ଏକଂ କପ୍ପଂ ଅସୀତିଭାଗେ କତ୍ୱା ତତୋ ଏକଭାଗମତ୍ତଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ତଂ ଆଯୁକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। କପ୍ପୱିନାସେଯେୱାତି ଚ ଆଯୁକପ୍ପୱିନାସେ ଏୱାତି ଅତ୍ଥେ ସତି ନତ୍ଥି ୱିରୋଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଣ୍ଠହନ୍ତେତି ଇଦମ୍ପି ‘‘ସ୍ୱେୱ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତୀ’’ତି ୱିଯ ଅଭୂତପରିକପ୍ପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଦିୱସମେୱ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି, ତତୋ ପରଂ କପ୍ପାଭାୱେ ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସପି ଅଭାୱତୋତି ଅୱିରୋଧତୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସେସାନୀତି ସଙ୍ଘଭେଦତୋ ଅଞ୍ଞାନି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି।

ଯଦି ତାନି ଅହୋସିକମ୍ମସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି କଥଂ ନେସଂ ଆନନ୍ତରିଯତା ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ୱିପାକଦାନାଭାୱତୋ। ଅଥ ସତି ଫଲଦାନେ ଚୁତିଅନନ୍ତରୋ ଏୱ ଏତେସଂ ଫଲକାଲୋ, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଫଲକାଲନିଯମେନ ନିଯତତା ଇଚ୍ଛିତା, ନ ଫଲଦାନନିଯମେନ। ଏୱମ୍ପି ନିଯତଫଲକାଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାନଞ୍ଚ ନିଯତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନଂ

ପଚ୍ଚଯନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ୱିପାକଧମ୍ମତା ୱିଯ ବଲୱତା ଆନନ୍ତରିଯେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଆନନ୍ତରିଯାନଂ ଫଲଦାନେ ନିଯତସଭାୱା ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଫଲଦାନନିଯମେନେୱ ନିଯତା ଆନନ୍ତରିଯତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ତତୋ ଏୱ ନିଯତସଭାୱା ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବଲୱତୋ ଆନନ୍ତରିଯସ୍ସ ଅଭାୱେ ସତି ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ।

ନନୁ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପାକଦାଯକେ ଅସତି ଚୁତିଅନନ୍ତରମେୱ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ ନିଯତସଭାୱା ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଅସମାନଜାତିକେନ ଚେତୋପଣିଧିୱସେନ ଉପଘାତକେନ ଚ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବୱିପାକତ୍ତା ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତଫଲଦାଯକତ୍ତାଭାୱା, ନ ପନ ଆନନ୍ତରିଯାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିଯ ଅସମାନଜାତିକଂ ଫଲନିୱତ୍ତକଂ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବାନନ୍ତରିଯାନଂ ଅୱୀଚିଫଲତ୍ତା, ନ ଚ ହେଟ୍ଠୁପପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିଯ ଉପରୂପପତ୍ତିଜନକକମ୍ମଫଲଂ ଆନନ୍ତରିଯଫଲଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚେତୋପଣିଧି ଅତ୍ଥି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ଅୱୀଚିପାତନତୋ, ନ ଚ ଆନନ୍ତରିଯୋପଘାତକଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେସଂଯେୱ ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତୱିପାକଜନକସଭାୱା ପୱତ୍ତୀତି। ଅନେକାନି ଚ ଆନନ୍ତରିଯାନି କତାନି ଏକନ୍ତେନ ୱିପାକେ ନିଯତସଭାୱତ୍ତା ଉପରତାୱିପଚ୍ଚନସଭାୱାସଙ୍କତ୍ତା ନିଚ୍ଛିତାନି ସଭାୱତୋ ନିଯତାନେୱ। ତେସୁ ପନ ସମାନସଭାୱେସୁ ଏକେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରାନି ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ତେନେୱ କତତ୍ତା ନ ଦୁତିଯଂ ତତିଯମ୍ପି ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି, ନ ସମତ୍ଥତାୱିଘାତତ୍ତାତି ନତ୍ଥି ତେସଂ ଆନନ୍ତରିଯକତାନିୱତ୍ତି, ଗରୁଗରୁତରଭାୱୋ ପନ ତେସଂ ଲବ୍ଭତେୱାତି ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ସିଯା ଗରୁତରଭାୱୋତି ''ଯେନ…ପେ… ୱିପଚ୍ଚତୀ''ତି ଆହ। ଏକସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞାନି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତୀତି ୱଚନେନ ଇତରେସଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିତା ଅନୁଞ୍ଞାତା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ନୋ ୱା ତଥା ସୀଲୱତୀତି ଯଥା ପିତା ସୀଲୱା, ତଥା ସୀଲୱତୀ ନୋ ୱା ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ସଚେ ମାତା ସୀଲୱତୀ, ମାତୁଘାତୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା।

ପକତତ୍ତୋତି ଅନୁକ୍ଖିତ୍ତୋ। ସମାନସଂୱାସକୋତି ଅପାରାଜିକୋ। ସମାନସୀମାଯନ୍ତି ଏକସୀମାଯଂ।

୨୭୬।ସଙ୍ଘୁ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋତି ଯଂ ସତ୍ଥାରା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅନୁସାସନାଦି, ନଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ। ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ତିତ୍ଥଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ତିତ୍ଥକରୋ ଜାନିତବ୍ବୋ, ତିତ୍ଥିଯା ଜାନିତବ୍ବା, ତିତ୍ଥିଯସାୱକା ଜାନିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥଂ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ଏତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ତରନ୍ତି ଉପ୍ଲୱନ୍ତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତିତ୍ଥନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତାଦିସାନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଉପ୍ପାଦେତା ତିତ୍ଥକରୋ ନାମ ପୂରଣକସ୍ସପାଦିକୋ। ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତା ତିତ୍ଥିଯା ନାମ। ତେ ହି ତିତ୍ଥେ ଜାତାତି ତିତ୍ଥିଯା। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାତଂ ତିତ୍ଥଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ତିତ୍ଥିକା , ତିତ୍ଥିକା ଏୱ ତିତ୍ଥିଯା। ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଦାଯକା ତିତ୍ଥିଯସାୱକାତି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୦)।

୨୭୭। ଅଭିଜାତିଆଦୀସୁ ପକମ୍ପନଦେୱତୂପସଙ୍କମନାଦିନା ଜାତଚକ୍କୱାଳେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମଂ ଦସସହସ୍ସପରିମାଣଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଜାତିଖେତ୍ତଂ। ସରସେନେୱ ଆଣାପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ ଆଣାଖେତ୍ତଂ। ୱିସଯଭୂତଂ ଠାନଂ ୱିସଯଖେତ୍ତଂ। ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୂତି ଇମାଯ ଲୋକଧାତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ। ତତ୍ତକାନଂଯେୱ ଜାତିଖେତ୍ତଭାୱୋ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ପରିଗ୍ଗହୱସେନା''ତି କେଚି, ''ସବ୍ବେସଂଯେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ତତ୍ତକଂଯେୱ ଜାତିଖେତ୍ତଂ ତନ୍ନିୱାସୀନଂଯେୱ ଦେୱତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ମାତୁକୁଚ୍ଛି ଓକ୍କମନକାଲାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଏୱ ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ମହାଭିନୀହାରାଦିକାଲେପି ତସ୍ସ ପକମ୍ପନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଆଣାଖେତ୍ତଂ ନାମ ଯଂ ଏକଚ୍ଚଂ ସଂୱଟ୍ଟତି ୱିୱଟ୍ଟତି ଚ, ଆଣା ପୱତ୍ତତି ଆଣାଯ ତନ୍ନିୱାସିଦେୱତାନଂ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ, ତଞ୍ଚ ଖୋ କେୱଲଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱେନେୱ, ନ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ। ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ପନ ''ଯାୱତା ୱା ପନ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟା''ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୧) ୱଚନତୋ ତତୋ ପରମ୍ପି ଆଣା ୱତ୍ତେଯ୍ୟେୱ।

ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥୀତି ''ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥି, ସଦିସୋ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିଂ (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫) ଇମିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଠତ୍ୱା ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ''କିଂ ପନାୱୁସୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅତ୍ଥେତରହି ଅଞ୍ଞେ ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭଗୱତା ସମସମା ସମ୍ବୋଧିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, 'ନୋ'ତି ୱଦେଯ୍ୟ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧) ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୧।୨୭୭; ୱିଭ। ୮୦୯; ମ। ନି। ୩।୧୨୯; ମି। ପ। ୫।୧।୧) ଆହରନ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକତୋତି ସହ, ଏକସ୍ମିଂ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ପନ କାଲୋ କଥଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଚରିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତାତି ଦ୍ୱୀସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ତାଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅନଚ୍ଛରିଯତା, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ବହୂସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଯଦି ଚା''ତିଆଦିମାହ। ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଏକସଦିସାତି ତେସଂ ଦେସନାପି ଏକରସା ଏକଧାତି ଆହ – ''ଦେସନାଯ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ''ତି । ଏତେନପି ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତମେୱ ସାଧେତି। ୱିୱାଦଭାୱତୋତି ଏତେନ ୱିୱାଦାଭାୱତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତଂ କାରଣନ୍ତି ଏତଂ ଅନଚ୍ଛରିଯତାଦିକାରଣଂ। ତତ୍ଥାତି ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ।

ଏକଂ ଏୱ ବୁଦ୍ଧଂ ଧାରେତୀତି ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ। ଏତେନ ଏୱଂସଭାୱା ଏତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ଯେନ ଦୁତିଯବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଧାରେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଅଯଂ ଲୋକଧାତୂତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯୱିସେସନିପ୍ଫନ୍ନାନଞ୍ହି ଗୁଣଧମ୍ମାନଂ ଭାରିଯୋ ୱିସେସୋ ମହାପଥୱିଯାପି ଦୁସ୍ସହୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ତଥା ହି ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଯେ ଉପଗତସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଗୁଣଭାରଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖସ୍ସ ତୀସୁପି ଦିସାସୁ ମହାପଥୱୀ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତସ୍ମା ''ନ ଧାରେଯ୍ଯା''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅଧାରଣଂ ପରିଯାଯନ୍ତରେହି ପକାସେନ୍ତୋ ''ଚଲେଯ୍ଯା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚଲେଯ୍ଯାତି ପରିପ୍ଫନ୍ଦେଯ୍ଯ। କମ୍ପେଯ୍ଯାତି ପୱେଧେଯ୍ଯ । ନମେଯ୍ଯାତି ଏକପସ୍ସେନ ନମେଯ୍ଯ। ଓନମେଯ୍ଯାତି ଓସୀଦେଯ୍ଯ। ୱିନମେଯ୍ଯାତି ୱିୱିଧଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ନମେଯ୍ଯ। ୱିକିରେଯ୍ଯାତି ୱାତେନ ଥୁସମୁଟ୍ଠି ୱିଯ ୱିପ୍ପକିରେଯ୍ଯ। ୱିଧମେଯ୍ଯାତି ୱିନସ୍ସେଯ୍ଯ। ୱିଦ୍ଧଂସେଯ୍ଯାତି ସବ୍ବସୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଭୱେଯ୍ଯ। ତଥାଭୂତା ଚ ନ କତ୍ଥଚି ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯାତି ଆହ – ''ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତି।

ଇଦାନି ତତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଯଥା, ମହାରାଜା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏକେ ପୁରିସେତି ଏକସ୍ମିଂ ପୁରିସେ। ସମୁପାଦିକାତି ସମଂ ଉଦ୍ଧଂ ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତୀତି ସମୁପାଦିକା, ଉଦକସ୍ସ ଉପରି ସମଂ ଗାମିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସମୁପ୍ପାଦିକା''ତିପି ପଠନ୍ତି, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ। ୱଣ୍ଣେନାତି ସଣ୍ଠାନେନ। ପମାଣେନାତି ଆରୋହେନ। କିସଥୂଲେନାତି କିସଥୂଲଭାୱେନ, ପରିଣାହେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପୀତି ଦ୍ୱେପି, ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ୱା ସରୀରଭାରଂ।

ଛାଦେନ୍ତନ୍ତି ରୋଚେନ୍ତଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତଂ। ତନ୍ଦିକତୋତି ତେନ ଭୋଜନେନ ତନ୍ଦିଭୂତୋ। ଅନୋନମିତଦଣ୍ଡଜାତୋତି ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୋଜନେନ ଓନମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ଅନୋନମନଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଜାତୋ। ସକିଂ ଭୁତ୍ତୋ ୱମେଯ୍ଯାତି ଏକମ୍ପି ଆଲୋପଂ ଅଜ୍ଝୋହରିତ୍ୱା ୱମେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତିଧମ୍ମଭାରେନ ପଥୱୀ ଚଲତୀତି ଧମ୍ମେନ ନାମ ପଥୱୀ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ। ସା କିଂ ତେନେୱ ଚଲତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁନ ଥେରୋ ''ରତନଂ ନାମ ଲୋକେ କୁଟୁମ୍ବଂ ସନ୍ଧାରେନ୍ତଂ ଅଭିମତଞ୍ଚ ଲୋକେନ ଅତ୍ତନୋ ଗରୁସଭାୱତାଯ ସକଟଭଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ଅତିଭାରଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠଂ। ଏୱଂ ଧମ୍ମୋ ଚ ହିତସୁଖୱିସେସେହି ତଂସମଙ୍ଗୀନଂ ଧାରେନ୍ତୋ ଅଭିମତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଗମ୍ଭୀରପ୍ପମେଯ୍ଯଭାୱେନ ଗରୁସଭାୱତ୍ତା ଅତିଭାରଭୂତୋ ପଥୱୀଚଲନସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଇଧ, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସକଟା''ତିଆଦିମାହ । ଏତେନେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନାଦିକାଲେ ପଥୱୀକମ୍ପନକାରଣଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକସ୍ମାତି ଏକସ୍ମା, ଏକସ୍ସ ୱା ସକଟସ୍ସ ରତନଂ, ତସ୍ମା ସକଟା ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓସାରିତନ୍ତି ଉଚ୍ଚାରିତଂ, ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଅଗ୍ଗୋ। ଜେଟ୍ଠୋତି ୱୁଦ୍ଧତରୋ। ସେଟ୍ଠୋତି ପସତ୍ଥତରୋ। ୱିସିଟ୍ଠେହି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱିସିଟ୍ଠୋ। ଉଗ୍ଗତତମୋତି ଉତ୍ତମୋ। ପୱରୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସମୋତି ଅସମୋ। ଅସମା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା, ତେହି ସମୋତି ଅସମସମୋ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିସମୋ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅପ୍ପଟିସମୋ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିଭାଗୋତି ଅପ୍ପଟିଭାଗୋ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

ସଭାୱପକତିକାତି ସଭାୱଭୂତା ଅକିତ୍ତିମା ପକତି। କାରଣମହନ୍ତତ୍ତାତି କାରଣାନଂ ମହନ୍ତତାଯ, ମହନ୍ତେହି ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେହି ପାରମିସଙ୍ଖାତେହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଥୱୀଆଦୀନି ମହନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି, ମହନ୍ତା ଚକ୍କୱାଳଆଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକେକାୱ, ଏୱଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ମହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକୋ ଏୱ। କୋ ଚ ତସ୍ସ ୱିସଯୋ? ବୁଦ୍ଧଭୂମି, ଯାୱତକଂ ୱା ଞେଯ୍ଯଂ। ''ଆକାସୋ ୱିଯ ଅନନ୍ତୱିସଯୋ ଭଗୱା ଏକୋ ଏୱ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ପରଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଦୁତିଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇମିନାୱ ପଦେନାତି ''ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା''ତି ଇମିନା ଏୱ ପଦେନ। ଦସ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଗହିତାନୀତି ଜାତିଖେତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ ଗହିତାନି। ଏକଚକ୍କୱାଳେନେୱାତି ଇମିନା ଏୱ ଏକଚକ୍କୱାଳେନ, ନ ଯେନ କେନଚି। ଯଥା ''ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଚକ୍କୱାଳେ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ, ତତ୍ଥାପି ମଜ୍ଝିମଦେସେ ଏୱାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଏୱଂ ''ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା''ତି ଜାତିଖେତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତେପି

ଇମିନାୱ ଚକ୍କୱାଠଏନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ଅଟ୍ଠାନପାଠଈ (ଦୁତିଯଓଗ୍ଗ)

(୧୫) ୨। ଅଟ୍ଠାନପାଠଈ-ଦୁତିଯଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା

୨୭୮।ଓିଓାଦୁପଚ୍ଛେଦତୋତି ଓିଓାଦୁପଚ୍ଛେଦକାରଣା। ଦ୍ୱୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଯୋ ଓିଓାଦୋ ଭଓେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦୋଯେଓେତ୍ଥ ଓିଓାଦୁପଚ୍ଛେଦୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଦୀପେତିଆଦିନା ଦୀପନ୍ତରେପି ଏକଞ୍ଚଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଗେଓ ଏକଦୀପେତି ଦସ୍ସେତି। ସୋପି ପରିହାଯେଥାତି ଚକ୍କଓାଠଅସ୍ସ ପଦେସେ ଏଓ ପଓତ୍ତିତଙ୍ଗା ପରିହାଯେଯ୍ୟ।

୨୭୯-୨୮୦।ମନୁସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ମନୁସ୍ସଭାଓୋ ତସ୍ସେଓ ପଙ୍କଜ୍ଜାଦିଗୁଣାନଂ ଯୋଗ୍ଗଭାଓତୋ। ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ପୁରିସଭାଓୋ। ହେତୂତି ମନୋଓଚୀପଣିଧାନପୁଙ୍କିକା ହେତୁସମ୍ପଦା। ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁସମ୍ମୁଖୀଭାଓୋ। ପଙ୍କଜ୍ଜାତି କମ୍ମକିରିଯଓାଦୀସୁ ତାପସେସୁ, ଭିକ୍ଖୁସୁ ଓା ପଙ୍କଜ୍ଜା। ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପଦା। ଅଧିକାରୋତି ବୁଦ୍ଧେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଧିକୋ କାରୋ, ସଓିସେସୋ ଉପକାରକିରିଯା ଅଧିକୋ ସକ୍କାରୋତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଛନ୍ଦୋଓ ଛନ୍ଦତା, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସାତିସଯୋ କତ୍ତୁକମ୍ଯତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନାତି ଏତେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଯୋଗେନ। ଅଭିନୀହାରୋତି କାଯପଣିଧାନଂ। ସମିଜ୍ଝତୀତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଓିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଚରିଯାପିଟକଓଣ୍ଣନାଯ (ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥା) ଓୁତ୍ତନଯେନ ଓେଦିତଙ୍କୋ। ସଙ୍କାକାରପରିପୂରମେଓାତି ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣତାଯ ସତ୍ଥୁଉମାଦୀହି ସଙ୍କାକାରେନ ସମ୍ପନ୍ନମେଓ। ନ ହି ଇତ୍ଥିଯା କୋସୋହିତଓତ୍ଥଗୁଯ୍ହତାଦି ସମ୍ଭଓତି। ଦୁତିଯପକତି ଚ ନାମ ପଠମପକତିତୋ ନିହୀନା ଏଓ। ତେନେଓାହ – ଅନନ୍ତରଓାରେ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି।

୨୮୧।ଇଧ ପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିଙ୍ତ୍ତନତୋତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ପୁରିସଭୂତସ୍ସ ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାଓେନ ନିଙ୍ତ୍ତନତୋ। ତେନ ଅସତିପି ପୁରିସଲିଙ୍ଗେ ପୁରିସାକାରା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଂଯେଓ ଚ ପୁରିସାକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ ଭଗଓତା ‘‘ଯଂ ପୁରିସୋ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ କାରେଯ୍ୟା’’ତି। ତେନେଓାହ – ‘‘ସମାନେପୀ’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏଓଂ ଇତ୍ଥିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଆହ – ‘‘ବ୍ରହ୍ମତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି।

୨୯୦-୨୯୫। ‘‘କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସା’’ତିଆଦିପାଠଈଯା କମ୍ମନିଯାମୋ ନାମ କଥିତୋ। ସମଙ୍ଗନଂ ସମଙ୍ଗୋ, ସମନ୍ନାଗମୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମଙ୍ଗୀ, ସମନ୍ନାଗତୋ, ସମଙ୍ଗନସୀଲୋ ଓା ସମଙ୍ଗୀ, ପୁଙ୍କଭାଗେ ଉପକରଣସମୁଦାଯତୋ ପଭୁତି ଆଯୂହନଓସେନ ଆଯୂହନସମଙ୍ଗୀତା, ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଓସେନ ଚେତନାସମଙ୍ଗିତା। ଚେତନାସନ୍ତତିଓସେନ ଓା ଆଯୂହନସମଙ୍ଗିତା, ତଂତଂଚେତନାକ୍ଖଣଓସେନ ଚେତନାସମଙ୍ଗୀତା। କତୂପଚିତସ୍ସ ଅଓିପକ୍କଓିପାକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଓସେନ କମ୍ମସମଙ୍ଗିତା। କମ୍ମେ ପନ ଓିପଚ୍ଚିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ଓିପାକପ୍ପଓତ୍ତିଓସେନ ଓିପାକସମଙ୍ଗିତା। କମ୍ମାଦୀନଂ ଉପଟ୍ଠାନକାଲଓସେନ ଉପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତା। କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେତି କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ସମୀହନକ୍ଖଣେ। ତଥାତି ଇମିନା କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଯଥା କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ଉପଚିତଂ। ଓିପାକାରହନ୍ତି ଦୁତିଯଭଓାଦୀସୁ ଓିପଚ୍ଚନାରହଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଯୋଜନା। ଉପପତ୍ତିଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ କାରଣନ୍ତି ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, କମ୍ମଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ, ଗତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଗତିନିମିତ୍ତଓସେନେଓ ଯୋଜନା ଦସ୍ସିତା। କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତାନମ୍ପି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାରହଂ ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ। ‘‘ଯାନିସ୍ସ ତାନି ପୁଙ୍କେ କତାନି କମ୍ମାନି, ତାନିସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିଲମ୍ବନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ଓଚନତୋ ସାଯନ୍ହେ ମହନ୍ତାନଂ ପଙ୍କତକୂଟାନଂ ଛାଯା ଓିଯ ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ସୁପିନେ ଓିଯ ଓିପଚ୍ଚିତୁଂ କତୋକାସଂ କମ୍ମଂ, ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଉପତିଟ୍ଠତେଓ। ଚଲତୀତି ପରିଓତ୍ତତି। ଏକେନ ହି କମ୍ମୁନା ତଜ୍ଜେ ନିମିତ୍ତେ ଉପଟ୍ଠିତେ ପଚ୍ଚଯଓିସେସଓସେନ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମୁନା ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ପରିଓତ୍ତନଂ। ସେସା ନିଚ୍ଚଲା ଅଓସେସା ଚତୁଙ୍କିଧାପି ସମଙ୍ଗିତା ନିଚ୍ଚଲା ଅପରିଓତ୍ତନତୋ।

ସୁନଖଓାଜିକୋତି ସୁନଖେହି ମିଗଓାଜଓସେନ ଓଜନସୀଲୋ, ସୁନଖଲୁଦ୍ଦକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଲସଞ୍ଚରଣପୂଜନ୍ତି ଭୂମିତଲସ୍ସ ପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଚରଣପୂଜଂ। ଆଯୂହନଚେତନା କମ୍ମସମଙ୍ଗିତାଓସେନାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅପରାପରଂ ଆଯୂହନେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଯ ତସ୍ସେଓ ପକପ୍ପନେ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞାଣେନ ଅଖେପିତତ୍ତା ଯଥୂପଚିତକମ୍ମୁନା ଚ ସମଙ୍ଗିଭାଓସ୍ସ ଓସେନ।

କମ୍ମନ୍ତି ଅକୁସଲକମ୍ମଂ। ତସ୍ମିଂଯେଓ ଖଣେତି ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେଓ। ତସ୍ସାତି କମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଗ୍ଗୋ ଓାରିତୋ, ତଞ୍ଚେ କମ୍ମଂ ଓିପାକଓାରଂ ଲଭେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଗ୍ଗୋ ଓାରିତୋତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସଲୋକୋପିସ୍ସ ଓାରିତୋଓାତି। ଅପରେ ପନ ପୁରିମେହି ଓିପାକାଓରଣସ୍ସ

ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ’’ତି ଚ ଅଵିସେସେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ତଂ ଦୋସଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ଆଯୂହିତକମ୍ମଂ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦା କମ୍ମଂ ଵିପାକଵାରଂ ଲଭତୀତି ଇଦଂ କତୋକାସସ୍ସ ଅପ୍ପଟିବାହିଯତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ । ତଥା ହି ଭଗଵା ତତିଯପାରାଜିକଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ (ପାରା। ୧୬୨ ଆଦଯୋ) ପଟିସଲ୍ଲୀଯି, ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ‘‘କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସମଙ୍ଗୀ’’ତି ଆଗତତ୍ତା ଵିପାକୂପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

(ଦୁତିଯଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।)

ଅଟ୍ଠାନପାଠଇଵଣ୍ଣନାଯଂ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ଏକଧମ୍ମପାଠଇ

(୧୬) ୧। ଏକଧମ୍ମପାଠଇ-ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୯୬। ଏକଧମ୍ମପାଠଇୱଣ୍ଣନାଯଂ ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ସଭାୱତ୍ଥୋ ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ – ''ଏକସଭାୱୋ''ତି। ଏକନ୍ତେନାତି ଏକଂସେନ, ଅୱସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଟ୍ଟେତି ସଂସାରୱଟ୍ଟେ। ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାଯାତି ଅନଭିରମନତ୍ଥାଯ। ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯାତି ଅରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ। ୱିରଜ୍ଜନାଯାତି ପଲୁଜ୍ଜନାଯ। ତେନେୱାହ – ''ୱିଗମାଯା''ତି। ରାଗାଦୀନଂ ନିରୋଧାଯାତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ରାଗାଦୀନଂ ନିରୋଧନତ୍ଥାଯ। ମଗ୍ଗଞାଣେନ ନିରୋଧନଂ ନାମ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣନ୍ତି ଆହ – ''ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣତ୍ଥାଯା''ତି। ଯଥା ଖାଦନୀଯସ୍ସ ମୁଖେ କତ୍ୱା ଖାଦନଂ ନାମ ଯାୱଦେୱ ଅଜ୍ଝୋହରଣତ୍ଥଂ, ଏୱଂ ରାଗାଦୀନଂ ନିରୋଧନଂ ୱଟ୍ଟନିରୋଧନତ୍ଥମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ୱଟ୍ଟସ୍ସେୱ ୱା ନିରୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯା''ତି। ଯସ୍ମା କିଲେସେସୁ ଖୀଣେସୁ ଇତରଂ ୱଟ୍ଟଦ୍ୱଯମ୍ପି ଖୀଣମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ମୂଲମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଉପସମାଯାତି କିଲେସୱୂପସମନତ୍ଥାଯା''ତି ଆହ। ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଜାନନଂ ନାମ ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯାରୋପନମୁଖେନେୱାତି ଆହ – ''ଅନିଚ୍ଚାଦି…ପେ… ଅଭିଜାନନତ୍ଥାଯା''ତି। ସମ୍ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାନି ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ''ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯା''ତି ୱତ୍ୱା ତଯିଦଂ ବୁଜ୍ଝନଂ ଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଅମତଧାତୁଯା।

ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅଭିରୁଚିଉପ୍ପାଦନାଯ। ୱିସକଣ୍ଟକୋତି ଗୁଳଅସ୍ସ ୱାଣିଜସମଞ୍ଞା। ''କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଦେସେ ଦେସଭାସା''ତି କେଚି। ଉଚ୍ଛୁରସୋ ସମପାକପକ୍କୋ ଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ମିସ୍ସେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡୀକତୋ ଗୁଳଓ, ଅପିଣ୍ଡୀକତୋ ଫାଣିତଂ। ପାକୱିସେସେନ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡସେଦିତୋ ଖଣ୍ଡୋ, ମଲାଭାୱଂ ଆପନ୍ନୋ ସକ୍କରା।

ସରତୀତି ସତି। ଅନୁ ଅନୁ ସରତୀତି ଅନୁସ୍ସତି, ଅନୁ ଅନୁରୂପା ସତୀତିପି ଅନୁସ୍ସତି। ଦୁୱିଧଂ ହୋତୀତି ପଯୋଜନୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତସମ୍ପହଂସନତ୍ଥନ୍ତି ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିତୋସନତ୍ଥଂ। ୱିପସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସୁଖତ୍ଥଂ। ଉପଚାରସମାଧିନା ହି ଚିତ୍ତେ ସମାହିତେ ୱିପସ୍ସନାସୁଖେନ ଇଚ୍ଛତି। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ । ଉପହଞ୍ଞତି ପତିହଞ୍ଞତି ପଟିକୂଲତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ। ତତୋ ଏୱ ଉକ୍କଣ୍ଠତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ରିଞ୍ଚତି, ନିରସ୍ସାଦୋ ହୋତି ଭାୱନସ୍ସାଦସ୍ସ ଅଲଦ୍ଧନତୋ। ପସୀଦତି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ପସାଦନୀଯତ୍ତା। ତଥା ଚ କଙ୍ଖାଦିଚେତୋଖିଲାଭାୱେନ ୱିନୀୱରଣୋ ହୋତି। ଦମେତ୍ୱାତି ନୀୱରଣନିରାକରଣେନ ନିବ୍ବିସେୱନଂ କତ୍ୱା। ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତରାନୁଯୁଞ୍ଜନେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

କୋ ଅଯଂ…ପେ… ଅନୁସ୍ସରୀତି କୋ ଅଯଂ ମମ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସରି। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ବାହିରକପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରକସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱଦସ୍ସନମେତଂ। ତେନାହ – ''ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚୀ''ତି। ଦିସ୍ୱାତି ପରିଯେସନନଯେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଚିତ୍ତମେୱ ଅନୁସ୍ସରୀତି ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବମ୍ପେତନ୍ତି ଏତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁଆଦିପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି। ଇଦଞ୍ଚ ରୂପଂ ପୁରିମଞ୍ଚ ଅରୂପନ୍ତି ଇଦଂ ରୁପ୍ପନସଭାୱତ୍ତା ରୂପଂ, ପୁରିମଂ ଅତଂସଭାୱତ୍ତା ଅରୂପନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ରୂପାରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ସମ୍ଭୱିକାତି ସମୁଟ୍ଠାପିକା। ତସ୍ସାତି ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ। ନିରୋଧୋତି ନିରୋଧନିମିତ୍ତଂ। ଅପ୍ପନାୱାରୋତି ଯଥାରଦ୍ଧାଯ ଦେସନାଯ ନିଗମନୱାରୋ।

୨୯୭।ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ଯ୍ୱାଯଂ ''ତଂ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥନଯୋ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱିଭାୱିତୋତି ଅତିଦିସତି, ସ୍ୱାଯଂ ଅତିଦେସୋ ପଯୋଜନୱସେନ ନୱସୁପି ଅନୁସ୍ସତୀସୁ ସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତୋପି ଆନାପାନସ୍ସତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ୱିପସ୍ସନତ୍ଥାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ଅପୱାଦେନ ନିୱତ୍ତିତୋତି ତାସଂ ଏକପ୍ପଯୋଜନତାୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଧମ୍ମେ ଅନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତୀତି ସମାସପଦୱିଭାଗଦସ୍ସନମ୍ପି ୱଚନତ୍ଥଦସ୍ସନପକ୍ଖିକମେୱାତି ଆହ – ''ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ''ତି। ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭାତି ହି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁସ୍ସତିଯା ୱିସଯଭାୱଦସ୍ସନମେତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସୀଲଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ତନୋ ପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଆରବ୍ଭ। ଚାଗଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ତନୋ ଚାଗଗୁଣଂ ଆରବ୍ଭ। ଦେୱତା ଆରବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ଦେୱତାଗୁଣସଦିସତାଯ ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧାସୀଲସୁତଚାଗପଞ୍ଞାସୁ ଦେୱତାସମଞ୍ଞା। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେପି ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା ''ତାନି ଓସଧାନି, ଏସ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ''ତି ଚ। ତେନାହ – ''ଦେୱତା ସକ୍ଖିଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦେୱତା ସକ୍ଖିଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱାତି ''ଯଥାରୂପାଯ ସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତା ତା ଦେୱତା ଇତୋ ଚୁତା ତତ୍ଥ ଉପପନ୍ନା, ମଯ୍ହମ୍ପି ତଥାରୂପା ସଦ୍ଧା ସଂୱିଜ୍ଜତି। ଯଥାରୂପେନ ସୀଲେନ, ଯଥାରୂପେନ ସୁତେନ, ଯଥାରୂପେନ ଚାଗେନ, ଯଥାରୂପାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତା ତା ଦେୱତା ଇତୋ ଚୁତା ତତ୍ଥ ଉପପନ୍ନା, ମଯ୍ହମ୍ପି ତଥାରୂପା ପଞ୍ଞା ସଂୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ଏୱଂ ଦେୱତା ସକ୍ଖିଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା।

ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସନିମିତ୍ତଂ ନାମ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧବ୍ବପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ଗତାତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଉପଗତା ପୱତ୍ତା।

ଉପସମ୍ମତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପସମୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଏତ୍ଥ ଉପସମ୍ମତି ୱଟ୍ଟଭୟନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପସମୋ, ନିବ୍ବାନମେୱ। ଖିଣୋତି ଖେପେତି କିଲେସେତି ଖୟୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ତେ ଏୱ ଉପସମେତୀତି ଉପସମୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଏୱ। ଖୟୋ ଚ ସୋ ଉପସମୋ ଚାତି ଖୟୂପସମୋ। ତତ୍ରାୟଂ ଉପସମୋ ଧମ୍ମୋ ଏୱାତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିୟା ଉପସମାନୁସ୍ସତି ଏକସଙ୍ଗହୋତି? ସଚ୍ଚଂ ଏକସଙ୍ଗହୋ ଧମ୍ମଭାୱସାମଞ୍ଞେ ଅଧିପ୍ପେତେ, ସଙ୍ଖତଧମ୍ମତୋ ପନ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ ସାତିସୟୋ ଉଳାରତମପଣୀତତମଭାୱତୋତି ଦୀପେତୁଂ ୱିସୁଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଇମମେୱ ହି ୱିସେସଂ ସନ୍ଧାୟ ଭଗୱା – ‘‘ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ଉପସମାନୁସ୍ସତିଂ ଅୱୋଚ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ସୱିସେସଂ ସନ୍ତପଣୀତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇଧ ଖୟୂପସମଗ୍ଗହଣମ୍ପି ସମତ୍ଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥେୱ ହି ସମାନେପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଭାୱେ ‘‘ୟାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଇତିୱୁ॰ ୯୦) ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମେହି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ସାତିସୟୋ, ଏୱଂ ଫଲଧମ୍ମତୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ କିଲେସପ୍ପହାନେନ ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପସମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଖୟୂପସମୋପି ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପସ୍ସନଟ୍ଠାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ‘‘ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାୟାତିଆଦିୱଚନତୋ’’ତି କେଚି, ତଂ ଅକାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦୀସୁପି ତଥା ଦେସନାୟ ଆଗତତ୍ତା। ୟଥା ପନ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦୀନି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ୱିପସ୍ସନଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, ନିମିତ୍ତସମ୍ପହଂସନଟ୍ଠାନିପି ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱମେତାନି, ଏତାନି ପନ ୱିପସ୍ସନଟ୍ଠାନେୱାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ଏକଧମ୍ମପାଳିଈ

(୧୬) ୨। ଏକଧମ୍ମପାଳିଈ-ଦୁତିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୯୮। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତି ତାୟ, ସୟଂ ୱା ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତି, ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ୟଂ କିଞ୍ଚି ୱିପରୀତଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ – ‘‘ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୱିଧାୟା’’ତିଆଦି । ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ। ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ।

୨୯୯। ସମ୍ମା ପସ୍ସତି ତାୟ, ସୟଂ ୱା ସମ୍ମା ପସ୍ସତି, ସମ୍ମାଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ପଞ୍ଚୱିଧାୟାତି କମ୍ମସ୍ସକତାଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧାୟ। ତତ୍ଥ ଝାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିୟାପନ୍ନଂ ଞାଣଂ ଝାନସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି।

୩୦୨। ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତୋ ଅନୁପାୟମନସିକାରୋ।

୩୦୩। ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତୋ ଉପାୟମନସିକାରୋ। ୟାୱ ନିୟାମୋକ୍କମନାତି ୟାୱ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନନୟୋ ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ତଟ୍ଟୀକାୟ ଚ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୦୪।ଅୟଂ ତିୱିଧା ସଗ୍ଗାୱରଣା ଚେୱ ହୋତୀତି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତିୟା ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ସଗ୍ଗାୱରଣାୟ ହୋନ୍ତିୟା ମଗ୍ଗୱିବନ୍ଧକଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମଗ୍ଗାୱରଣା ଚା’’ତି। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିକା ଦସୱତ୍ଥୁକା ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମଗ୍ଗାୱରଣାୱ ହୋତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନଭାୱତୋ, ନ ସଗ୍ଗାୱରଣା ଅକମ୍ମପଥପତ୍ତିତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇଦଂ ପନ ୱିଧାନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନ ମଗ୍ଗାୱରଣଞ୍ଚାତି ୱିରୁଦ୍ଧମେତଂ ଉଦ୍ଧମ୍ମଭାୱତୋ। ତଥା ହି ସତି ଅପ୍ପହୀନାୟ ଏୱ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ‘‘ନ ସଗ୍ଗାୱରଣା’’ତି ସଗ୍ଗୂପପତ୍ତିୟା ଅୱିବନ୍ଧକତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତେହି ଦିଟ୍ଠିୟା ସଗ୍ଗାୱହତାପି ନାମ ଅନୁଞ୍ଞାତା ହୋତୀତି ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତେନ ‘‘ଦିଟ୍ଠି ନାମ ସଗ୍ଗଂ ଉପନେତୁଂ ସମତ୍ଥା ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଏକନ୍ତଗରୁତରସାୱଜ୍ଜଭାୱତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଏକନ୍ତଂ ନିରୟସ୍ମିଂୟେୱ ନିମୁଜ୍ଜାପେତୀ’’ତିଆଦି।

୩୦୫।ୱଟ୍ଟଂୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କିଲେସୱଟ୍ଟଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ କା ନୁ ୱିଦ୍ଧଂସେତି ନାମ। ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ତଭୱଂ ଫଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପଟିବାହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ଅୱସରଦାନତୋ। ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତୁଂ ସଚେ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେତଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନଂ କୁସଲଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ। ସତ୍ତ ଭୱେ ଦେତୀତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସତ୍ତ ଭୱେ ଦେତି। ଏୱମୟନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କଥିତା’’ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି

‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେ ଗତିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ। ‘‘ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଲୋକିକା ଭୱନିପ୍ଫାଦିକାୱ ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୦୬।ଯଥାଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାଯଂ ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ଉତ୍ତରପଦତ୍ଥପ୍ପଧାନୋ ସମାସୋତି ଆହ – ‘‘ଯା ଯା ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି। ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଅନୁରୂପନ୍ତି ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଅନୁରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମତ୍ତନ୍ତି ଅନୱସେସଂ। ତେନାହ – ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣ’’ନ୍ତି। ସମାଦିନ୍ନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ସମଂ ଏକସଦିସଂ କତ୍ୱା ଆଦିନ୍ନଂ ଗହିତଂ ଅନିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ତଦେତନ୍ତି ଯଦେତଂ ‘‘ଯଞ୍ଚେୱ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେତଂ କାଯକମ୍ମଂ। ଯଥାଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠିତକାଯକମ୍ମନ୍ତି ଯା ପନ ଦିଟ୍ଠି ‘‘ନତ୍ଥି ତତୋନିଦାନଂ ପାପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତା, ତସ୍ସଂ ଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠିତକସ୍ସ ଠିତମତ୍ତସ୍ସ ଅନିସ୍ସଟ୍ଠସ୍ସ ତଂଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ। ଦିଟ୍ଠିସହଜାତଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ଯଥାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ପରେସଂ ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଦିନା ୱିଞ୍ଞାପନକାଲେ ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତଂ କାଯକମ୍ମଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ୱଚୀକମ୍ମାସଙ୍କା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା ପାଣଘାତାଦୀନଂଯେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠାନୁଲୋମିକଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ଯଥା ପରେସଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁଲୋମିକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତଂ କାଯକମ୍ମଂ। ତେନାହ – ‘‘ସମାଦିନ୍ନଂ ଗହିତଂ ପରାମଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥାତିଆଦି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଠିତୱଚୀକମ୍ମଂ, ଦିଟ୍ଠିସହଜାତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ଦିଟ୍ଠାନୁଲୋମିକଂ ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତି ତିୱିଧଂ ହୋତୀତି ଏୱମାଦି ଅତିଦିସତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସାତି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ। ‘‘ଯାଯ କାଯଚି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ସତୋ’’ତି ଅପରେ।

ଦିଟ୍ଠିସହଜାତାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତା ଚେତନା। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ପତ୍ଥନାତି ‘‘ଇଦଂ ନାମ କରେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାପତ୍ଥନା। ଚେତନାପତ୍ଥନାନଂ ୱସେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଗତନିସ୍ସିତଚେତସିକନିକାମନାନଂ ୱସେନ। ଚିତ୍ତଟ୍ଠପନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଣିଦହନା। ଫସ୍ସାଦଯୋତି ଚେତନାଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଦିୱିନିମୁତ୍ତା ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମା। ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠି ପାପିକା, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା ଅନିଟ୍ଠାଯ…ପେ… ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ପୁରିମସ୍ସେୱାତି ତିତ୍ତକପଦସ୍ସେୱ । ତିତ୍ତକଂ କଟୁକନ୍ତି ଚ ଉଭଯଂ ଇଧ ଅନିଟ୍ଠପରିଯାଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ପଚ୍ଛା ତେ କଟୁକଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ।

ଅମ୍ବୋଯନ୍ତି ଅମ୍ବୋ ଅଯଂ। ତମେୱ ପୂଜନ୍ତି ତମେୱ ପୁବ୍ବେ ଲଦ୍ଧପରିସିଞ୍ଚନଦାନାଦିପୂଜଂ। ନିୱେସରେତି ପୱିସିଂସୁ। ଅସାତସନ୍ନିୱାସେନାତି ଅମଧୁରନିମ୍ବମୂଲସଂସଗ୍ଗେନ।

ତଂ ପନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା…ପେ… ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେତି ଦସମସୁତ୍ତେ। ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ନୱମସୁତ୍ତେ ୱିଯ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଚିତ୍ତଟ୍ଠପନାୱ ପତ୍ଥନାତି ଏତ୍ଥ ପଣିଧି ଚାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ଏକଧମ୍ମପାଳିଇ

(୧୬) ୩। ଏକଧମ୍ମପାଳିଇ-ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୦୮। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅଯାଥାୱଦିଟ୍ଠିକୋତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚାତିଆଦିନା ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିକୋ। ତେନାହ – ‘‘ତାଯେୱ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପରୀତଦସ୍ସନୋ’’ତି ସଦ୍ଧମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୋ ପସତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଧମ୍ମୋ, ଯୋ ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ପରଂ ୱୁଟ୍ଠାପେଯ୍ୟ, ନ ଅରିଯଧମ୍ମତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମତୋ’’ତି। ଏୱରୂପାତି ଇମିନା ପାଥିକପୁତ୍ତାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୩୦୯।ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାଗୀ ବୋଧିସତ୍ତୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପୂରିତପାରମିକା ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତା ଏକଚ୍ଚସାୱକବୋଧିସତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି।

୩୧୦।ପରମାତି ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱେନ ପରମା, ଉକ୍କଂସଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସନ୍ତି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନଂ। ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ୱିପାକୱସେନ ପରିଯୋସାନଂ। ୱଟ୍ଟସ୍ସ ମୂଲଂ, ତତୋ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଖାଣୁତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ – ‘‘ତାଯା’’ତିଆଦି। ତଞ୍ଚେ ଗାହଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ତସ୍ସ ପୁନପି ତବ୍ଭାୱାୱହତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି, ନ ପନ ସବ୍ବସୋ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଯାଦିସେ ହି ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ଅଯଂ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ୱୋକ୍କନ୍ତୋ ପୁନ କଦାଚି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ତତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନମସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅକୁସଲଞ୍ହି ନାମେତଂ ଅବଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ, ନ କୁସଲଂ ୱିଯ ମହାବଲଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ୱିଯ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋପି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ସିଯା, ନ ଚ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ। ତେନେୱ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୦୦) –

‘‘କିଂ ପନେସ ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ନିଯତୋ ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପୀତି? ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ନିଯତୋ, ଆସେଵନଵସେନ ଭଵନ୍ତରେପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ରୋଚେତି ଏଵା’’ତି –

ଵୁତ୍ତଂ। ତତୋଯେଵ ଚ ସୁମଙ୍ଗଲଵିଲାସିନିଯମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦-୧୭୨) ଵୁତ୍ତଂ –

‘‘ଯେ ଵା ପନ ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ଵା ରତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଦିଵାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନା ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି ଵୀମଂସନ୍ତି, ତେସଂ ‘କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପଂ, ନତ୍ଥି ହେତୁ, ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ, ମତୋ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’ତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ମିଚ୍ଛାସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ଜଵନାନି ଜଵନ୍ତି। ପଠମଜଵନେ ସତେକିଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଦୁତିଯାଦୀସୁ। ସତ୍ତମେ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଅତେକିଚ୍ଛା ଅନିଵତ୍ତିନୋ ଅରିଟ୍ଠକଣ୍ଟକସଦିସା, ତତ୍ଥ କୋଚି ଏକଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତି, କୋଚି ଦ୍ଵେ, କୋଚି ତୀଣିପି, ଏକସ୍ମିଂ ଓକ୍କନ୍ତେପି ଦ୍ଵୀସୁ ତୀସୁ ଓକ୍କନ୍ତେସୁପି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋଵ ହୋତି। ପତ୍ତୋ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗାଵରଣଞ୍ଚେଵ ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାଵରଣଞ୍ଚ, ଅଭବ୍ବୋ ତସ୍ସତ୍ତଭାଵସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗମ୍ପି ଗନ୍ତୁଂ, ପଗେଵ ମୋକ୍ଖଂ, ଵଟ୍ଟଖାଣୁ ନାମେସ ସତ୍ତୋ ପଥଵିଗୋପକୋ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଏଵରୂପସ୍ସ ଭଵତୋ ଵୁଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

ପିଟ୍ଠିଚକ୍କଵାଳଏତି ଝାଯମାନଚକ୍କଵାଳଅସ୍ସ ପରତୋ ଏକସ୍ମିଂ ଓକାସେ। ଯଂ ଝାଯମାନାନଂ ଅଜ୍ଝାଯମାନାନଞ୍ଚ ଚକ୍କଵାଳଆନମନ୍ତରଂ, ଯତ୍ଥ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯସମଞ୍ଞା, ତାଦିସେ ଏକସ୍ମିଂ ଓକାସେ। ପଚ୍ଚତିଯେଵାତି ଚକ୍କଵାଳଏ ଝାଯମାନେ ଅଜ୍ଝାଯମାନେପି ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମବଲେନ ପଚ୍ଚତିଯେଵ।

୩୧୧। ଚତୁତ୍ଥେ ‘‘ମା ଖଲୀ’’ତି ଵଚନଂ ଉପାଦାଯ ଏଵଂଲଦ୍ଧନାମୋତି ତଂ କିର ସକଦ୍ଦମାଯ ଭୂମିଯା ତେଲଘଟଂ ଗହେତ୍ଵା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ‘‘ତାତ, ମା ଖଲୀ’’ତି ସାମିକୋ ଆହ। ସୋ ପମାଦେନ ଖଲିତ୍ଵା ପତିତ୍ଵା ସାମିକସ୍ସ ଭଯେନ ପଲାଯିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ସାମିକୋ ଉପଧାଵିତ୍ଵା ସାଟକକଣ୍ଣେ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ସାଟକଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା ଅଚେଲକୋ ହୁତ୍ଵା ପଲାତୋ ପଣ୍ଣେନ ଵା ତିଣେନ ଵା ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତୋ ଜାତରୂପେନେଵ ଏକଂ ଗାମଂ ପାଵିସି। ମନୁସ୍ସା ତଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଅଯଂ ସମଣୋ ଅରହା ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ନତ୍ଥି ଇମିନା ସଦିସୋ’’ତି ପୂଵଭତ୍ତାଦୀନି ଗହେତ୍ଵା ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ‘‘ମୟ୍ହଂ ସାଟକଂ ଅନିଵତ୍ଥଭାଵେନ ଇଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସାଟକଂ ଲଭିତ୍ଵାପି ନ ନିଵାସେସି, ତଦେଵ ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞେପି ଅଞ୍ଞେପୀତି ପଞ୍ଚସତା ମନୁସ୍ସା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ମା ଖଲୀତି ଵଚନଂ ଉପାଦାଯ ଏଵଂଲଦ୍ଧନାମୋ ତିତ୍ଥକରୋ’’ତି।

ସମାଗତଟ୍ଠାନେତି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ନଦୀନଂ ଉଦକପ୍ପଵାହସ୍ସ ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନେ। ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଉଦକାନନ୍ତି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଉଦକପ୍ପଵାହାନଂ। ଯଥାଵୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଖିପିତବ୍ବତୋ ଖିପ୍ପଂ, କୁମିନଂ, ତଦେଵ ଇଧ ଖିପ୍ପନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘କୁମିନ’’ନ୍ତି। ଉଚ୍ଛୁହୀତି ଉଦକୌଚ୍ଛୁହି। ତୁଚ୍ଛପୁରିସୋ ଅରିଯଧମ୍ମାଭାଵତୋ। ଝାନମତ୍ତମ୍ପି ହି ତସ୍ସ ନତ୍ଥେଵ, କୁତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ମନୁସ୍ସଖିପ୍ପଂ ମଞ୍ଞେତି ମନୁସ୍ସା ପତିତ୍ଵା ବ୍ୟସନପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ଓଡ୍ଡିତଂ କୁମିନଂ ଵିଯ। ତେନାହ – ‘‘ମହାଜନସ୍ସା’’ତିଆଦି।

୩୧୨। ପଞ୍ଚମାଦୀସୁ ବାହିରକସାସନନ୍ତି ଅଵିସେସେନ ଵୁତ୍ତଂ – ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ଅନିଯ୍ୟାନିକତ୍ତା ସଚ୍ଚପଟିଞ୍ଞସ୍ସପି ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାଵତୋ। ତେନାହ – ‘‘ତତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦି। ଗଣୋତି ସାଵକଗଣୋ। ତଥାଭାଵାଯାତି ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତାକାରତାଯ ସମଙ୍ଗିଭାଵତ୍ଥଂ। ଜଙ୍ଘସତନ୍ତି ବହୂ ଅନେକେ ସତ୍ତେ। ସମକମେଵ ଅକୁସଲଂ ପାପୁଣାତୀତି ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସମାଦପନେପି ତେସଂ ଅକୁସଲେନ ସମକମେଵ ଅକୁସଲଂ ପାପୁଣାତି ଏକଜ୍ଝଂ ବହୂନଂ ସମାଦପନେପି ତଥା ଉସ୍ସହନସ୍ସ ବଲଵଭାଵତୋ। ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ସମାଦପନେ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥି। ଯଥା ହି ଧମ୍ମଚରିଯାଯଂ ସମକମେଵାତି ଵତ୍ତବ୍ବା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ଏଵଂ ଅଧମ୍ମଚରିଯାଯଂ ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାତି।

୩୧୩।ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତେତି ଏକନ୍ତତୋ ନିଯ୍ୟାନିକଭାଵେନ ଅକ୍ଖାତେ। ସତ୍ଥା ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ହୋତୀତି ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ନିଯ୍ୟାନିକଭାଵେନ କଥେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଧମ୍ମୋ ଚ ସ୍ଵାକ୍ଖାତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତତ୍ତା। ଗଣୋ ଚ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସତ୍ଥାରା ସୁଵିନୀତତ୍ତା। ସମାଦପକୋ ହୀତିଆଦି ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ନିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୧୪।ପମାଣଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଅଯଂ ଏତ୍ତକେନ ଯାପେତି, ଇମସ୍ସ ଏତ୍ତକଂ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ପମାଣଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଅତିରେକେ…ପେ… ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତି ଵା ନତ୍ଥି ଦୁରକ୍ଖାତତ୍ତା ଧମ୍ମସ୍ସ। ତସ୍ସାତି ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛପଟିପଦା ନାମ ନତ୍ଥି ଦୁରକ୍ଖାତେ ଧମ୍ମଵିନଯେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୧୫।ଦାଯକସ୍ସଵସୋ ନାମ ଉଚ୍ଚଆରୁଚ୍ଚଆରତାଭେଦୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ଥୋକବହୁତାଵ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଵସୋ ନାମ। ଅତ୍ତନୋ

ଥାମୋତି ଯାପନପ୍ପମାଣଂ। ଯଦି ହୀତିଆଦି ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ଞ୍ଚତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ ହୋତୀତି ମହାଜନସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ହୋତି। ସାସନଂ ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ କରୋତୀତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନଲାଭୁପ୍ପାଦନେନ ମହାଜନସ୍ସ ପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ଚ ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ କରୋତି।

କୁଟୁମ୍ବରିଯୱିହାରେତି କୁଟୁମ୍ବରିଯଗାମସନ୍ନିସ୍ସିତୱିହାରେ। ଭୁଞ୍ଜନଛାଯାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଗେହେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନଛାଯା। ଗହେତ୍ୱା ଗମନଛାଯାତି ଗେହତୋ ବହି ଗହେତ୍ୱା ଗମନଛାଯା। ଧୁରଭତ୍ତାନୀତି ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାନି। ଚୂଳଉପଟ୍ଠାକନ୍ତି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଂ। ୱୀମଂସିତ୍ୱାତି ଯଥା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା । ମହାଜନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଭୱିତୁଂ ମଞ୍ଞତୀତି ମହାଜନୋ ସଯଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଭୱିତୁଂ ମଞ୍ଞତି ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନେନ। ମହାଜନସ୍ସାତି ବହୁଜନସ୍ସ। ଅୱତ୍ଥରିତ୍ୱାତି ୱିତ୍ଥାରିକଂ କତ୍ୱା।

୩୧୬।ପଞ୍ଚାତପତପ୍ପନଂ ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପସ୍ସ ଉପରି ସୂରିଯସନ୍ତାପସ୍ସ ଚ ତପ୍ପନଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଗିମ୍ହକାଲେ। ଛିନ୍ନପ୍ପପାତପଜ୍ଜତସିଖରତୋ ପତନଂ ମରୁପ୍ପପାତପତନଂ। ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦୀସୁ ଆଦିଚ୍ଚାଭିମୁଖାୱଟ୍ଟନଂ ଆଦିଚ୍ଚାନୁପରିୱତ୍ତନଂ।

୩୧୭।ଅଯମ୍ପୀତି ସ୍ୱାକ୍ଖାତେ ଧମ୍ମୱିନଯେ କୁସୀତୋପି। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ତପଚରଣଂ। ଦୁପ୍ପରାମଟ୍ଠନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଚରିତଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ। ନିରଯାଯୁପକଡ୍ଢତୀତି ନିରଯଦୁକ୍ଖାଯ ନଂ କଡ୍ଢତି।

୩୧୮।ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେତି ପଞ୍ଚାତପତପ୍ପନାଦିକେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ।

୩୧୯।ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୱୁଡ୍ଢିଯସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା। ତେନ ସମଣଧମ୍ମକରଣସୁଖଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୩୨୦।ନୱକନିପାତେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ ୱକ୍ଖମାନଂ ନୱକନିପାତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ନୱ ପୁଗ୍ଗଲାତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମକୋଲଂକୋଲାଦଯୋ ନୱ ପୁଗ୍ଗଲା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାୱସିଟ୍ଠେସୁ ସବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ଏକଧମ୍ମପାଳିଇ

(୧୬) ୪। ଏକଧମ୍ମପାଳିଇ-ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୨୨। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ସଞ୍ଞାଣଭୂତାତି ଉପଲକ୍ଖଣଭୂତା। ପଞ୍ଚଦସଯୋଜନାୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚଦସଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧପରିକ୍ଖେପା। ଯଥା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ କଦମ୍ବରୁକ୍ଖାଦୀନଂ କପ୍ପଟ୍ଠାଯିଭାୱଂ ୱିଯ ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧାଦିଭାୱଂ ସମୁଚ୍ଚିନୋତି, ନ ପନ ଜମ୍ବୁଯା ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ ୱିଯ ତେହି ଅପରଗୋଯାନାଦୀନଂ ସଞ୍ଞାଣଭାୱଂ। ରାମଣେଯ୍ୟକନ୍ତି ରମଣୀଯଭାୱଂ। ସେସପଦେସୂତି ୱନରାମଣେଯ୍ୟକାଦିପଦେସୁ। ଉଗ୍ଗତଂ କୂଲଂ ଉସ୍ସିତଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ଉକ୍କୂଲଂ, ୱିଗତଂ ଅପଗତଂ କୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିକୂଲନ୍ତି ଆହ – ''ଉନ୍ନତଟ୍ଠାନଂ ନିନ୍ନଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଚ। ନଦିଯାୱଟ୍ଟମଚ୍ଛପିଟ୍ଠେନେୱାତି କୁଜ୍ଜକକୁଲିସକମଚ୍ଛସଙ୍ଘାତପିଟ୍ଠେନେୱ।

୩୨୩। ଦୁତିଯାଦୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ମନୁସ୍ସେହୀତି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଦେୱା ଅଞ୍ଞତ୍ର ମନୁସ୍ସେହୀତି ହୀନାଯ ଜାତିଯା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଉପାଦାଯୁପାଦାଯାପି ମଜ୍ଝିମଦେସୋ ଲବ୍ଭତି, ଯତ୍ଥ ଗତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଉପାସକାନଂ ଉପାସିକାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି କମ୍ମୱାଦିକିରିଯୱାଦିୱିଞ୍ଞୁଜାତିକାନଂ, ଯୋ ପତିରୂପଦେସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ – ''ସକଲୋପି ହୀ''ତିଆଦି।

୩୨୪।ଏଳଆତି ଦୋସୋ। ତେନାହ – ''ନିଦ୍ଦୋସମୁଖାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

୩୨୬। ତଥାଗତସ୍ସ ଗୁଣେ ଜାନିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁନାପି ଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସନମେୱ, ଅଜାନିତ୍ୱା ପନ ଦସ୍ସନଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି ଆହ – ''ଯେ ତଥାଗତସ୍ସ ଗୁଣେ ଜାନିତ୍ୱା''ତିଆଦି।

୩୨୭।ପକାସେତ୍ୱା କଥିତନ୍ତି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେତ୍ୱା କଥିତଂ।

୩୨୮। ସୁତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅସମ୍ମୋସୋ ଧାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଧାରେନ୍ତୀତି ନ ପମ୍ମୁସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି।

୩୨୯।ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୀତି ‘‘ଅଯଂ ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ନ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତି। ଅନତ୍ଥପରିହାରେନ ହି ଅତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ ଯଥା ଅଧମ୍ମପରିୱଜ୍ଜନେନ ଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତି।

୩୩୦।ଅନୁଲୋମପଟିପଦନ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁଲୋମିକଂ ପଟିପଦଂ।

୩୩୧।ସଂୱେଗଜନକେସୁକାରଣେସୂତି ସଂୱେଗଜନକେସୁ ଜାତିଆଦୀସୁ କାରଣେସୁ। ସଂୱେଜନୀଯେସୁ ଠାନେସୁ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ ସଂୱେଗୋ।

୩୩୨।ଉପାଯେନାତି ଯେନ ଉପାଯେନ ୱଟ୍ଟୂପଚ୍ଛେଦୋ, ତେନ ଉପାଯେନ। ପଧାନୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି।

୩୩୩। ୱଓସ୍ସଜୀଯନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାତି ୱଓସ୍ସଗ୍ଗୋ, ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂତି ଆହ – ‘‘ୱଓସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି।

୩୩୪।ଉତ୍ତମନ୍ନାନନ୍ତି ଉତ୍ତମାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭୋଜନାନଂ। ଉତ୍ତମରସାନନ୍ତି ଉତ୍ତମାନଂ ରସାନଂ। ଉଞ୍ଛାଚାରେନାତି ଉଞ୍ଛାଚରିଯାଯ କସ୍ସଚି ଅପରିଗ୍ଗହଭୂତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ଅଯାଚିତ୍ୱା ଗହଣଂ ଉଞ୍ଛାଚାରୋ। ଏତ୍ଥ ଚାତିଆଦିନା ଅନ୍ନାଦୀନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱୋ ନାମ ମନାପପରମୋ ଇଚ୍ଛିତକ୍ଖଣଲାଭୋ, ନ ତେସଂ ଲାଭିତାମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପଟିଲଭନ୍ତୀତି ଦେନ୍ତି ପଣୀତଭାୱେନ। ଭତ୍ତସ୍ସ ଏକପାତୀତି ଏକପାତିପୂରଂ ଭତ୍ତଂ। ଇଦଂ କିଂ ନାମାତି ‘‘ଇଦଂ ଅନ୍ନଗ୍ଗରସଗ୍ଗଂ ନାମ ହୋତି, ନ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଉଞ୍ଛେନ କପାଲାଭତେନାତି ମିସ୍ସକଭତ୍ତେନ। ଯାପେନ୍ତେତି ଯାପନସୀଲେନ ଯାପନହେତୁଂ ଭତ୍ତଂ ୱଦତି। ଉପାଦାଯ ଅଗ୍ଗରସଂ ନାମାତି ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ଅନ୍ନଗ୍ଗରସଗ୍ଗଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିଆହାରତୋ ହି ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଆହାରୋ ଅଗ୍ଗୋତି ଏୱଂ ଯାୱ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱା ନେତବ୍ବଂ।

୩୩୫।ଅତ୍ଥରସୋ ନାମ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଫଲଭୂତୋ ରସୋ’’ତି କତ୍ୱା। ଧମ୍ମରସୋ ନାମ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ‘‘ସାମଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ରସୋ’’ତି କତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିରସୋ ନାମ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ’’ତି କତ୍ୱା।

ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜମ୍ବୁଦୀପପେଯ୍ୟାଲୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୧୭। ପସାଦକରଧମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୬୬।ଅଦ୍ଧମିଦନ୍ତି ସନ୍ଧିୱସେନ ପାଠଇଯଂ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋତି ଆହ – ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇଦ’’ନ୍ତି। ଏକଂସୋ ଏସାତି ଏକଂସୋ ହେତୁ ଏସ ଲାଭାନଂ। ପାପକଂ ନାମାତି ଅପ୍ପକମ୍ପି ପାପଂ ନାମ ବ୍ୱତ୍ତଂ ଏକଂସେନ ନ କରୋତି। ତଥସ୍ସାତି ତଥା ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅସ୍ସ। ଆରଞ୍ଞିକତ୍ତଂ…ପେ… ତେଚୀୱରିକତ୍ତନ୍ତି ଇମେସଂ ଧୁତଧମ୍ମାନଂ ଗହଣେନେୱ ଇତରେସମ୍ପି ତଂସଭାଗାନଂ ଗହିତଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଥାୱରପ୍ପତ୍ତଭାୱୋତି ସାସନେ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତି ଥେରଭାୱୋ। ଆକପ୍ପସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୀତି ‘‘ଅଞ୍ଞୋ ମେ ଆକପ୍ପୋ କରଣୀଯୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଆକପ୍ପସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତି। କୋଲପୁତ୍ତୀତି କୋଲପୁତ୍ତିଯନ୍ତି ଆହ – ‘‘କୁଲପୁତ୍ତଭାୱୋ’’ତି। ସମ୍ପନ୍ନରୂପତାତି ଉପଧିସମ୍ପଦା। ୱଚନକିରିଯାଯାତି ୱଚନପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ମଧୁରଭାୱୋ ମଞ୍ଜୁସ୍ସରତା। ତେନସ୍ସ ଲାଭୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ନ ଲାଭୁପ୍ପାଦନୂପାଯଦସ୍ସନପରଂ, ଅଥ ଖୋ ଏୱଂ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ଲାଭୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଲାଭସ୍ସ ଅବ୍ଯଭିଚାରହେତୁଦସ୍ସନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାହ –

‘‘ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଲାଭୀ ଅସ୍ସଂ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପ୍ପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନନ୍ତି, ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୫)।

ପସାଦକରଧମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଅପରଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୮୨।ଇଦମ୍ପିସୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଚୂଳଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସୁତ୍ତଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଚୂଳଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସୁତ୍ତେ ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାଯ ମେତ୍ତାଯ ତାୱମହନ୍ତୋ ୱିପାକୋ ଦସ୍ସିତୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଇମିସ୍ସା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାଯ ମେତ୍ତାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାଯ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ୱିପାକକଥାଯେୱ ନତ୍ଥୀତି ୱିପାକେ କଥାଯେୱ ନତ୍ଥି, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତାତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତାଯ। ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ପଠମଂ, ପଠମଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ ହି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋପି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ମତ୍ଥକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଦିଂ ପାପେନ୍ତୋପି, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଓକ୍କନ୍ତୋପି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି ଏୱ। ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିଯଟ୍ଠେନ ପନ ପଠମଂ ନାମ ହୋତି। ୱିଭଙ୍ଗେତି ଝାନୱିଭଙ୍ଗେ। ୱିପସ୍ସନଂ କଯିରମାନଂ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚଂ ମଗ୍ଗେନ ସିଜ୍ଝତି ତଗ୍ଗତସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନତୋ । ଅପିଚ ୱିପସ୍ସନାଯ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସିଜ୍ଝତି ଇତରଥା ପରିୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ, ନ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ଯଥା ଫଲଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଉପନିଜ୍ଝାଯତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗୋପି। ଏୱମ୍ପିସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତକମେୱ ନତ୍ଥି ଅରିତ୍ତଜ୍ଝାନତାଯ। ସେସଂ ୱିସେସଂ, ଅରିତ୍ତଜ୍ଝାନା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮୬-୩୮୭।ହିତଫରଣନ୍ତି ସତ୍ତେସୁ ହିତାନୁରୂପଂ ଝାନସ୍ସ ଫରିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନଂ। ଚେତୋପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତି ଏତାଯାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ମେତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ଇଧା’’ତିଆଦି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା କରୁଣାଦୀନମ୍ପି ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତତଂ ଅତିଦିସତି। ୱତ୍ଥଂ ହୋନ୍ତି କମ୍ମୱଚ୍ଛଭାୱତୋ। ୱତ୍ଥପାଦା ହୋନ୍ତୀତି ୱିପାକୱତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଂ ହୋନ୍ତି।

୩୯୦।ଅଙ୍ଗଉପରିକମ୍ମୱସେନାତି ଅତ୍ତନୋ କେସାଦୀସୁ ପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ। ଅଟ୍ଠାରସୱିଧେତି ଅଟ୍ଠାରସପ୍ପଭେଦେ। କାଯେତି ରୂପକାଯେ। ରୂପକାଯୋ ହି ଇଧ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଟ୍ଠେନ ହତ୍ଥିକାଯରଥକାଯାଦଯୋ ୱିଯ କାଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମୂହୱିସଯତାଯ ଚସ୍ସ କାଯସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୁଦାଯୂପାଦନତାଯ ଚ ଅସୁଭାକାରସ୍ସ ‘‘କାଯେ’’ତି ଏକୱଚନଂ। ତଥା ଆରମ୍ମଣାଦିୱିଭାଗେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଚିତ୍ତେ’’ତି ଏକୱଚନଂ କତଂ। କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ତମେୱ କାଯଂ ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ତମେୱ କାଯନ୍ତି ଚ ଅୱଧାରଣେନ ୱେଦନାଦିଅନୁପସ୍ସନଂ ନିୱତ୍ତେତି। ତେନ ଚ ପୁନ କାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ସୂଚିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘କାଯେ’’ତି ହି ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ‘‘କାଯାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ଦୁତିଯଂ କାଯଗ୍ଗହଣଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ। ତେନ ୱେଦନାଦଯୋପି ଏତ୍ଥ ସିତା, ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧାତି କାଯୱେଦନାଦିଅନୁପସ୍ସନପ୍ପସଙ୍ଗେପି ଆପନ୍ନେ ନ କାଯେ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱା। ଅଥ ଖୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି କାଯସଙ୍ଖାତୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ନ କାଯେ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ, ନାପି କେସଲୋମାଦିୱିନିମୁତ୍ତଇତ୍ଥିପୁରିସାନୁପସ୍ସୀ। ଯୋପି ଚେତ୍ଥ କେସଲୋମାଦିକୋ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହସଙ୍ଖାତୋ କାଯୋ, ତତ୍ଥପି ନ ଭୂତୁପାଦାଯୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ, ଅଥ ଖୋ ରଥସମ୍ଭାରାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହାନୁପସ୍ସୀ , ନାଗରାୱଯୱାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ କେସଲୋମାଦିସମୂହାନୁପସ୍ସୀ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧପତ୍ତୱଟ୍ଟିୱିନିବ୍ଭୁଜକୋ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠିୱିନିୱେଠକୋ ୱିଯ ଚ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ସମୂହୱସେନେୱ କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଦସ୍ସନେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ନ ହେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତସମୂହୱିନିମୁତ୍ତୋ କାଯୋ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଦିସ୍ସତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହମତ୍ତେଯେୱ ପନ ତଥା ତଥା ସତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠାରସୱିଧେନାତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଧା। ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱକସ୍ସାତି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ। ତୀସୁ ଭୱେସୁ କିଲେସେ ଆତପେତୀତି ଆତାପୋ, ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଯଦିପି ହି କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ଆତାପନନ୍ତି, ତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥେୱ। ଆତପସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପନ ଆତାପସଦ୍ଦୋପି ୱୀରିଯେୱ ନିରୁଳ୍ହୋ। ଅଥ ୱା ପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ସାତିସଯଂ ତଦାତାପନନ୍ତି ୱୀରିଯମେୱ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମା, ତସ୍ମା ଆତାପୋତି ୱୀରିଯସ୍ସ ନାମଂ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆତାପୀ। ଅଯଞ୍ଚ ଈକାରୋ ପସଂସାଯ ଅତିସଯସ୍ସ ୱା ଦୀପକୋତି ଆତାପିଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମଙ୍ଗିତଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଆତାପୀତି…ପେ… ୱୀରିଯେନ ୱୀରିଯୱା’’ତି। ସମ୍ପଜାନୋତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅଟ୍ଠାରସୱିଧେନ…ପେ… ସମ୍ମା ପଜାନନ୍ତୋ’’ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ – ସମ୍ମା ସମନ୍ତତୋ ସାମଞ୍ଚ ପଜାନନ୍ତୋ ସମ୍ପଜାନୋ, ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନେ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତାଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ସବ୍ବାକାରପ୍ପଜାନନେନ ସମନ୍ତତୋ ଉପରୂପରିୱିସେସାୱହଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ସମ୍ମା ପଜାନନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କାଯୋ ଚ ଇଧ ଲୁଜ୍ଜନପ୍ପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ – ‘‘ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଯସଙ୍ଖାତେ ଲୋକେ’’ତି। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକତଣ୍ହନ୍ତି ରୂପାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଣ୍ହଂ । ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାଗହଣେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ଯାପାଦୋ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ନୀୱରଣପରିଯାପନ୍ନବଲୱଧମ୍ମଦ୍ୱଯଦସ୍ସନେନ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିସେସେନ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ କାଯସମ୍ପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସ ଅନୁରୋଧସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯୱିପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସ ୱିରୋଧସ୍ସ, ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ ଚ କାଯେ ଅଭିରତିଯା, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯଭାୱନାଯ ଅନଭିରତିଯା, ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ କାଯେ ଅଭୂତାନଂ ସୁଭସୁଖଭାୱାଦୀନଂ ପକ୍ଖେପସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯେ ଭୂତାନଂ ଅସୁଭାସୁଖଭାୱାଦୀନଂ ଅପନଯନସ୍ସ ଚ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଯୋଗାନୁଭାୱୋ ଯୋଗସମତ୍ଥତା ଚ ଦୀପିତା ହୋତି। ଯୋଗାନୁଭାୱୋ ହି ଏସ, ଯଦିଦଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ଅରତିରତିସହୋ ଅଭୂତପକ୍ଖେପଭୂତାପନଯନୱିରହିତୋ ଚ ହୋତି। ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ଚେସ ଅରତିରତିସହୋ ଅଭୂତଂ ଅପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଭୂତଞ୍ଚ ଅନପନେନ୍ତୋ ଯୋଗସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି।
ସୁଦ୍ଧରୂପସମ୍ମସନମେୱ କଥିତନ୍ତି କେୱଲଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଖାଦିଭେଦାସୁ ୱେଦନାସୂତି ସୁଖଦୁକ୍ଖଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସାମିସନିରାମିସଭେଦାସୁ ୱେଦନାସୁ। ତତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ କାଯଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ୱା କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ଆବାଧନ୍ତି ସୁଖା, ସୁକରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱା ସୁଖା। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ କାଯଞ୍ଚ ପୀଳେତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ୱା କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ସାତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖା, ଦୁକ୍କରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱା ଦୁକ୍ଖା। ଦୁକ୍ଖସୁଖପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାତି ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ୱେଦିଯତି ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତୀତି ୱେଦନା। ୱେଦିଯମାନୋତି ଅନୁଭୱମାନୋ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମୀତି ପଜାନାତୀତି କାଯିକଂ ୱା ଚେତସିକଂ ୱା ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନୋ ‘‘ଅହଂ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମୀ’’ତି ପଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କାମଂ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ଯକାପି ଦାରକା ଥଞ୍ଞପିୱନାଦିକାଲେ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନା ‘‘ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମା’’ତି ପଜାନନ୍ତି, ନ ପନେତଂ ଏୱରୂପଂ ପଜାନନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱରୂପଞ୍ହି ଜାନନଂ ସତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିଂ ନ ଜହତି, ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ନ ଉଗ୍ଘାଟେତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନା ୱା ନ ହୋତି। ଇମସ୍ସ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଜାନନଂ ସତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିଂ ଜହତି, ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଉଗ୍ଘାଟେତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନା ଚ ହୋତି। ଇଦଞ୍ହି ‘‘କୋ ୱେଦିଯତି, ତସ୍ସ ୱେଦନା, କିଂ କାରଣା ୱେଦନା’’ତି ଏୱଂ ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ୱେଦିଯନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କୋ ୱେଦିଯତୀତି? ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ୱେଦିଯତି। କସ୍ସ ୱେଦନାତି? ନ କସ୍ସଚି ସତ୍ତସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ୱେଦନା। କିଂ କାରଣା ୱେଦନାତି? ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣା ଚ ପନସ୍ସ ୱେଦନାତି। ତସ୍ମା ଏସ ଏୱଂ ପଜାନାତି ‘‘ତଂ ତଂ ସୁଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ରୂପାଦିଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦିଯତି, ତଂ ପନ ୱେଦନାପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ‘ଅହଂ ୱେଦିଯାମୀ’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଂ ‘‘ସୁଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ରୂପାଦିଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦିଯତୀ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଏସ ‘‘ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମୀ’’ତି ପଜାନାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମୀତି ପଜାନାତୀତି ସୁଖୱେଦନାକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅଭାୱତୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନୋ ‘‘ସୁଖଂ ୱେଦନଂଯେୱ ୱେଦିଯାମୀ’’ତି ପଜାନାତି। ତେନ ଯା ପୁବ୍ବେ ଭୂତପୁବ୍ବା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ତସ୍ସା ଇଦାନି ଅଭାୱତୋ ଇମିସ୍ସା ଚ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଇତୋ ପରଂ ପଠମଂ ଅଭାୱତୋ ‘‘ୱେଦନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯାମୀତି ପଜାନାତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସାମିସଂ ୱା ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସା ନାମ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସହ ଆମିସେହୀତି ସାମିସା, ତସ୍ମା ସାମିସା ସୁଖା ନାମ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାମିସନିସ୍ସିତା ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ଛଗେହସ୍ସିତା ସୋମନସ୍ସୱେଦନା। ସାମିସା ଦୁକ୍ଖା ନାମ ଛଗେହସ୍ସିତା ଦୋମନସ୍ସୱେଦନା। ସା ଚ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ନାନୁଭୱିସ୍ସାମି ନାନୁଭୱାମୀ’’ତି ୱିତକ୍କଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା କାମଗୁଣନିସ୍ସିତା ଦୋମନସ୍ସୱେଦନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନିରାମିସା ସୁଖା ନାମ ଛନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା ସୋମନସ୍ସୱେଦନା। ସା ଚ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ‘‘ଉସ୍ସକ୍କିତା ମେ ୱିପସ୍ସନା’’ତି ସୋମନସ୍ସଜାତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ସୋମନସ୍ସୱେଦନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ନିରାମିସା ଦୁକ୍ଖା ନାମ ଛନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା ଦୋମନସ୍ସୱେଦନା। ସା ପନ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ
ଅନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତଅରିଯଫଲଧମ୍ମେସୁ ପିହଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତଦଧିଗମାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ‘‘ଇମମ୍ପି ପକ୍ଖଂ ଇମମ୍ପି ମାସଂ ଇମମ୍ପି ସଂୱଚ୍ଛରଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିଯଭୂମିଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନାସକ୍ଖି’’ନ୍ତି ଅନୁସୋଚତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା ଦୋମନସ୍ସୱେଦନା।

ସାମିସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନାମ ଛଗେହସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା। ସା ଚ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଗୁଳ୍ହପିଣ୍ଡକେ ନିଲୀନମକ୍ଖିକା ୱିୟ ରୂପାଦୀନି ଅନୁୱତ୍ତମାନା ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା କାମଗୁଣନିସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା। ନିରାମିସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନାମ ଛନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା। ସା ପନ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାଦିଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଇଟ୍ଠେ ଅରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ଅନିଟ୍ଠେ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ, ଅସମପେକ୍ଖନେନ ଅମୁୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ। ସାୱ ୱେଦନା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଲୁଜ୍ଜନପ୍ପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସା ୱେଦନା "ଲୋକୋ"ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରିତେତି "ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ପଜାନାତି, ୱୀତରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ...ପେ... ସଦୋସଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ୱୀତଦୋସଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ସମୋହଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ୱୀତମୋହଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ସଂଖିତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ମହଗ୍ଗତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ଅମହଗ୍ଗତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ସଉତ୍ତରଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ଅନୁତ୍ତରଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ସମାହିତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ଅସମାହିତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ୱିମୁତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ, ଅୱିମୁତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତି ପଜାନାତୀ"ତି ଏୱଂ ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୧; ମ। ନି। ୧।୧୧୪) ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତେ ସୋଳସୱିଧେ ଚିତ୍ତେ।

ତତ୍ଥ ସରାଗନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଲୋଭସହଗତଂ। ୱୀତରାଗନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ। ଇଦଂ ପନ ୟସ୍ମା ସମ୍ମସନଂ ନ ଧମ୍ମସମୋଧାନଂ, ତସ୍ମା ଇଧ ଏକପଦେପି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନେୱ ପୁରିମପଦଂ, ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତି। ସଦୋସନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ। ୱୀତଦୋସନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ। ସେସାନି ଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନେୱ ପୁରିମପଦଂ, ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତି। ସମୋହନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧଂ। ୟସ୍ମା ପନ ମୋହୋ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସେସାନିପି ଇଧ ୱଟ୍ଟନ୍ତିୟେୱ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ହି ଦୁକେ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପରିୟାଦିନ୍ନାନୀତି। ୱୀତମୋହନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ।

ସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧାନୁପତିତଂ। ଏତଞ୍ହି ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍କୋଚୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ। ଏତଞ୍ହି ପସଟଚିତ୍ତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ସୱିସେସଂ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ୱିସଟଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ମହଗ୍ଗତନ୍ତି ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ। ଅମହଗ୍ଗତନ୍ତି କାମାୱଚରଂ। ସଉତ୍ତରନ୍ତି କାମାୱଚରଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ। ତତ୍ରାପି ସଉତ୍ତରଂ ରୂପାୱଚରଂ, ଅନୁତ୍ତରଂ ଅରୂପାୱଚରମେୱ। ସମାହିତନ୍ତି ୟସ୍ସ ଅପ୍ପନାସମାଧି ୱା ଉପଚାରସମାଧି ୱା ଅତ୍ଥି। ଅସମାହିତନ୍ତି ଉଭୟସମାଧିୱିରହିତଂ। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତଂ। ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭୟୱିମୁତ୍ତିରହିତଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତୀନଂ ପନ ଇଧ ଓକାସୋୱ ନତ୍ଥି, ଓକାସାଭାୱୋ ଚ ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉପାଦାନସ୍ସ ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜା ଧମ୍ମରାସୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଦାନେହି ଆରମ୍ମଣକରଣାଦିୱସେନ ଉପାଦାତବ୍ବା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାୟତନାନୀତି ଚକ୍ଖୁ ସୋତଂ ଘାନଂ ଜିୱ୍ହା କାୟୋ ମନୋତି ଇମାନି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟତନାନି ଚେୱ, ରୂପଂ ସଦ୍ଦୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବୋ ଧମ୍ମାତି ଇମାନି ଛ ବାହିରାୟତନାନି ଚ। ଏତ୍ଥ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ନ ଗହେତବ୍ବା ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସତ୍ତ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୟୋ ସତ୍ତ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ସତିଆଦୟୋ ହି ସମ୍ବୋଧିସ୍ସ, ସମ୍ବୋଧିୟା ୱା ଅଙ୍ଗାତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ତଥା ହି ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟୋଗାୱଚରୋତି ସମ୍ବୋଧି, ୟାୟ ୱା ସୋ ସତିଆଦିକାୟ ସତ୍ତଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିୟା ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି, କିଲେସନିଦ୍ଦାତୋ ଉଟ୍ଠାତି, ସଚ୍ଚାନି ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ସମ୍ବୋଧି, ତସ୍ସ ସମ୍ବୋଧିସ୍ସ, ତସ୍ସା ୱା ସମ୍ବୋଧିୟା ଅଙ୍ଗାତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା।

ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି "ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା"ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୭୧-୧୦୭୨) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ତତ୍ଥ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ୱଟ୍ଟଂ ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ପଚ୍ଛିମାନି ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିୱଟ୍ଟତଦଧିଗମୂପାୟଭାୱତୋ। ତେସୁ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଟ୍ଟେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ହୋତି ସରୂପତୋ ପରିଗ୍ଗହସମ୍ଭୱତୋ। ୱିୱଟ୍ଟେ ନତ୍ଥି ଅଭିନିୱେସୋ ଅୱିସୟତ୍ତା ଅୱିସୟତ୍ତେ ଚ ପୟୋଜନାଭାୱତୋ। ପଞ୍ଚଧା ୱୁତ୍ତେସୂତି ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେସୁ। ସୁଦ୍ଧଅରୂପସମ୍ମସନମେୱାତି ରୂପେନ ଅମିସ୍ସିତତ୍ତା କେୱଲଂ ଅରୂପସମ୍ମସନମେୱ। ଖନ୍ଧାୟତନସଚ୍ଚକୋଟ୍ଠାସାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ "ରୂପାରୂପସମ୍ମସନ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଭାଗିୟାନମ୍ପି ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା "ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନେୱ କଥିତାନୀ"ତି ଆହ।

୩୯୪।ଅନିବ୍ବତ୍ତାନନ୍ତି ଅଜାତାନଂ। ପୟୋଗଂ ପରକ୍କମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭୁସଂ ୟୋଗୋ ପୟୋଗୋ, ପୟୋଗୋୱ ପରକ୍କମୋ, ପୟୋଗସଙ୍ଖାତଂ ପରକ୍କମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପତୀତି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅପଦାନୱସେନ ଉକ୍ଖିପତି। ପଧାନୱୀରିୟନ୍ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୱୀରିୟଂ। ଲୋକିୟାତି ଲୋକିୟସମ୍ମପ୍ପଧାନକଥା। ସବ୍ବପୁବ୍ବଭାଗେତି ସବ୍ବମଗ୍ଗାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ। କସ୍ସପସଂୟୁତ୍ତପରିୟାୟେନାତି କସ୍ସପସଂୟୁତ୍ତେ ଆଗତସୁତ୍ତେନ "ଉପ୍ପନ୍ନା ମେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅପ୍ପହୀୟମାନା ଅନତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟୁ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୫) ଆଗତତ୍ତା। ସା ଲୋକିୟାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସମଥୱିପସ୍ସନାୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ମଗ୍ଗଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିୱତ୍ତନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ମଗ୍ଗୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ସକିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଇଦଂ ଭୂତକଥନମତ୍ତଂ। ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ''ନ କୋଚି ଗୁଣୋ''ତି ଆସଙ୍କେୟ୍ୟାତି ଆହ – ''ସୋ ହୀ''ତିଆଦି। ଅନନ୍ତରମେୱ ଯଥା ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଯେୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଦାନଂ। ପୁରିମସ୍ମିଂପୀତି ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥପି। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ତଂ ପନ ତଥାୱୁତ୍ତୱଚନଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ୱିଯ ପୁରିମସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣାଭାୱତୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅଗ୍ଗହିତେ ମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ମଗ୍ଗୋ ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ଚେତଂ ଯୁତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜମାନେ ତସ୍ମିଂ ପଧାନତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ।

ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ''ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱା ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ ୱା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ୱିଜ୍ଜମାନାତି ଧରମାନସଭାୱା। ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଉପ୍ପାଦାଦିସମଙ୍ଗିନୋ ୱତ୍ତମାନଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ଉଦ୍ଧଂ ପନ୍ନଂ ପତ୍ତନ୍ତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ''ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଭୱିତ୍ୱା ଚ ୱିଗତଂ ଭୁତ୍ୱାୱିଗତଂ। ଅନୁଭୱନଭୱନାନି ହି ଭୱନସାମଞ୍ଞେନ ଭୁତ୍ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସାମଞ୍ଞମେୱ ହି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱିସେସୀଯତି। ଇଧ ୱିପାକାନୁଭୱନୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଅୱିପକ୍କୱିପାକସ୍ସ ସବ୍ବଥା ଅୱିଗତତ୍ତା ଭୱିତ୍ୱାୱିଗତମତ୍ତୱସେନ କମ୍ମଞ୍ଚ ''ଭୁତ୍ୱାୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଅନୁଭୂତାପଗତଂ ଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧତାୱସେନ ଭୂତାପଗତଞ୍ଚ ସଙ୍ଖତଂ ଭୂତାପଗତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇଧ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପାକମେୱ ୱଦତି, ନ ତତ୍ଥ ୱିଯ କମ୍ମମ୍ପି। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଞ୍ହି ଭୂତାୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସିତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀଯ) –

''ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅନୁଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ, ଉପାଦାଦିତ୍ତଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ ସେସସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଭୂତାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। 'ଯାନିସ୍ସ ତାନି ପୁବ୍ବେ କତାନି କମ୍ମାନୀ'ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତମ୍ପି ସମାନଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସୋକାସଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା, ତଥାକତୋକାସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ସମାନଂ ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା''ତି।

ଇଧ ପନ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଭୁତ୍ୱାୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି, ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୪୦୬) –

''କମ୍ମେ ପନ ଜହିତେ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧୋ ୱିପାକୋ ଭୁତ୍ୱାୱିଗତଂ ନାମ। କମ୍ମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଭୁତ୍ୱାୱିଗତଂ ନାମ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଭୁତ୍ୱାୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତି। ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ୱିପାକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଓକାସକରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା''ତି।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ''ସତିପି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ସଂୱେଦଯିତସଭାୱା ଆରମ୍ମଣାନୁଭୱନେ ସୱିପଲ୍ଲାସେ ପନ ସନ୍ତାନେ ଚିତ୍ତାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ଅତ୍ତାକତେହି ୱିସିଟ୍ଠୋ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସାତିସଯୋ ୱିସଯାନୁଭୱନାକାରୋ। ଯଥା ୱିକପ୍ପଗ୍ଗାହୱସେନ ରାଗାଦୀହି ତଦ୍ୱିପକ୍ଖେହି ଚ ଅକୁସଲଂ କୁସଲଞ୍ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି, ନ ତଥା ୱିପାକୋ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ନାପି କିରିଯା ଅହେତୁକାନଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲତାଯ, ସହେତୁକାନଞ୍ଚ ଖୀଣକିଲେସସ୍ସ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅତିସନ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା, ତସ୍ମା ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ସାତିସଯନ୍ତି ଅକୁସଲଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧତାସାମଞ୍ଞେନ ସେସସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଭୂତାପଗତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ପନ ୱିପାକାନୁଭୱନୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଅୱିପକ୍କପାକସ୍ସ ସବ୍ବଥା ଅୱିଗତତ୍ତା ଭୱିତ୍ୱାୱିଗତମତ୍ତୱସେନ କମ୍ମଞ୍ଚ ଭୁତ୍ୱାପଗତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ତତ୍ଥ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱିପାକମେୱାହ, ନ କମ୍ମମ୍ପି, ତସ୍ମା ଇଧାପି ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଭୁତ୍ୱାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମି ନାମାତି ସମ୍ମସନସ୍ସ ଠାନଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁତି ଅତୀତାଦିଭେଦେସୁ। ଅନୁସଯିତକିଲେସାତି ଅପ୍ପହୀନା ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନାହ – ''ଅତୀତା ୱା…ପେ… ନ ୱତ୍ତବ୍ବା''ତି। ହୋନ୍ତୁ ତାୱ ''ଅତୀତା''ତି ୱା ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା''ତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ''ଅନାଗତା''ତି ପନ କସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ନନୁ କାରଣଲାଭେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଥାମଗତା କିଲେସା ଅନୁସଯାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅନାଗତଭାୱୋପି ନେସଂ ନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଇତରାନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱିଯାତି ''ଅନାଗତା ୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ହି ନେସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅନାଗତଭାୱୋ ସିଯା, ତତୋ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ଅତୀତା''ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ, ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତଂ ଉପାଦାଯ ଅନାଗତୱୋହାରୋ

ତବ୍ବ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ କିଲେସଜାତଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ କାରଣଲାଭେ ସତି ୱିଜ୍ଜମାନକିଚ୍ଚକରଣତୋ। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମିସୂତି ମନୁସ୍ସଦେୱାଦିଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ହି ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ କିଲେସାତି ଭୂମିୟୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଅସମୁଗ୍ଘାତଗତାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନାପାଦିତତାୟ ସମୁଗ୍ଘାତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦଂ ନ ଗତାତି ଅସମୁଗ୍ଘାତଗତା। ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ଏତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଭୂମିକଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଆହିତୋ ୱିୟ। ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେପି ଚ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ (ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧ କାମାୱଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀୟ) ଆଗତନୟେନ ଓକାସୋ କତୋ ଏତେନ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମେନ, ଓକାସୋ କତୋ ଏତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସାତି ଚ ଦୁୱିଧତ୍ଥେପି ଏୱମେୱ କତସଦ୍ଦସ୍ସ ପରନିପାତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେନ ୱିପାକସ୍ସେୱ ଗହିତତ୍ତା ''ଓକାସୋ କତୋ ଏତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସା''ତି ଏୱଂ ୱିଗ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଖଣତ୍ତୟସମଙ୍ଗିତାୟ ସମୁଦାଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତେନାହ – ''ସମ୍ପତି ୱତ୍ତମାନଂୟେୱା''ତି। ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିଗ୍ଗୟ୍ହ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନୱସେନ ଅପ୍ପହୀନା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ଅପ୍ପହୀନା ଅସମୁଗ୍ଘାତିତା। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁସ୍ସରିତାନୁସ୍ସରିତକ୍ଖଣେ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଉପତିଟ୍ଠନତୋ ଅଧିଗ୍ଗହିତମେୱ ନାମଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିଗ୍ଗହିତତ୍ତା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଆହଟଖୀରରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୱସେନ ଅଧିଗ୍ଗହିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅନାହଟଖୀରରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତାୟ ଅନ୍ତୋଗତକିଲେସଆରମ୍ମଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହିକା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସା ୱା ପୁଗ୍ଗଲା ୱା ଆହଟାନାହଟଖୀରରୁକ୍ଖସଦିସା। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବନ୍ତି ''ଇମସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା? ଅସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ସଚେ ଖୀରରୁକ୍ଖଂ କୁଠାରିୟା ଆହନେୟ୍ୟୁଂ, ଇମସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ଖୀରଂ ନ ନିକ୍ଖମେୟ୍ୟାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଂ। ଇଦଂ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମାତି ଏୱଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଇମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ। ଇଦଂ ନ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତ୍ତା। ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ ମଗ୍ଗେନ ପହେୟ୍ୟତ୍ତା। ରତ୍ତୋତି ରାଗେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏସ ନୟୋ ଦୁଟ୍ଠୋ ମୂଳ୍ହୋତି ଏତ୍ଥାପି। ୱିନିବଦ୍ଧୋତି ମାନସଂୟୋଜନେନ ୱିରୂପଂ ନିବଦ୍ଧିତୋ। ପରାମଟ୍ଠୋତି ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରତୋ ଆମଟ୍ଠୋ। ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି ନିଟ୍ଠଂ ଅଗତୋ, ସଂସୟାପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଥାମଗତୋତି ଅନୁସୟୱସେନ ଦଳ୍ହତଂ ଉପଗତୋ। ଯୁଗନଦ୍ଧାତି ପହାତବ୍ବପ୍ପହାୟକଯୁଗେ ନଦ୍ଧା ୱିୟ ୱତ୍ତନକା ଏକକାଲିକତ୍ତା। ସଂକିଲେସିକାତି ସଂକିଲେସଧମ୍ମସହିତା।

ପାଠଇଯନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯଂ (ପଟି॰ ମ॰ ୩।୨୧)। ତିକାଲିକେସୁପି କିଲେସେସୁ ୱାୟାମାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଜାତଫଲତରୁଣରୁକ୍ଖୋ ପାଠଇଯଂ ନିଦସ୍ସିତୋ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଜାତୋ ସତ୍ତୋ ଅସମୁଦାହଟକିଲେସୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ''ଜାତଫଲରୁକ୍ଖେନ ଦୀପେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ମଗ୍ଗେନ ପହୀନକିଲେସାନମେୱ ଅତୀତାଦିଭେଦେନ ତିଧା ନୱତ୍ତବ୍ବତଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ଅଜାତଫଲରୁକ୍ଖୋ ଉପମାୱସେନ ପାଠଇଯଂ ଆଭତୋ, ଅତୀତାଦୀନଂ ଅପ୍ପହୀନତାଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ''ଜାତଫଲରୁକ୍ଖେନ ଦୀପେତବ୍ବ''ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବତ୍ତନାରହାନି ଫଲାନି ଛିନ୍ନେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି କଦାଚି ସସଭାୱାନି ଅହେସୁଂ, ହୋନ୍ତି, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ୱାତି ଅତୀତାଦିଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନକିଲେସା ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଉପ୍ପତ୍ତିରହାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋ । ଯଥା ଚ ଛେଦେ ଅସତି ଫଲାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଛେଦନସ୍ସ ସାତ୍ଥକତା, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଚ ସାତ୍ଥକତା ୟୋଜେତବ୍ବା। ନାପି ନ ପଜହତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ପଜହନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଲକ୍ଖଣେ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିୟାୟ ହି ସମୁଦୟପ୍ପହାନନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକରଣକିରିୟା ୱିୟ ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଜାନନକିରିୟା ଲକ୍ଖୀୟତି।

ତେପି ପଜହତିୟେୱାତି ୟେ ତେହି କିଲେସେହି ଜନେତବ୍ବା ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା, ତେପି ପଜହତିୟେୱ ତନ୍ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧନତୋ। ତେନାହ – ''ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ''ନ୍ତିଆଦି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେ ହେତୁଭୂତେ। ଏତେତି ନାମରୂପସଞ୍ଞିତା ସଙ୍ଖାରା। ସବ୍ବଭୱେହି ୱୁଟ୍ଠାତିୟେୱାତିପି ୱଦନ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ସବ୍ବଭୱେହି ୱୁଟ୍ଠାତିୟେୱାତି ୱଦନ୍ତି ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଭୱୂପପତ୍ତିୟା କିଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ।

ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ''କଥଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ…ପେ… ଠିତିୟା ଭାୱନା ହୋତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିୟାୟେୱ ଉଭୟକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ ଆହ – ''ମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିୟାୟେୱା''ତି। ମଗ୍ଗୋ ହୀତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଭାୱନା

ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ଭାୱନା ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜେତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଂ ୱଚ୍ଛତୀତି ଯାୱତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯେୱ ଠିତି, ତତ୍ତକାନେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନି।

୩୯୮-୪୦୧। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧୀତି ଆହ – ''ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧୀ''ତି ପଧାନସଙ୍ଖାରାତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେନାହ – ''ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା ପଧାନସଙ୍ଖାରା''ତି। ତତ୍ଥ ପଧାନଭୂତାତି ୱୀରିଯଭୂତା। ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରାଦିନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପଧାନଗ୍ଗହଣନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ, ସବ୍ବଂ ୱୀରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକତୋ ସେସନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପଧାନଗ୍ଗହଣନ୍ତି, ପଧାନଭୂତା ସେଟ୍ଠଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ପନ ୱୀରିଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଛନ୍ଦସମାଧିନା ପଧାନସଙ୍ଖାରେହି ଚ। ଇଦ୍ଧିପାଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତିପି ଇଦ୍ଧି। ପଠମେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ପାଦୋତି ପତିଟ୍ଠା, ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଯସ୍ମା ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ପାଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ – ''ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦଂ, ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ପାଦଂ ଇଦ୍ଧିପାଦ''ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଇଦ୍ଧିପାଦନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିପରିଯାଯେନ ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ୱା ପରିଯାଯେନ ଇଦ୍ଧୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗତାନଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଦିକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପାଦଭୂତଂ ସେସଚିତ୍ତଚେତସିକରାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୪୩୪-୪୩୭) ''ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ଏୱ ଚ ତଥାୱୁତ୍ତା ଇଦ୍ଧି ଯସ୍ମା ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଉପରିମାଯ ଉପରିମାଯ ତଯୋ ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରା ପାଦଭୂତା ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ପାଦ''ନ୍ତି। ତଥା ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି, ସେସା ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିପାଦାଯେୱ। ୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସାସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତାପି ତଯୋ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି, ସେସା ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିପାଦାଯେୱ।

ଅପିଚ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ପଟିଲାଭୋ ପଟିଲାଭୋ ଇଦ୍ଧି ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମତ୍ଥୋ ଉପଚାରେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ। ପଠମଜ୍ଝାନପରିକମ୍ମଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନ... ତତିଯଜ୍ଝାନ... ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନ... ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନ... ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନ... ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନ... ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନପରିକମ୍ମଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ସକଦାଗାମି-ଅନାଗାମି-ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ପଟିଲାଭେନପି ଦୀପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ପଠମଜ୍ଝାନଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ...ପେ... ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ।

ସେସେସୁପୀତି ୱୀରିଯସମାଧିଆଦୀସୁପି। ତତ୍ଥ ହି ୱୀରିଯଂ, ଚିତ୍ତଂ, ୱୀମଂସଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧି ୱୀରିଯସମାଧି, ଚିତ୍ତସମାଧି, ୱୀମଂସାସମାଧୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଏକନ୍ତି ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆଦିଭୂତଂ ଏକଂ ପଧାନଂ ଛନ୍ଦନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱାହ – ''ତଦାସ୍ସ ପଠମିଦ୍ଧିପାଦୋ''ତି। ଏୱଂ ସେସାପୀତି ଏତେନ ୱୀରିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୀମଂସଂ ନିସ୍ସାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତାନଂ ୱସେନ ଦୁତିଯୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦାଦଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ଇମିନା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଏକୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଅୱସ୍ସଯତି, କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯଂ ସତି ''ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ''ତି ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଏକୋ ୱୀରିଯଂ ଅୱସ୍ସଯତି, ଏକୋ ଚିତ୍ତଂ, ଏକୋ ପଞ୍ଞଂ ଅୱସ୍ସଯତି, ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯଂ ସତି ''ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ''ତି ପଞ୍ଞଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ ପଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି।

କଥଂ? ଯଥା ହି ଚତୂସୁ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତେସୁ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତେସୁ ଏକୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅୱସ୍ସଯତି, ଏକୋ ସୂରଭାୱଂ, ଏକୋ ଜାତିଂ, ଏକୋ ମନ୍ତଂ। କଥଂ? ତେସୁ ହି ପଠମୋ ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମାଦକାରିତାଯ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସତି ଲଦ୍ଧମାନଂ ''ଲଚ୍ଛାମେତଂ ଠାନନ୍ତର''ନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅୱସ୍ସଯତି। ଦୁତିଯୋ ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତୋପି ''ଏକଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଗାମେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ସଣ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅୱସ୍ସଂ ପନ ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୋ କୁପ୍ପିସ୍ସତି, ତସ୍ମିଂ କୁପ୍ପିତେ ରଥସ୍ସ ପୁରତୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଆହରାପେସ୍ସାମେତଂ ଠାନନ୍ତର''ନ୍ତି ସୂରଭାୱଂ ଅୱସ୍ସଯତି। ତତିଯୋ ''ସୂରଭାୱେପି ସତି ଏକଚ୍ଚୋ ହୀନଜାତିକୋ ହୋତି, ଜାତିଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ଦେନ୍ତୋ ମଯ୍ହଂ ଦସ୍ସତୀ''ତି ଜାତିଂ ଅୱସ୍ସଯତି। ଚତୁତ୍ଥୋ ''ଜାତିମାପି ଏକୋ

ଅମନ୍ତନୀୟୋ ହୋତି, ମନ୍ତେନ କଉଙ୍କକିଚ୍ଚେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଆହରାପେସ୍ସାମେତଂ ଠାନନ୍ତରନ୍ତି ମନ୍ତଂ ଅୱସ୍ସାୟତି। ତେ ସବ୍ବେପି ଅଞ୍ଜନୋ ଅଞ୍ଜନୋ ଅୱସ୍ସାୟବଲେନ ଠାନନ୍ତରାନି ପାପୁଣିଂସୁ।

ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିୟ ଛନ୍ଦଂ ଅୱସ୍ସାୟ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ''ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିୟଂ ସତି ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ନତ୍ଥି ମୟ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ''ତି ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୋ (ମ। ନି। ୨।୨୯୩ ଆଦୟୋ) ୱିୟ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ''ଛନ୍ଦେ ସତି କଥଂ ନାନୁଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ସତ୍ତାହମ୍ପି ଭତ୍ତାନି ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମାତାପିତରୋ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଛନ୍ଦମେୱ ଅୱସ୍ସାୟ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ସୂରଭାୱେନ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିୟ ୱୀରିୟଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୱୀରିୟଂ ଧୁରଂ ୱୀରିୟଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ସୋଣତ୍ଥେରୋ (ମହାୱ। ୨୪୩ ଆଦୟୋ) ୱିୟ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ୱୀରିୟଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି।

ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋୱିୟ ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରୋ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨ ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ୱିୟ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ମନ୍ତଂ ଅୱସ୍ସାୟ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିୟ ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ ୱୀମଂସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଥେରୋ ମୋଘରାଜା (ସୁ। ନି। ୧୧୨୨ ଆଦୟୋ; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୮୫) ୱିୟ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ ୱୀମଂସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ତସ୍ସ ହି ଭଗୱା ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂ''ତି (ସୁ। ନି। ୧୧୨୫; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୮୮) ସୁଞ୍ଞତାକଥଂ କଥେସି। ପଞ୍ଞାନିସ୍ସିତମାନନିଗ୍ଗହତ୍ଥଞ୍ଚ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ପଞ୍ହଂ ନ କଥେସି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଛନ୍ଦୁପ୍ପାଦନଂ ତୋସନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନସଦିସତା ୱୁତ୍ତା, ଥାମଭାୱତୋ ୱୀରିୟସ୍ସ ସୂରତ୍ତସଦିସତା, ''ଛଦ୍ୱାରାଧିପତି ରାଜା''ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।ଏରକପତ୍ତନାଗରାଜୱତ୍ଥୁ) ୱଚନତୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଜାତିସଦିସତା।

୪୦୨-୪୦୬।ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧାଧୁରେତି ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧାକିଚ୍ଚେ ସଦ୍ଦହନକିରିୟାୟ। ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତି, ତସ୍ମା ଆଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧା ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତଥା ୱୀରିୟାଦୀନଂ ସକସକକିଚ୍ଚେସୂତି ଆହ – ''ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ''ତି। ୱିସୋଧେନ୍ତୋତି ୱିପକ୍ଖୱିଗମନସପକ୍ଖନିସେୱନସରିକ୍ଖୂପନିସ୍ସୟସଙ୍ଗଣ୍ହନଲକ୍ଖଣେହି ତୀହି କାରଣେହି ୱିସୋଧନୱସେନ ସୋଧେନ୍ତୋ।

ଅସ୍ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ସଦ୍ଧାରହିତେ ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲେ ସବ୍ବସୋ ୱଜ୍ଜୟତୋ। ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେ ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରସଦିସେ ସେୱତୋ। ପସାଦନୀୟେତି ପସାଦାୱହେ ସମ୍ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତାଦିକେ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୧ ଆଦୟୋ)। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋତି ପାଠଇତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ପତି ପତି ଅୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିପକ୍ଖମଲୱିଗମତୋ ପଚ୍ଚୟୱସେନ ସଭାୱସଂସୁଦ୍ଧିତୋ ୱିସୁଦ୍ଧଫଲନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ସମ୍ମପ୍ପଧାନେତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୫। ୬୫୧-୬୬୨ ଆଦୟୋ) ସୁତ୍ତନ୍ତେ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଝାନୱିମୋକ୍ଖେତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଜ୍ଝାନାନି ଚେୱ ପଠମୱିମୋକ୍ଖାଦିୱିମୋକ୍ଖେ ଚ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଝାନାନିୟେୱ ୱିମୋକ୍ଖା, ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ପନ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ।

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଚରିୟନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରାନଂ ଞାଣାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ – ''ସଣ୍ହସୁଖୁମ''ନ୍ତିଆଦି। ଖନ୍ଧନ୍ତରନ୍ତି ସଭାୱଜାତିଭୂମିଆଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ନାନତ୍ତଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅକତାଭିନିୱେସୋତି ପୁବ୍ବେ ଅକତଭାୱନାଭିନିୱେସୋ। ସଦ୍ଧାଧୁରାଦୀସୂତି ସଦ୍ଧାଧୁରେ ପଞ୍ଞାଧୁରେ ଚ। ଅୱସାନେତି ଭାୱନାପରିୟୋସାନେ। ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତୋ ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ମଗ୍ଗପରମ୍ପରାୟ ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନାତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିୟଭାୱେନ। ଏତେନେୱସ୍ସ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱୋପି ୱିଭାୱିତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନ ୱିନା ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିୟତା ସମ୍ଭୱତି। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନେୱ ହି ଅକୁସଲାନଂ ଅନ୍ତୋକତାନଞ୍ଚ ନେସଂ ବଲୱଭାୱୂପପତ୍ତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟହେତୁ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ହେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି।

୪୧୮।ଆଦିପଦାନନ୍ତି ସତିଆଦିପଦାନଂ। ସରଣଟ୍ଠେନାତି ଚିରକତଚିରଭାସିତାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ। ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣାତି କାୟାଦୀସୁ ଅସୁଭାକାରାଦିସଲ୍ଲକ୍ଖଣମୁଖେନ ତତ୍ଥ ଉପତିଟ୍ଠନସଭାୱା। ଉପତିଟ୍ଠନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ। ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣାତି ଅସମ୍ମୁସ୍ସନସଭାୱା, ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣେ ପ୍ଲୱିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ, ପାସାଣସ୍ସ ୱିୟ ନିଚ୍ଚଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଠପନଂ ସାରଣଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠକରଣଂ ଅପିଲାପନଂ। ସାପତେୟ୍ୟନ୍ତି ସନ୍ତକଂ। ଅପିଲାପନଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠଂ କରୋତି ଅପିଲାପେତି, ସାୟଂ ପାତଞ୍ଚ ରାଜାନଂ ଇସ୍ସରିୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖାପେତି ସାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେତି କଣ୍ହସୁକ୍କସଙ୍ଖାତେ ସପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ। କଣ୍ହୋ ହି ଧମ୍ମୋ

ସୁକ୍କେନ, ସୁକ୍କୋ ଚ କଣ୍ହେନ ସପ୍ପଟିଭାଗୋ। ୱିତ୍ଥାର-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଇମାନି ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ଇମେ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅଯଂ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ସମଥୋ, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା, ଅଯଂ ୱିଜ୍ଜା, ଅଯଂ ୱିମୁତ୍ତି, ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାତି ଏୱଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୩) ଇମଂ ପାଠଇସେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଥେରେନାତି ନାଗସେନତ୍ଥେରେନ। ସୋ ହି ଧମ୍ମାନଂ କିଚ୍ଚଂ ଲକ୍ଖଣଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସେତି ‘‘ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତି, ଆକୋଟନଲକ୍ଖଣୋ ୱିତକ୍କୋ’’ତିଆଦିନା। ଏୱଞ୍ହି ଧମ୍ମା ସୁବୋଧା ହୋନ୍ତୀତି। ସମ୍ମୋସପଚ୍ଚନୀକଂ କିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମୋସୋ, ନ ସମ୍ମୋସାଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅସମ୍ମୋସରସା ୱା’’ତି। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ବଲେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖା ଭୱନ୍ତି, ସା ସତି। ତସ୍ମା ସା ତେସଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେସି, ସଯଂ ୱା ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଗୋଚରାଭିମୁଖୀଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି। ସମ୍ମା ପସତ୍ଥୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ବୋଧିଯା ୱକ୍ଖମାନାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଯା ହୀତିଆଦିନା ତମେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ‘‘ଯା ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯାତି ଧମ୍ମସମୂହେନ, ଯାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନା ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧) ‘‘କିଲେସୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନା। ତଣ୍ହା ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେହି ଆଯୂହନା। ତଣ୍ହାୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଆଯୂହନା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଆଯୂହନା। ଲୀନୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ ଆଯୂହନା। କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ଆଯୂହନା। ସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ସବ୍ବଲୋକିଯକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ସତ୍ତସୁ ପକାରେସୁ ଇଧ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯାତି ଏତ୍ଥ ଲୀନପ୍ପତିଟ୍ଠାନକାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୌଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସାନଂ ଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପ୍ପଧାନା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଯୂହନଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସସ୍ସତାଭିନିୱେସାନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାପଧାନା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ପଟିପକ୍ଖୋ। ସତି ପନ ଉଭଯତ୍ଥାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତଥା ହି ସା ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାଯୌଟ୍ଠହତୀତି ଏତେନ ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାଯ ସହଗତାନମ୍ପି ସତିଆଦୀନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ହି କିଲେସେ ନିରୋଧେନ୍ତୀ ଏୱ ପୱତ୍ତତୀତି। ଚତ୍ତାରି ୱାତିଆଦିନା ପନ ମଗ୍ଗଫଲସହଗତାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ତହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେହି ଭାୱିତେହି ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ ହୋତୀତି କଥମିଦଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି। ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯାତି ଏତେନ ବୋଧିବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଦ୍ଦାନଂ ସମୁଦାଯାୱଯୱୱିସଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯାତି ଏତେନ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି କାରଣତ୍ଥୋ ଅଙ୍ଗସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଧିଯୋ, ବୋଧିଯୋ ଏୱ ଅଙ୍ଗାନି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି। ୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ କାରଣାଦୀନଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁରୂପଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ପଟିମୁଖଂ ଅୱିପରୀତତାଯ ସମ୍ମା ଚ ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱିସେସଦୀପକେହି ଉପସଗ୍ଗେହି ‘‘ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୋଧିସଦ୍ଦୋ ହି ସବ୍ବୱିସେସଯୁତ୍ତବୁଜ୍ଝନଂ ସାମଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ପସଂସାଯଂ ସୁନ୍ଦରଭାୱେ ଚ ଦିସ୍ସତୀତି ଆହ – ‘‘ପସତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ’’ତି।

ଧମ୍ମେ ୱିଚିନତୀତି ଧମ୍ମୱିଚଯୋ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମେତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ସୋ ପୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ। ଓଭାସନରସୋତି ୱିସଯୋଭାସନରସୋ। ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱାତି ୱୀରିଯଂ। ଈରଯିତବ୍ବତୋତି ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ। ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣନ୍ତି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ। ତତୋ ଏୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନରସଂ। ଅନୋସୀଦନଂ ଅସଂସୀଦନଂ।

ପୀଣଯତୀତି ତପ୍ପେତି। ପୀଣନକିଚ୍ଚେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ତଂସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସାପି ବ୍ରୂହନଂ। ଫରଣପୀତିୱସେନ ହେତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ରସୋତି। ଉଦଗ୍ଗଭାୱୋ ଓଦଗ୍ଗଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ଓଦଗ୍ଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଉବ୍ବେଗପୀତିୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

କାଯଚିତ୍ତଦରଥପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନତୋତି କାଯଦରଥସ୍ସ ଚିତ୍ତଦରଥସ୍ସ ଚ ପସ୍ସମ୍ଭନତୋ ୱୂପସମନତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଉପସମଲକ୍ଖଣା’’ତି, କାଯଚିତ୍ତଦରଥାନଂ ୱୂପସମନଲକ୍ଖଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା। ଦରଥୋ ସାରମ୍ଭୋ, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକାନଂ କିଲେସାନଂ, ତଥାପୱତ୍ତାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦରଥନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ପରିଳାହପରିପ୍ଫନ୍ଦନୱିରହିତୋ ସୀତିଭାୱୋ ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦନସୀତିଭାୱୋ।

ସମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠପନଂ ସମାଧାନଂ। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତତା। ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ଅୱିସାରୋ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଅୱିସରଣଭାୱୋ। ଅଥ ୱା ୱିକ୍ଖେପପ୍ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ। ନ୍ହାନୀଯଚୁଣ୍ଣସ୍ସ ଉଦକଂ ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନକିଚ୍ଚତାଯ ଅୱିସାରଭାୱେନ ଲକ୍ଖିତବ୍ବୋ ଅୱିସାରଲକ୍ଖଣୋ। ନିୱାତେ ଦୀପଚ୍ଚିଟ୍ଠିତି ୱିଯ ଚେତସୋ ଠିତିଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତୋତି ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ ସାରଥି ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତୋ। ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣାତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେ ଠତ୍ୱା ୱୀମଂସନସଙ୍ଖାତପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣା। ସମୱାହିତଲକ୍ଖଣାତି ସମଂ ଅୱିସମଂ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣା। ଉଦାସୀନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାପି ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତେତି, ଯଥା ରାଜା ତୁଣ୍ହୀ ନିସିନ୍ନୋପି ଅତ୍ଥକରଣେ ଧମ୍ମଟ୍ଠେ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚେସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତେ ପୱତ୍ତେତି। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତପ୍ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଊନାଧିକନିୱାରଣରସା। ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦନରସାତି ‘‘ଇଦଂ ନିହୀନକିଚ୍ଚଂ ହୋତୁ, ଇଦଂ ଅତିରେକତରକିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପକ୍ଖପାତନୱସେନ ୱିଯ ପୱତ୍ତି ପକ୍ଖପାତୋ, ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦନରସା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସକସକକିଚ୍ଚେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଉପରୂପରି ଉପ୍ପାଦନମେୱ ବ୍ରୂହନଂ ୱଡ୍ଢନଞ୍ଚାତି ଆହ – ‘‘ଉପ୍ପାଦେତୀ’’ତି।

ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସତିପଧାନଂ ୱା ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତୋକାରିଭାୱାୱହତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତି। ଯଥା ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମପ୍ପହାନଂ ଅନୁରୂପଧମ୍ମସେୱନା ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତି, ଏୱଂ ସତିରହିତପୁଗ୍ଗଲୱିୱଜ୍ଜନା, ସତୋକାରିପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୂତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ଆଲୋକିତେ ୱିଲୋକିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ସମିଞ୍ଜିତେ ପସାରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ଅସିତେ ପୀତେ ଖାଯିତେ ସାଯିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି, ଗତେ ଠିତେ ନିସିନ୍ନେ ସୁତ୍ତେ ଜାଗରିତେ ଭାସିତେ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୬; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ। ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ନାମ ଯୋ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସୁୱଣ୍ଣସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭାସାସୁ କତରଭାସାଯ ଧମ୍ମଂ କଥେମୀ’’ତି ପରିସଂ ପଧାରେସି। ଅଭଯତ୍ଥେରୋତି ଦତ୍ତାଭଯତ୍ଥେରମାହ। ଅଭିନିୱେସନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ।

ପରିପୁଚ୍ଛକତାତି ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛକଭାୱୋ। ଆଚରିଯେ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପି ନିକାଯେ ସହ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଯଂ ଯଂ ତତ୍ଥ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ତଂ ତଂ ‘‘ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କଥଂ, ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଅତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ହି ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ – ‘‘ଖନ୍ଧଧାତୁ…ପେ… ବହୁଲତା’’ତି।

ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯାତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସରୀରଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାନି ଚୀୱରାଦୀନି ଚ ୱତ୍ଥୂନୀତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ତାନି ଯଥା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଖାୱହାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା କରଣଂ ତେସଂ ୱିସଦକିରିଯା। ତେନାହ – ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସନ୍ତି ୱାତପିତ୍ତାଦିୱସେନ ଉପଚିତଦୋସଂ। ସେଦମଲମକ୍ଖିତନ୍ତି ସେଦେନ ଚେୱ ଜଲ୍ଲିକାସଙ୍ଖାତେନ ସରୀରମଲେନ ଚ ମକ୍ଖିତଂ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସରୀରସ୍ସ ପୀଳାୱହଂ ଅଚ୍ଛାସନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେନାସନଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ମଲଗ୍ଗହିତପତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପରିଭଣ୍ଡକରଣାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତପଚନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୱିସଦେତି ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଅୱିସଦେ ସତି, ୱିସଯଭୂତେ ୱା। କଥଂ ଭାୱନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ତାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱତ୍ଥୂନି ୱିସଯୋ? ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱତ୍ତନକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୂତି ନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ। ଞାଣମ୍ପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ନ କେୱଲଂ ୱତ୍ଥୁଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧେ ଞାଣମ୍ପି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀ’’ତି ନିସ୍ସଯାପରିସୁଦ୍ଧିଯା ତଂନିସ୍ସିତାପରିସୁଦ୍ଧି ୱିଯ ୱିସଯସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ୱିସଯିନୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

ସମଭାୱକରଣନ୍ତି କିଚ୍ଚତୋ ଅନୂନାଧିକଭାୱକରଣଂ। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅଧିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଟୁତରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାଯ ଅୱିସଦତାଯ ୱୀରିଯାଦୀନଞ୍ଚ ସିଥିଲତାଦିନା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି। ତେନାହ – ‘‘ଇତରାନି ମନ୍ଦାନୀ’’ତି। ତତୋତି ତସ୍ମା, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ମନ୍ଦତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ ପଗ୍ଗହୋ। ପଗ୍ଗହୋୱ କିଚ୍ଚଂ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ। କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ। ୱିକ୍ଖେପପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ, ଯେନ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ରୂପଗତଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁନା ଯେନ ଯାଥାୱତୋ ୱିସଯସଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ

ନ ସଙ୍କୋଚେତି ବଲୱତା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ଅଧିଭୂତତ୍ତା। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ହି ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେନ୍ତାନଂ ସହପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକଦେସତାୱସେନେୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ତନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନାତି ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧେୟ୍ୟସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଉଳାରତାଦିଗୁଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସାତିସୟପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତାଦିୱିଭାଗତୋ ଯାଥାୱତୋ ୱୀମଂସନେନ। ଏୱଞ୍ହି ଏୱଂଧମ୍ମତାନୟେନ ଯାଥାୱସରସତୋ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନେ ସୱିପ୍ଫାରୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ନ ହୋତି ''ଅୟଂ ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋ''ତି ପରିଜାନନୱସେନ ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା। ଧୁରିୟଧମ୍ମେସୁ ହି ଯଥା ସଦ୍ଧାୟ ବଲୱଭାୱେ ପଞ୍ଞାୟ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାୟ ବଲୱଭାୱେ ସଦ୍ଧାୟ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତଂ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ହାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ତଥା ଅମନସିକାରେନାତି ଯେନାକାରେନ ଭାୱନମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତେନାକାରେନ ଭାୱନାୟ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଧ ଦୁୱିଧେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପଚ୍ଚୟୱିସେସେନ କିଚ୍ଚୁତ୍ତରିୟତୋ ୱୀରିୟାଦୀନଂ ୱା ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାୟ। ତତ୍ଥ ପଠମୱିକପ୍ପେ ହାପନୱିଧି ଦସ୍ସିତୋ, ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ପନ ଯଥା ମନସିକରୋତୋ ୱୀରିୟାଦୀନଂ ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାୟ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକାରେନ ୱୀରିୟାଦୀନଂ ପଟୁକିଚ୍ଚଭାୱାୱହେନ ମନସିକାରେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ତେହି ସମରସଂ କରୋନ୍ତେନ ହାପେତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁପି ହାପନୱିଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୂତି ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତତାୟ କତାଧିକାରୋ ସତ୍ଥୁ ରୂପଦସ୍ସନପ୍ପସୁତୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରା ''କିଂ ତେ, ୱକ୍କଲି, ଇମିନା ପୂତିକାୟେନ ଦିଟ୍ଠେନ, ଯୋ ଖୋ, ୱକ୍କଲି, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୮୭) ନୟେନ ଓୱଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜିତୋପି ତଂ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପଣାମିତୋ ଅତ୍ତାନଂ ୱିନିପାତେତୁଂ ପପାତଟ୍ଠାନଂ ଅଭିରୁହି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଯଥାନିସିନ୍ନୋୱ ଓଭାସୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା –

''ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ପସନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଅଧିଗଚ୍ଛେ ପଦଂ ସନ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୮୧) –

ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ''ଏହି, ୱକ୍କଲୀ''ତି ଆହ। ସୋ ତେନେୱ ଅମତେନ ଅଭିସିତ୍ତୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେସି, ସଦ୍ଧାୟ ପନ ବଲୱଭାୱେନ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ନ ଓତରି। ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତ୍ତପଟିପାଦନାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିୟା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଭାୱେ ସେସିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସକିଚ୍ଚାକରଣେ। ଇତରକିଚ୍ଚଭେଦନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନାଦିକିଚ୍ଚୱିସେସଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ହାପେତବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ହାୟତି, ଏୱଂ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତା ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦିଭାୱନାୟ ହାୟତି ସମାଧିପକ୍ଖିୟତ୍ତା ତସ୍ସା। ତଥା ହି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତଂ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ୱୀରିୟାଦିଭାୱନା ୱିୟ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱନା ଏକଂସତୋ ହାପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱନାୟ ହାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ସୁଖୁମାଲସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀତୱନେ ୱିହରନ୍ତୋ ''ମମ ସରୀରଂ ସୁଖୁମାଲଂ, ନ ଚ ସକ୍କା ସୁଖେନେୱ ସୁଖଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ, କିଲମେତ୍ୱାପି ସମଣଧମ୍ମୋ କାତବ୍ବୋ''ତି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ପଧାନମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପାଦତଲେସୁ ଫୋଟେସୁ ଉଟ୍ଠିତେସୁପି ୱେଦନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଦଳ୍ହୱୀରିୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିୟତାୟ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱୀଣୂପମୋୱାଦେନ ଓୱଦିତ୍ୱା ୱୀରିୟସମତାୟୋଜନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ଗିଜ୍ଝକୂଟଂ ଗତୋ। ଥେରୋପି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେନ ୱୀରିୟସମତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନମ୍ପି ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସେସେସୁପୀତି ସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁପି।

ସମତନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୂନାଧିକଭାୱଂ, ତଥା ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ। ଯଥା ହି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ୱିସୁଂ ଧୁରିୟଧମ୍ମଭୂତାନଂ କିଚ୍ଚତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଂ ୱିସେସତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଯତୋ ନେସଂ ସମଧୁରତାୟ ଅପ୍ପନା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ କୋସଜ୍ଜୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ସମରସତାୟ ସତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥମ୍ଭନତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟପାତାଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପନା ଇଜ୍ଝତି। ବଲୱସଦ୍ଧୋତିଆଦି ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ବଲୱତିୟା ସଦ୍ଧାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅୱିସଦଞାଣୋ, ସୋ ମୁଧପ୍ପସନ୍ନୋ ହୋତି, ନ

ଅଓ୍ୱେଚ୍ଚପ୍ପସନ୍ନୋ। ତଥା ହି ଅଓ୍ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦତି ସେୟ୍ୟଥାପି ତିତ୍ଥିୟସାଓ୍ୱକା। କେରାଟିକପକ୍ଖନ୍ତି ସାଠେୟ୍ୟପକ୍ଖଂ ଭଜତି। ସଦ୍ଧାହୀନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅତିଧାଓ୍ୱନ୍ତୋ ‘‘ଦେୟ୍ୟଓ୍ୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗେନ ଓ୍ୱିନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀନି ପରିକପ୍ପେତି ହେତୁପ୍ପଟିରୂପକେହି ଓ୍ୱଞ୍ଚିତୋ, ଏଓ୍ୱଂଭୂତୋ ସୁକ୍ଖତକ୍କଓ୍ୱିଲୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଓ୍ୱଚନଂ ନାଦିୟତି, ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ – ‘‘ଭେସଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠିତୋ ଓ୍ୱିୟ ରୋଗୋ ଅତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ’’ତି। ୟଥା ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଭାଓ୍ୱୋ ଅତ୍ଥାଓ୍ୱହୋ, ଅନତ୍ଥାଓ୍ୱହୋ ଓ୍ୱିସମଭାଓ୍ୱୋ, ଏଓ୍ୱଂ ସମାଧିଓ୍ୱୀରିୟାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଓ୍ୱିକ୍ଖେପାଓ୍ୱହୋ ସମଭାଓ୍ୱୋ, ଇତରୋ ଓ୍ୱିକ୍ଖେପାଓ୍ୱହୋ ଚାତି କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭଓ୍ୱତି, ତେନ ଅପ୍ପନଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଭିଭଓ୍ୱତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ୍ୱ ନୟୋ। ତଂ ଉଭୟନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦ୍ୱୟଂ ସମାଧିଓ୍ୱୀରିୟଦ୍ୱୟଞ୍ଚ। ସମଂ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ସମରସଂ କାତବ୍ବଂ।

ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସାତି ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ। ଏଓ୍ୱନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂ ସନ୍ତେ, ସଦ୍ଧାୟ ଥୋକଂ ବଲଓ୍ୱଭାଓ୍ୱେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦହନ୍ତୋତି ‘‘ପଥଓ୍ୱୀ ପଥଓ୍ୱୀତି ମନସିକରଣମତ୍ତେନ କଥଂ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଓ୍ୱିଧି ଇଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସଦ୍ଧଂ ଜନେନ୍ତୋ। ଓକପ୍ପେନ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପ୍ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ଓ୍ୱିୟ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଓ୍ୱସେନ ଅଓ୍ୱକପ୍ପେନ୍ତୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୋ। ଏକଗ୍ଗତା ବଲଓ୍ୱତୀ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି ସମାଧିପ୍ପଧାନତ୍ତା ଝାନସ୍ସ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ। ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଅଧିମତ୍ତତା ଓ୍ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅଧିମତ୍ତତାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଆହ – ‘‘ସମତାୟପୀ’’ତି, ସମଭାଓ୍ୱେନପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପନାତି ଲୋକିୟଅପ୍ପନା। ତଥା ହି ‘‘ହୋତିୟେଓ୍ୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ଓ୍ୱଦତି। ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପନା ପନ ତେସଂ ସମଭାଓ୍ୱେନେଓ୍ୱ ଇଚ୍ଛିତା। ୟଥାହ – ‘‘ସମଥଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ୟୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାଓ୍ୱେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୭୦; ପଟି। ମ। ୨।୫)।

ୟଦି ଓ୍ୱିସେସତୋ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ସମାଧିଓ୍ୱୀରିୟାନଞ୍ଚ ସମତାଓ୍ୱ ଇଚ୍ଛିତା, କଥଂ ସତୀତି ଆହ – ‘‘ସତି ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବଲଓ୍ୱତୀ ଓ୍ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାଓ୍ୱୀରିୟପଞ୍ଞାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅଞ୍ଞଥାପୀତି ଚ ଗହେତବ୍ବା ସିୟା। ତଥା ହି କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକେନ ଚ ସମାଧିନାଇଚ୍ଚେଓ୍ୱ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାହୀ’’ତି। ସାତି ସତି। ସବ୍ବେସୁ ରାଜକମ୍ମେସୁ ନିୟୁତ୍ତୋ ସବ୍ବକମ୍ମିକୋ। ତେନାତି ତେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତେନ କାରଣେନ। ଆହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିୟୁତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥିକା ସବ୍ବତ୍ଥ ଲୀନେ ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଚିତ୍ତେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ସବ୍ବେନ ଓ୍ୱା ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିୟେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଗଣେନ ଅତ୍ଥେତବ୍ବାତି ସବ୍ବତ୍ଥା, ସାଓ୍ୱ ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ଚିତ୍ତନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ସତିପଟିସରଣଂ ପରାୟଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିୟା ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ। ତେନାହ – ‘‘ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦି।

ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେସୁ ଅନୋଗାଳ୍ହପଞ୍ଞାନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚଓ୍ୱସେନପି ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ। ବହୁସ୍ସୁତସେଓ୍ୱନା ହି ସୁତମୟଞ୍ଞାଣାଓ୍ୱହା। ତରୁଣଓ୍ୱିପସ୍ସନାସମଙ୍ଗୀପି ଭାଓ୍ୱନାମୟଞ୍ଞାଣେ ଠିତତ୍ତା ଏକଂସତୋ ପଞ୍ଞଓ୍ୱା ଏଓ୍ୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ସମପଞ୍ଞାସ… ପେ… ପୁଗ୍ଗଲସେଓ୍ୱନା’’ତି। ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାଓ୍ୱଓ୍ୱସେନ ତପ୍ପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାଓ୍ୱଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପଓ୍ୱତ୍ତାୟ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାୟା’’ତି। ତଞ୍ହି ଞେୟ୍ୟଂ ତାଦିସାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଚରିତବ୍ବତୋ ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟଂ। ତସ୍ସା ଓ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟ ତତ୍ଥ ପଭେଦତୋ ପଓ୍ୱତ୍ତି ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟା, ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖଣାତି ଆହ – ‘‘ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାୟ ପଭେଦପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖଣା’’ତି।

ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣଂ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତସ୍ସ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସବ୍ବପଠମଂ କରୋନ୍ତୀତି ଦେଓ୍ୱଦୂତସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଆଦିତୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଆହ – ‘‘ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣତୋ ପଟ୍ଠାୟା’’ତି। ସକଟଓ୍ୱହନାଦିକାଲେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଦଞ୍ଞଂ ମନୁସ୍ସେହି ତିରଚ୍ଛାନେହି ଚ ଓ୍ୱିବାଧିତବ୍ବକାଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରନ୍ତି ଇଦଂ ଅପରାପରେସୁ ପେତେସୁୟେଓ୍ୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ଓ୍ୱା ପେତାନଂ ଏକଚ୍ଚତିରଚ୍ଛାନାନଂ ଓ୍ୱିୟ ଦୀଘାୟୁକତା ସିୟାତି ତଥା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି କାଳଓ ନାଗରାଜା ଚତୁନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ଠିତୋପି ମେତ୍ତେୟ୍ୟସ୍ସପି ଭଗଓ୍ୱତୋ ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱଂ ଲଭିସ୍ସତୀତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି, ୟତସ୍ସ କପ୍ପାୟୁକତା ଓ୍ୱୁତ୍ତା।

ଏଓ୍ୱଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଓ୍ୱିନୋତି ଓ୍ୱୀରିୟାୟତ୍ତୋ ଏଓ୍ୱ ସବ୍ବୋ ଲୋକିୟୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଚ ଓ୍ୱିସେସାଧିଗମୋତି ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୀରିୟେ ଆନିସଂସଦସ୍ସନସୀଲସ୍ସ। ଗମନଓ୍ୱୀଥିନ୍ତି ସପୁବ୍ବଭାଗଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିପଟିପଦଂ , ସହ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାୟ ଅରିୟମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟି, ସତ୍ତଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରା ଓ୍ୱା। ସା ହି ‘‘ଭିକ୍ଖୁନୋ ଓ୍ୱଟ୍ଟନିୟ୍ୟାନାୟ ଗନ୍ତବ୍ବା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା ପଟିପଦା’’ତି କତ୍ୱା ଗମନଓ୍ୱୀଥି ନାମ।

କାୟଦଳ୍ହୀବହୁଲୋତି ୟଥା ତଥା କାୟସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମପ୍ପସୁତୋ। ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ। ପଚ୍ଚୟଦାୟକାନଂ ଅତ୍ତନି କାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ମହପ୍ଫଲଭାଓ୍ୱସ୍ସ କରଣେନ ପିଣ୍ଡସ୍ସ ଭିକ୍ଖାୟ ପଟିପୂଜନା ପିଣ୍ଡପାତାପଚାୟନଂ।

ନୀହରନ୍ତୋତି ପତ୍ତତ୍ଥଓ୍ୱିକତୋ ନୀହରନ୍ତୋ। ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି ତଂ ଉପାସିକାୟ ଓ୍ୱଚନଂ ପଣ୍ଣସାଲାଦ୍ୱାରେ ଠିତୋଓ୍ୱ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞତାୟ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା। ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତି, ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି, ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତୀତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି ତୟି କତେନ ଦାନମୟେନ ଓ୍ୱେୟ୍ୟାଓ୍ୱଚ୍ଚମୟେନ ଚ

ପୁଞ୍ଜକମ୍ମେନ ଖେତ୍ତୱିସେସଭାୱୂପଗମନେନ ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଅନ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦାତୁଂ ସକ୍କିସ୍ସସୀତି ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସିତଂ କରୋନ୍ତୋତି "ଅକିଚ୍ଛେନେୱ ମଯା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସମତିକ୍କନ୍ତ"ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱସାନେ ସଞ୍ଜାତପାମୋଜ୍ଜୱସେନ ସିତଂ କରୋନ୍ତୋ।

ନିପ୍ପରିସ୍ସଯକାଲୋତି ନିରୁପଦ୍ଦୱକାଲୋ, ତଦା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁଲଭା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଯହେତୁକା ଚିତ୍ତପୀଳା ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପସ୍ସନ୍ତାନଂଯେୱାତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ। ଖୀରଧେନୁନ୍ତି ଖୀରଦାଯିକଂ ଧେନୁଂ । କିଞ୍ଚିଦେୱ କତ୍ୱାତି କିଞ୍ଚିଦେୱ ଭତିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତକମ୍ମନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତସାଲାଯ କାତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ। ତମେୱ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଉପାସକେନ ପଟିପନ୍ନମଗ୍ଗଂ। ଉପକଟ୍ଠାଯାତି ଆସନ୍ନାଯ। ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମାଦିଲଙ୍ଘନେନ ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନଂ। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ପୁତ୍ତୋ ତାଯ ଏୱ ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା କୁଲସନ୍ତାନତୋ ବାହିରୋ ହୁତ୍ୱା ପିତୁ ସନ୍ତିକା ଦାଯଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ, ଏୱଂ କୁସୀତୋପି ତେନେୱ କୁସୀତଭାୱେନ ନ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧବ୍ବଅରିଯଧନଦାଯଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋୱ ଲଭତି ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଯୋଜନା, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ମହାତି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ମହନ୍ତୋ ୱିପୁଲୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ଗୁଣମହତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପନେନ ଲୋକେ ପାକଟନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସତ୍ଥୁନୋ ହୀ"ତିଆଦିମାହ।

ଯସ୍ମା ସତ୍ଥୁସାସନେ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନେନ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯଭାୱୋ ସଞ୍ଜାଯତି, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅସମ୍ଭିନ୍ନାଯା"ତିଆଦିମାହ।

ଅଲସାନଂ ଭାୱନାଯ ନାମମତ୍ତମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତାନଂ କାଯଦଳ୍ହୀବହୁଲାନଂ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେଯ୍ୟସୁଖାଦିଅନୁଯୁଞ୍ଜନକାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତିକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜନା କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନାତି ଆହ – "କୁଚ୍ଛିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତଅଜଗରସଦିସେ"ତିଆଦି। "ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେସ୍ସାମା"ତିଆଦିନା ଭାୱନାରମ୍ଭୱସେନ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯାନଂ ଦଳ୍ହପରକ୍କମାନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନାତି ଆହ – "ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେ"ତିଆଦି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬୪-୬୫) ପନ ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ନ ଗହିତଂ, ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନତା ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାଯ ଏୱ ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଗହିତା ହୋତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ୱୀରିଯାଯତ୍ତତାଦସ୍ସନଭାୱତୋ, ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ପନ ତଦଧିମୁତ୍ତତାଯ ଏୱ ଗହିତଂ ହୋତି। ୱୀରିଯୁପ୍ପାଦନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେୱାତି। ତତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନକୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନତଦଧି-
ମୁତ୍ତତାପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପଚ୍ଚଯୂପସଂହାରୱସେନ ଅପାଯଭଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦଯୋ ସମୁତ୍ତେଜନୱସେନ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯା ଉପଚାରସମାଧିନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – "ଯାୱ ଉପଚାରା"ତି। ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋତି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ, ଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସପି ଯାୱ ଉପଚାରା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ସେସଅନୁସ୍ସତୀସୁ, ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ତସ୍ସାପି ୱିମୁତ୍ତାଯତନଭାୱେନ ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା। ଏୱରୂପେ କାଲେତି "ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭଯାଦୀସୂ"ତି ୱୁତ୍ତକାଲେ। ସମାପତ୍ତି…ପେ… ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଉପସମାନୁସ୍ସତିଯା ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାରାନମ୍ପି ୱସେନ ସପ୍ପଦେସୱୂପସମେପି ନିପ୍ପଦେସୱୂପସମେ ୱିଯ ତଥା ସଞ୍ଜାନନ୍ତ ପୱତ୍ତିତୋ ଭାୱନାମନସିକାରୋ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଚାରସମାଧିଂ ଆୱହନ୍ତୋ ତଥାରୂପପୀତିସୋମନସ୍ସସମନ୍ନାଗତୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପାଦାଯ ହୋତୀତି। ତତ୍ଥ "ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା କିଲେସା"ତି ପାଠୋ। ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ନେସଂ ଅସମୁଦାଚାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାତି ଯୋଜନା। ନ ହି କିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତି ଯୁତ୍ତା, ପସାଦନୀଯେସୁ ଠାନେସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଲୂଖହଦଯତାଯ ଲୂଖତା। ସା ତତ୍ଥ ଆଦରଗାରୱାକରଣେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ – "ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସଂସୂଚିତଲୂଖଭାୱେ"ତି।

ପଣୀତଭୋଜନସେୱନତାତି ପଣୀତସପ୍ପାଯଭୋଜନସେୱନତା। ଉତୁଇରିଯାପଥସୁଖଗ୍ଗହଣେନ ସପ୍ପାଯୌତୁଇରିଯାପଥଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତମ୍ପି ତିୱିଧମ୍ପି ସପ୍ପାଯଂ ସେୱିଯମାନଂ କାଯସ୍ସ କଲ୍ଲତାପାଦନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ କଲ୍ଲତଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଦୁୱିଧାଯପି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା କାରଣଂ ହୋତି। ଅହେତୁକସତ୍ତେସୁ ଲଦ୍ଧମାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକନ୍ତି ପନ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ। ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମ ଯଥାସକଂ କମ୍ମୁନା ହୋତୀତି ଅଯଂ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ପଯୋଗୋ ଯସ୍ସ ସୋ ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗତା। ଅଯଞ୍ହି ସଭାୱାସାରଦ୍ଧତାଯ ତଂପସ୍ସଦ୍ଧକାଯତାଯ କାରଣଂ ହୋତି, ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯଂ ଆୱହତି। ଏତେନେୱ ସାରଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନପସ୍ସଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନାନଂ ତଦାୱହନତା ସଂୱଣ୍ଣିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଓହୁଓିସଦକିରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ଚ ପଞ୍ଞାଓହା ୱୁତ୍ତା, ସମାଧାନାଓହାପି ତା ହୋନ୍ତି। ସମାଧାନାଓହଭାୱେନେୱ ପଞ୍ଞାଓହଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଓହୁଓିସଦକିରିଯା…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି।

କାରଣକୋସଲ୍ଲଭାୱନାକୋସଲ୍ଲାନଂ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋ ରକ୍ଖନାକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ଚ ତଂମୂଲକତ୍ତା ‘‘ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ନାମ କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହକୁସଲତା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକସ୍ସପି ହି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ଏୱାତି। ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତଂ ପଯୋଗୱେକଲ୍ଲଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ତସ୍ସ ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଲଯାପତ୍ତିତୋ ସମୁଦ୍ଧରଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଲୀନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁସମୁଟ୍ଠାପଯଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ। ସୋ ତତ୍ଥ ସୁକ୍ଖାନି ଚେୱ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି ଚ ଗୋମଯାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି ଚ କଟ୍ଠାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ମୁଖୱାତଞ୍ଚ ଦଦେଯ୍ୟ, ନ ଚ ପଂସୁକେନ ଓକିରେଯ୍ୟ, ଭବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲେତୁନ୍ତି? ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନା ସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ସା ଅନନ୍ତରଂ ୱିଭାୱିତା ଏୱ।

ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗବଲୱତଂ ପମୋଦୁପ୍ପିଲାପନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଉଦ୍ଧତାପତ୍ତିତୋ ନିସେଧନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଉଦ୍ଧତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁୱୂପସମଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅଲ୍ଲାନି ଚେୱ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ଅଲ୍ଲାନି ଚ ଗୋମଯାନି ନିକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ଅଲ୍ଲାନି ଚ କଟ୍ଠାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ମୁଖୱାତଞ୍ଚ ନ ଦଦେଯ୍ୟ, ପଂସୁକେନ ଚ ଓକିରେଯ୍ୟ, ଭବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁନ୍ତି? ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥାପି ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନା ସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା ଏୱ, ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନା, ଇତରସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱକ୍ଖତି।

ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯାତି ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ଅପ୍ପକଭାୱେନ। ଯଥା ହି ଦାନଂ ଅଲୋଭପ୍ପଧାନଂ, ସୀଲଂ ଅଦୋସପ୍ପଧାନଂ, ଏୱଂ ଭାୱନା ଅମୋହପ୍ପଧାନା। ତତ୍ଥ ଯଦା ପଞ୍ଞା ନ ବଲୱତୀ ହୋତି, ତଦା ଭାୱନା ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସାୱହା ନ ହୋତି। ଅନଭିସଙ୍ଗତୋ ୱିଯ ଆହାରୋ ପୁରିସସ୍ସ, ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିରୁଚିଂ ନ ଜନେତି, ତେନ ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି। ତଥା ଭାୱନାଯ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଉପସମସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି, ତେନପି ଚିତ୍ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯା…ପେ… ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତୀ’’ତି। ତସ୍ସ ସଂୱେଗୁପ୍ପାଦନଂ ପସାଦୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ତିକିଚ୍ଛନନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଯଥାରହଂ ସୁଗତିଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଯଞ୍ଚ ହୋନ୍ତୀତି ତଦଞ୍ଞମେୱ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦିଖୁପ୍ପିପାସାଦିଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିହେଠନାଦିହେତୁକଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଯିଦଂ ସଙ୍କଂ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱନିସ୍ସିତଂ ଗହିତନ୍ତି ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ଚ କାଲେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖାନି ୱିସୁଂ ଗହିତାନି । ଯେ ପନ ସତ୍ତା ଆହାରୂପଜୀୱିନୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିନୋ, ତେସଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଜୀୱିତଦୁକ୍ଖଂ ଅଟ୍ଠମଂ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତାତି ଅଯଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପହଂସିତବ୍ବସମଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସଂୱେଗଜନନୱସେନ ଚେୱ ପସାଦୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ପହଂସନା, ସଂୱେଗଜନନପୁବ୍ବକପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ତୋସନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହେନ ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ସମ୍ମା ଅୱିସମଂ ସମ୍ମଦେୱ ଭାୱନାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ। ଅଲୀନନ୍ତିଆଦୀସୁ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅଲୀନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅନୁଦ୍ଧତଂ, ପଞ୍ଞାପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପସମସୁଖାଧିଗମେନ ଚ ଅନିରସ୍ସାଦଂ, ତତୋ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତାହି ୱା ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ,

ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ। ସମସ୍ତୱତ୍ତିଯା ୱା ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ, ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଅନିରସ୍ସାଦନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ତତ୍ଥ ଅଲୀନତାଯ ପଗ୍ଗହେ, ଅନୁଦ୍ଧତତାଯ ନିଗ୍ଗହେ, ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମ୍ପହଂସନେ ନ ବ୍ୟାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତାତି ଅଯଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବସମଯେ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ବ୍ୟାୱଟତାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୂପଗମନତୋ ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମ୍ପି ସମାଧାନକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମାହିତଭାୱସାଧନମେୱାତି ତତ୍ଥ ସମଧୁରଭାୱେନାହ – ‘‘ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା’’ତି। ଏସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏସ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଅନୁରୋଧୱିରୋଧପ୍ପହାନୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ତସ୍ମିଂ ସତି ସିଜ୍ଝନତୋ, ଅସତି ଚ ଅସିଜ୍ଝନତୋ, ସୋ ଚ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ୱିସଯୱସେନ ଦୁୱିଧୋତି ଆହ – ‘‘ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା’’ତି। ତଦୁଭଯେନ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାଯ ଏୱ ଦୂରୀକତନ୍ତି ଅନୁରୁଜ୍ଝନସ୍ସେୱ ପହାନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା’’ତି। ଉପେକ୍ଖାଯ ହି ୱିସେସତୋ ରାଗୋ ପଟିପକ୍ଖୋ। ତଥା ଚାହ – ‘‘ଉପେକ୍ଖା ରାଗବହୁଲସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି. ୧.୨୬୯)। ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି, ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି। ଦ୍ୱୀହେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାସମାନତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସଙ୍ଖ୍ୟା ଏୱ ହେତ୍ଥ ସମାନା, ନ ସଙ୍ଖେୟ୍ୟଂ ସବ୍ବଥା ସମାନନ୍ତି। ଅସ୍ସାମିକଭାୱୋ ଅନତ୍ତନିଯତା। ସତି ହି ଅତ୍ତନି ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଚୀୱରଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନିଯଂ ନାମ ସିଯା, ସୋ ପନ କୋଚି ନତ୍ଥେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ନ ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମଂ, ନ ଚିରଟ୍ଠାଯୀ ଇତ୍ତରଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାୱକାଲିକନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ମମାଯତୀତି ମମତ୍ତଂ କରୋତି, ମମାତି ତଣ୍ହାଯ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହ ତିଟ୍ଠତି। ଧନାଯନ୍ତାତି ଧନଂ ଦବ୍ବଂ କରୋନ୍ତା।

୪୧୯।ସମ୍ମାଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣାତି ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଦସ୍ସନସଭାୱା। ସମ୍ମାଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନସଭାୱୋ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ଜନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତବ୍ବିପକ୍ଖୱିରତିସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା ଭେଦକରମିଚ୍ଛାୱାଚାପହାନେନ ଜନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନକିଚ୍ଚୱତୀ ହୋତୀତି ‘‘ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ହି ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ସିନିଦ୍ଧଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହଣସଭାୱା ସମ୍ମାଜପ୍ପନକିଚ୍ଚା ସମ୍ମାୱାଚା ତପ୍ପଚ୍ଚଯସୁଭାସିତସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକେ ଜନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତୀତି ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା। ଯଥା ଚୀୱରକମ୍ମାଦିପ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମନ୍ତୋ କାତବ୍ବଂ ଚୀୱରରଜନାଦିକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ନିପ୍ଫାଦେତି, ତଂତଂକିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋ ୱା ଚେତନାସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମନ୍ତୋ ହତ୍ଥଚଲନାଦିକଂ କିରିଯଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଏୱଂ ସାୱଜ୍ଜକତ୍ତବ୍ବକିରିଯାସମୁଟ୍ଠାପକମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନିରୱଜ୍ଜସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ନିରୱଜ୍ଜାକାରେନ ସମୁଟ୍ଠାପନକିଚ୍ଚୱା ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣୋ’’ତି। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ। ସମ୍ମାୱୋଦାପନଲକ୍ଖଣୋତି ଜୀୱମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୱୁତ୍ତିଯା, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସୋଧନଂ ୱୋଦାପନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାୱୋଦାପନଲକ୍ଖଣୋ। ଅଥ ୱା କାଯୱାଚାନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଚ ସଂକିଲେସଭୂତମିଚ୍ଛାଆଜୀୱପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ‘‘ୱୋଦାପନଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ମାୱାଯାମସତିସମାଧୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ପଞ୍ଞାଯ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱତୋ ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ତସ୍ସା ପଟିପକ୍ଖାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଞ୍ଞେହିପି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସା ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ପଞ୍ଞାଯ ଉଜୁପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ। ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତି ୱିବନ୍ଧାଭାୱତୋ। ତେନାହ – ‘‘ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକ…ପେ… ଅସମ୍ମୋହତୋ’’ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକାତି ଆହ – ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ…ପେ… ପଜହନ୍ତୀ’’ତି। ତଥେୱାତି ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅନୁକଡ୍ଢତି। ୱିସେସତୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱୁତ୍ତକିଚ୍ଚତୋ ୱିସେସେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁ।

ଏସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମାତି ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱଦତି ମିସ୍ସକତାଭାୱତୋ । ତେନାହ – ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗେ’’ତିଆଦି। ଏକାରମ୍ମଣା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା। କିଚ୍ଚତୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦୁକ୍ଖାଦୀହି ଞାଣେହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଇଧ ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ, ଇମସ୍ସେୱ ୱା ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିପ୍ପକାସନକିଚ୍ଚତୋ। ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଦିଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନତୋ। ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ. ୭୦୩ ଆଦଯୋ) ‘‘ୱିରତିଚେତନା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତତ୍ଥ ପଧାନାନଂ ୱିରତିଚେତନାନଂ ୱସେନ ‘‘ୱିରତିଯୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାଦଯୋପୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ସମ୍ମା ୱଦତି ଏତାଯା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ତଯୋ ୱିରତିଯୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାଦଯୋପି। ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମଣକାଲେ ୱିରତିଯୋ, ସୁଭାସିତାଦିୱାଚାଭାସନାଦିକାଲେ ଚେତନାଦଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ

ୱିରତିଯୋୱ ମଗ୍ଗଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତିତୋ। ନ ହି ଚେତନା ନିଯ୍ୟାନସଭାୱା। ଅଥ ୱା ଏକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିଞାଣତା ୱିଯ ଏକାଯ ୱିରତିଯା ମୁସାୱାଦାଦିୱିରତିଭାୱୋ ୱିଯ ଚ ଏକାଯ ଚେତନାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଦିକିଚ୍ଚତ୍ତଯସାଧନସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦିଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ ''ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିରତିଯୋୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତୀତି ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନଚତୁସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ଲଭତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସମ୍ମାସମାଧି ଏୱାତି ଯଦିପି ସମାଧିଉପକାରକାନଂ ଅଭିନିରୋପନାନୁମଜ୍ଜନସମ୍ପିଯାଯନବ୍ରୂହନସନ୍ତସୁଖାନଂ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ଝାନେହି ସମ୍ମାସମାଧି ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ୱାଯାମୋ ୱିଯ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିଚତୁୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ, ସତି ୱିଯ ଚ ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତେସୁ କାଯାଦୀସୁ ସୁଭାଦିସଞ୍ଞାପହାନଲକ୍ଖଣଂ ଚତୁସତିକିଚ୍ଚଂ, ଏକୋ ସମାଧି ଚତୁଜ୍ଝାନସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି, ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ତଥା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

''କିଂ ପନାଯଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଦେସନାନୁକ୍କମୋ, କେୱଲଂ ୱାଚାଯ କମଓ୍ୱିନିଭାୱତୋ, ଉଦାହୁ କଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଉପାଦାଯା''ତି ୱିଚାରଣାଯଂ କଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଉପାଦାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ଇମେସୁ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଭାୱନାନୁଭାୱା ହିତଫଲାଯ ସାତିସଯଂ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ସଙ୍କେସୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମସଭାୱବୋଧନେନ ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ବହୁକାରତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ – ''ଅଯଂ ହୀ''ତିଆଦି।

ତସ୍ମାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା। ବହୁକାରୋତି ଧମ୍ମସମ୍ପଟିୱେଧେ ବହୂପକାରୋ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାହି ୱିଭାୱେତୁଂ, ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱଚୀଭେଦସ୍ସ କାରକୋ ୱିତକ୍କୋ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜୱଚୀଭେଦନିୱତ୍ତନପ୍ପୱତ୍ତନାକାରାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଯପି ଉପକାରକୋ ଏୱାତି ଆହ – ''ସ୍ୱାଯଂ…ପେ… ସମ୍ମାୱାଚାଯପି ଉପକାରକୋ''ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ହି ସଚ୍ଚୱାଚାଯ ୱିରତିୱାଚାଯପି ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପତଦେକଟ୍ଠକିଲେସପ୍ପହାନତୋ।

ସଂୱିଦହିତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ସମ୍ମା ୱିଦହନଂ କମ୍ମନ୍ତପ୍ପଯୋଜନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତାନୱଜ୍ଜୱଚୀକାଯକମ୍ମୱସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ୱିରତିୱାଚାୱସେନ ସଂୱିଦହନଂ ୱିରତିକମ୍ମନ୍ତସ୍ସେୱ ପଯୋଜନଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚାଯ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସ୍ସାପି ବହୁକାରତା ଜୋତିତା ସିଯା। ୱଚୀଭେଦନିଯାମିକା ହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି କାଯିକକିରିଯନିଯାମିକାଯ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତିଯା ଉପକାରିକା। ତଥା ହି ୱିସଂୱାଦନାଦିମିଚ୍ଛାୱାଚତୋ ଅୱିରତୋ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତତୋପି ନ ୱିରମତେୱ। ଯଥାହ – ''ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସ…ପେ… ନତ୍ଥି ପାପଂ ଅକାରିଯ''ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅୱିସଂୱାଦନାଦିସମ୍ମାୱାଚାଯ ଠିତୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତମ୍ପି ପୂରେତିଯେୱାତି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତିଯା ଉପକାରିକା।

ଯସ୍ମା ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧି ନାମ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟପ୍ପହାନପୁବ୍ବିକା, ତସ୍ମା ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ଦେସିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାୱତାତି ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲାଜୀୱିକାମତ୍ତେନ। ଇଦଂ ୱୀରିଯନ୍ତି ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ।

ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋପି ସମ୍ମାସତିପରିଗ୍ଗହିତୋ ଏୱ ନିବ୍ବାନାୱହୋ, ନ କେୱଲୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ତତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପଟ୍ଠିତାତି ବହିଦ୍ଧାୱିକ୍ଖେପଂ ପହାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତା କାତବ୍ବା। ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରଧମ୍ମା ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଡ୍ଢୁୱିସଦକିରିଯାଦଯୋ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନୁପକାରଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗତିଯୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋ। ସମନ୍ନେସିତ୍ୱାତି ସମ୍ମା ପରିଯେସିତ୍ୱା।

୪୨୭। ଯଥା ଇଦ୍ଧୀସୁ କଥା ପୱତ୍ତା ଅଧିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ''ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନା ମଯଂ 'ଅତ୍ତା'ତି ଗହଣଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ଇମିନା ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପେ, ଅତ୍ତନୋ କେସାଦିୱତ୍ଥୁକେ କସିଣରୂପେତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକମ୍ମୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂରୂପସଞ୍ଞୀତି ପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ଅପ୍ପନାୱସେନ। ନ ହି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଅପ୍ପନା ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯା ସମ୍ଭୱତି। ତଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ନ ବହିଦ୍ଧା ପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ ୱିଯ ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ତେନାହ – ''ତଂ ପନା''ତିଆଦି।

ଯସ୍ସେୱଂ ପରିକମ୍ମଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମଂ ଜାତଂ। ନିମିତ୍ତଂ ପନ ବହିଦ୍ଧାତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ ନ ହୋତୀତି ବହିଦ୍ଧା। ପରିତ୍ତାନୀତି ଯଥାଲଦ୍ଧାନି ସୁପ୍ପସରାୱମତ୍ତାନି। ତେନାହ – ''ଅୱଡ୍ଢିତାନୀ''ତି। ପରିତ୍ତୱସେନେୱାତି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରିତ୍ତୱସେନେୱ ଇଦଂ ଅଭିଭାଯତନଂ ୱୁତ୍ତଂ ପରିତ୍ତତା ହେତ୍ଥ ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ। ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ସତିପି ଅସତିପି ଅଭିଭୱତୀତି ଅଭିଭୁ, ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ୱା। ଅଭିଭୁ ଆଯତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାଯତନଂ, ଝାନଂ। ଅଭିଭୱିତବ୍ବଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ

ଆୟତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ। ଅଥ ୱା ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭୂ ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚ ଯୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନଭାୱତୋ ଚାତି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ଅଭିଭାୟତନଂ। ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା ନାମ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସମ୍ଭୱତି, ନ ଇତରସ୍ସାତି ଆହ – ''ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଭୱନଂ ସମାପଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମନସମନନ୍ତରମେୱ ଅପ୍ପନାଝାନୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ଆହ – ''ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ''ତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନାତି ଚ ଅପ୍ପନାପରିୱାସାଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ। ଯୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋପି ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ। ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀତି ଭାୱନାଅପ୍ପନଂ ନେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ''ଉପ୍ପନ୍ନେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ତଂ ଆରବ୍ଭ ଯେ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଜୱନୱାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକା ଏୱ, ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସେନ ଉପଚାରସେୱନାୟ ଚ ୱିନା ଅପ୍ପନା ହୋତି, ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ନ ହି ପାରିୱାସିକପରିକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାୱାରୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନାପି ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣଜ୍ଝାନେସୁ ୱିୟ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ଏକନ୍ତତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତସ୍ମା ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମତୋ ପରଂ କତିପୟଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାୱସାନେ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ''ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନାତି ଚ ଅଧିପ୍ପାୟିକମିଦଂ ୱଚନଂ, ନ ନୀତତ୍ଥଂ, ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଦା ତଥାରୂପସ୍ସ ଆଭୋଗସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଆଭୋଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୱସେନ ଝାନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ଅଭିଭୱନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଇମିନାସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭୋଗୋ କଥିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଦା ତଥା ଆଭୋଗାଭାୱେ କସ୍ମା ଝାନସଞ୍ଞାୟପୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ଅଭିଭୱସଞ୍ଞା ହିସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୀ''ତି।

ୱଡ୍ଢିତପ୍ପମାଣାନୀତି ୱିପୁଲପ୍ପମାଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲାଦିୱଡ୍ଢିଂ ପାପିତାନି ତଥା ୱଡ୍ଢନସ୍ସେୱେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ – ''ମହନ୍ତାନୀ''ତି। ଭତ୍ତୱଡ୍ଢିତକନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜନଭାଜନେ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଭତ୍ତଂ, ଏକାସନେ ପୁରିସେନ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭତ୍ତତୋ ଉପଡ୍ଢଭତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଝାନଂ ୱଦତି। ରୂପସଞ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନମେୱେତ୍ଥ ଅଲାଭିତା। ବହିଦ୍ଧାୱ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ବହିଦ୍ଧାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ –

''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି । ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୮, ୩୫୮; ଅ। ନି। ୮।୬୫; ୧୦।୨୯) –

ଏୱମିଧ ଚତ୍ତାରି ଅଭିଭାୟତନାନି ଆଗତାନି। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୨୪୪-୨୪୫) ପନ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ''ତି ଏୱମାଗତାନି। ତତ୍ଥ ଚ କାରଣଂ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) –

''କସ୍ମା ପନ ଯଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ 'ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନୀ'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାୟତନେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୱ ୱୁତ୍ତାତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତୋ। ତତ୍ର ୱା ହି ଇଧ ୱା ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନେୱ ଅଭିଭୱିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତାନି ନିୟମତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀ''ତି।

ତତ୍ରାପି ଇଧପି ୱୁତ୍ତାନି ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଇଦଂ ପନ ସବ୍ବୁ ଦେସନାୱିଲାସମତ୍ତମେୱା''ତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଇଧ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ସହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି। ପରିୟାୟକଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ସହିତାନି। ଅତ୍ଥି ହି ଉଭୟତ୍ଥ ଅଭିଭୱନୱିସେସୋତି। ତଥା ଇଧ ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାନମ୍ପି ଅଭିଭୱନପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥୀତି ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ''ତିଆଦିନା ପଠମଦୁତିୟଅଭିଭାୟତନେସୁ ପଠମୱିମୋକ୍ଖୋ, ତତିୟଚତୁତ୍ଥଅଭିଭାୟତନେସୁ ଦୁତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ, ୱଣ୍ଣାଭିଭାୟତନେସୁ ତତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ ଚ ଅଭିଭୱନପତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଭିଭାୟତନାନି ଅସଙ୍କରତୋ ଦେସେତୁଂ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଭିଭାୟତନାନି କଥିତାନି। ସବ୍ବାନି ଚ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନି ଝାନାନି ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାୟଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତଦେତଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ''ତି ଆଗତସ୍ସ ଅଭିଭାୟତନଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅଭିଭାୟତନେସୁ ଅୱଚନତୋ ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂଅନଭିଭୱନୀୟତୋତି ଇଦଂ ଅଭିଧମ୍ମେ କତ୍ଥଚିପି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ତେନ ଯଂ ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱଚନଂ, ତଂ ତେନ ହେତୁନା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଦେସନାୱିଲାସହେତୁକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୟ ଏୱ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱଚନଂ, ନ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତା ଚ ତେସଂ ବହିଦ୍ଧାରୂପାନଂ ୱିୟ ଅୱିଭୂତତ୍ତା। ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନପରିୟାୟକଥନଭାୱତୋ। ଦେସନାୱିଲାସୋ ହି ନାମ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚ ପରିୟାୟସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି, ତସ୍ମା ‘‘ଇଧ ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦେସନାୱିଲାସନିବନ୍ଧନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ନ ନୀଲାଦିଅଭିଭାୟତନାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଚେ? ନ ନୀଲାଦୀସୁ କତାଧିକାରାନଂ ନୀଲାଦିଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭିଭୱନକାରଣତ୍ତା। ନ ହି ତେସଂ ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣାନଂ ପରିତ୍ତତା ଅପ୍ପମାଣତା ୱା ଅଭିଭୱନକାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନୀଲାଦିଭାୱୋ ଏୱାତି। ଏତେସୁ ଚ ପରିତ୍ତାଦିକସିଣରୂପେସୁ ଯଂଯଂଚରିତସ୍ସ ଇମାନି ଅଭିଭାୟତନାନି ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ଇମେସୁ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନାତି ନୀଲୱଣ୍ଣନୀଲନିଦସ୍ସନନୀଲନିଭାସାନଂ ସାଧାରଣୱସେନ। ୱଣ୍ଣୱସେନାତି ସଭାୱୱଣ୍ଣୱସେନ। ନିଦସ୍ସନୱସେନାତି ପସ୍ସିତବ୍ବତାୱସେନ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ଗହେତବ୍ବତାୱସେନ । ଓଭାସୱସେନାତି ସପ୍ପଭାସତାୟ ଅୱଭାସନୱସେନ। ୱଣ୍ଣଧାତୁୟା ୱାତି ଅଞ୍ଜନରଜତୱତ୍ଥାଦିୱଣ୍ଣଧାତୁୟା। ଲୋକିୟାନେୱ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଭାୱତୋ।

୪୩୫।ରୂପୀତି ଏତ୍ଥ ଯେନାୟଂ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନେନ ରୂପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ ଯସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ୱିସିଟ୍ଠରୂପଂ ହୋତି। ଯେନ ୱିସିଟ୍ଠେନ ରୂପୀତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ତଦେୱ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନରୂପନିମିତ୍ତଂ ଝାନଂ। ଇଧ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପିଭାୱସାଧକନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କେସାଦୀସୂ’’ତିଆଦି। ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପନ୍ତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬୦-୧୬୧, ୧୮୫-୧୯୦ ଆଦୟୋ, ୨୪୪-୨୪୫ ଆଦୟୋ; ୱିଭ। ୬୨୫) ୱିୟ।

ସୁଭନ୍ତ୍ୱେୱଅଧିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅୟଂ ତତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ। ଇଧ ସୁପରିସୁଦ୍ଧନୀଲାଦିୱଣ୍ଣକସିଣଜ୍ଝାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯଂ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନୱସେନ ଆଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଇଧ ପନ ଉପରିପାଠଇଯଂଯେୱ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ଆଗତତ୍ତା ତଂ ନୟଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରିସୁଦ୍ଧନୀଲାଦିୱଣ୍ଣକସିଣୱସେନେୱ ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ।

୪୪୩।ପରିକମ୍ମପଥୱିଯାପୀତି ଅକତାୟ ୱା କତାୟ ୱା ଦଠହମଣ୍ଡଲାଦିସଙ୍ଖାତପରିକମ୍ମପଥୱିଯାପି। ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ନାମଂ ନିସ୍ସିତେ ନିସ୍ସୟୱୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି।

ସୀଲାନୀତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସୀଲାନି। ସୋଧେତ୍ୱାତି ଅନାପଜ୍ଜନେନ ଆପନ୍ନୱୁଟ୍ଠାପନେନ କିଲେସେହି ଅପ୍ପଟିପୀଠଅନେନ ଚ ୱିସୋଧେତ୍ୱା। ତିୱିଧଞ୍ହି ସୀଲସ୍ସ ୱିସୋଧନଂ ନାମ – ଅନାପଜ୍ଜନଂ ଆପନ୍ନୱୁଟ୍ଠାପନଂ କିଲେସେହି ଚ ଅପ୍ପଟିପୀଠଅନନ୍ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ପରିବୁନ୍ଧେତି ଉପରୋଧେତି ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ପଲିବୋଧୋ ରକାରସ୍ସ ଲକାରଂ କତ୍ୱା, ପରିବନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସମାପନ୍ନେନ ସଙ୍ଗାହଣେନ ୱା ଉପରୁନ୍ଧିତ୍ୱା, ଅପଲିବୋଧଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି –

‘‘ପିୟୋ ଗରୁ ଭାୱନୀୟୋ, ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା, ନୋ ଚଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜକୋ’’ତି। (ଅ। ନି। ୭।୩୭) –

ଏୱମାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ଏକନ୍ତହିତେସିଂ ୱୁଦ୍ଧିପକ୍ଖେ ଠିତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା।

ଅନନୁରୂପଂୱିହାରନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଦୋସାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ସମନ୍ନାଗତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ –

‘‘ମହାୱାସଂ ନୱାୱାସଂ, ଜରାୱାସଞ୍ଚ ପନ୍ଥନିଂ;

ସୋଣ୍ଡିଂ ପଣ୍ଣଞ୍ଚ ପୁପ୍ଫଞ୍ଚ, ଫଲଂ ପତ୍ଥିତମେୱ ଚ।

‘‘ନଗରଂ ଦାରୁନା ଖେତ୍ତଂ, ୱିସଭାଗେନ ପଚ୍ଚନଂ;

ପଚ୍ଚନ୍ତସୀମା ସମ୍ମାଯଂ, ଯତ୍ଥ ମିତ୍ତୋ ନ ଲବ୍ଭତି।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସେତାନି ଠାନାନି, ଇତି ୱିଞ୍ଞାଯ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ମଗ୍ଗଂ ସପ୍ପଟିଭଯଂ ଯଥା’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୨);

ଅନୁରୂପେତି ଗୋଚରଗାମତୋ ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନତାଦୀହି ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତେ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ନାତିଦୂରଂ ହୋତି ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିୱା ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସଂ। ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକସିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରା। ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା ଆଗତାଗମା ଧମ୍ମଧରା ୱିନଯଧରା ମାତିକାଧରା। ତେ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛତି ପରିପଞ୍ହତି ‘ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କଥଂ ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ’ତି। ତସ୍ସ ତେ ଆଯସ୍ମନ୍ତୋ ଅୱିୱଟଞ୍ଚେୱ ୱିୱରନ୍ତି, ଅନୁତ୍ତାନୀକତଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋନ୍ତି, ଅନେକୱିହିତେସୁ ଚ କଙ୍ଖାଠାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧୧)।

ଏତ୍ଥ ଚ ନାତିଦୂରଂ ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଦିୱା ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଏକଂ, ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ଏକଂ, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାତି ଏକଂ, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ଥେରା…ପେ… କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତୀତି ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଖୁଦ୍ଦକପଲିବୋଧଂଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଦୀଘକେସନଖଲୋମାନଂ ଛେଦନେନ ଚୀୱରକମ୍ମଚୀୱରରଜନପତ୍ତପଚନମଞ୍ଚପୀଠାଦିସୋଧନୱସେନ ଖୁଦ୍ଦକପଲିବୋଧଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା।

୪୫୩।ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିନୀଲକୱିପୁବ୍ବକୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକୱିକ୍ଖାଯିତକହତୱିକ୍ଖିତ୍ତକଲୋହିତକପୁଳୱକଅଟ୍ଠିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଭସ୍ତା ୱିଯ ୱାଯୁନା ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନା ଯଥାନୁକ୍କମଂ ସମୁଗ୍ଗତେନ ସୂନଭାୱେନ ଧୁମାତତ୍ତା ଉଦ୍ଧୁମାତଂ, ଉଦ୍ଧୁମାତମେୱ ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ଉଦ୍ଧୁମାତନ୍ତି ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ, ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିନୀଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିପରିଭିନ୍ନନୀଲୱଣ୍ଣଂ, ୱିନୀଲମେୱ ୱିନୀଲକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିନୀଲନ୍ତି ୱିନୀଲକଂ, ମଂସୁସ୍ସଦଟ୍ଠାନେସୁ ରତ୍ତୱଣ୍ଣସ୍ସ , ପୁବ୍ବସନ୍ନିଚଯଟ୍ଠାନେସୁ ସେତୱଣ୍ଣସ୍ସ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ନୀଲୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଲଟ୍ଠାନେ ନୀଲସାଟକପାରୁତସ୍ସେୱ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେସୁ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନପୁବ୍ବଂ ୱିପୁବ୍ବଂ, ୱିପୁବ୍ବମେୱ ୱିପୁବ୍ବକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିପୁବ୍ବନ୍ତି ୱିପୁବ୍ବକଂ, ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦ୍ୱିଧା ଛିନ୍ଦନେନ ଅପଧାରିତଂ, ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦମେୱ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତି ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ, ୱେମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ନସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ୱିୱିଧାକାରେନ ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦୀହି ଖାଯିତଂ ୱିକ୍ଖାଯିତଂ, ୱିକ୍ଖାଯିତମେୱ ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିକ୍ଖାଯିତନ୍ତି ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ, ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ୱିୱିଧା ଖିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ୱିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ, ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥଂ, ଅଞ୍ଞେନ ପାଦଂ, ଅଞ୍ଞେନ ସୀସନ୍ତି ଏୱଂ ତତୋ ତତୋ ୱିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ହତଞ୍ଚ ତଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଞ୍ଚାତି ହତୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ, କାକପଦାକାରେନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେସୁ ସତ୍ଥେନ ହନିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଲୋହିତଂ କିରତି ୱିକ୍ଖିପତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପଗ୍ଘରତୀତି ଲୋହିତକଂ, ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତମକ୍ଖିତସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପୁଳୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କିମଯୋ, ପୁଳୱେ କିରତୀତି ପୁଳୱକଂ, କିମିପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠିଯେୱ ଅଟ୍ଠିକଂ, ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ଅଟ୍ଠୀତି ଅଟ୍ଠିକଂ, ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକାଯପି ଏକଟ୍ଠିକସ୍ସପି ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇମେସୁ ଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଦୁତିଯାଦୀନି। ତେନାହ – ଇଧ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନସହଗତା ସଞ୍ଞା’’ତି। ତଥା ହି ଅପରିସଣ୍ଠିତଜଲାଯ ସୀଘସୋତାଯ ନଦିଯା ଅରିତ୍ତବଲେନେୱ ନାୱା ତିଟ୍ଠତି, ୱିନା ଅରିତ୍ତେନ ନ ସକ୍କା ଠପେତୁଂ। ଏୱମେୱଂ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିତକ୍କବଲେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ୱିନା ୱିତକ୍କେନ ନ ସକ୍କା ଠପେତୁଂ । ତସ୍ମା ପଠମଜ୍ଝାନମେୱେତ୍ଥ ହୋତି, ନ ଦୁତିଯାଦୀନି। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ

ଦୁବ୍ବଲତା ଚେୱ ପଟିକୂଲଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା।

‘‘ରୁକ୍ଖୋ ମତୋ, ଲୋହଂ ମତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧଂ ଉପାଦାଯ ରୁକ୍ଖାଦିସମଞ୍ଞା, ତସ୍ମିଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେପି ଅଲ୍ଲତାଦିୱିଗମନଂ ନିସ୍ସାଯ ମତୱୋହାରୋ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଖଣିକମରଣଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣନ୍ତି ଅରହତୋ ସନ୍ତାନସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଉଚ୍ଛେଦଭୂତଂ ମରଣଂ। ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମରଣାନୁସ୍ସତିଭାୱନାଯଂ ପନ ତିୱିଧମ୍ପେତଂ ନାଧିପ୍ପେତଂ ଅସଂୱେଗୱତ୍ଥୁତୋ ଅନୁପଟ୍ଠହନତୋ ଅବାହୁଲ୍ଲତୋ ଚ। ମରଣାନୁସ୍ସତିଯଞ୍ହି ଏକେନ ଭୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦୋ ମରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁତୋ ଉପଟ୍ଠହନତୋ ବାହୁଲ୍ଲତୋ ଚ। ଇଦାନି ଇମମେୱ ମରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱିକପ୍ପନ୍ତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ଅସିତପୀତାଦିଭେଦେତି ଅସିତପୀତଖାଯିତସାଯିତପ୍ପଭେଦେ, ଅସିତଙ୍କଖାଦିତଙ୍କସାଯିତଙ୍କୱିଭାଗେତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲଭେଦୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ ଯଥା ‘‘ବୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। କବଠଈଂ କରୀଯତୀତି କବଠଈକାରୋ, ଆହରୀଯତୀତି ଆହାରୋ, କବଠଈକାରୋ ଚ ସୋ ଆହାରୋ ଚାତି କବଠଈକାରାହାରୋ। ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୱତ୍ଥୁକୋ ଏୱ ହି ଆହାରୋ ଇଧ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଓଜାଲକ୍ଖଣୋ ପନ ଆହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ରୂପଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ ପଟିକୂଲାକାରଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନୱ ପଟିକୂଲାନୀତି ଗମନପରିଯେସନପରିଭୋଗାସଯନିଦାନଅପରିପକ୍କପରିପକ୍କଫଲନିସ୍ସନ୍ଦପ୍ପଟିକୂଲୱସେନ ନୱ ପଟିକୂଲାନି। ସମକ୍ଖନପ୍ପଟିକୂଲଂ ପନ ପରିଭୋଗାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଇଧ ୱିସୁଂ ନ ଗହିତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ‘‘ଦସ ପଟିକୂଲାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧। ୩୦୩-୩୦୪) ପନ ସମକ୍ଖନଂ ପରିଭୋଗାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ନିସ୍ସନ୍ଦୱସେନ ୱିସେସତୋ ପଟିକୂଲନ୍ତି ୱିସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସହାକାରେହି ପଟିକୂଲତା ୱୁତ୍ତା।

ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞନ୍ତି ପଟିକୂଲାକାରଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାସଦ୍ଦୋ ଚାଯଂ ‘‘ରୂପସଞ୍ଞା ସଦ୍ଦସଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୫୭) ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମେ ଆଗତୋ, ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଗତୋ, ‘‘ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାତି ୱା ସୋପାକରୂପସଞ୍ଞାତି ୱା ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ଉଦାହୁ ନାନତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ ସମଥେ ଆଗତୋ। ଇଧ ପନ ସମଥସ୍ସ ପରିକମ୍ମେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆହାରେହି ପଟିକୂଲାକାରଗ୍ଗହଣଂ, ତପ୍ପଭାୱିତଂ ୱା ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ଇଧ ‘‘ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ଉକ୍କଣ୍ଠିତସଞ୍ଞନ୍ତି ନିବ୍ବିନ୍ଦନାକାରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞଂ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପ୍ପାଦୱଯଞ୍ଞଥତ୍ତଭାୱତୋ, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ୱା, ତସ୍ମିଂ ଅନିଚ୍ଚେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହିକା ସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା। ତେନାହ – ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉଦଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ, ୱଯୋ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ, ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଜରା। ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞଥତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦୱଯଞ୍ଞଥତ୍ତଭାୱତୋ ହି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ଚ ସଭାୱେନ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ। ତେନ ହି ତଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଲକ୍ଖୀଯତି, ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଉଦଯବ୍ବଯାନଂ ଅମନସିକାରା ସନ୍ତତିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସନ୍ତତିଯା ୱିକୋପିତାଯ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ନ ହି ସମ୍ମଦେୱ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବାପରିଯେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ସନ୍ତତିଯା ଉଗ୍ଘାଟିତାଯ ଧମ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଅଯୋସଲାକା ୱିଯ ଅସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନାତି ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି।

‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫, ୪୫, ୪୬, ୭୬, ୭୭, ୮୫; ୨।୪।୧, ୪) ୱଚନତୋ ତଦେୱ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପଟିପୀଳନତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅଭିଣ୍ହପ୍ପଟିପୀଳନାକାରୋ ପନ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ…ପେ… ସଞ୍ଞଂ ଭାୱେତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଟିପୀଳନଂ ନାମ ଯଥାପରିଗ୍ଗହିତଂ ଉଦଯୱଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରଂ ପଟିପୀଳିଯମାନତା ୱିବାଧିଯମାନତା। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଇରିଯାପଥେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଂ ପନ ମନସି କରିତ୍ୱା ଇରିଯାପଥେ ଲବ୍ଭମାନଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱେ ଉଗ୍ଘାଟିତେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ତଥା ହି ଇରିଯାପଥେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେ ଚ ଇରିଯାପଥା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନାମନସିକାରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦକା ଜାତା। ଏକସ୍ମିଞ୍ହି ଇରିଯାପଥେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିନୋଦକଂ ଇରିଯାପଥନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ୱିଯ ହୋତି, ଏୱଂ ସେସାପି। ଇରିଯାପଥାନଂ ପନ ତଂତଂଦୁକ୍ଖପତିତାକାରଭାୱେ ଯାଥାୱତୋ ଞାତେ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱୋ ଉଗ୍ଘାଟିତୋ ନାମ ହୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରଂ ଦୁକ୍ଖାଭିତୁନ୍ନତାଯ ପାକଟଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ଇରିଯାପଥେ ଲବ୍ଭମାନଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱେ ଉଗ୍ଘାଟିତେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି।

‘‘ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତା’’ତି ୱଚନତୋ ତଦେୱ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅନତ୍ତା, ଅୱସୱତ୍ତନାକାରୋ ପନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ –

‘‘ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନା’’ତିଆଦି । ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ନାନାଧାତୁୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଘନେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ନାନାଧାତୁଯୋ ପନ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞା ପଥୱୀଧାତୁ, ଅଞ୍ଞା ଆପୋଧାତୂ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଅଞ୍ଞୋ ଫସ୍ସୋ, ଅଞ୍ଞା ୱେଦନା’’ତିଆଦିନା ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ସମୂହଘନେ କିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନେ ଚ ଭେଦିତେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଯା ହେସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥଦ୍ଧେସୁ ସମୁଦିତେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏକତ୍ତାଭିନିୱେସୱସେନ ଅପରିମଦ୍ଦିତସଙ୍ଖାରେହି ମମାଯମାନା ସମୂହଘନତା, ତଥା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କିଚ୍ଚଭେଦସ୍ସ ସତିପି ପଟିନିଯତଭାୱେ ଏକତୋ ଗଯ୍ହମାନା କିଚ୍ଚଘନତା, ତଥା ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ସତିପି ଆରମ୍ମଣକରଣଭେଦେ ଏକତୋ ଗଯ୍ହମାନା ଆରମ୍ମଣଘନତା। ସା ଚତୂସୁ ଧାତୂସୁ ଞାଣେନ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଦିସ୍ସମାନାସୁ ହତ୍ଥେନ ପରିମଦ୍ଦିଯମାନୋ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ୱିଲୀନଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ପୱତ୍ତମାନା ସୁଞ୍ଞା ଏତେ ଧମ୍ମମତ୍ତାତି ଅୱସୱତ୍ତନାକାରସଙ୍ଖାତଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟତରଂ ହୋତି।

ଅପରଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୯। କାୟଗତାସତିଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୬୩।ଚେତସାଫୁଟୋତି ଚିତ୍ତେନ ଫରିତୋ। ଚିତ୍ତେନ ଫରଣଞ୍ଚ ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଦ୍ୱିଧା ସମ୍ଭଓ୍ୱତୀତି ଆହ – ‘‘ଦୁଓ୍ୱିଧଂ ଫରଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ପୁରିମେନ ଅତ୍ଥେନାତି ‘‘ସମ୍ପୟୋଗଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ। ପଚ୍ଛିମେନାତି ‘‘ଓ୍ୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ଓ୍ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତେନ।

୫୬୪।ମହତୋ ସଂଓ୍ୱେଗାୟ ସଂଓ୍ୱତ୍ତତୀତିଆଦୀସୁ ଅୟଂ ପନ ଅପରୋ ନୟୋ। ୟାଥାଓ୍ୱତୋ କାୟସଭାଓ୍ୱପ୍ପଓ୍ୱେଦନତୋ ମହତୋ ସଂଓ୍ୱେଗାୟ ସଂଓ୍ୱତ୍ତତି। ଅତ୍ଥାୟାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥାୟ। ୟୋଗକ୍ଖେମାୟାତି ଚତୂହି ୟୋଗେହି ଖେମଭାଓ୍ୱାୟ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାୟାତି ସଙ୍ଖତ୍ଥ ସତିଅଓ୍ୱିପ୍ପଓ୍ୱାସାୟ ସତ୍ତଟ୍ଠାନିୟସମ୍ପଜଞ୍ଞାୟ ଚ। ଞାଣଦସ୍ସନପ୍ପଟିଲାଭାୟାତି ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଧିଗମାୟ। ଓ୍ୱିଜ୍ଜାଓ୍ୱିମୁତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟାତି ତିସ୍ସୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନୀତି ଏତେସଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣାୟ।

୫୮୪।ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭାୟାତିଆଦୀସୁ ସୋଠଅସସୁ ପଦେସୁ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭାୟ ପଞ୍ଞାଓ୍ୱୁଦ୍ଧିୟା ପଞ୍ଞାଓ୍ୱେପୁଲ୍ଲାୟ ପଞ୍ଞାବାହୁଲ୍ଲାୟାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଞାଓ୍ୱସେନ ଭାଓ୍ୱଓ୍ୱଚନାନି, ସେସାନି ଦ୍ୱାଦସ ପୁଗ୍ଗଲଓ୍ୱସେନ ଭାଓ୍ୱଓ୍ୱଚନାନି। ସପ୍ପୁରିସସଂସେଓ୍ୱୋତି ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଭଜନଂ। ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଓ୍ୱନନ୍ତି ତେସଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ସନ୍ତିକେ ସୀଲାଦିପ୍ପଟିପତ୍ତିଦୀପକସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମଓ୍ୱଚନସ୍ସ ସଓ୍ୱନଂ। ୟୋନିସୋ ମନସିକାରୋତି ସୁତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥୂପପରିକ୍ଖାଓ୍ୱସେନ ଉପାୟେନ ମନସିକାରୋ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଅନୁଗତସ୍ସ ସୀଲାଦିପ୍ପଟିପଦାଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିପଜ୍ଜନଂ।

ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନନ୍ତି ଇଦ୍ଧିଓ୍ୱିଧଦିବ୍ବସୋତଚେତୋପରିୟପୁବ୍ବେନିଓ୍ୱାସଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆସଓ୍ୱକ୍ଖୟଞାଣାନଂ। ତେସତ୍ତତୀନଂ ଞାଣାନନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇୟଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧-୨ ମାତିକା) ‘‘ସୋତାଓ୍ୱଧାନେ ପଞ୍ଞା ସୁତମୟେ ଞାଣଂ, ସୁତ୍ୱାନ ସଂଓ୍ୱରେ ପଞ୍ଞା ସୀଲମୟେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଞାଣକଥାୟ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ସାଓ୍ୱକସାଧାରଣାସାଧାରଣାନଂ ଞାଣାନଂ। ଇମେସଞ୍ହି ତେସତ୍ତତିଞାଣାନଂ ସୁତମୟଞାଣାଦୀନି ସତ୍ତସଟ୍ଠିଞାଣାନି ସାଓ୍ୱକସ୍ସ ସାଧାରଣାନି, ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତେ ଞାଣଂ, ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାନୁସୟେ ଞାଣଂ, ୟମକପାଟିହୀରେ ଞାଣଂ, ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୟା ଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ଅନାଓ୍ୱରଣଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୬୮-୭୩ ମାତିକା) ଇମାନି ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ସାଓ୍ୱକେହି।

ସତ୍ତସତ୍ତତୀନଂଞାଣାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ –

‘‘ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଜାତିୟା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ। ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଜାତିୟା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ। ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଜାତିୟା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଂ। ୟମ୍ପିସ୍ସ ତଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ତମ୍ପି ଖୟଧମ୍ମଂ ଓ୍ୱୟଧମ୍ମଂ ଓ୍ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ଞାଣଂ। ଭଓ୍ୱପଚ୍ଚୟା ଜାତୀତି ଞାଣଂ…ପେ… ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭଓ୍ୱୋତି ଞାଣଂ, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନନ୍ତି ଞାଣଂ, ଓ୍ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହାତି ଞାଣଂ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଓ୍ୱେଦନାତି ଞାଣଂ, ସଠଆୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋତି ଞାଣଂ, ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ସଠଆୟତନନ୍ତି ଞାଣଂ, ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପନ୍ତି ଞାଣଂ, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାୟ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାୟ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ଅସତି ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାୟ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାତି ଞାଣଂ, ୟମ୍ପିସ୍ସ ତଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ତମ୍ପି ଖୟଧମଂ ଓ୍ୱୟଧମ୍ମଂ ଓ୍ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ଞାଣ’’ନ୍ତି –

ଭଗଓ୍ୱତା ନିଦାନଓ୍ୱଗ୍ଗେ (ସଂ। ନି। ୨।୩୪-୩୫) ଜରାମରଣାଦୀସୁ ଏକାଦସସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ସତ୍ତ ସତ୍ତ କତ୍ୱା ଓ୍ୱୁତ୍ତାନି ସତ୍ତସତ୍ତତିଞାଣାନି।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ପଚ୍ଚୟାକାରଞାଣଂ। ପଚ୍ଚୟାକାରୋ ହି ଧମ୍ମାନଂ ପଓ୍ୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତାୟ ଠିତିୟା କାରଣତ୍ତା ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଓ୍ୱୁତ୍ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଛବ୍ବିଧସ୍ସ ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିଓ୍ୱଚନଂ। ଖୟଧମ୍ମନ୍ତି ଖୟଗମନସଭାଓ୍ୱଂ। ଓ୍ୱୟଧମ୍ମନ୍ତି ଓ୍ୱୟଗମନସଭାଓ୍ୱଂ। ଓ୍ୱିରାଗଧମ୍ମନ୍ତି ଓ୍ୱିରଜ୍ଜନସଭାଓ୍ୱଂ। ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାଓ୍ୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲାଭୋତିଆଦୀସୁ ଲାଭୋୟେଓ୍ୱ ଉପସଗ୍ଗେନ ଓ୍ୱିସେସେତ୍ୱା ‘‘ପଟିଲାଭୋ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ପୁନ ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଅତ୍ଥଓ୍ୱିଓ୍ୱରଣଓ୍ୱସେନ ‘‘ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ଫୁସନାତି ଅଧିଗମନୱସେନ ଫୁସନା। ସଚ୍ଛିକିରିୟାତି ପଟିଲାଭସଚ୍ଛିକିରିୟା। ଉପସମ୍ପଦାତି ନିପ୍ଫାଦନା।

ସତ୍ତନ୍ନଞ୍ଚସେକ୍ଖାନନ୍ତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେକ୍ଖସଞ୍ଞିତାନଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସ୍ସ ଚାତି ନିବ୍ବାନଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ସୁନ୍ଦରଟ୍ଠେନ କଲ୍ୟାଣସଞ୍ଞିତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ୱଡ୍ଢିତଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଏକାୟାତି ୱଡ୍ଢିତୱଡ୍ଢନା। ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ପଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ୱିସେସତୋୱ ଅରହତୋ ପଞ୍ଞାୱସେନ ପଞ୍ଞାୱୁଦ୍ଧିୟା। ତଥା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲାୟ।

ଯସ୍ସ କସ୍ସଚିପି ୱିସେସତୋ ଅନୁରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ମହନ୍ତଂ ନାମ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟା ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଦସ୍ସ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାଦୀନଂ ମହନ୍ତଭାୱୋ ମହାୱିସୟତାୟ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ମହାୱିସୟତା ଚ ତେସଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପନ ହେତୁମହନ୍ତତାୟ, ପଚ୍ଚୟମହନ୍ତତାୟ, ନିସ୍ସୟମହନ୍ତତାୟ , ପଭେଦମହନ୍ତତାୟ, କିଚ୍ଚମହନ୍ତତାୟ, ଫଲମହନ୍ତତାୟ, ଆନିସଂସମହନ୍ତତାୟ ଚ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ଅଲୋଭାଦୟୋ। ପଚ୍ଚୟୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସଦ୍ଧାସତିୱୀରିୟାଦୟୋ। ନିସ୍ସୟୋ ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିନିୟତତା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ପୁରିସୱିସେସା। ପଭେଦୋ ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱିଭାଗୋ। କିଚ୍ଚଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନଂ। ଫଲଂ ସଗ୍ଗସମ୍ପଦା ନିବ୍ବାନସମ୍ପଦା ଚ। ଆନିସଂସୋ ପିୟମନାପତାଦି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯) ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୪ ଆଦୟୋ) ଚ ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନୟେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ମହନ୍ତତା ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ମହନ୍ତଭାୱୋ ପନ ମହାୱିସୟତାୟ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଠାନାଟ୍ଠାନାନଂ ମହାୱିସୟତା ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ମହାୱିସୟତା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ମହାୱିସୟତାନିଦ୍ଧାରଣନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ସକଲଯାନସଙ୍ଗାହକତୋ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୧୮୯ ଆଦୟୋ) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯ ଆଦୟୋ) ଚ ଆଗତନୟେନ, ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୩୫୫ ଆଦୟୋ) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୫ ଆଦୟୋ) ଚ ଆଗତନୟେନ, ସାମଞ୍ଞଫଲାନଂ ମହତୋ ହିତସ୍ସ ମହତୋ ସୁଖସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମହତୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଭାୱତୋ ସନ୍ତପଣୀତଅତକ୍କାୱଚରପଣ୍ଡିତୱେଦନୀୟଭାୱତୋ, ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ମହାସମ୍ଭାରତୋ ମହାୱିସୟତୋ ମହାକିଚ୍ଚତୋ ମହାନୁଭାୱତୋ ମହାନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିମହତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଚ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସଭାୱାଦିତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗଣ୍ହାତି ଜାନାତି, ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁଥୁପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ପୁଥୁ ନାନାକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି "ଅୟଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅୟଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମା"ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତେସୁପି ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ… ପେ… ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକୱିଧାଦିୱସେନ ଅତୀତାଦିୱସେନପି ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ପୁଥୁ ନାନାଧାତୂସୂତି "ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ…ପେ… ଅୟଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁୟୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମିକା"ତି ଏୱଂ ଧାତୂସୁ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତୟିଦଂ ଉପାଦିନ୍ନଧାତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଉପାଦିନ୍ନଧାତୂସୁ ଏୱ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଏକଦେସତୋୱ, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋ। ବହିଦ୍ଧା ଅନୁପାଦିନ୍ନଧାତୂନଂ ନାନାକରଣଂ ତେସଂ ଅୱିସୟୋୱ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ପନ "ଇମାୟ ଧାତୁୟା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ କାଳୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ଖରୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତଚୋ, ଇମସ୍ସ ସୁକ୍ଖତଚୋ। ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ। ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ, ପୀତଂ, ଲୋହିତଂ, ଓଦାତଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ମିସ୍ସକଗନ୍ଧଂ। ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମହନ୍ତଂ, ଦୀଘଂ, ରସ୍ସଂ, ସୁୱଣ୍ଣଂ, ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ, ମଟ୍ଠଂ, ଫରୁସଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ମଧୁରଂ, ତିତ୍ତକଂ, ଅମ୍ବିଲଂ, କଟୁକଂ, କସାୱଂ। କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ, ଅତିଖିଣୋ, ଉଜୁକୋ, କୁଟିଲୋ, ତମ୍ବୋ, ନୀଲୋ, ଲୋହିତୋ, ଓଦାତୋ"ତିଆଦିନା ଧାତୁନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ପୁଥୁ ନାନାଆୟତନେସୂତି "ଇଦଂ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନାମ…ପେ… ଇଦଂ ଧମ୍ମାୟତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାୟତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମକା"ତି ଏୱଂ ଆୟତନନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ପୁଥୁ ନାନାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ସନ୍ତାନଭେଦତୋ ଚ ନାନପ୍ପଭେଦେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅଙ୍ଗାନି ହି

ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତାନି। ତେନାହ – ସଙ୍ଖାରପିଟକେ ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା’’ତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୦)।

ପୁଥୁ ନାନାସୁଞ୍ଞତମନୁପଲବ୍ଭେସୂତି ନାନାସଭାୱେସୁ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହିତେସୁ ସୁଞ୍ଞସଭାୱେସୁ, ତତୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିପୁରିସଅତ୍ତତନିଯାଦିୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନସଭାୱେସୁ। ମ-କାରୋ ହେତ୍ଥ ପଦସନ୍ଧିକରୋ।

ପୁଥୁନାନାଅତ୍ଥେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯେସୁ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାଦିନାନାଅତ୍ଥେସୁ। ଧମ୍ମେସୂତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯେସୁ ପଚ୍ଚଯାଦିନାନାଧମ୍ମେସୁ। ନିରୁତ୍ତୀସୂତି ତେସଂଯେୱ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ନିଦ୍ଧାରଣୱଚନସଙ୍ଖାତେସୁ ନାନାନିରୁତ୍ତୀସୁ। ପୁଥୁ ନାନାପଟିଭାନେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦିୱିସଯେସୁ ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀତି ତଥା ତଥା ପଟିଭାନତୋ ଉପତିଟ୍ଠନତୋ ପଟିଭାନାନୀତି ଲଦ୍ଧନାମେସୁ ନାନାଞାଣେସୁ।

ପୁଥୁ ନାନାସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେସୂତିଆଦୀସୁ ସୀଲସ୍ସ ପୁଥୁତ୍ତଂ ନାନତ୍ତଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତମେୱ, ଇତରେସଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ପାକଟମେୱ। ଯଂ ପନ ଅଭିନ୍ନଂ ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଉପଚାରୱସେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘ପୁଥୁ ନାନାଜନସାଧାରଣେ ଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମ୍ମା’’ତି। ତେନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିପରିଯାଯେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ପରିଦୀପିତଂ ହୋତି।

ୱିପୁଲେ ଅତ୍ଥେତି ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ। ମହନ୍ତପରିଯାଯୋ ହି ୱିପୁଲସଦ୍ଦୋ। ଗମ୍ଭୀରେସୂତି ସସାଦୀହି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଅନୁପଚିତଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଅଲଦ୍ଧନେଯ୍ୟପ୍ପତିଟ୍ଠେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱିସଯସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତାଯ ଞାଣସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତା ୱିଭାୱିତା।

ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାଦିଗୁଣେହି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ପରେସଂ ପଞ୍ଞାଯ ନ ସାମନ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ସୁୱିଦୂରୱିଦୂରେତି ଅସମନ୍ତପଞ୍ଞା ଆକାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା। କେଚି ‘‘ଅସମତ୍ଥପଞ୍ଞା’’ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣେହି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା କାଯଚି ସମତ୍ଥନ୍ତି ଅସମତ୍ଥା ପଞ୍ଞାତି ଯୋଜନା। ଅତ୍ଥୱୱତ୍ଥାନତୋତି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନତୋ। ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ସକ୍କୋତି ଅଭିସମ୍ଭୱିତୁନ୍ତି ଞାଣଗତିଯା ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚିପି ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ସୁୱିଦୂରୱିଦୂରେତି ଅସମନ୍ତପଞ୍ଞା। ଇଦାନି ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରୱସେନ ଅସମନ୍ତପଞ୍ଞଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ଲାଣକସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

‘‘ପଞ୍ଞାପଭେଦକୁସଲୋ ଅଭିନ୍ନଞାଣୋ ଅଧିଗତପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ଦସବଲଧାରୀ ପୁରିସାସଭୋ ପୁରିସସୀହୋ ପୁରିସନାଗୋ ପୁରିସାଜଞ୍ଞୋ ପୁରିସଧୋରଯ୍ହୋ ଅନନ୍ତଞାଣୋ ଅନନ୍ତତେଜୋ ଅନନ୍ତଯସୋ ଅଡ୍ଢୋ ମହଦ୍ଧନୋ ବଲୱା ନେତା ୱିନେତା ଅନୁନେତା ପଞ୍ଞାପେତା ୱିନିଜ୍ଝାପେତା ପେକ୍ଖତା ପସାଦେତା। ସୋ ହି ଭଗୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା, ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତା, ଅନକ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତା, ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ ମଗ୍ଗୱିଦୂ ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋ। ମଗ୍ଗାନୁଗାମୀ ଚ ପନ ଏତରହି ସାୱକା ୱିହରନ୍ତି ପଚ୍ଛା ସମନ୍ନାଗତା।

‘‘ସୋ ହି ଭଗୱା ଜାନଂ ଜାନାତି, ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତି, ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ ଞାଣଭୂତୋ ଧମ୍ମଭୂତୋ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ ୱତ୍ତା ପୱତ୍ତା ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିନ୍ନେତା ଅମତସ୍ସ ଦାତା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ତଥାଗତୋ, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଞ୍ଞାତଂ ଅଦିଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ ଅସଚ୍ଛିକତଂ ଅଫସ୍ସିତଂ ପଞ୍ଞାଯ। ଅତୀତଂ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଯଂ କିଞ୍ଚି ନେଯ୍ୟଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ତଂ ସବ୍ବଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ୱା ପରତ୍ଥୋ ୱା ଉଭଯତ୍ଥୋ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଉତ୍ତାନୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଗୂଳ୍ହୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ନେଯ୍ୟୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ନୀତୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ନିକ୍କିଲେସୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱୋଦାନୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞାଣେ ପରିୱତ୍ତତି।

‘‘ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ମନୋକମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ଯାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ତାୱତକଂ ଞାଣଂ। ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ, ତାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ। ନେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକଂ ଞାଣଂ, ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ନେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଞାଣଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ଞାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନେଯ୍ୟପଥୋ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଯନ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ ତେ ଧମ୍ମା, ଯଥା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମୁଗ୍ଗପଟଲାନଂ ସମ୍ମା ଫୁସିତାନଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ସମୁଗ୍ଗପଟଲଂ ଉପରିମଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଉପରିମଂ ସମୁଗ୍ଗପଟଲଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଯନ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ, ଏୱମେୱଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନେଯ୍ୟଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଯନ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ। ଯାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ତାୱତକଂ ଞାଣଂ। ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ, ତାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ନେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକଂ ଞାଣଂ, ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ନେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଞାଣଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ଞାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନେଯ୍ୟପଥୋ ନତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଯନ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ ତେ ଧମ୍ମା। ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଆଵଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧା ଆକଙ୍ଖପଟିବଦ୍ଧା ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପଟିବଦ୍ଧା, ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଞାଣଂ ପଵତ୍ତତି। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଆସଯଂ ଜାନାତି, ଅନୁସଯଂ ଜାନାତି, ଚରିତଂ ଜାନାତି, ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ଜାନାତି, ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ ମହାରଜକ୍ଖେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସ୍ଵାକାରେ ଦ୍ଵାକାରେ ସୁଵିଞ୍ଞାପଯେ ଦୁଵିଞ୍ଞାପଯେ ଭବ୍ବା ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତି, ସଦେଵକୋ ଲୋକୋ ସମାରକୋ ସବ୍ରହ୍ମକୋ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଜା ସଦେଵମନୁସ୍ସା ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞାଣେ ପରିଵତ୍ତତି।

‘‘ଯଥା ଯେ କେଚି ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା ଅନ୍ତମସୋ ତିମିତିମିଙ୍ଗଲଂ ଉପାଦାଯ ଅନ୍ତୋମହାସମୁଦ୍ଦେ ପରିଵତ୍ତନ୍ତି, ଏଵମେଵ ସଦେଵକୋ ଲୋକୋ ସମାରକୋ ସବ୍ରହ୍ମକୋ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଜା ସଦେଵମନୁସ୍ସା ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞାଣେ ପରିଵତ୍ତତି। ଯଥା ଯେ କେଚି ପକ୍ଖିନୋ ଅନ୍ତମସୋ ଗରୁଢଅଂ ଵେନତେଯ୍ୟଂ ଉପାଦାଯ ଆକାସସ୍ସ ପଦେସେ ପରିଵତ୍ତନ୍ତି, ଏଵମେଵ ଯେପି ତେ ସାରିପୁତ୍ତସମା ପଞ୍ଞାଯ, ତେପି ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ ପଦେସେ ପରିଵତ୍ତନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ପଞ୍ଞଂ ଫରିତ୍ଵା ଅତିଘଂସିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି। ଯେପି ତେ ଖତ୍ତିଯପଣ୍ଡିତା ବ୍ରାହ୍ମଣପଣ୍ଡିତା ଗହପତିପଣ୍ଡିତା ସମଣପଣ୍ଡିତା ନିପୁଣା କତପରପ୍ପଵାଦା ଵାଲଵେଧିରୂପା, ଵୋଭିନ୍ଦନ୍ତା ମଞ୍ଞେ ଚରନ୍ତି ପଞ୍ଞାଗତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ତେ ତେ ପଞ୍ହଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ଵା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ଵା’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୫) –

ଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠପାଠଇଂ ପେଯ୍ୟାଲମୁଖେନ ସଂଖିପିତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଞାପଭେଦକୁସଲୋ ପଭିନ୍ନଞାଣୋ…ପେ… ତେ ପଞ୍ହଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ଵା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ଵା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପଭିନ୍ନଞାଣୋତି ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ପଭେଦଗତଞାଣୋ। ‘‘ପଭେଦଞାଣୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ସୋଯେଵ ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପଞ୍ହନ୍ତି ତେ ତେ ଅତ୍ତନା ଅଧିପ୍ପେତଂ ପଞ୍ହଂ। ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣାତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତକାରଣା। ଉପକ୍ଖିତ୍ତକାତି ଭଗଵତୋ ପଞ୍ଞାଵେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମୀପେ ଖିତ୍ତକା ଅନ୍ତେଵାସିକା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଭଵତି ଅଭିଭଵତୀତି ଭୂରି। କିଂ? ରାଗାଦିଂ। ଉପସଗ୍ଗେ ସତିପି ତଦେଵ ପଦଂ ତମତ୍ଥଂ ଵଦତୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ଵିନାପି ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀ’’ତି। କାରକବ୍ୟତ୍ତଯେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ରାଗଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ସା ସା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନା ଅତ୍ତନା ଵଜ୍ଝଂ ରାଗଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତି ଅଭିଭଵତି, ମଦ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଭଵତୀତି ସା ସା ଫଲପଞ୍ଞା ତଂ ତଂ ରାଗଂ ଭଵି ଅଭିଭଵି ମଦ୍ଦୀତି ଭୂରିପଞ୍ଞା। ‘‘ଅଭିଭଵିତା’’ତି ଵା ପାଠୋ, ‘‘ଅଭିଭଵିତ୍ଵା’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ଅଭିଭଵିତ୍ଵାତି ଚ କିରିଯାଯ ସିଦ୍ଧଭାଵଦସ୍ସନଂ। ପଞ୍ଞା ଚେ ସିଦ୍ଧା, ରାଗାଭିଭଵୋ ଚ ସିଦ୍ଧୋ ଏଵାତି। ସେସେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ରାଗାଦୀସୁ ପନ ରଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ ରାଗୋ। ଦୁସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋ ଦୋସୋ। ମୁଯ୍ହନଲକ୍ଖଣୋ ମୋହୋ। କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋ କୋଧୋ, ଉପନନ୍ଧନଲକ୍ଖଣୋ ଉପନାହୋ। ପୁବ୍ବକାଲଂ କୋଧୋ, ଅପରକାଲଂ ଉପନାହୋ। ପରଗୁଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ, ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ପଲାସୋ। ପରସମ୍ପତ୍ତିଖୀଯନଲକ୍ଖଣା ଇସ୍ସା, ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହନଲକ୍ଖଣଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ। ଅତ୍ତନା କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା, ଅତ୍ତନୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନଗୁଣପ୍ପକାସନଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ୟଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଭାଵଲକ୍ଖଣୋ ଥମ୍ଭୋ, କରଣୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣୋ ସାରମ୍ଭୋ। ଉନ୍ନତିଲକ୍ଖଣୋ ମାନୋ, ଅବ୍ଭୁନ୍ନତିଲକ୍ଖଣୋ ଅତିମାନୋ। ମତ୍ତଭାଵଲକ୍ଖଣୋ ମଦୋ, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେସୁ ଚିତ୍ତଵୋସ୍ସଗ୍ଗଲକ୍ଖଣୋ ପମାଦୋ। ଭଵତି ଅଭିଭଵତି ଅରିନ୍ତି ଭୂରି ଅସରୂପତୋ ପରସ୍ସ ଅକାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ଵା। ତେନାହ – ‘‘ଅରିଂ ମଦ୍ଦନିପଞ୍ଞାତି ଭୂରିପଞ୍ଞା’’ତି। ଭଵତି ଏତ୍ଥ ଥାଵରଜଙ୍ଗମନ୍ତି ଭୂରି ଵୁଚ୍ଚତି ପଥଵୀ ଯଥା ‘‘ଭୂମୀ’’ତି ଭୂରି ଵିଯାତି ଭୂରିପଞ୍ଞା ଵିତ୍ଥତଵିପୁଲଟ୍ଠେନ ସବ୍ବଂ ସହତାଯ ଚ। ତେନାହ – ‘‘ତାଯା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଥଵିସମାଯାତି ଵିତ୍ଥତଵିପୁଲଟ୍ଠେନେଵ ପଥଵିସମାଯ। ଵିତ୍ଥତାଯାତି ପଜାନିତବ୍ବେ ଵିସଯେ ଵିତ୍ଥତାଯ, ନ ଏକଦେସେ ଵତ୍ତମାନାଯ। ଵିପୁଲାଯାତି ଉଢଆରଭୂତାଯ। ସମନ୍ନାଗତୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥେ, ଇମିନା କାରଣେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭୂରିପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଭୂରିପଞ୍ଞା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଭୂରିପଞ୍ଞସ୍ସ ପଞ୍ଞା ଭୂରିପଞ୍ଞପଞ୍ଞା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ ପଞ୍ଞାସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ଵା ‘‘ଭୂରିପଞ୍ଞା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଅପିଚାତି ପଞ୍ଞାପରିଯାଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାଯମେତନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ଏତଂ। ଅଧିଵଚନନ୍ତି ଅଧିକଂ ଵଚନଂ। ଭୂରୀତି ଭୂତେ ଅତ୍ଥେ ଖନ୍ଧାଦିକେ ରମତି ସଚ୍ଚସଭାଵେନ, ଦିଟ୍ଠି ଵିଯ ନ ଅଭୂତେତି ଭୂରି। ମେଧାତି ଅସନି ଵିଯ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା, ଖିପ୍ପଂ ଗହଣଧାରଣଟ୍ଠେନ ଵା ମେଧା। ପରିଣାଯିକାତି ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସତ୍ତଂ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ଯାଥାଵଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧେ ପରିଣେତୀତି ପରିଣାଯିକା। ଇମେହେଵ ଅଞ୍ଞାନିପି ପଞ୍ଞାପରିଯାଯଵଚନାନି ହୋନ୍ତି।

ପଞ୍ଞାବାହୁଲ୍ଲନ୍ତି ପଞ୍ଞା ବହୁଲା ଅସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାବହୁଲୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ପଞ୍ଞାବାହୁଲ୍ଲଂ। ତଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାଯ ବାହୁଲ୍ଲଂ ପଵତ୍ତି ଏଵାତି ତମତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାଗରୁକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଞ୍ଞାଗରୁକୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇଧେକଚ୍ଚୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋ,

ଅରିୟୋ ୱା। ପଞ୍ଞା ଗରୁ ଏକସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାଗରୁକୋ। ପଞ୍ଞାୟ ଚରିତୋ ପୱତ୍ତିତୋ ପଞ୍ଞାଚରିତୋ, ପଞ୍ଞାୟ ଚରିତଂ ପୱତ୍ତଂ ଅସ୍ସାତି ୱା ପଞ୍ଞାଚରିତୋ। ଅନୁଲୋମିକଖନ୍ତିଆଦିୱିଭାଗା ପଞ୍ଞା ଆସୟୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାସୟୋ। ପଞ୍ଞାୟ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ତନ୍ନିନ୍ନୋତି ପଞ୍ଞାଧିମୁତ୍ତୋ। ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା ଧଜୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାଧଜୋ। ପଞ୍ଞାକେତୂତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପଞ୍ଞାନିମିତ୍ତଂ ଆଧିପତେୟ୍ୟଂ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାଧିପତେୟ୍ୟୋ। ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତୋ ୱିଚୟୋ, ଧମ୍ମସଭାୱୱିଚିନନଂ ୱା ବହୁଲଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିଚୟବହୁଲୋ। ନାନପ୍ପକାରେନ ଧମ୍ମସଭାୱୱିଚିନନଂ ବହୁଲଂ ଅସ୍ସାତି ପୱିଚୟବହୁଲୋ। ଓକ୍ଖାୟନଂ ୟାଥାୱତୋ ଧମ୍ମାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ବହୁଲଂ ଏତସ୍ସାତି ଓକ୍ଖାୟନବହୁଲୋ। ପଞ୍ଞାୟ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ମାପେକ୍ଖନା ସମ୍ପେକ୍ଖା, ସମ୍ପେକ୍ଖାୟ ଅୟନଂ ପୱତ୍ତନଂ ସମ୍ପେକ୍ଖାୟନଂ, ସମ୍ପେକ୍ଖାୟନଂ ଧମ୍ମୋ ପକତି ଅସ୍ସାତି ସମ୍ପେକ୍ଖାୟନଧମ୍ମୋ। ସମ୍ପେକ୍ଖାୟନଂ ୱା ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନଧମ୍ମୋ ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ପେକ୍ଖାୟନଧମ୍ମୋ। ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱିଭୂତଂ ୱିଭାୱିତଂ କତ୍ୱା ୱିହରଣସୀଲୋତି ୱିଭୂତୱିହାରୀ।

ତଚ୍ଚରିତୋତିଆଦୀସୁ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞା ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ‘‘ପଞ୍ଞାଚରିତୋ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସା ପଞ୍ଞା ଚରିତା ଗରୁକା ବହୁଲା ଅସ୍ସାତି ତଚ୍ଚରିତୋ ତଗ୍ଗରୁକୋ ତବ୍ବହୁଲୋ। ତସ୍ସଂ ପଞ୍ଞାୟଂ ନିନ୍ନୋ ପୋଣୋ ପବ୍ଭାରୋ ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋ ତଦଧିମୁତ୍ତୋ। ସା ପଞ୍ଞା ଅଧିପତି ତଦଧିପତି, ତଦଧିପତିତୋ ଆଗତୋ ତଦାଧିପତେୟ୍ୟୋ। ପଞ୍ଞାଗରୁକୋତିଆଦୀନି ‘‘କାମଂ ସେୱନ୍ତଂୟେୱ ଜାନାତି, ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୪) ୱିୟ ପୁରିମଜାତିତୋ ପଭୁତି ୱୁତ୍ତାନି। ତଚ୍ଚରିତୋତିଆଦୀନି ଇମିସ୍ସା ଜାତିୟା ୱୁତ୍ତାନି। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନପି ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ୟଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମେୱନ୍ତିଆଦୀନି ଦସ୍ସିତବ୍ବନିଗମନଂ।

ସୀଘପଞ୍ଞାତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟେ ସୀଘପ୍ପୱତ୍ତିକା ପଞ୍ଞା, ୟା ସମାରଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ ଅଦନ୍ଧାୟନ୍ତୀ ଅୱିତ୍ଥାୟନ୍ତୀ ଖିପ୍ପମେୱ ସମ୍ପାପେତି। ତେନାହ – ‘‘ସୀଘଂ ସୀଘଂ ସୀଲାନି ପରିପୂରେତୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୀଘଂ ସୀଘନ୍ତି ବହୂନଂ ସୀଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲାନୀତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତାନି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲାନି, ଠପେତ୍ୱା ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଂ ତସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ଇତରାନି ତିୱିଧସୀଲାନି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ରାଗପ୍ପଟିଘପ୍ପୱେସଂ ଅକତ୍ୱା ସତିକୱାଟେନ ନିୱାରଣଂ ଥକନଂ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୱସେନ ଭୋଜନେ ପମାଣଞ୍ଞୁଭାୱଂ। ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗନ୍ତି ଦିୱସସ୍ସ ତୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ରତ୍ତିୟା ପଠମମଜ୍ଝିମକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଚ ଜାଗରତି ନ ନିଦ୍ଦାୟତି, ସମଣଧମ୍ମମେୱ କରୋତୀତି ଜାଗରୋ, ଜାଗରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ଜାଗରିୟଂ, ଜାଗରିୟସ୍ସ ଅନୁୟୋଗୋ ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗୋ, ତଂ ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗଂ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ସେକ୍ଖଂ ୱା ଅସେକ୍ଖଂ ୱା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ। ଏୱମିତରେପି ଖନ୍ଧା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଚ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ଲୋକିୟପଞ୍ଞା ଚ। ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଫଲୱିମୁତ୍ତି। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ସୀଘପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସସଦିସୋୟେୱ ଲହୁପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ, ତଥା ହାସପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ। ଜୱନପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ ପନ କଲାପସମ୍ମସନନୟେନ ପୱତ୍ତୋ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ ୱୀରିୟସ୍ସ ଉସ୍ସୁକ୍କାପନୱସେନ, ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ ସବ୍ବଲୋକେ ଅନଭିରତସଞ୍ଞାୱସେନ ପୱତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ତୁରିତକିରିୟା ସୀଘତା। ଅଦନ୍ଧତା ଲହୁତା। ୱେଗାୟିତତ୍ତଂ ଖିପ୍ପତା।

ହାସବହୁଲୋତି ପୀତିବହୁଲୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ହାସବହୁଲୋତି ମୂଲପଦଂ। ୱେଦବହୁଲୋତି ତସ୍ସା ଏୱ ପୀତିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତସୋମନସ୍ସୱେଦନାୱସେନ ନିଦ୍ଦେସପଦଂ। ତୁଟ୍ଠିବହୁଲୋତି ନାତିବଲୱପୀତିୟା ତୁଟ୍ଠାକାରୱସେନ। ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋତି ବଲୱପୀତିୟା ପମୁଦିତଭାୱୱସେନ। ସୀଲାନି ପରିପୂରେତୀତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୁଦଗ୍ଗୋ ସମ୍ପିୟାୟମାନୋ ସୀଲାନି ସମ୍ପାଦେତି। ପୀତିସୋମନସ୍ସସହଗତା ହି ପଞ୍ଞା ଅଭିରତିୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁଲ୍ଲିତା ୱିକସିତା ୱିୟ ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି।

ଅନିଚ୍ଚତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ‘‘ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱେଗାୟିତେନ ପୱତ୍ତତି, ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା ଇନ୍ଦେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଜିରଂ ୱିୟ ଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିରଜ୍ଝନ୍ତୀ ଅଦନ୍ଧାୟନ୍ତୀ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ୱେଗସା ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ସା ଜୱନପଞ୍ଞା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖୟଟ୍ଠେନାତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନତୋ ଖୟସଭାୱତ୍ତା। ଭୟଟ୍ଠେନାତି ଭୟାନକଭାୱତୋ। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ତସାରୱିରହତୋ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ଚ। ତୁଲୟିତ୍ୱାତି ତୁଲାଭୂତାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ତୁଲେତ୍ୱା। ତୀରୟିତ୍ୱାତି ତାୟ ଏୱ ତୀରଣଭୂତାୟ ତୀରେତ୍ୱା। ୱିଭାୱୟିତ୍ୱାତି ୟାଥାୱତୋ ପକାସେତ୍ୱା ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ତୁଲୟିତ୍ୱାତି କଲାପସମ୍ମସନୱସେନ ତୁଲୟିତ୍ୱା। ତୀରୟିତ୍ୱାତି ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ତୀରେତ୍ୱା। ୱିଭାୱୟିତ୍ୱାତି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାନୁଲୋମୱସେନ ଫୁଟଂ କତ୍ୱା। ରୂପନିରୋଧେତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ। ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରୱସେନ ଜୱତି ପୱତ୍ତତି। ଇଦାନି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ପୁନ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ନାମ ସୱିସେସଂ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ‘‘ଖିପ୍ପଂ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା’’ତି ୱତ୍ୱା ତେ ପନ କିଲେସେ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗୱସେନ ପହୀନମ୍ପି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅସମୂହତତ୍ତା ଉପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନତୀତତାୟ ଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଇଧ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ନାଧିୱାସେତୀତି ସନ୍ତାନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନ ୱାସେତି। ପଜହତୀତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହତି। ୱିନୋଦେତୀତି ଖିପତି। ବ୍ୟନ୍ତିଂ କରୋତୀତି ୱିଗତନ୍ତଂ କରୋତି। ଅନଭାୱଂ ଗମେତୀତି ଅନୁ ଅଭାୱଂ ଗମେତି, ୱିପସ୍ସନାକ୍କମେନ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ ଅଭାୱଂ ଗମୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କାମପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ କାମୱିତକ୍କୋ। ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ମରନ୍ତୂ’’ତି ପରେସଂ ମରଣପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ। ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ୱିହିଂସିୟନ୍ତୂ’’ତି ପରେସଂ ୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ପାପକେତି ଲାମକେ। ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତେ ଧମ୍ମେ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ନାମ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ପଟିପଦା ଚସ୍ସ ନ ଚଲତୀତି ଆହ – ‘‘ଏକମ୍ହି ଆସନେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା’’ତିଆଦି।

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖୟଧମ୍ମା ୱୟଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା’’ତି ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି କାରଣମୁଖେନ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋତି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭) ନୟେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତସଂୱେଗୋ। ଉତ୍ତାସବହୁଲୋତି ଞାଣଭୟୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ବହୁସୋ ଉତ୍ରସ୍ତମାନସୋ। ତେନ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନମାହ। ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋତି ସଙ୍ଖାରତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱିସଙ୍ଖାରାଭିମୁଖତାୟ ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋ। ଇମିନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନମାହ। ଅରତିବହୁଲୋତିଆଦିନା ତସ୍ସା ଏୱ ଅପରାପରୁପପତ୍ତିଂ। ବହିମୁଖୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ବହିଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଞାଣମୁଖୋ। ତଥା ପୱତ୍ତିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖୋ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବେଧିକା, ନିବ୍ବିଜ୍ଝତୀତି ୱା ନିବ୍ବେଧିକା, ସା ଏୱ ପଞ୍ଞା ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞା। ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବନ୍ତି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅନ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ଅନିୱିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ। ଅପ୍ପଦାଲିତପୁବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୱଚନଂ, ଅନ୍ତକରଣେନେୱ ଅପ୍ପଦାଲିତପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଲୋଭରାସିଂ, ଲୋଭକୋଟ୍ଠାସଂ ୱା।

କାୟଗତାସତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ଅମତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୬୦୦-୬୧୧। ନହି ଏତ୍ଥ ମତଂ ମରଣଂ ୱିନାସୋତି ଅମତଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ – ''ମରଣୱିରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ''ତି। ଅମତସ୍ସ ୱା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମହେତୁତାଯ ଅମତସଦିସଅତପ୍ପକସୁଖପତିତତାଯ ଚ କାଯଗତାସତି ''ଅମତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଝାନସମାପଜ୍ଜନେନ ୱଳଞ୍ଜନ୍ତି। ୱିରଦ୍ଧନ୍ତି ଅନଧିଗମେନ ୱିରଜ୍ଝିତଂ। ତେନାହ – ''ୱିରାଧିତଂ ନାଧିଗତ''ନ୍ତି। ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ସାଧିତଂ ନିପ୍ଫାଦିତଂ। ତଞ୍ଚ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣ''ନ୍ତି। ପମାଦିଂସୂତି କାଲବ୍ଯତ୍ତଯେନେଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ପମଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି।

ଅମତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଏକକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।